

HENK SOLLE

ALLE DAAAG SEMA GIE

**Mentale
weerbaarheid
van kinderporno-
en forensisch
rechercheurs**

.....

Het werk van rechercheurs spreekt tot de verbeelding. Avond na avond zijn de verrichtingen van detectives op de televisie te zien en menig literaire thriller verhaalt over hun inspanningen. Hoe rechercheurs in werkelijkheid de uitvoering van hun opsporingstaken ervaren en welke invloed dit heeft op hun welzijn is minder bekend.

Het doel van deze dissertatie is om meer inzicht te geven in factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Op basis van een systematische literatuur review, observatiestudies, interviews en vergelijkend onderzoek, wordt in dit boek nader ingegaan op de copingstrategieën die deze rechercheurs helpen in de omgang met belastende werksituaties, de rol die collega's en leidinggevendenden daarbij spelen evenals de taak- en organisationele karakteristieken die op dit proces van invloed zijn.

Om het risico op gezondheidsklachten te verkleinen en duurzaam functioneren te bevorderen, doen de politieorganisatie, leidinggevendenden en rechercheurs er verstandig aan om blijvend te investeren in de geïdentificeerde persoonlijke, team- en organisatie-gerelateerde hulpbronnen die *alledaagse magie* bij rechercheurs mogelijk maken.

ISBN 978-94-6236-780-7

9 789462 367807 >

Boomcriminologie

Alledaagse magie

Alledaagse magie

*Mentale weerbaarheid van kinderporno-
en forensisch rechercheurs*

Henk Sollie

Boom criminologie
Den Haag
2017

Dit boek is de publieksuitgave van het promotieonderzoek van Henk Sollie dat in samenwerking met de KU Leuven en de Nederlandse Politieacademie tot stand is gekomen.

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

© 2017 Henk Sollie | Boom criminologie

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veeleelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-6236-780-7

ISBN 978-94-6274-750-0 (e-book)

NUR 740

www.boomcriminologie.nl

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. De rechercheur als object van onderzoek

Inleiding tot de zaak ‘Alledaagse magie’ 7

1.1 Aanleiding voor deze dissertatie 8

1.2 Belastende werksituaties van politiefunctionarissen 9

1.3 Van klachten naar krachten: positieve uitkomsten in politiewerk 11

1.4 Het weerbaarheidsparadigma: definiëring van een breed begrip 12

1.5 Mentale weerbaarheid binnen de opsporing: een onontgonnen terrein..... 16

1.6 Theoretische uitgangspunten: een heuristisch model 18

1.7 Opzet en uitvoering van de vier studies 20

1.8 Alledaagse magie onder rechercheurs: een leeswijzer 27

Hoofdstuk 2. Rechercheren in de literatuur

Literatuurreview naar mentale weerbaarheid binnen de opsporing 29

2.1 Gehanteerde zoekstrategieën en relevantiebepaling publicaties 30

2.2 Overzicht en kenmerken gevonden publicaties..... 40

2.3 Resultaten thematische literatuurreview 43

2.4 Conclusie en discussie 57

INTERMEZZO I.

‘Goedemorgen allemaal, welkom in de sekshe!’ 63

Hoofdstuk 3. Kinderpornorechercheurs en hun mentale weerbaarheid

‘Ik ben ook maar een mens van vlees en bloed’ 79

3.1 Onderzoeksmethoden 83

3.2 Belastende werksituaties van kinderpornorechercheurs 89

3.3 Copingstrategieën en hulpbronnen van kinderpornorechercheurs 100

3.4 Conclusie en discussie 107

INTERMEZZO II.

‘Het lijkenteam gaat weer verder’ 113

Hoofdstuk 4. Forensisch rechercheurs en hun mentale weerbaarheid	
<i>‘Dat klinkt misschien raar, maar zo werkt dat voor mij’</i>	139
4.1 Onderzoeksmethoden	143
4.2 Belastende werksituaties van forensisch rechercheurs	149
4.3 Copingstrategieën en hulpbronnen van forensisch rechercheurs	160
4.4 Conclusie en discussie	169
 INTERMEZZO III.	
<i>‘Ik ben een goedbedoelende amateur’</i>	177
 Hoofdstuk 5. Eenheid in verscheidenheid?!	
<i>Vergelijking van werkkenmerken die samenhangen met mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs</i>	195
5.1 Onderzoeksmethoden	199
5.2 Vergelijking belastende werksituaties.....	200
5.3 Vergelijking copingstrategieën en hulpbronnen.....	205
5.4 Conclusie en discussie	214
 Hoofdstuk 6. Conclusies en discussie	
<i>Slotbeschouwing over de zaak ‘alledaagse magie’</i>	219
6.1 Overzicht van de belangrijkste bevindingen.....	220
6.2 Wetenschappelijke relevantie en suggesties voor vervolgonderzoek.....	228
6.3 Implicaties voor de researchpraktijk	238
6.4 Tot slot	247
 Literatuur.....	251
 Bijlage 1.	
<i>Interviewprotocol & codeboek kinderpornoteams</i>	263
 Bijlage 2.	
<i>Interviewprotocol & codeboek forensische teams</i>	269
 Summary.....	275
 Woord van dank.....	295

1

De rechercheur als object van onderzoek

Inleiding tot de zaak 'Alledaagse magie'

Het werk van rechercheurs spreekt tot de verbeelding. Gedreven rechercheurs die balanceren op hun dunne morele en juridische koord versus slimme, psychopathische en nietsontziende daders. Avond na avond zijn de verrichtingen van detectives op de televisie te zien en menig literaire thriller verhaalt over hun inspanningen. Het kat-en-muis-spel tussen rechercheurs en misdadigers heeft vele hitseries opgeleverd. Een daarvan is de Amerikaanse tv-serie *True Detective*.¹ Hierin worden twee rechercheurs op de voet gevolgd in hun poging om een moord op een prostituee op te lossen. De ondertitel *'Touch darkness and darkness touches you back'* vormt in deze serie een belangrijk leidmotief. De kijker krijgt niet alleen te zien welke impact de uitvoering van deze zaak heeft op het functioneren van de twee rechercheurs. De serie staat ook uitvoerig stil bij de effecten van het opsporingswerk op hun onderlinge samenwerking, de contacten met collega's en leidinggevenden en de relatie met hun familie. Naast de in dit genre gebruikelijke spanning en sensatie, brengt deze tv-serie zodoende indringend in beeld wat de impact van de betreffende moordzaak is op de levens van deze rechercheurs. En zoals het leidmotief doet vermoeden, is die niet gering...

Voorliggende dissertatie gaat in op de vraag hoe het in werkelijkheid gesteld is met de mentale weerbaarheid van Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs. Hoe ervaren deze politiefunctionarissen de uitvoering van hun

---

¹ Deze serie is in 2014 uitgebracht door de Amerikaanse betaalzender HBO. Voor meer informatie over de serie *True Detective*, zie de website www.hbo.com.

opsporingstaken in de alledaagse realiteit? Is er zoiets als 'darkness' te onderscheiden in het werk van deze rechercheurs? En zo ja, in welke hoedanigheden doet zich dat voor en kan een rechercheur zich daartegen beschermen? Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de factoren die de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs beïnvloeden.

Wat de titel van deze dissertatie betreft, binnen de recherche is het gebruikelijk dat een opsporingsonderzoek bij aanvang een werktitel krijgt. Soms zijn dit namen die passen binnen een op dat moment gekozen categorie, bijvoorbeeld van steden, boom- of vogelsoorten. Soms worden namen gekozen die op enigerlei wijze betrekking hebben op de inhoud van de zaak. Voor de nu voorliggende 'zaak' is, mede gebaseerd op het werk van Masten (2001), gekozen voor laatstgenoemde duiding. Indien u besluit kennis te nemen van dit onderzoek, kunt u voor uzelf afwegen of 'Alledaagse magie onder rechercheurs' een gepaste werktitel is.

1.1 Aanleiding voor deze dissertatie

Professionele weerbaarheid is een essentiële vereiste om als professional duurzaam te kunnen werken in moeilijke omstandigheden. Professionele weerbaarheid betreft zowel het fysieke, morele als mentale vermogen tot behoud en herstel van normale niveaus van gedrag, attitude en welbevinden op het werk (Rioli, Savicki & Spain, 2010; Schok, Kleber, Elands & Weerts, 2008). In deze dissertatie ligt de focus op mentale weerbaarheid. Politiefunctionarissen verrichten een onmisbare maatschappelijke taak, vaak onder het toezicht van publiek en pers, soms juist meer achter de schermen. Het belang van de mentale component mag daarin niet worden onderschat. Zo blijkt uit een studie bij de Nederlandse krijgsmacht dat militairen met een hoge mentale weerbaarheid minder snel uitvallen dan militairen met een lage weerbaarheid (Six, Simons, Veldhuis & Delahaij, 2010). Mentaal weerbare militairen zijn in staat *'om goed te blijven functioneren onder fysiek en mentaal uitdagende omstandigheden en daarvan snel te herstellen. [Zij] kunnen beter hun operationele effectiviteit en motivatie behouden onder moeilijke omstandigheden, zoals dreiging, slaapgebrek, hoge werkdruk en langdurige missies'* (Six et al., 2010:2).

Ook voor politiefunctionarissen geldt dat voor een duurzame en effectieve inzet onder soms zware omstandigheden, mentale weerbaarheid van groot belang is. Politiepersonen hebben een dynamisch pakket aan taken uit te voeren in een maatschappelijke context die voortdurend aan verandering onderhevig is. Het gezag van de politie staat al lang onder druk, er is sprake van

toenemend geweld in woord en daad tegen overheidsambtenaren en politiemensen worden met ernstige incidenten geconfronteerd (Van der Torre, Gieling, Dozy, Van Leeuwen & Hamoen, 2012). Dat vraagt niet alleen om vakmanschap, maar ook om een behoorlijke dosis weerbaarheid zodat agenten in staat zijn om op constructieve wijze met dergelijke stressoren om te gaan én gemotiveerd en betrokken te blijven bij het politiewerk. Complexe uitdagingen, gewelddadige incidenten en emotionele gebeurtenissen leiden niet per definitie tot stress, spanning en frustraties, maar genereren ook voldoening, energie en werkplezier voor mentaal weerbare politieprofessionals.

Om deze reden staat het versterken van professionele weerbaarheid hoog op de agenda van de Nederlandse politie en is begin 2011 door het Ministerie van Veiligheid & Justitie, de Nationale Politie en de Politievakbonden het *Programma Versterking Professionele Weerbaarheid* opgericht (Hanrath, 2011; Struijs, 2010; Smit, Slagmolen & Brepoel, 2015).² Het doel van dit programma is om kennis te genereren waarmee interventies, maatregelen en trainingen voor de politieprofessie ontwikkeld kunnen worden. Alle drie de componenten van professionele weerbaarheid krijgen binnen het programma aandacht, waarbij oog is voor de verschillende fasen in de carrière van de politiefunctionaris: instroom, opleiding, operatie en uitstroom. Het voorkomen van (mentale) ‘blessures’ heeft daarbij prioriteit, evenals het inrichten van adequate (na)zorg. In navolging van het weerbaarheidsprogramma van de Nationale Politie stelt deze dissertatie zich tot doel om de mentale weerbaarheid van rechercheurs in kaart te brengen en te onderzoeken hoe deze positief kan worden beïnvloed.

1.2 Belastende werksituaties van politiefunctionarissen

De vraag welke effecten het uitvoeren van politiewerk heeft op het welzijn van politiefunctionarissen is onderwerp van menig studie. Zie voor overzichtswerken Abdollahi (2002) en Webster (2013). De focus van deze onderzoeken is hoofdzakelijk gericht op het identificeren van negatieve effecten van politiewerk en dan met name bij agenten werkzaam in de surveillancedienst. De afwezigheid van een gemeenschappelijk theoretisch fundament en eenduidige definities heeft echter tot tegenstrijdige en onduidelijke resultaten geleid (Brown & Campbell, 1994; Webster, 2013). Opvallend is bijvoorbeeld dat

---

² Het Programma Versterking Professionele Weerbaarheid is zoals beoogd per 1 januari 2016 afgerond en sindsdien is de kennisborging- en ontwikkeling ondergebracht bij de Politie-academie.

sommige onderzoekers politiewerk 'an sich' typeren als een van de meest risicovolle beroepen, terwijl anderen beweren dat, hoewel sommige gebeurtenissen (extreem) stressvol en traumatisch kunnen zijn, agenten niet per definitie meer gezondheidsrisico's lopen dan werknemers in andere beroepen (Brown & Campbell, 1994; McCoy & Aamodt, 2010). In een grondige overzichtsstudie naar meer dan dertig jaar 'police stress research' komt Abdollahi dan ook niet verder dan de weinig opzienbarende conclusie dat *'stress in law enforcement is difficult to measure and can not be attributed to just one factor. In essence, police stress is a complex formula that has many different contributory factors'* (2002:3). De geïdentificeerde stressoren in het politiewerk worden door diverse auteurs (Abdollahi, 2002; Biggam et al., 1997; Brown & Campbell, 1990; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Powell, Guadagno & Cassematis, 2013; Webster, 2013) onderverdeeld in twee categorieën: operationele en organisatiele stressoren.

Operationele stressoren betreffen ingrijpende en risicovolle gebeurtenissen die men meemaakt tijdens de uitvoering van het politiewerk. Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan de confrontatie met kinderen die overlijden, ernstige verkeersongelukken en excessief geweld. De in de literatuur meest voorkomende operationele stressoren zijn volgens Abdollahi (2002) te relateren aan: (1) betrokkenheid bij schietincidenten, (2) confrontatie met slachtoffers en doden (in het bijzonder kinderen), (3) contacten met burgers (bijvoorbeeld gebrek aan waardering, non-coöperatief gedrag), (4) optreden in gewelddadige/onvoorspelbare situaties, (5) gerechtelijke procedures (bejegening tijdens zitting, lage straffen), en (6) verveling (eentonige werkzaamheden, weinig uitdaging). Hoewel er doorgaans veel aandacht is voor de invloed van potentieel traumatische incidenten (acute stressoren), zijn routinematige werkzaamheden (*daily hassles*) ook potentiële stressoren voor politiefunctionarissen (Hart, Wearing & Heady, 1993; Liberman et al., 2002; Miller, 2009).

Organisatiele stressoren komen voort uit de wijze waarop de werkkuitvoering is ingebed. Voorname stressoren zijn: (1) het werken in wisseldiensten, (2) inadequaat management of slechte relatie met de leidinggevende, (3) geringe invloed op beleid en besluitvorming, (4) gebrek aan erkenning en waardering, (5) bureaucratie en onvoldoende administratieve ondersteuning, (6) onvoldoende middelen (waaronder salaris), (8) rolconflicten vanwege onduidelijk of tegenstrijdig beleid, en (9) impact van het werk op het privéleven

(Abdollahi, 2002; Biggam, Power, MacDonald, Carcary & Moodie, 1997; Collins & Gibbs, 2003; Kop & Euwema, 2001; Violanti & Aron, 1994). Waar de aandacht vaak uitgaat naar operationele stressoren in het politiewerk, hebben verschillende studies aangetoond dat organisationele stressoren sterke voorspellers zijn voor negatieve stressreacties bij politiefunctionarissen (Biggam et al., 1997; Brown & Campbell, 1990; Brown et al., 1999; De Soir et al., 2009; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Liberman et al., 2002; Paton, Burke, Violanti & Gehrke, 2009; Van der Velden et al., 2013; Violanti & Aron, 1993, 1994). Er zijn aanwijzingen dat 'key stressors' binnen de politieprofessie vooral voortkomen uit de werkomstandigheden, zoals onregelmatige werktijden, inadequate management, een hoge werkdruk en bureaucratische verantwoordingsprocedures (Cooper & Grimley, 1983; Dabney, Copes, Tewksbury & Hawk-Tourtlot, 2013; Powell, Guadagno & Cassematis, 2013; Storch & Panzarella, 1996).

1.3 Van klachten naar krachten: positieve uitkomsten in politiewerk

De operationele en organisationele stressoren in het politiewerk zijn gerelateerd aan uiteenlopende gezondheidsklachten. Meerdere studies hebben verbanden gelegd tussen de uitvoering van politietaken en depressie, angstaanvallen, burn-out en posttraumatisch stresssyndroom (Carlier, Lamberts & Gersons, 1997; Gershon, Barocas, Canton, Li & Vlahov, 2009; Hodgins, Creamer & Bell, 2001; Kop et al., 1999; Waters & Ussery, 2007). Tevens zijn relaties gevonden tussen het verrichten van politiewerk en drugs- en overmatig alcoholgebruik, echtscheiding en zelfmoord (Chae & Boyle, 2013; Cuvelier, Heuskin & Bourdoux, 2008; McCoy & Aamodt, 2010; Roberts & Levenson, 2001). Een of meerdere ingrijpende gebeurtenissen kunnen op individueel niveau dus leiden tot ernstige klachten. Ondanks deze gezondheidsrisico's blijken politiefunctionarissen als groep echter relatief weinig hinder te ondervinden van de blootstelling aan potentieel traumatische incidenten en routinematige stress. Voor zover bekend ontbreekt solide empirisch bewijs dat politieagenten als beroepsgroep een verhoogd risico lopen op psychosociale klachten. Zo blijkt uit verschillende studies dat agenten in vergelijking tot andere beroepsgroepen niet minder scoren op gezondheid gerelateerde aspecten als depressie, burn-out en ptss-symptomen (Chae & Boyle, 2013; Hart, Wearing & Headey, 1995; Johnson et al., 2005; Van der Velden et al., 2013).

Een toenemend aantal studies toont aan dat politiefunctionarissen doorgaans weinig hinder ondervinden van de blootstelling aan potentieel traumatische

incidenten en routinematige stress (Brunetto, Tea, Shacklock & Farr-Wharton, 2012; Galatzer-Levy et al., 2011; Galatzer-Levy et al., 2013; Johnson et al., 2005; Powell & Tomin, 2011; Richardsen, Burke & Martinussen, 2006; Van der Velde et al., 2013). Dit blijkt ook uit een studie onder Nederlandse politiefunctionarissen (Van Beek, Taris & Schaufeli, 2013). Daarin wordt geconcludeerd dat, hoewel de werkcontext uiteenlopende stressoren bevat, de algemene indruk is dat de gemiddelde Nederlandse politiemedewerker daar geen nadelige gevolgen van ondervindt: zij beschikken over een goede psychosociale gezondheid. Zo blijkt de onderzochte politiepopulatie (n=1535) zeer bevlogen te zijn (hoge scores op vitaliteit en toewijding) en wijkt deze qua scores op burn-out, angst- en depressieklachten niet of nauwelijks af van (inter)nationale vergelijkingsgroepen. Dergelijke resultaten lijken erop te wijzen dat ondanks de belastende omstandigheden waarin agenten werken, men doorgaans in staat is daar op positieve wijze mee om te gaan. Maar hoe doen zij dat? Wat maakt politieprofessionals mentaal weerbaar?

1.4 Het weerbaarheidsparadigma: definiëring van een breed begrip

Dat de meeste politiefunctionarissen weinig hinder ondervinden van blootstelling aan potentieel traumatische gebeurtenissen in het politiewerk is binnen het weerbaarheidsparadigma geen bijzondere constatering. Een belangrijk uitgangspunt binnen dit theoretische perspectief is immers dat gezonde reacties op stressvolle gebeurtenissen normaal zijn. Mensen zijn doorgaans in staat om zich via een dynamisch proces succesvol aan te passen aan belastende omstandigheden (Bonanno, 2012; Reich, Zautra & Hall, 2010). Een natuurlijk proces dat door Masten (2001) daarom ook wel wordt beschouwd als *ordinary magic*. Het weerbaarheidsconcept stelt de krachten van de mens centraal en focust op positieve gezondheid- en welzijnsuitkomsten. Gezondheid is immers meer dan afwezigheid van ziekte. Kernelement vormt het vermogen om stabiel en gezond te blijven functioneren onder stressvolle omstandigheden (Almedom & Glandon, 2007; Bonanno, 2004; Bonano & Mancini, 2008; Reich et al., 2010). Confrontaties met stressvolle ervaringen zijn binnen dit onderzoeksparadigma geen automatische voorbode voor negatieve uitkomsten, maar bieden mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en verbeterd functioneren (Tedeschi & Calhoun, 2004).

In een poging om theoretische en empirische inzichten over mentale weerbaarheid te integreren, hebben Reich et al. (2010) een omvangrijk werk uitge-

bracht waarin onderzoeksbevindingen vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines bijeen zijn gebracht. Daarin concluderen zij dat mentale weerbaarheid een multi-dimensioneel concept is dat gedefinieerd kan worden als een *dynamisch proces* tussen interne en externe hulpbronnen dat tot succesvolle aanpassing aan tegenslag leidt. Met andere woorden, mentale weerbaarheid is een tijdelijke en situationele toestand en geen statische conditie of persoonlijkheidseigenschap (zie ook Bonanno & Mancini, 2008). In hoeverre individuen succesvol kunnen omgaan met belastende omstandigheden hangt voor een groot deel af van de op dat moment beschikbare interne en externe hulpbronnen. Onder interne hulpbronnen worden persoonlijke eigenschappen en vaardigheden verstaan die het positief functioneren versterken. Externe hulpbronnen bevinden zich in de omgeving van een individu en dragen bij aan het op constructieve wijze omgaan met belastende omstandigheden. Van dergelijke hulpbronnen kan zowel een bufferende werking tegen stressoren uitgaan als een versterkend effect van eventuele opgedane positieve ervaringen (zie bijvoorbeeld Frederickson, Tugade, Waugh & Larkin, 2003). Met het oog op interventies biedt dit inzicht een alternatief pad door de focus te richten op het vergroten van hulpbronnen naast het, voor zover mogelijk, wegnemen van stressoren (Boermans, Delahaij, Korteling & Euwema, 2012).

Mentale weerbaarheid wordt op verschillende manieren gedefinieerd³ en onderzocht (Bogaerts, 2013; Hoijtink, Brake & Dückers, 2011; Kamphuis et al., 2012; Luthar, Cicchetti & Becker, 2000; Reich et al., 2010). Desalniettemin onderscheiden Zautra, Hallo en Murray (2010) twee fundamentele componenten in succesvolle aanpassing aan tegenslag: herstel (*recovery*) en bestendigheid (*sustainability*). Met herstel wordt bedoeld op de capaciteit om na de impact van een stressvolle gebeurtenis snel terug te veren naar normaal functioneren, naar het niveau van voor de betreffende gebeurtenis. Dit hoeft niet zonder 'emotionele littekens' te gaan, maar het psychologische, gedragsmatige en emotionele herstel is beter dan verwacht gegeven de omstandigheden. Bestendigheid kan gedefinieerd worden als de mate van stress die iemand kan verdragen zonder dat er fundamentele veranderingen plaatsvinden in ie-

---

³ Hoijtink et al. (2011) vonden in een literatuurstudie naar het begrip *resilience* 37 uiteenlopende definities waarin weerbaarheid wordt geduid als (a) een statische persoonlijke karaktereigenschap, (b) een uitkomst, of (c) een proces van succesvolle omgang met tegenslag. Daarnaast hadden deze definities of betrekking op het individu of op grotere verbanden, zoals een teamverband of organisatie.

mands welzijn, waardevolle relaties en diens nastreven van betekenisvolle levensdoelen. Ondanks blootstelling aan ingrijpende gebeurtenissen blijven mensen positief functioneren op een voor hen betekenisvolle wijze.

Stressoren en hulpbronnen binnen de arbeids- en organisatiecontext

De toepassing van het weerbaarheidsparadigma binnen de arbeids- en organisatiecontext genereert onderzoek dat focust op de vraag hoe medewerkers goed (kunnen) blijven functioneren ondanks belastende omstandigheden. Werk leidt immers niet per definitie tot stress en daaruit voortvloeiende klachten, maar ook tot arbeidsvreugde, persoonlijke ontwikkeling en bevologenheid. Laatstgenoemde vormt een belangrijk element in het *Job Demands-Resources-model* (Demerouti, Bakker, Nachreiner & Schaufeli, 2001; Bakker & Demerouti, 2007; Schaufeli & Taris, 2013).⁴ Waar eerdere theoretische modellen over werkstress zoals het *Demand Control Model* (Karasek, 1979) en het *Effort Reward Imbalance Model* (Siegrist, 1996) focussen op schadelijke gevolgen voor de gezondheid heeft het JDR-model ook nadrukkelijk oog voor stimulerende en welzijn bevorderende aspecten van het werk. Hoewel het model geen specifieke verklaring geeft voor positieve aanpassing aan tegenslag, biedt de onderverdeling van de werkcontext in werkgerelateerde stressoren (*job demands*) en hulpbronnen (*job resources*) een nuttig handvat voor onderzoek naar mentale weerbaarheid binnen het opsporingsdomein.

Werkgerelateerde stressoren betreffen de fysieke, sociale en organisationele aspecten van het werk die aanhoudende fysieke of mentale inspanning vereisen en derhalve te relateren zijn aan bepaalde fysiologische en psychologische kosten (Demerouti et al., 2001:501). Voorbeelden hiervan zijn werkdruk, emotionele belasting en werk-thuisinterferentie. *Werkgerelateerde hulpbronnen* daarentegen zijn aspecten van het werk die (a) functioneel zijn in het bereiken van doelen, (b) de negatieve effecten van taakeisen verminderen, en (c) persoonlijke groei en ontwikkeling stimuleren (Demerouti et al., 2001:501). Deze hulpbronnen kunnen zich zowel in de organisatie bevinden (regelruimte, sociale steun) als in het individu (emotionele stabiliteit, optimisme) en zijn afhankelijk van de specifieke taak- en organisatiecontext evenals de persoonlijke kenmerken van de werknemer (Xanthopoulou et al., 2007, 2009; Bakker, 2011). Bij onderzoek naar aard en omvang van stressoren en hulpbronnen van

---

⁴ In het Nederlands wordt dit model aangeduid als het *Werkstressoren Energiebronnen Burn-out Model* (afgekort het WEB-model).

professionals en de wijze waarop deze van invloed zijn op iemands welbevinden, dient met dergelijke contextuele en persoonlijke factoren rekening te worden gehouden.

Omgang met belastende werksituaties: de toepassing van copingstrategieën

Mentaal weerbare professionals weten zich op positieve wijze aan te passen aan belastende werksituaties. Het *Transactional Model of Stress* van Lazarus en Folkman (1984) biedt een theoretisch raamwerk voor studie naar het complexe stress-copingproces tussen een individu en diens omgeving. Volgens Lazarus en Folkman (1984) bestaat dit proces uit twee componenten, namelijk hoe mensen situaties in hun omgeving inschatten (*appraisal*) en op welke wijze zij daar vervolgens mee omgaan (*coping*). Het inschatten van de situatie is een evaluatief proces waarin het individu (1) afweegt in hoeverre deze een bedreiging vormt voor zijn of haar persoonlijk welbevinden (*primary appraisal*), en (2) inschat in hoeverre in- en externe hulpbronnen beschikbaar zijn om hier mee om te gaan (*secondary appraisal*). Indien de situatie als stressvol wordt geïnterpreteerd, gaat het individu over tot cognitieve en/of gedragsmatige handelingen (copingstrategieën) die de stressor en negatieve emoties trachten weg te nemen en/of te verminderen.

Lazarus en Folkman (1984) stellen dat een individu twee type reactiemogelijkheden heeft op stressvolle situaties: probleemgerichte en emotiegerichte copingstrategieën. Probleemgerichte copingstrategieën zijn gericht op het wegnemen of het reduceren van de stressor, bijvoorbeeld door de oorzaak van het probleem aan te pakken. Emotiegerichte copingstrategieën zijn daarentegen gericht op het vermijden of verminderen van de emotionele gevolgen – zoals frustraties, angsten en verdriet – die de stressor oproept. Naast deze twee vormen kan eveneens betekenisgerichte coping onderscheiden worden (Folkman, 1997). Dergelijke coping behelst een positieve herinterpretatie van de stressvolle situatie, waardoor men gemakkelijker met de belasting om kan gaan. Tevens wordt in de literatuur op alternatieve wijze onderscheid gemaakt tussen copingstrategieën, bijvoorbeeld in hoeverre zij actief, passief of proactief van aard zijn (zie voor een overzicht bijvoorbeeld Carver & Connor-Smith, 2010). Dergelijk onderscheid betekent niet bij voorbaat dat de ene copingstrategie effectiever is dan de ander. Gezien de dynamische relatie tussen een individu en diens omgeving kan dit per situatie verschillen. Onderzoek naar het effect van copingstrategieën dient volgens de contextuele benadering

dan ook nadrukkelijk rekening te houden met de specifieke stressvolle situatie waarin deze worden ingezet (Folkman & Moskowitz, 2004). Interessant gegeven ten aanzien van interventies is dat hoewel coping voorkeurstijlen sterk samenhangen met stabiele persoonlijkheidskenmerken, copingstrategieën en een flexibele toepassing daarvan (*coping flexibility*) aangeleerd en getraind kunnen worden (Harzer & Ruch, 2015).

1.5 Mentale weerbaarheid binnen de opsporing: een onontgonnen terrein

In het voorgaande is op hoofdlijnen beschreven wat binnen de wetenschap bekend is over het welzijn van politiefunctionarissen. Daarbij is ingegaan op de relatief recente focusverschuiving van onderzoek naar negatieve aspecten en uitkomsten van het politieberoep naar positieve uitkomsten. Waar eerder onderzoek vooral betrekking had op stressoren in het politiewerk en daaruit voortvloeiende psychosociale klachten, komt er meer wetenschappelijke aandacht voor de groep politiefunctionarissen die geen klachten ontwikkelt. Er is enige kennis over factoren die bijdragen aan positief functioneren van politiefunctionarissen, maar onduidelijk is hoe deze in relatie staan tot het omgaan met stresserende werksituaties. Zo kan bijvoorbeeld afgevraagd worden wat mentale weerbaarheid precies inhoud (hoe te operationaliseren binnen deze werkcontext) en via welke processen de gevonden individuele, team en organisationele hulpbronnen bijdragen aan mentale weerbaarheid van politiefunctionarissen. Het ontbreekt kortom aan een eenduidige conceptualisatie van mentale weerbaarheid binnen het politiedomein.

Verder valt op dat psychosociaal onderzoek binnen het politiedomein hoofdzakelijk gericht is op politiefunctionarissen die werkzaam zijn binnen het domein van de openbare ordehandhaving en noodhulp (de uniformdienst). Over het welzijn van functionarissen binnen andere politiediensten is weinig bekend. Zo is er nauwelijks onderzoek gedaan naar het welzijn van rechercheurs, of ze nu werken aan moord- of zedenzaken of sporen zoeken op een plaats delict. Deze politiefunctionarissen die binnen verschillende gespecialiseerde eenheden werken, blijken binnen de wetenschap een onderbelichte groep te zijn (Dabney et al., 2013; Pavsic Mrevlje, 2016). Gezien de grote verschillen in de aard van werkzaamheden en de organisatorische context waarin deze worden uitgevoerd, zijn resultaten uit de uniformdienst niet zonder meer representatief voor de recherche. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen wat rechercheurs als belastende werksituaties ervaren, hoe zij hiermee omgaan en welke hulpbronnen daarbij van belang zijn.

Doelstelling en centrale onderzoeksvraag

Het doel van deze dissertatie is om meer inzicht te krijgen in hetgeen recheurs in staat stelt om naar behoren te blijven functioneren ondanks belastende werksituaties. Welke werk- en denkwijzen, ofwel copingstrategieën helpen recheurs om met belastende werksituaties om te gaan, welke rol spelen collega's en leidinggevendenden daarbij en welke taak- en organisationele karakteristieken zijn op dit proces van invloed. In het bijzonder focust deze dissertatie op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch recheurs (zie paragraaf 1.6.3 voor de achterliggende redenen). Waar eerdere studies ingingen op de relatie tussen het politieberoep en de ontwikkeling van psychosociale klachten staan in deze dissertatie positieve uitkomsten en de daarbij behorende processen centraal, zowel op de korte als lange termijn. Interessant element met het oog op interventies is dat binnen het weerbaarheidsparadigma de focus niet ligt op het wegnemen van stressoren, maar op het versterken van hulpbronnen. Dit perspectief biedt daardoor alternatieve mogelijkheden om het welzijn van recheurs te vergroten.

Bovenstaande doelstelling leidt tot de volgende centrale onderzoeksvraag:
Welke factoren dragen bij aan de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch recheurs?

Deelvragen

De beantwoording van de centrale onderzoeksvraag vindt plaats door achtereenvolgens in te gaan op de volgende vier deelvragen.

1. *Wat houdt het concept mentale weerbaarheid in en op welke wijze kan hier invulling aan worden gegeven binnen het rechedomein?*

Mentale weerbaarheid is enkel relevant in situaties waarin sprake is van blootstelling aan belastende omstandigheden. Gegeven de beperkte 'politeli-literatuur' is het noodzakelijk om allereerst het concept mentale weerbaarheid nader te definiëren en toepasbaar te maken voor het politiedomein. Door beantwoording van de eerste deelvraag wordt dit veelomvattende concept geoperationaliseerd voor de rechecontext.

2. *Wat is reeds bekend over belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en psychosociale uitkomsten binnen de recheprofessie?*

De bevindingen uit eerdere studies naar psychosociaal welzijn van recheurs in combinatie met de uitkomsten van deelvraag één, vormen het theoretische vertrekpunt voor de empirische studies.

3. *Hoe ervaren kinderporno- en forensisch rechercheurs de uitvoering van opsporingszaken en welke effecten heeft dit werk op hun functioneren?*

Door deze vraag te beantwoorden wordt vastgesteld welke werksituaties door rechercheurs als belastend worden ervaren en welke effecten op hun functioneren daarmee gepaard gaan.

4. *Hoe gaan kinderporno- en forensisch rechercheurs om met belastende werksituaties en welke copingstrategieën en hulpbronnen dragen bij aan hun mentale weerbaarheid?*

Beantwoording van deze vraag geeft inzicht in de rol van copingstrategieën en hulpbronnen van rechercheurs in de omgang met belastende situaties tijdens het werk.

1.6 Theoretische uitgangspunten: een heuristisch model

Op basis van met name het werk van Reich et al. (2010) en Zautra et al. (2010) wordt in deze dissertatie de mentale weerbaarheid van rechercheurs als volgt geoperationaliseerd: *‘Mentale weerbaarheid is de uitkomst van een copingproces waarin in- en externe hulpbronnen de rechercheur in staat stellen om binnen de taakuitoefening adequaat te blijven functioneren gedurende belastende werksituaties, daar duurzaam van te herstellen, met behoud van motivatie voor het researchewerk en betrokkenheid bij de opsporingsdoelen.’*

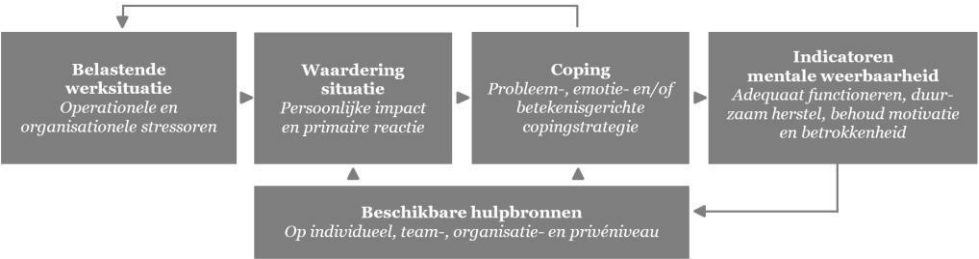
Van mentale weerbaarheid is sprake indien een rechercheur geconfronteerd wordt met belastende werkomstandigheden en zich daaraan op positieve wijze weet aan te passen. De mentale weerbaarheid van een rechercheur betreft een dynamisch proces tussen individueel, team, organisatie en privé gerelateerde hulpbronnen (Bogaerts, 2013; Kamphuis et al., 2012; Paton et al., 2008), waarbij de uitkomsten zich kenmerken door herstel (terugveren naar normaal niveau van functioneren) en bestendigheid (continuering van de werkzaamheden met behoud van motivatie en betrokkenheid en eventuele persoonlijke ontwikkeling). Mentale weerbaarheid is in deze opvatting geen statische conditie of stabiele persoonlijkheidseigenschap, maar een tijdelijke en situationele toestand (Bogaerts, 2013; Bonanno & Mancini, 2008; Luthar et al., 2000; Paton et al., 2008). Of een rechercheur op positieve wijze weet om te gaan met werkgerelateerde stressoren is afhankelijk van (1) diens inschatting van de persoonlijke impact van de belastende werksituatie en hoe daar mee om te gaan, (2) de daadwerkelijke toepassing van een copingstrategie, en (3) beschikbare hulpbronnen die de toepassing van de gewenste copingstrategie

mogelijk maken (Lazarus & Folkman, 1984; Folkman & Moskowitz, 2004; Prati & Pietrantoni, 2010; Velichkovsky, 2009).

In de omgang met stressvolle situaties kunnen door rechercheurs uiteenlopende copingstrategieën worden ingezet die gericht zijn op (1) het veranderen van de belastende situatie: probleemgerichte coping (bijvoorbeeld hulp vragen aan de leidinggevende), (2) het hanteerbaar maken van gevoelens die de situatie oproept: emotiegerichte coping (delen van emoties met een collega), en (3) het zoeken naar zingeving: betekenisgerichte coping (focus op bijdrage werkzaamheden) (Burns et al., 2008; Dabney et al., 2013; Krause, 2009; Powell et al., 2014b; Wright et al., 2006). De benodigde in- en externe hulpbronnen die nodig zijn om één van deze type copingstrategieën in te zetten, kunnen zich bevinden op het niveau van het individu, het team, de organisatie en de privéomgeving.

Op basis van deze theoretische uitgangspunten is in onderstaand figuur 1.1 de verwachte samenhang weergegeven tussen belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en mentale weerbaarheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat met de pijl die van coping naar belastende werksituaties loopt, wordt bedoeld op de verandering van de belastende werksituatie door de toepassing van een copingstrategie en het daarmee wegnemen dan wel reduceren van de stressor (Lazarus & Folkman, 1984). Verder is gezien de dynamische aard van mentale weerbaarheid in dit heuristisch model een feedback-loop opgenomen (Benight & Bandura, 2004; Burke, Shakespeare-Finch, Paton & Ryan, 2006; Tedeschi & Calhoun, 2004). De idee daarbij is dat positieve uitkomsten kunnen leiden tot een versterking of toename van hulpbronnen waardoor belastende omstandigheden als minder stressvol ervaren zullen worden en men beter in staat is om daar mee om te gaan, wat vervolgens weer leidt tot positieve uitkomsten.

Figuur 1.1 Conceptualisatie mentale weerbaarheid binnen de opsporing (Sollie, Kop & Euwema, 2014)

De theoretische concepten in dit heuristisch model – de zogenoemde *sensitizing concepts* (Blumer, 1954; Bowen, 2006) – vormden het uitgangspunt voor de systematische literatuurstudie en het empirisch onderzoek naar de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechers. In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op de gehanteerde methodologie.

1.7 Opzet en uitvoering van de vier studies

Om antwoorden te vinden op de onderzoeksvragen zijn verschillende methoden van onderzoek toegepast. Voor de beantwoording van de eerste twee deelvragen is systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd. Deelvragen drie en vier zijn beantwoord aan de hand van empirisch onderzoek: contextanalyses, participerende observaties en semigestructureerde interviews. In het navolgende wordt per onderzoeksmethode kort beschreven op welke wijze deze is uitgevoerd; zie hoofdstukken 2, 3, 4 en 5 voor een uitgebreide beschrijving van de gehanteerde onderzoeksmethode per studie.

Studie één: een systematische literatuurreview

Om zo volledig mogelijk in kaart te brengen wat reeds bekend is over het psychosociale welzijn van rechers en factoren die daarop van invloed zijn, is een systematische literatuurstudie uitgevoerd. De wetenschappelijke databases *PsychInfo*, *Web of Science* en *Academic Search Premier* zijn systematisch doorzocht om publicaties te vinden die ingaan op stressoren, copingstrategieën, hulpbronnen en/of gezondheidseffecten van recherswerk. In totaal zijn 33 relevante studies gevonden en geanalyseerd. Zie hoofdstuk 2 voor een gedetailleerde beschrijving van de gehanteerde zoekstrategieën en de analysesresultaten.

Studie twee, drie en vier: een multimethodisch empirisch onderzoek

Om inzicht te krijgen in de dynamische processen die van invloed zijn op mentale weerbaarheid, is het van belang om ervaringen, drijfveren en opvattingen van rechers met en over aspecten van hun werk te ontdekken en te interpreteren binnen de context waarin zij werkzaam zijn. Voor dit doel is gebruik gemaakt van een kwalitatief, multimethodisch onderzoeksdesign. Zoals in tabel 1.1 weergegeven zijn per recherchediscipline de volgende onderzoeksmethoden ingezet: (1) contextanalyse, (2) participerende observatiestudies bij vijf rechercheteams, (3) interviews met vijf teamleiders en (4) dertig diepte-interviews met rechers. De methoden zijn volgordekelijk uitgevoerd zodat de verworven data uit de betreffende onderzoeksfase als input diende voor de daaropvolgende fase. Dit iteratieve proces zorgde ervoor dat

de volgende ronde van dataverzameling zo gericht mogelijk kon verlopen. In onderstaande paragrafen worden de selectiewijze van de onderzoekspopulatie en de vier onderzoeksfasen beknopt beschreven. De volledige beschrijving evenals de resultaten van deze empirische studies bij kinderporno- en forensische teams zijn respectievelijk weergegeven in hoofdstuk 3, 4 en 5.

Tabel 1.1 Overzicht empirisch onderzoek kinderporno- en forensische recherche

	Studie kinderporno-recherche	Studie forensische recherche
Periode	mei-november 2013	oktober 2014-april 2015
Aantal teams	5	5
Duur	330 uur	440 uur
Geobserveerde rechercheurs	47	54
Interviews teamleiders	5	5
Interviews rechercheurs	30	30

De onderzoekspopulatie: selectie van twee rekerchedisciplines

De Nationale Politie bestaat uit één landelijke eenheid en tien regionale eenheden. In figuur 1.2 zijn de geografische werkgebieden van de verschillende eenheden weergegeven. Deze tien eenheden zijn op hun beurt onderverdeeld in districten en basisteams. Zoals in tabel 1.2 weergegeven, zijn op al deze niveaus opsporingsfunctionarissen werkzaam in verschillende organisatieonderdelen en rekerchedisciplines.

Figuur 1.2 Inrichting Nationale Politie: één landelijke eenheid en tien regionale eenheden*

Tabel 1.2 *Overzicht researchdisciplines binnen de Nationale Politie**

Dienst	Onderdeel	Discipline
Landelijke Recherche Ondergebracht binnen de Landelijke Politie Eenheid Omvang: 1.320 fte	Generieke opsporing	<ul style="list-style-type: none"> - Opsporing - Rechtshulp - Werkvoorbereiding
	Thematische opsporing	<ul style="list-style-type: none"> - High Tech Crime - Kinderporno (landelijk TBKK) - Financieel-economische criminaliteit en fraude - Milieu, internationale misdrijven executie strafvonnissen, opsporing onttrekkingen
	Specialistische opsporing	<ul style="list-style-type: none"> - Observatie en techniek - Expertise en wetenschap - Forensische opsporing - Ondersteuningsdesk
Regionale Recherche Ondergebracht in de tien regionale Politie Eenheden Omvang: 6.709 fte	Generieke opsporing	<ul style="list-style-type: none"> - Opsporing - Grootschalige opsporing - Rechtshulp - Werkvoorbereiding
	Thematische opsporing	<ul style="list-style-type: none"> - Milieu - Financieel-economische criminaliteit - Zeden - Kinderporno (regionaal TBKK)
	Specialistische ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> - Observatie en techniek - Forensische opsporing - Financiële opsporing - Digitale opsporing
	Vreemdelingen-politie	<ul style="list-style-type: none"> - Handhaving en toezicht - Migratiecriminaliteit en mensenhandel - Identiteitsonderzoek
<hr/>		
Districtsrecherche (incl. basisteams) Ondergebracht binnen een regionale Politie Eenheid Omvang: 4.701 fte		
		1. Opsporing High impact crime 2. Opsporing Veel Voorkomende Criminaliteit (VVC) 3. Capaciteit Team Grootschalig Optreden (TGO)

* Dit overzicht is ontleend aan het *Inrichtingsplan Nationale Politie* (2012) en is te raadplegen op www.rijksoverheid.nl

Gegeven de reeds beschreven doelstelling van deze dissertatie en de daarvoor benodigde intensieve onderzoeksmethodiek is het niet haalbaar om alle rechercheonderdelen in de empirische studies te betrekken. Om deze dissertatie naar mentale weerbaarheid binnen de opsporing af te bakenen is besloten om empirisch onderzoek uit te voeren bij twee rekerchedisciplines: de regionale kinderpornoteams en de forensische opsporing. Aan deze afbakening liggen een drietal redenen ten grondslag.

Ten eerste komen opsporingsfunctionarissen in deze twee rekerchedisciplines zeer frequent in aanraking met in eerdere politiestudies aangetoonde operationele stressoren, te weten de confrontatie met (zeer jonge) misbruikslachtoffers en mensen die op niet-natuurlijke wijze zijn overleden (zie o.a. Brown, Fielding & Grover, 1999; Violanti & Aron, 1995). Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld rekercheurs die belast zijn met de opsporing van milieu- en financieel-economische criminaliteit. Gegeven de blootstelling aan deze potentieel traumatische gebeurtenissen en zeer beperkte wetenschappelijke kennis over hoe kinderporno- en forensisch rekercheurs hier mee omgaan, zijn studies hiernaar meer dan wenselijk (Burns, Morley, Bradshaw & Domene, 2008; Krause, 2009; Kelty & Gordon, 2015).

Ten tweede voeren kinderporno- en forensisch rekercheurs andersoortige werkzaamheden uit onder verschillende omstandigheden. Door deze twee rekerchedisciplines te onderzoeken is het mogelijk om de eventuele invloed van diverse taak- en organisatiekenmerken op de mentale weerbaarheid van rekercheurs te onderzoeken.

Ten derde bleek tijdens verkennende gesprekken binnen de Nationale Politie dat er binnen deze organisatie een kennisbehoefte is bij met name deze twee rekerchedisciplines. Gezien de specifieke en zware taakkarakteristieken van deze twee rekerchefuncties wil men graag weten welke effecten dit werk heeft op rekercheurs en op welke wijze deze professionals vanuit de organisatie ondersteund kunnen worden.

De onderzoeksmethodiek binnen rekercheteams

Beide empirische studies zijn gestart met het uitvoeren van een contextanalyse. Op basis van beleidsstukken en rapporten en verkennende gesprekken met een aantal rekercheurs, teamleiders en beleidsmedewerkers, is inzicht verkregen in de organisationele en operationele context van kinderporno- en

forensische teams. Deze onderzoeksmethode diende enerzijds om het observatieonderzoek op een verantwoorde wijze af te bakenen: selectie van te observeren teams en het vaststellen van de aard en omvang van te observeren werkprocessen. Anderzijds vormde de verworven informatie uit deze analyse in combinatie met de kennis uit de literatuurstudie over stress en politiewerk de *sensitizing concepts*⁵ tijdens de observatiestudie (Blumer, 1954; Bowen, 2006).

Participerende observatiestudies

Elke regionale politie-eenheid bestaat uit één kinderpornoteam en één forensisch team. De kinderpornoteams zijn relatief klein van omvang (gemiddeld 11 functionarissen per regionaal team⁶) en zijn binnen elke eenheid op één locatie gevestigd. Een kinderpornoteam bestaat uit medewerkers met verschillende functies en rollen: één leidinggevende, coördinator(en), dossiervormer(s), classificeerders, verhoorders en rechercheurs tactische opsporing (huiszoekingen, digitale opsporing). Op de rol van leidinggevende na, voeren alle rechercheurs meerdere van deze rollen uit binnen een team. De forensische teams zijn qua personele omvang groter (gemiddeld 106 functionarissen per regionaal team⁷) en werken binnen een eenheid doorgaans op meerdere werklocaties. Deze verschillende locaties maken dat forensische teams in de praktijk vaak onderverdeeld zijn in sub-teams, variërend tussen de ongeveer 25 en 60 functionarissen. Een forensisch team bestaat, evenals de kinderpornoteams, uit medewerkers met uiteenlopende functies/rollen, zoals leidinggevers, inzetcoördinatoren, sporenbeheerders, recherche-assistenten, generalisten, senior forensisch rechercheurs, recherchekundigen en laboranten. In deze studie zijn alleen rechercheurs geobserveerd/geïnterviewd die onderzoeken op plaatsen delict uitvoeren in de functie van generalist of senior forensisch rechercheur. De aantallen die vermeld zijn in tabel 1.3 hebben dan ook betrekking op deze functionarissen.

---

⁵ Volgens Blumer geven '[sensitizing concepts] the user a general sense of reference and guidance in approaching empirical instances. Whereas definitive concepts provide prescriptions of what to see, sensitizing concepts merely suggest directions along which to look.' (1954:7).

⁶ De personele sterkte van +/- 150 fte is verdeeld over één landelijk (40 fte) en 10 regionale teams (110 fte). De capaciteit van een regionaal kinderpornoteam wordt vastgesteld aan de hand van een specifieke verdeelsleutel.

⁷ De personele sterkte van +/- 1230 fte is verdeeld over één landelijk (170 fte) en 10 regionale teams (1060 fte). De capaciteit van een regionaal forensisch team wordt vastgesteld aan de hand van een specifieke verdeelsleutel. Deze cijfers zijn ontleend aan het *Inrichtingsplan Nationale Politie* (december 2012) en is te raadplegen op www.rijksoverheid.nl.

Om de representativiteit van de observatiestudie te waarborgen zijn per re-
 cherchediscipline vijf teams onderzocht. Per discipline bestaat de onderzoeks-
 populatie daardoor uit de helft van de totale populatie (5 van de 10 teams).
 Daarbij dient ten aanzien van de forensische studie opgemerkt te worden dat
 per eenheid op één werklocatie onderzoek heeft plaatsgevonden. Gezien de
 onderlinge verschillen tussen regionale rekercheteams in (a) personele om-
 vang en (b) werkgebied (geografie, inwoneraantal) is geselecteerd op basis
 van *maximum variation sampling* (Patton, 1990). Zodoende zijn in zeven eenhe-
 den grote en kleine teams geselecteerd die verspreid door heel Nederland
 werkzaam zijn. Deze teams zijn in tabel 1.3 weergegeven.

Tabel 1.3 Overzicht onderzochte teams per rekerchediscipline

	Kinderpornoteams	Forensische teams
Onderzochte regionale eenheden	Midden-Nederland Oost-Brabant Rotterdam Noord-Nederland Zeeland West-Brabant	Midden-Nederland Oost-Brabant Rotterdam Den Haag Oost-Nederland
Teamomvang per onderzochte locatie (kleinste-grootste)	8-16 rechercheurs	14-30 rechercheurs (generalisten en senioren)
Totaal fte Nationale Politie	150	1230

Tijdens de participerende observatiestudies werden door de onderzoeker de-
 zelfde werktijden als de kinderporno- en forensisch rechercheurs gehanteerd.
 De onderzoeker observeerde enkel het gedrag en de werkzaamheden van re-
 chercheurs bij de uitvoering van uiteenlopende werkzaamheden; zelf heeft hij
 geen opsporingshandelingen verricht. Om zo min mogelijk invloed uit te oe-
 fenen op de betreffende situatie (zoals huiszoekingen, verhoren of onderzoek
 op de plaats delict) en daarmee verstoring van de dataverzameling te mini-
 maliseren, bleef de onderzoeker tijdens de uitvoering van opsporingswerk-
 zaamheden op gepaste afstand. Na afloop werd, waar mogelijk *on the spot*,
 met de rechercheur(s) besproken welk effect deze uiteenlopende werkzaam-
 heden op hen hebben en hoe zij daar mee omgaan. Dergelijke informele ge-
 sprekken zijn meerdere malen met respectievelijk 47 en 54 verschillende kin-
 derporno- en forensisch rechercheurs gevoerd en vastgelegd in een dagboek.

Interviews met teamleiders

De derde toegepaste onderzoeksmethode tijdens de empirische studies betrof het interviewen van de teamleiders van de geobserveerde kinderporno- en forensische teams (vijf per rekerchediscipline, tien in totaal). In deze interviews werden teamleiders bevraagd over het functioneren van hun team en kwamen aspecten aan de orde als de aard en omvang van zaken die zijn uitgevoerd, de werkcultuur, het functioneren van teamleden, ziekteverzuim en lopende ontwikkelingen op zaaks- en personeelsgebied. Deze vertrouwelijke informatie is gebruikt om de bevindingen uit de daaropvolgende interviews met kinderporno- en forensisch rekercheurs op hun betrouwbaarheid te toetsen.

Diepte-interviews met rekercheurs

De vierde onderzoeksmethode betrof het interviewen van in totaal 60 rekercheurs (30 per rekerchediscipline) op basis van een semigestructureerd interviewprotocol. Ter bevordering van de externe validiteit is bij de selectie van respondenten gestreefd naar een zo gevarieerd mogelijke populatie op basis van verschillen in leeftijd, geslacht, functie, rang, werkervaring en thuis-situatie (zie hoofdstuk 3 en 4 voor de demografische gegevens per rekerchediscipline). Medewerking was op vrijwillige basis en *alle* geselecteerde respondenten waren daartoe bereid. Naast het hanteren van een interviewprotocol en vrijwillige deelname, zijn andere toegepaste betrouwbaarheidsmaatregelen het garanderen van anonieme verwerking van de interviewdata (om het risico op sociaal wenselijk gedrag te verminderen), het opnemen van de interviews met een digitale recorder en het letterlijk transcriberen van de opnames (Maxwell, 1992). Tevens zijn de transcripten ter controle en instemming opgestuurd aan de respondenten. Alle zestig respondenten vonden de interviews accuraat en gingen akkoord met het gebruik van de gegevens.

Systematische analyse van empirische data

De verkregen data uit de observatiestudies en interviews zijn met behulp van coderingssoftware *Atlas.ti* per rekerchediscipline geanalyseerd. Ter bevordering van de interne validiteit zijn de relevante tekstpassages uit het dagboek en de interviewtranscripten op basis van een proces van inductief redeneren gecodeerd en gecategoriseerd (Campbell, Quincy, Osserman & Pedersen, 2013). Om te komen tot congruente, specifieke codeboeken hebben twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar transcripten gecodeerd. Per transcript werden vervolgens de gecodeerde tekstpassages besproken. Indien dit van elkaar afweek werden de hoofd- en subcodes net zolang bediscussieerd totdat

er overeenstemming werd gevonden over de betreffende codering. Aan de hand van het ontwikkelde codeboek zijn vervolgens alle dagboekantekeningen en transcripten gecodeerd en geanalyseerd. Zie hoofdstuk 3, 4 en 5 voor een uitgebreide beschrijving van de data-analyse in de studies naar respectievelijk de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechers.

1.8 Alledaagse magie bij rechers: een leeswijzer

Deze dissertatie is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 worden de opzet en de bevindingen van de systematische literatuurstudie gepresenteerd. Er wordt antwoord gegeven op de vraag wat binnen de wetenschap reeds bekend is over de belastende werksituaties, copingstrategieën en hulpbronnen van rechers. Tevens wordt ingegaan op de psychosociale effecten die samenhangen met het recherswerk en er worden suggesties voor vervolgonderzoek gedaan. In hoofdstuk 3 worden de opzet en uitkomsten van de empirische studie naar de mentale weerbaarheid van Nederlandse kinderpornorechers weergegeven. Daarin wordt beschreven hoe dit type recher zijn of haar werk ervaart en welke copingstrategieën en hulpbronnen in deze werkcontext bijdragen aan hun mentale weerbaarheid. De opzet en uitkomsten van een soortgelijke studie onder Nederlandse forensisch rechers worden in hoofdstuk 4 gepresenteerd. Op basis van de data uit deze twee empirische studies, worden in hoofdstuk 5 de uitkomsten van de vergelijkende analyse tussen beide rechersdisciplines beschreven. Daarin staat de vraag centraal in hoeverre de taak- en organisatiekenmerken die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechers onderling verschillen. Deze hoofdstukken zijn zo vormgegeven dat, hoewel ze op elkaar voortbouwen, deze als afzonderlijke studies te lezen zijn. Zo kennen hoofdstuk 2, 3, 4 en 5 de volgende structuur: inleiding, methode, resultaten, conclusie en discussie. Daarbij dient opgemerkt te worden dat hoofdstuk 3 en 4 bewerkingen zijn van artikelen die reeds eerder zijn verschenen in respectievelijk de wetenschappelijke tijdschriften het *Tijdschrift voor Criminologie* (Sollie, Kop & Euwema, 2014) en *Criminal Justice and Behavior* (Sollie, Kop & Euwema, 2017).

Voorafgaand aan de hoofdstukken 3, 4 en 5 zijn drie intermezzo's ingevoegd. In het eerste intermezzo worden op basis van aantekeningen uit het observatiedagboek over de kinderpornoteams, zeventien fragmenten beschreven die inzicht geven in de wijze waarop er binnen de Nederlandse politie uitvoering

wordt gegeven aan kinderpornografiezaken. Deze fragmenten zijn enkel bedoeld om een beeld te geven van het werk van kinderpornorechercheurs. Het is geen representatieve analyse of wetenschappelijke verantwoording van de gehanteerde methodologie; zie daarvoor het aansluitende hoofdstuk. In het tweede intermezzo wordt in twintig fragmenten op eenzelfde wijze verslaglegging gedaan van de observatieperiode binnen forensische teams. In het derde intermezzo wordt het perspectief van leidinggevenden op het bieden van ondersteuning aan rechercheurs weergegeven. Zij komen onder andere aan het woord over de gezondheidsgelateerde risico's die volgens hen verbonden zijn aan deze rechercheprofessies, de wijze waarop zij als leidinggevende ondersteuning bieden aan 'hun' rechercheurs en de twijfels en beperkingen die zij daarbij ondervinden.

Tot slot worden in hoofdstuk 6 de hoofdbevindingen gepresenteerd en antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. Tevens wordt ingegaan op de theoretische en praktische implicaties van deze dissertatie.

2

Rechercheren in de literatuur

Literatuurreview naar mentale weerbaarheid binnen de opsporing

---

De effecten van politiewerk op het welzijn van politiefunctionarissen is onderwerp van menig studie. Zelfs in zodanige mate dat dit volgens Abdollahi (2002) heeft geleid tot een 'overweldigende' beschikbare hoeveelheid aan politiestress gerelateerd onderzoek. Bij de bestudering van deze literatuur valt echter op dat psychosociaal onderzoek binnen het politiedomein voornamelijk betrekking heeft op politiefunctionarissen die werken binnen de uniformdienst: het domein van de openbare ordehandhaving en noodhulp. In empirisch wetenschappelijk onderzoek vormen rechercheurs die werkzaam zijn binnen verschillende gespecialiseerde eenheden een onderbelichte groep (Dabney et al., 2013; Pavsic Mrevlje, 2016). Dit neemt niet weg dat er wel degelijk studies zijn uitgevoerd naar stressoren, copingstrategieën, hulpbronnen en/of psychosociale uitkomsten binnen de rechercheprofessie. In dit hoofdstuk wordt middels een systematische literatuurstudie (Dixon-Woods et al., 2006; Gough, Oliver & Thomas, 2012) getracht zo volledig mogelijk in kaart te brengen wat reeds bekend is over factoren die van invloed kunnen zijn op de mentale weerbaarheid van rechercheurs. De volgende vraag wordt beantwoord:

Wat is binnen de wetenschap bekend over belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en psychosociale uitkomsten binnen de rechercheprofessie?

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt allereerst de wijze waarop de systematische literatuurstudie is opgezet en uitgevoerd behandeld. Daarbij wordt

ingegaan op de gehanteerde zoekstrategieën en de relevantiebepaling van de gevonden publicaties. In de daaropvolgende paragrafen worden achtereenvolgens de kenmerken van de gevonden studies beschreven en de resultaten thematisch gepresenteerd. Dit hoofdstuk sluit af met conclusies en discussie over hetgeen binnen de wetenschap bekend is over de mentale weerbaarheid van rechercheurs. Tevens worden suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

2.1 Gehanteerde zoekstrategieën en relevantiebepaling publicaties

Deze systematische literatuurreview is tot stand gekomen aan de hand van een getrapte zoekstrategie: het bevragen van drie wetenschappelijke databases en het toepassen van de zogenoemde 'sneeuwbalmethode' (literatuurlijsten, auteurs, citaties). In figuur 2.1 zijn de gehanteerde strategieën en de bijbehorende resultaten weergegeven. De gehanteerde zoekstrategieën en de wijze waarop de publicaties op hun relevantie zijn beoordeeld, worden in het navolgende beknopt beschreven.

De literatuurstudie is gestart met het zoeken van relevante literatuur in drie wetenschappelijke databases. Zo zijn de databases *PsycINFO*, *Web of Science* en *Academic Search Premier* bevestigd binnen de tijdsperiode dat zij bestaan tot 1 januari 2016. De zoekformule bestond enerzijds uit zoektermen die verband houden met de recherchecontext⁸ en anderzijds uit zoektermen die welzijn gerelateerde aspecten⁹ representeren. Aan de hand van deze formules zijn in de drie databases in totaal 431 publicaties gevonden. Aan de hand van de selectiecriteria in tabel 2.1 zijn deze publicaties beoordeeld op hun relevantie. Voor zover de samenvatting van de betreffende studie onvoldoende houvast gaf, werd de gehele publicatie gescand om de relevantie te beoordelen. Zo-doende zijn 384 publicaties uit de dataset verwijderd, omdat deze niet zijn gerelateerd aan de rechercheprofessie of ingaan op de effecten van misdrijven op slachtoffers, op kenmerken en handelwijzen van daders en/of op effecten

---

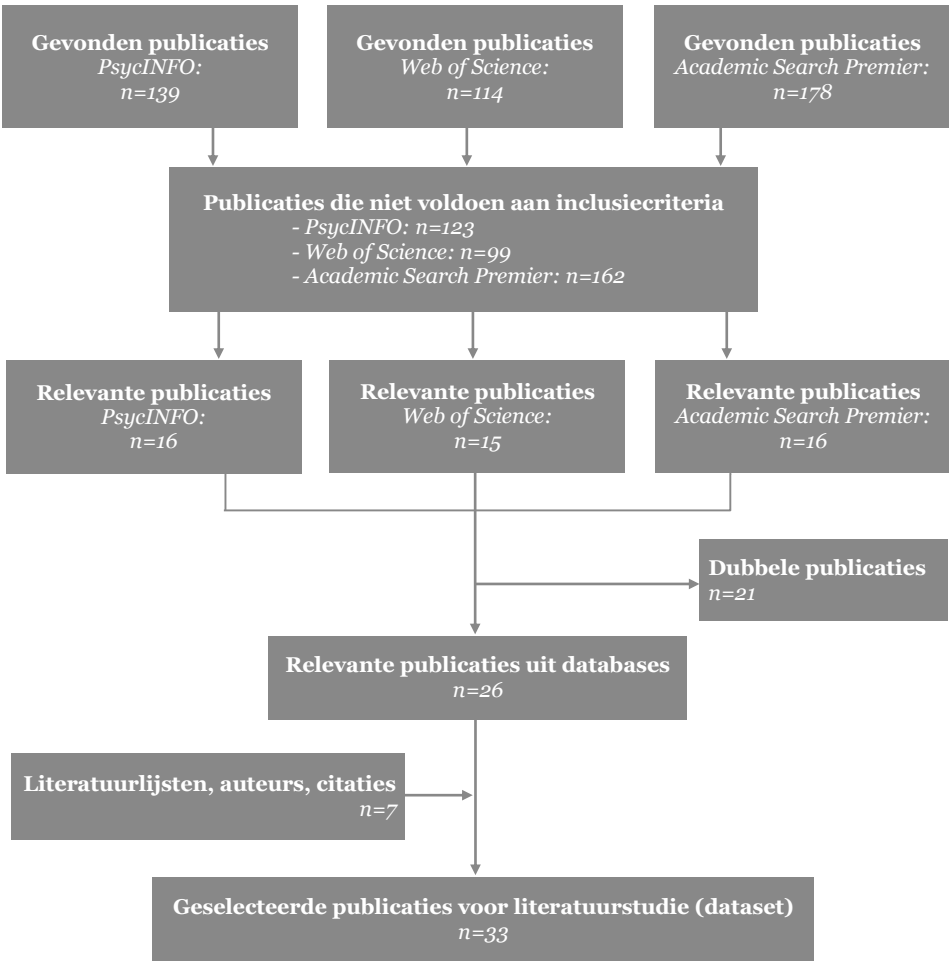
⁸ De gehanteerde zoekformule in de betreffende databases is voor de recherchecontext: (detective* OR law enforcement investigat* OR police investigat* OR criminal investigat* OR abuse investigat* OR pornography investigat* OR exploitation investigat* OR exploitation person* OR vice investigat* OR narcotic* investigat* OR drug* investigat* OR homici* investigat* OR murder investigat* OR forensic investigat* OR forensic examiner* OR forensic person* OR fraud investigat* OR crime scene investigat* OR crime scene examin* OR crime scene person* OR crime scene technician* OR crime analys* OR crime examin*).

⁹ De gehanteerde zoekformule voor welzijnsaspecten is: (stress* OR burn*out OR compassion fatigue OR vicarious trauma OR secondary traumatic stress OR posttraumatic stress disorder OR emotional impact OR critical incident* OR critical event* OR work-related flow OR resilien* OR job resource* OR hardiness OR coping* OR social support OR emotional stability OR self-efficacy OR team-efficacy).

van opsporingsmethoden (bijvoorbeeld verhoortechnieken of juridische mogelijkheden). Na verwijdering van dubbele publicaties, zijn in totaal 26 relevante studies gevonden via de eerste zoekstrategie in databases.

Figuur 2.1 Schema zoekstrategie en resultaten

De tweede zoekstrategie betrof het toepassen van de sneeuwbalmethode, waarbij de resultaten uit de eerste zoekstrategie het uitgangspunt vormden. Zodoende zijn de literatuurlijsten doorgenomen van deze 26 publicaties en is via *Google Scholar* onderzocht of de betreffende auteurs nog andere relevante studies hebben gepubliceerd. Tevens is *Google Scholar Citations* gebruikt om te

kijken of de gevonden publicaties geciteerd worden in andere mogelijk relevante publicaties. Deze zoekstrategieën zijn herhaald totdat deze zogenoemde sneeuwbalmethode geen nieuwe publicaties meer opleverde. Via deze methodiek (literatuurlijst, auteursnamen, citaten) zijn in totaal zeven extra relevante publicaties gevonden.

Tabel 2.1 Inclusie- en exclusiecriteria systematische literatuurreview

Inhoudelijk		Type
Inclusie-criteria	<p>De publicatie gaat in op copingstrategieën, hulpbronnen en/of stressoren van rechereurs, en/of:</p> <p>De publicatie behandelt de effecten van het werk op het psychosociaal welzijn van rechereurs.</p>	Publicaties in peerreviewed, Engelstalige wetenschappelijke tijdschriften.
Exclusie-criteria	<p>De in de publicatie onderzochte doelgroep bestaat niet uit opsporingsfunctionarissen, en/of:</p> <p>De publicatie richt zich niet op het psychosociaal welzijn van opsporingsfunctionarissen.</p>	Beeld- en geluidsmateriaal valt buiten de selectie, evenals niet-wetenschappelijke publicaties.

Kenmerken dataset: overzicht van 33 relevante studies

Aan de hand van de twee toegepaste zoekstrategieën, zijn in totaal 33 uiteenlopende studies gevonden naar het psychosociaal welzijn van rechereurs en/of factoren die daarop van invloed zijn.¹⁰ In tabel 2.2 is de volledige dataset weergegeven. Daarin wordt per studie aangegeven in welk land en jaar het onderzoek is uitgevoerd, wat het beoogde onderzoeksdoel was, welke onderzoeksmethoden zijn gehanteerd en wat de aard en omvang van de onderzochte populatie betrof. Tevens worden in deze overzichtstabel de studieresultaten beknopt beschreven.

¹⁰ Naast deze 33 publicaties zijn tevens drie relevante literatuurstudies gevonden (Edelmann, 2010; MacEachern et al., 2011; Miller, 2009). Deze zijn niet meegenomen in de analyse omdat zij enkel verwijzen naar studies uit de dataset en zodoende geen nieuwe kennis toevoegen. De zoekstrategieën (literatuurlijsten, auteursnamen en citaties) zijn wel toegepast op deze publicaties.

Tabel 2.2 De publicatiedataset: alfabetisch overzicht van 33 relevante studies

Auteur - land	Onderzoeksdoel	Design	Populatie	Resultaat
Adderley et al., 2012, VK	Meten stressniveau bij routinematige forensische werkzaamheden	7 werkdagen hartslagmeting	4 forensisch rechercheurs	Tijdens routinematige onderzoeken (sporenonderzoek in woningen en voertuigen) hebben forensisch recheurs een verhoogd stressniveau, die verdwijnt na afronding werkzaamheden
Bourke & Craun, 2014a, VS/VK	Hoe Internet Crimes Against Children (ICAC) personeel in de VS en het VK omgaan met secundaire traumatische stress (STS) en of dit onderling verschilt	Cross-sectioneel vragenlijst	677 VS + 288 VK kinder-porno-rechercheurs response onbekend ^a	Rechercheurs in VK hebben als groep minder STS dan hun collega's in VS. Coping door ontkenning en toename in alcohol- en tabaksgebruik hangen samen met hogere STS-scores zowel in VK als VS. Moeite hebben met vertrouwend materiaal en frequente blootstelling daaraan hangen positief samen met STS. Ondersteuning van leidinggevende en collega's hebben alleen bij rechercheurs uit VS negatieve relatie met STS
Bourke & Craun, 2014b, VS	Prevalentie STS onder ICAC personeel en factoren die daarmee samenhangen	Cross-sectioneel vragenlijst	677 kinder-pornorechercheurs response onbekend ^a	75% scoorde geen tot matige symptomen van STS, 15% heeft ernstige vormen van STS. Moeite hebben met vertrouwend materiaal en frequente blootstelling daaraan hangen positief samen met STS. Ondersteuning leidinggevende/collegae/naasten hebben negatieve relatie met STS
Burns et al., 2008, Canada	Effecten van kinderpornozaken op rechercheurs en inventarisatie gehanteerde copingstrategieën	Cross-sectioneel vragenlijst	14 kinder-porno-rechercheurs	Werken met kinderpornografie kan uiteenlopende effecten hebben op rechercheurs (hyperwaakzaamheid met kinderen, opdringerige gedachten) waarbij kijkstrategieën en humor helpen om hier mee om te gaan
Cooper & Grimley, 1983, VK	Effecten van verschillende stressoren op het mentaal welzijn van rechercheurs	Face-to-face interviews	223 diverse type rechercheurs response 70%	De categorie organisatie management en de invloed van justitie hangt het sterkst samen met zelfgerapporteerde spanningsklachten. Eveneens werd een sterke samenhang gevonden tussen Type A gedrag en spanningsklachten.

Tabel 2.2 De publicatiedataset: studies 6 t/m 10

Craun & Bourke, 2014, VS	Effectiviteit van galgen- en luchthartige humor in het reduceren van STS bij ICAC personeel	Cross-sectioneel vragenlijst	508 kinderporno-rechercheurs response onbekend ^b	Luchthartige humor (LH) en in iets mindere mate galgenhumor (GH) worden frequent toegepast door rechercheurs. LH hangt samen met lagere STS scores, GH daarentegen met hogere scores
Craun & Bourke, 2015, VS	Samenhang van drie specifieke vormen van humor met STS onder ICAC personeel	Cross-sectioneel vragenlijst	350 kinderporno-rechercheurs response onbekend	Humor ten koste van (t.k.v.) slachtoffers wordt niet tot nauwelijks toegepast, t.k.v. daders is gebruikelijk en humor met seksuele toespelingen minder gebruikelijk. Humor t.k.v. daders hangt niet samen met STS, t.k.v. slachtoffers heeft een positieve relatie en humor met seksuele toespelingen een negatieve relatie al was die niet significant
Craun et al., 2014, VS	Stabiliteit STS scores en daarop van invloed zijnde copingstrategieën en organisatiekarakteristieken	Longitudinaal 3x vragenlijst in 3 jaar	Diverse type agenten en rechercheurs response variërend ^{b, c}	STS-scores zijn redelijk stabiel gedurende de onderzochte periode van drie jaar. Demografische variabelen hebben geen invloed op STS-scores. Met name vermijding hangt positief samen met hogere STS-scores; ondersteuning leidendevende met lagere scores
Dabney et al., 2013, VS	Stressbeleving moordzaken-rechercheurs en daarop van invloed zijnde factoren	Observatie-Studie + interviews	26 moordzaak-rechercheurs	Taakunieke stressoren zijn te relateren aan 1) verantwoordelijkheid voor hoge prioriteitszaken, 2) onzekerheid tijdens uitvoering, 3) in/externe druk derden
Fyhn et al., 2015, Noorwegen	Individuele en context gerelateerde buffers tegen werkstress van verschillende type rechercheurs	Cross-sectioneel vragenlijst	156 diverse type rechercheurs response 76%	Hardiness (met name commitment component) verklaarde meer variantie in burn-out dan bevlogenheid, sociale steun en de betekenis van het werk voor de samenleving Geen verschillen in percentages burn-out en verzuim tussen geweldzakenrechercheurs en forensische, financiële en milieu rechercheurs

Tabel 2.2 De publicatiedataset: studies 11 t/m 15

Holt & Blevins, 2011, VS	Ervaren werkstress en arbeidssatisfactie onder digitaal onderzoekers	Cross-sectioneel vragenlijst	56 digitaal onderzoekers response 22%	Digitale onderzoekers ervaren matige hoeveelheid werkstress, een hoge mate van arbeidssatisfactie en hanteren sociale copingstrategieën bij het omgaan met stressoren; er is samenhang gevonden tussen rolconflict en werkstress en satisfactie
Holt et al., 2012, VS	Ervaren werkstress en arbeidssatisfactie onder digitaal onderzoekers	Cross-sectioneel vragenlijst	224 digitaal onderzoekers response 17%	Digitale onderzoekers ervaren matige tot hoge hoeveelheid werkstress; rolconflicten, gevaar, minder satisfactie en meer ervaring hebben positieve relatie met werkstress; minder rolconflict en steun leidinggevende hebben positieve relatie met arbeidssatisfactie
Hyman, 2004, Israël	Prevalentie STS bij forensisch onderzoekers en invloed van ervaren sociale ondersteuning en eerdere traumatische ervaring	Cross-sectioneel vragenlijst	90 forensisch onderzoekers response 54%	Forensisch onderzoekers scoorden laag tot matig op STS. Er is geen significante relatie tussen STS en sociale ondersteuning; tussen STS en eerdere traumatische ervaringen is een positieve samenhang vastgesteld
Kelty & Gordon, 2015, Australië	Stressmanagement van 19 top-performing forensisch onderzoekers	Face-to-face interviews en vragenlijst	19 top-performing forensisch onderzoekers	Geïdentificeerde stressoren zijn: ploegendiensten, contact met nabestaanden en personeelstekorten. Stressmanagement door toepassing van mentale distantie, humor, goede werk/privé balans, betekenisvol privéleven, open zijn over gemaakte fouten
Krause, 2009, VS	Stress(reacties) door confrontatie met kinderpornografie en beschermingsmaatregelen	Literatuurstudie + gesprekken	n=1 persoonlijke ervaringen auteur	Kindermisbruikonderzoekers worden geconfronteerd met specifieke stressoren (grote beelden/geluiden, tekort aan technische expertise); beleid, training en ondersteuning van leidinggevenden is nodig om disfunctioneren op het werk te voorkomen

Tabel 2.2 De publicatiedataset: studies 16 t/m 20

Lane et al., 2010, VS	Relatie tussen compassie-vermoeidheid, PTSS en relatievredigheid bij zedenrechercheurs	Cross-sectioneel vragenlijst	47 zedenrechercheurs response onbekend	Bij mannelijke rechercheurs leidt open communicatie met naasten tot lagere kans op burn-out; minder ervaren rechercheurs, ongeacht sekse, rapporteren minder seksueel verlangen dan ervaren zedenrechercheurs
Oxburgh et al., 2015, VK	Verhoorervaringen van rechercheurs met verdachten van verkrachting of moord	Cross-sectioneel vragenlijst	90 diverse type rechercheurs response 36%	Het verhoren van verdachten van moordzaken is stressvoller dan van verdachten van verkrachting. Rechercheurs proberen niet emotioneel betrokken te raken wat het moeilijkst is bij zaken aangaande kinderen
Pavsic Mrevlje, 2016, Slovenië	Copingstrategieën en mate van PTSS bij forensisch rechercheurs	Cross-sectioneel vragenlijst	64 forensisch rechercheurs response 85%	Qua PTSS heeft 6,25% van de populatie een hoge score. Rechercheurs hanteren vooral vermijdingsgerichte coping, sociale ondersteuning het minst. Eerdere ervaringen met positieve afhandeling werksituatie en mogelijkheid op voorbereiding stimuleert probleemgerichte coping
Perez et al., 2010, VS	Psychologische effecten van kinderpornografie op rechercheurs	Cross-sectioneel vragenlijst	28 kinderpornorechercheurs response 85%	18% scoort hoog op STS; 50% hoog op burn-out. Blootstelling aan schokkende media hangt samen met hogere mate van STS en cynisme. Rechercheurs scoren hoog op professional efficacy (dit werk maakt een verschil) en functionarissen met ondersteunende relaties scoren lager op zowel STS als burn-out
Powell et al., 2014a, Australië	Inventarisatie werkgerelateerde stressoren van kinderpornorechercheurs	Telefonische interviews ^a	32 kinderpornorechercheurs	Stressoren te relateren aan factoren die opsporingsproces beperken: (a) werkrelaties, (b) werkdruk en beperkte middelen, en (c) ongeschikte werkplek. Confrontatie met kinderpornografisch materiaal is geen voornaam stressor

Tabel 2.2 De publicatiedataset: studies 21 t/m 24

Powell et al., 2014b, Australië	Inventarisatie copingstrategieën van kinderpornorecherchers	Telefonische interviews ^d	32 kinderpornorecherchers	Kinderpornorecherchers als groep zijn goed in staat om met stressoren om te gaan. Informele debriefing met collegae, waaronder humor, is de belangrijkste copingstrategie volgens recherchers. Coping die ook werd genoemd is: focus op betekenisgeving en een analytische, afstandelijke werkhouding
Powell et al., 2015, Australië	Hoe recherchers denken over en reageren op het zien van kinderpornografie	Telefonische Interviews ^d	32 kinderpornorecherchers	In hoeverre kinderpornografische afbeeldingen effect hebben op het functioneren van een rechercheur is afhankelijk van een complex aan individuele, zaakgerelateerde en contextuele factoren binnen en buiten de werkplek. Er bestaan grote verschillen tussen recherchers in hoe zij de emotionele, cognitieve, sociale en gedragsmatige effecten van het beeldmateriaal ervaren
Powell et al., 2013, Australië	Inventarisatie stressoren van verhoorders van seksueel misbruikte kinderen	Digitale focus-groep	41 zedenrecherchers + 27 burgers response onbekend	Stressoren van recherchers en hulpverleners zijn: (a) onvoldoende erkenning voor (de ontwikkeling van) verhoorvaardigheden, (b) hoge werkdruk, en (c) interorganisationale spanningen bij samenwerking in opsporingsonderzoeken
Powell & Tomyn, 2011, Australië	Mate van levenstevredenheid bij zedenrecherchers	Cross-sectioneel vragenlijst	214 zedenrecherchers response 91%	Ongeacht geslacht of hoeveelheid misbruikzaken komt gemiddelde tevredenheidsscore van recherchers overeen met algemene populatie. Bevindingen suggereren dat recherchers als groep geen hoger risico lopen op depressie dan algemene Australische populatie

Tabel 2.2 De publicatiedataset: studies 25 t/m 29

Salo & Allwood, 2011, Zweden	Samenhang tussen beslissingstijl, twijfel en werkomstandigheden en welzijn, stress, burn-out en slaapkwaliteit	Cross-sectioneel vragenlijst	203 diverse typen rechercheurs response 53%	Vermijdende en afhankelijke beslissingsstijlen hangen positief samen met een lagere levens tevredenheid, hogere stressbeleving en mindere slaapkwaliteit. Hetzelfde geldt in sterkere mate voor de determinant beoordelingstwijfel. Verder blijken vrouwelijke rechercheurs een hogere stressbeleving te hebben dan mannelijke rechercheurs
Sewell, 1993, VS	Inventarisatie stressoren gerelateerd aan de opsporing van seriemoordenaars	Literatuurstudie + persoonlijke ervaringen	n=1, persoonlijke ervaringen auteur	Stressoren zijn prestatiedruk, complexiteit plaats delict, rolconflict, traumatische stimuli, persoonlijk verlies of gewond raken, niet oplossen/fouten in zaak, lange duur van zaak
Sewell, 1994, VS	Inventarisatie stressoren bij moordzaken	Persoonlijke ervaringen + gesprekken met collegae	n=1, persoonlijke ervaringen auteur	Stressoren zijn verantwoordelijkheid voor zaak, confrontatie met geweldsdadige dood, tijdsdruk, omgang met betrokkenen, interorganisationele rivaliteit, juridisch systeem, samenwerking met andere organisaties
Tomyn et al., 2015, Australië	Mate van levens tevredenheid onder kinderpornocherchers in vergelijking tot andere politieprofessionals	Cross-sectioneel vragenlijst met controlegroep	139 kinderpornochercheurs + 102 agenten response onbekend	De gemiddelde tevredenheidsscore van kinderpornochercheurs is hoger dan die van de algemene Australische populatie en vergelijkbaar met de controlegroep van politieagenten; met name betekenisontleding en werkelaties dragen hieraan bij
Van Gelderen et al., 2011, Nederland	Mate waarin wisselende emotionele taak eisen vermoeidheid voorspellen door het onderdrukken van emoties	Dagboekstudie	o.a. 39 diverse typen rechercheurs response 36%	Woede, afschuw en angst zijn negatieve emoties die het meest worden onderdrukt door rechercheurs; emotionele dissonantie, in het bijzonder onderdrukking van afschuw, hangt positief samen met vermoeidheid aan het eind van de werkdag

Tabel 2.2 De publicatiedataset: studies 30 t/m 33

Van Patten & Burke, 2001, VS	Stressniveau van rechereurs belast met kindermoordzaken en oorzaken daarvan	Cross-sectioneel vragenlijst	67 moordzaken response onbekend	Rechereurs als groep hebben een hoger stressniveau dan de normgroep (algemene bevolking); belangrijkste voorspellers zijn blootstelling aan traumatische grafische stimuli en omstandigheden op de plaats delict (nabestaanden, media)
Vivona, 2014, VS	Het gebruik van humor door forensisch rechereurs	Face-to-face interviews	14 forensisch rechereurs	Het gebruik van humor a) vormt een belangrijk onderdeel van de forensische werkcultuur en het groepsproces, b) heeft een stress verlagend effect bij de uitvoering van taken, en c) vormt een graadmeter voor het welzijn van een rechereur
Wallace et al., 1985, VS	Vergelijking burn-out scores van actieve drugsrechereurs, voormalig drugsrechereurs en politieagenten	Cross-sectioneel vragenlijst met controlegroep	36 (ex-)drugsrechereurs + 79 agenten response onbekend	Actieve drugsrechereurs rapporteren als groep hogere burn-out scores dan politieagenten en voormalig drugsrechereurs. De data suggereren volgens de auteurs dat drugsrechereurs in stressvollere omstandigheden werken dan functionarissen in andere politieberoepen
Wright et al., 2006, Australië	Inventarisatie stressoren en copingstrategieën van zedenrechereurs	Face-to-face interviews	25 zedenrechereurs	Werkstress wordt voornamelijk veroorzaakt door een hoge werkdruk en samenwerking met andere organisaties. Humor, hulp van collegae en betekenisontleding helpen zedenrechereurs om met deze werkgerelateerde stress om te gaan

- a De studies van Bourke & Craun (2014a, 2014b) zijn, voor wat de Amerikaanse re-chercheurs betreft, gebaseerd op dezelfde onderzoekspopulatie.
  - b De studies van Craun & Bourke (2014) en Craun et al. (2014) zijn deels gebaseerd op dezelfde onderzoekspopulatie.
  - c De populatie bestaat uit twee groepen Deputy United States Marshals: een groep betreft specifiek Sexs Offender Investigation Coordinators (een soort zedenre-chercheurs, waaronder kinderpornorechercheurs), de andere groep uit overige Deputy's. In totaal hebben 747 unieke respondenten geparticipeerd in deze studie waarvan het niet bekend is hoeveel zeden/kinderpornorechercheurs daar deel van uitmaakten. De eerste keer betrof het 205 respondenten (response 68,6%), de tweede keer 584 (56,4%) en de derde keer 512 (49,4%). Daarvan hebben in totaal 109 respondenten alle drie de vragenlijsten ingevuld, 332 twee vragenlijsten en 306 één vragenlijst.
  - d De studies van Powell et al. (2014a, 2014b, 2015) zijn gebaseerd op dezelfde on-derzoekspopulatie en -methoden.
-

2.2 Overzicht en kenmerken gevonden publicaties

Onderzoek naar het welbevinden van rechercheurs is recentelijk toegenomen. Zo is in de afgelopen jaren (2010-2016) ruim twee derde van alle gevonden studies gepubliceerd. Zoals in tabel 2.3 weergegeven, zijn de meeste studies in de Verenigde Staten uitgevoerd (16), gevolgd door Australië (8) en het Ver- enigd Koninkrijk (4). Een veel gehanteerde onderzoeksmethode betreft het af- nemen van papieren of digitale vragenlijsten onder rechercheurs (19). Andere, meermaals gebruikte methodes zijn *face-to-face* (4) of telefonische (3) inter- views. Verder zijn drie studies gebaseerd op persoonlijke, professionele erva- ringen (Krause, 2009; Sewell, 1993, 1994). Op vier na, maken alle studies ge- bruik van een eenmalige meting (cross-sectioneel) en trekken daardoor alleen conclusies over de mate van onderlinge samenhang tussen onderzochte fac- toren; er kunnen geen causale verbanden worden vastgesteld. Vier studies hebben een (beperkte) longitudinale opzet: een vijf werkdagen durende dag- boekstudie (Van Gelderen et al., 2011), een zeven werkdagen durende hart- slagmeting (Adderley et al., 2012), driemaal vragenlijstonderzoek in een peri- ode van drie jaar en een 300 uur durende observatiestudie (Dabney et al., 2013).

Tabel 2.3 Overzicht kenmerken relevante studies

Frequentie		Frequentie	
<i>Publicatiejaar</i>		<i>Populatie: type rechercheur</i>	
2015	7	Kinderporno	11
2014	7	Forensisch	5
2013	2	Zeden	5
2012	2	Moordzaken	4
2011	4	Digitaal	2
2010	2	Drugs	1
2009 en eerder	9	Onbekend	5
<i>Land</i>		<i>Methode</i>	
Verenigde Staten	16	Vragenlijst	19
Australië	8	Interviews	7
Verenigd Koninkrijk	4	Persoonlijke ervaringen	3
Canada	1	Overig	4
Israël	1		
Nederland	1	<i>Opzet</i>	
Noorwegen	1	Cross-sectioneel	29
Slovenië	1	Longitudinaal	4
Zweden	1		

Ten aanzien van de aard van de onderzoekspopulatie is een derde van het onderzoek uitgevoerd onder kinderpornorechercheurs en/of (burger)personeel dat in aanraking komt met kinderpornografisch materiaal (11). In de andere studies zijn rechercheurs bevraagd die werken binnen de rechediscipline forensisch (5), zeden (5), moordzaken (4), digitaal (2) of drugscriminaliteit (1). In vijf studies zijn de uitkomsten niet gespecificeerd naar het type rechefunctie (Cooper & Grimley, 1983; Craun et al., 2014; Oxburgh et al., 2015, Salo & Allwood, 2011; Van Gelderen et al., 2011). De omvang van de steekproeven loopt zeer uiteen. Bij de vragenlijststudies bestond de grootste populatie uit 677 respondenten, de kleinste uit 28. Het grootste en kleinste aantal respondenten in de interviewstudies waren respectievelijk 32 en 14. Overigens zijn de uitkomsten van vijf studies gebaseerd op exact dezelfde steekproef (Bourke & Craun, 2014a,b; Powell et al., 2014a,b, 2015).

Qua onderzoeksdoelen richten de vragenlijststudies zich vooral op het vaststellen van subjectieve stressniveaus en/of prevalentie van symptomen van traumatisatie (PTSS, STS) bij diverse typen rechercheurs (13) en factoren die hier op positieve (5) dan wel negatieve wijze (5) mee samenhangen. Andere specifieke doelen zijn het vaststellen van de mate van levenstevredenheid onder kinderporno- en zedenrechercheurs (2), de rol van humor in relatie tot

STS onder kinderpornorechercheurs (2) en het gebruik van vermijdende en probleemgerichte copingstrategieën door forensisch rechercheurs (1). Wat de onderzoeksdoelen van de kwalitatieve studies betreft, is beschrijvend en inventariserend onderzoek gedaan naar de aard van stressoren in de werkcontext van rechercheurs (7), gehanteerde copingstrategieën (4) en de ervaren effecten van recherchewerk (3) voor zeden-, kinderporno-, moordzaken- en forensisch rechercheurs. Tevens is één studie uitgevoerd naar het gebruik en de functie van humor in het forensisch recherchewerk.

Methodologische kwaliteit: enkele beperkingen

Om de wetenschappelijke kwaliteit van de publicatiedataset te waarborgen, is ervoor gekozen, zoals reeds vermeld, om alleen gepeerreviewde publicaties uit wetenschappelijke tijdschriften te selecteren (en geen rapporten, scripties, artikelen uit vakbladen etc.). Ondanks deze kwalitatieve ondergrens variëren de gevonden studies sterk in hun betrouwbaarheid en validiteit. Het voert in het licht van deze thematische literatuurstudie te ver om per onderzoek in te gaan op de methodologische kwaliteiten (Dixon-Woods et al., 2006; Gough et al., 2012), maar bij het interpreteren van de resultaten dient met twee belangrijke beperkingen rekening te worden gehouden door (a) de omvang van de onderzochte populatie en de wijze van steekproeftrekking, en (b) de mate van non-response en het ontbreken aan inzicht hierin.

Steekproeftrekking

Ongeveer de helft van alle studies baseert zich op een (zeer) beperkte steekproef, zowel qua omvang en/of de wijze van steekproeftrekking, wat maakt dat de representativiteit van de gevonden resultaten (zeer) gering is. Zo zijn de studies van Sewell (1993, 1994) en Krause (2009) enkel gebaseerd op hun eigen waarnemingen als professional in het rechedomein. Verder is de onderzoekspopulatie in twaalf studies geworven via een niet-gerandomiseerde, vrijblijvende oproep (vaak via de politieleiding) binnen slechts één rechedeteam of lokaal politiekorps (Adderley et al., 2012; Burns et al., 2008; Cooper & Grimley, 1983; Dabney et al., 2013; Perez et al., 2010; Salo & Allwood, 2011; Wallace et al., 1985). Andere 'gelegenheidspopulaties' zijn verkregen door medewerking te vragen aan rechercheurs die aanwezig waren op een congres (Lane e.a., 2010; Van Patten & Burke, 2001) of deelnamen aan een cursus (Holt & Blevins, 2011; Holt et al., 2012; Powell et al., 2013). Voor het exploratieve doel van de betreffende studies vormde deze steekproeftrekking mogelijk geen probleem, maar de externe validiteit van deze studies is daardoor zeer gering.

Non-respons

Ten tweede valt op dat (a) vier studies een (zeer) laag response percentage hebben (Holt & Blevins, 2011; Holt et al., 2012; Oxburgh et al., 2015; Van Gelderen et al., 2011), (b) bij acht studies dit percentage niet inzichtelijk is (Bourke & Craun, 2014a, 2014b; Craun & Bourke, 2014, 2015; Lane et al., 2010; Tomyn et al., 2015; Van Patten & Burke, 2001; Wallace et al., 1985), en (c) bij vijf kwalitatieve studies niet wordt vermeld of onderzoekers al dan niet geweigerd hebben om deel te nemen aan de interviews (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014a, 2014b, 2015; Vivona, 2014). Dit terwijl bij het doen van onderzoek naar het inschatten van de omvang van psychosociale problematiek het juist van belang is om vast te stellen wie deze non-responders zijn en wat deze onderzoekers 'in de schaduw' kenmerkt (Smit et al., 2015). Gevoeligheid van het onderwerp en mindere psychische gezondheid blijken namelijk significante factoren te zijn om niet deel te nemen aan een onderzoek naar psychosociaal welbevinden (Pole, Kulkarni, Bernstein & Kaufman, 2006; Smit et al., 2015; Torvik, Rognmo & Tambs, 2012).

Gelet op deze beperkingen ten aanzien van onderzoekspopulaties en non-respons, is het onduidelijk in hoeverre de uitkomsten van de betreffende studies een betrouwbaar en valide inzicht geven in de psychosociale gezondheid van onderzoekers. In dit literatuuroverzicht dienen de resultaten dan ook opgevat te worden als vertrekpunt voor vervolgonderzoek. Een kwalificatie die de meeste onderzoekers overigens zelf ook geven aan de uitkomsten van hun studie(s).

2.3 Resultaten thematische literatuurreview

Het doel van deze literatuurreview is om in kaart te brengen wat reeds bekend is over de mentale weerbaarheid van onderzoekers. De 33 relevant bevonden studies zijn geanalyseerd en de resultaten worden in de volgende paragrafen in drie thema's weergegeven: (1) de door onderzoekers ervaren stressoren in hun werkomgeving, (2) de copingstrategieën en hulpbronnen die door onderzoekers worden toegepast in de omgang met belastende werksituaties, en (3) de effecten van het researchewerk op het subjectieve welzijn van onderzoekers.

Werkgerelateerde stressoren in de researchecontext

De acht gevonden publicaties over (onder andere) de werkgerelateerde stressoren van onderzoekers focussen op verschillende typen researchedisciplines en kennen een uiteenlopende methodologische aanpak. Zo beschrijven

Krause (2009) en Sewell (1993, 1994) een aantal stressoren voor respectievelijk kinderporno- en moordzaakrechercheurs op basis van hun persoonlijke werkervaringen¹¹ binnen het rekerchedomein. Uit de studie van Krause (2009) blijkt dat Amerikaanse kinderpornorechercheurs stress ervaren doordat zij herhaaldelijk worden blootgesteld aan obscene en exceptioneel verontrustende foto's en video's van misbruikte kinderen. Met name bewegende beelden, geluidsfragmenten en afbeeldingen van kinderen onder de drie jaar worden erg belastend gevonden door rechercheurs. Andere stressoren voor dit type rechercheur, die door Krause als *'high-risk investigators'* worden aangeduid (2009:28), zijn de druk om zaken op te lossen, de afhankelijkheid van ICT-voorzieningen en -experts en een tekort daaraan, het voorkomen van erkenning tijdens het *undercover* werk in chats met misbruikverdachten, de ongewone werktijden die daaraan verbonden zijn, en een gebrekkige samenwerking met andere justitiële en hulpverleningsdiensten (Krause, 2009). Laatstgenoemde stressor identificeert Sewell (1993, 1994) ook in zijn beschrijving van stressoren van Amerikaanse moordzaakrechercheurs. Volgens Sewell (1993, 1994) zijn andere stressoren waaraan dit type rechercheur wordt blootgesteld: (a) de verantwoordelijkheid voor een zaak en de daarmee samenhangende prestatiedruk (wat Sewell aanduidt als *'the awesome burden'*), (b) het niet oplossen van of fouten maken in een zaak, (c) complexiteit van de plaats delict, (d) de omgang met betrokkenen (zoals familieleden en vrienden), (e) traumatische stimuli op de plaats delict (zoals de confrontatie met een gewelddadige dood), en (f) een lange duur van een zaak en het daarmee samenhangende optreden van vermoeidheid.

De zeggingskracht van de anekdotische studies van Krause (2009) en Sewell (1993, 1994) is beperkt. Bovendien kan de betrouwbaarheid en validiteit van de gepresenteerde data niet vastgesteld worden vanwege het ontbreken van een onderzoeksdesign en een methodologische verantwoording (Dixon-Woods et al., 2006; Gough et al., 2012).¹² Laatstgenoemde geldt niet voor de

---

¹¹ Dr. Krause is als psycholoog verbonden aan de *Federal Bureau of Investigation* (FBI). Sewell is zelf moordzaakrechercheur geweest (aantal jaar onbekend) en is directeur van het *Florida Criminal Justice Executive Institute, Florida Department of Law*.

¹² Om de kwaliteit van wetenschappelijke studies te bepalen is gebruik gemaakt van de volgende vijf criteria (Dixon-Woods et al., 2006; Gough et al., 2012): (1) Zijn de doelstellingen van het onderzoek duidelijk weergegeven? (2) Is het onderzoeksdesign duidelijk omschreven en passend in het licht van de doelstellingen? (3) Is het proces waarin de bevindingen tot stand zijn gekomen duidelijk omschreven door de onderzoekers? (4) Geven de onderzoekers voldoende data weer om hun interpretaties en conclusies te rechtvaardigen? (5) Is de analysemethode geschikt en voldoende uiteengezet?

andere vijf gevonden studies. Het doel van deze studies is duidelijk omschreven evenals de wijze waarop de kwalitatieve data zijn verworven. Deze studies zijn uitgevoerd binnen vier verschillende rekerchedisciplines, te weten bij de Australische kinderpornorecherche (Powell et al., 2014a), de Australische forensische recherche (Kelty & Gordon, 2015), de Australische zedenrecherche (Powell et al., 2013; Wright et al. 2006) en bij de Amerikaanse moordzaakrecherche (Dabney et al., 2013). Gezien de verschillen in type onderzoekspopulatie, worden de uitkomsten in het navolgende per rekerchediscipline beschreven.

Kinderpornorecherche

Uit het onderzoek van Powell et al. (2014a) komt naar voren dat Australische kinderpornorechercheurs hoofdzakelijk stress ervaren door factoren die het opsporingsproces beperken. Dergelijke factoren, zo geven 32 rekercheurs aan in telefonische interviews, zijn te relateren aan (a) werkrelaties binnen het team (met collega's en leidinggevende) en buiten het team (andere kinderpornoteams en justitie), (b) de hoge werkdruk en tijdsdruk binnen onderzoeken door een gebrek aan personeel en inadequate opsporingsmiddelen, en (c) een ongeschikte werkplek (te weinig ruimte, te lawaaierig, geen daglicht). In tegenstelling tot de bevindingen van Krause (2009) blijkt uit de studie van Powell et al. (2014a) dat rekercheurs de blootstelling aan kinderpornografisch materiaal niet als een voorname stressor ervaren. Powell et al. (2014a) stellen dat hun bevindingen, gegeven de beperkte onderzoekopzet, verder systematisch onderzoek behoeven. Temeer omdat tijdens hun onderzoek bleek dat kinderpornorechercheurs door het zien van kinderpornografisch materiaal wel degelijk negatieve gevolgen ervaren, maar dat pas benoemen als daar specifiek naar wordt gevraagd. Dit wordt, zo hebben Powell et al. in hun onderzoek ondervonden, niet spontaan genoemd door kinderpornorechercheurs (2015:109).

Forensische recherche

Kelty en Gordon (2015) hebben een studie uitgevoerd naar het 'stressmanagement' van *top-performing* forensisch rekercheurs. Uit de interviews met negentien zeer ervaren Australische forensisch rekercheurs die vanwege hun werkhouding en -prestaties door collega's en teamleiders als rolmodel worden gezien, blijkt dat deze rekercheurs drie werkgerelateerde stressoren ervaren: (1) het werken in ploegendiensten, (2) het contact met nabestaanden op

de plaats delict, en (3) personeelstekorten die, omdat men meerdere diensten in korte tijd moet uitvoeren, leiden tot een hogere werkdruk.

Moordzaakrecherche

Dabney et al. (2013) hebben een observatiestudie uitgevoerd binnen een Amerikaans rechteam dat belast is met het oplossen van moordzaken. Uit de observaties in combinatie met *face-to-face* interviews met 26 moordzaakrechters blijkt dat ervaren werkstress te relateren is aan de zware verantwoordelijkheid voor het oplossen van een moordzaak, de onzekerheid gedurende het onderzoek en eventuele bemoeienissen van buitenaf (management, justitie en media). Zo kunnen moordzaakrechters stress ondervinden door (1) de prestatie- en tijdsdruk om een moordzaak zo snel mogelijk op te lossen, (2) het zijn van eindverantwoordelijke op een plaats delict, (3) de administratieve eisen van een opsporingsonderzoek, (4) langlopende zaken, en (5) het optreden als getuige in de rechtbank. In tegenstelling tot de bevindingen van Sewell (1993, 1994) werden traumatische stimuli op de plaats delict geen stressvol aspect van het werk gevonden door moordzaakrechters (Dabney et al., 2013). Maar, zoals Dabney et al. opmerken over de beperking van hun bevindingen: *'stressors arising from organizational or occupational sources may well vary across agencies of differing cultures, degree of urbanization in communities being policed, and bureaucratic idiosyncrasies of specific agencies. The present study is based on data from a single metropolitan police department with a unique organizational culture; this may significantly limit generalizability.'* (2013:23).

Zedenrecherche

Door Wright et al. (2006) en Powell et al. (2013) is onderzoek gedaan onder Australische zedenrechters die specifiek belast zijn met het uitvoeren van kindermisbruikzaken. Uit *face-to-face* interviews met 25 zedenrechters blijkt dat dit type rechteur voornamelijk stress ervaart door een hoge werkdruk vanwege het continue aanbod van zaken en door een gebrekkige samenwerking met hulpverleningsorganisaties (Wright et al., 2006). De inhoud van kindermisbruikzaken (verhoor kinderen/verdachten, het aanhoren van gruwelijke details) is in de studie van Wright et al. (2006) niet als voornaam stressor benoemd door de respondenten, ongeacht hun achtergrond, werkervaring en geslacht. Deze bevinding onder Australische zedenrechters wordt bevestigd door de studie van Powell et al. (2013). Zij hebben middels een digitale focusgroep 41 Australische zedenrechters en 27 hulpverleners belast met het verhoren van misbruikte kinderen bevestigd

naar stressoren in hun werk. Deze professionals die op dat moment een training verhoortechnieken volgden aan de universiteit van de betreffende onderzoekers, rapporteerden in totaal drie stressoren. Voor zowel zedenrechercheurs als hulpverleners zijn dit: (a) onvoldoende erkenning voor de benodigde specialistische verhoorvaardigheden die nodig zijn in het verhoor van kinderen en het gebrek aan opleiding/training, (b) hoge werkdruk en onvoldoende tijd krijgen om zaken naar behoren af te ronden en te evalueren, en (c) interorganisatorische spanningen bij de samenwerking in opsporingsonderzoeken (conflicten over de aanpak van zaken, procedures, planning).

Op basis van deze twee studies blijkt dat zedenrechercheurs voornamelijk organisatorische stressoren ervaren. Wright et al. (2006) vragen zich af waarvoor dit komt, omdat deze bevinding strijdig is met eerder onderzoek onder hulpverleners waarbij een sterke samenhang werd gevonden tussen trauma's van cliënten (zoals kindermisbruik) en secundaire traumatisatiesymptomen bij hulpverleners. Enerzijds, zo stellen Wright et al. (2006), kunnen rechercheurs mogelijk onvoldoende reflecteren op bronnen van negatieve werkdruk en de impact van zaken. Anderzijds biedt het politiewerk (dat gericht is op het berechten van criminelen in plaats van het bieden van hulpverlening) mogelijk bescherming tegen traumagerelateerde symptomen. Een andere mogelijkheid volgens Powell et al. (2013) is dat rechercheurs deze stressor niet rapporteren omdat zij verondersteld worden ertegen te kunnen aangezien het nu eenmaal bij het werk hoort. Dergelijke onduidelijkheden maken dat volgens deze onderzoekers vervolgstudie dringend nodig is mede vanwege *'the results of recent psychiatric injury claims (New South Wales v. Seedsman, 2000) where police organisations have been criticised for not taking adequate precautions to reduce psychiatric injuries among employees exposed to crimes against children'* (Wright et al., 2006:508).

Werkgerelateerde stressoren van rechercheurs: een overzicht

In het voorgaande is op basis van acht gevonden studies beschreven welke stressoren verschillende typen rechercheurs ervaren in hun werkomgeving. In tabel 2.4 zijn deze stressoren per rekerchediscipline en gevonden studie overzichtelijk weergegeven.

Tabel 2.4 Inventarisatie gevonden werkstressoren per researchdiscipline en studie

Stressor	Kinderporno-recherche	Forensische recherche	Zeden-recherche	Moordzaken recherche
Administratieve eisen				Dabney et al. (2013/VS/n=26)
Afhankelijkheid ICT-voorzieningen en -experts	Krause (2009/VS/n=?)			
Complexiteit onderzoek op een plaats delict				Dabney et al. (2013/VS/n=26) Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Contact met nabestaanden		Kelty & Gordon (2015/Aus/n=19)		Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Fouten maken in een zaak				Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Getuigen in de recht-bank				Dabney et al. (2013/VS/n=26)
Hoge werkdruk (personeelstekort, hoeveelheid zaken)	Powell et al. (2014a/Aus/n=32)	Kelty & Gordon (2015/Aus/n=19)	Wright et al. (2006/Aus/n=25) Powell et al. (2013/Aus/n=41)	
Interorganisationele spanningen (justitie, hulpverlening)	Krause (2009/VS/n=?) Powell et al. (2014a/Aus/n=32)		Wright et al. (2006/Aus/n=25) Powell et al. (2013/Aus/n=41)	Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Kinderpornografisch beeldmateriaal	Krause (2009/VS/n=?) Powell et al. (2015)			
Langlopende zaken				Dabney et al. (2013/VS/n=26) Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Ongeschikte werkplek	Powell et al. (2014a/Aus/n=32)			
Ongewone werktijden (ploegendienst)	Krause (2009/VS/n=?)	Kelty & Gordon (2015/Aus/n=19)		
Onvoldoende erkenning voor verhoortechnieken			Powell et al. (2013/Aus/n=41)	
Prestatiedruk (verantwoordelijkheid oplossen zaak)	Krause (2009/VS/n=?)			Dabney et al. (2013/VS/n=26) Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Traumatische stimuli op de plaats delict				Sewell (1993,1994/VS/n=?)
Undercover werkzaamheden	Krause (2009/VS/n=?)			
Werkrelaties collega's en/of leidinggevende	Powell et al. (2014a/Aus/n=32)			

Copingstrategieën en hulpbronnen van rechercheurs

Hoe rechercheurs omgaan met werkgerelateerde stressoren en welke factoren daarop van invloed zijn, is beperkt onderzocht. In totaal zijn zes studies gevonden waarin voornamelijk aan de hand van interviews is onderzocht welke copingstrategieën rechercheurs toepassen en/of welke factoren helpen in de omgang met werkgerelateerde stressoren. Deze studies zijn uitgevoerd onder Canadese en Australische kinderpornorechercheurs (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014b), onder Australische en Sloveense Forensisch rechercheurs (Kelty & Gordon, 2015; Pavsic Mrevlje, 2016) en onder Australische zedenrechercheurs. De resultaten worden in het navolgende per type rechediscipline beschreven.

Kinderpornorechercheurs

Uit de studie van Burns et al. (2008) onder veertien rechercheurs uit een Canadees kinderpornoteam blijkt dat deze kinderpornorechercheurs twee copingstrategieën toepassen tijdens het uitkijken van het beeldmateriaal. Zo geven de respondenten in de interviews aan dat zij gebruik maken van specifieke kijkstrategieën en humor. Laatstgenoemde helpt volgens de rechercheurs om de spanning weg te nemen tijdens moeilijke momenten. Tevens draagt humor bij aan een prettige werksfeer. Kijkstrategieën zijn gericht op het bewaren van emotionele afstand tot het beeldmateriaal (systematisch te werk gaan, regelmatig pauzes inlassen, slachtoffers niet in de ogen kijken). Factoren die daarbij helpen zijn (a) steun van collega's, leidinggevende en naasten, (b) organisatorische middelen, en (c) psychologische ondersteuning (Burns et al., 2008). Onderzoek van Powell et al. (2014b) onder 32 Australische kinderpornorechercheurs laat eveneens zien dat kinderpornorechercheurs in belastende werksituaties vooral steun zoeken bij collega's. Hoewel sommige rechercheurs deze steun ook zoeken bij naasten, gaat de voorkeur van de meeste rechercheurs uit naar collega's omdat zij weten wat het werk inhoudt en de 'zwarte humor' begrijpen. In tegenstelling tot de bevindingen van Burns et al. (2008) werden formele debriefings met een psycholoog echter weinig behulpzaam gevonden. Redenen die worden genoemd zijn bijvoorbeeld dat rechercheurs zich afvragen hoe vertrouwelijk deze sessies zijn, of dat deze professionals zich niet kunnen verplaatsen in het werk van de rechercheurs en/of geen zakelijke details willen horen vanwege de schokkende aard ervan. Andere behulpzame factoren die rechercheurs in de studie van Powell et al. (2014b) noemen zijn een analytische werkhouding tijdens het kijken van het

beeldmateriaal en het daarbij focussen op het belang van het werk, het zoeken van afleiding en een goede werk-privébalans.

Zedenrechercheurs

Onder zedenrechercheurs is voor zover bekend één studie uitgevoerd, waarin is onderzocht hoe dit type rechercheur omgaat met werkstress. Uit de 25 interviews met zedenrechercheurs komt naar voren dat zij in stressvolle werksituaties vooral steun zoeken bij collega's, humor toepassen en alternatieve criteria hanteren voor het bepalen van de mate van succes in het werk. Laatstgenoemde houdt in dat rechercheurs voldoening uit hun werk halen door hun werksuccessen niet af te meten aan het aantal veroordelingen van daders, maar bijvoorbeeld aan de hulp die zij hebben kunnen bieden aan slachtoffers. De ondersteuning van collega's kan zowel praktisch van aard zijn, met name het delen van de werklast, als bijdragen aan de verwerking van emotionele belasting. Evenals kinderpornorechercheurs (Powell et al., 2014b) praten zedenrechercheurs liever met collega's dan met professionals, omdat collega's direct beschikbaar zijn en precies weten wat het werk inhoudt; zij delen onderling dezelfde ervaringen. Het toepassen van humor helpt volgens zedenrechercheurs om de narigheid en de spanning van het werk draaglijk te maken en afstand te bewaren tot het leed van de slachtoffers. Verder onderzoek is volgens Wright et al. (2006) nodig om vast te stellen of en op welke wijze deze copingstrategieën bijdragen *'in minimising the sombre nature of child abuse investigation work'* (2006:508).

Forensisch rechercheurs

Ten aanzien van forensisch rechercheurs zijn drie studies gevonden waarin op verschillende wijzen onderzocht is hoe dit type rechercheur omgaat met stressvolle werksituaties en/of welke factoren daarbij behulpzaam worden gevonden. Zo hebben Kelty en Gordon (2015) bij forensisch rechercheurs onderzocht welke factoren bijdragen aan hun 'stressmanagement'. Uit de interviews met negentien *top-performing* rechercheurs blijkt dat volgens deze rechercheurs de volgende factoren bescherming bieden tegen de negatieve invloed van het werk: onderlinge humor, een goede werk-privébalans, een betekenisvol privéleven en het bespreekbaar kunnen maken van gemaakte fouten in onderzoeken. Dat humor door forensisch rechercheurs behulpzaam wordt gevonden in het omgaan met stress blijkt ook uit de interviewstudie van Vivona (2014) naar de functies van humor onder veertien Amerikaanse forensisch rechercheurs. Hoewel grove humor van forensisch rechercheurs

voor buitenstaanders mogelijk kwetsend en verwerpelijk is, helpt het rechers om de situatie luchtig te maken en te kunnen focussen op de uitvoering van hun analytische taken op de plaats delict (Vivona, 2014). Verder blijkt uit een vragenlijststudie van Pavsic Mrevlje (2016) onder 64 Sloveense forensisch rechers dat vooral emotiegerichte strategieën worden toegepast: ontlasten van negatieve emoties en het niet denken aan traumatische gebeurtenissen. Voor zover probleemgerichte strategieën (sociale steun zoeken, problemen oplossen) worden toegepast door deze onderzochte groep forensisch rechers, blijkt de inzet daarvan positief samen te hangen met het beschikken over voorbereidingstijd op en positieve ervaringen met eerder onderzoek op soortgelijke plaatsen delict (Pavsic Mrevlje, 2016). Mogelijk dat dit voorname hulpbronnen zijn voor forensisch rechers in de omgang met stressvolle werksituaties.

Copingstrategieën en hulpbronnen van rechers: een overzicht

In het voorgaande is op basis van zes gevonden studies beschreven hoe rechers omgaan met werkgerelateerde stressoren. In tabel 2.5 zijn de geïdentificeerde copingstrategieën per recherchediscipline en gevonden studie overzichtelijk weergegeven.

Tabel 2.5 Inventarisatie copingstrategieën per recherchediscipline en studie

Copingstrategie	Kinderporno-recherche	Forensische recherche	Zeden-recherche
<i>Hanteren van alternatieve succescriteria</i>			Wright et al. (2006/Aus/n=25)
<i>Hanteren van kijkstrategieën</i>	Burns et al. (2008/Can/n=14) Powell et al. (2014b/Aus/n=32)		
<i>Steun zoeken bij collega's</i>	Powell et al. (2014b/Aus/n=32)	Pavsic Mrevlje (2016/Slov/n=64)	Wright et al. (2006/Aus/n=25)
<i>Toepassen van emotiegerichte coping</i>		Pavsic Mrevlje (2016/Slov/n=64)	
<i>Toepassen van humor</i>	Burns et al. (2008/Can/n=14) Powell et al. (2014b/Aus/n=32)	Vivona (2014/VS/n=14)	Wright et al. (2006/Aus/n=25)
<i>Toepassen van probleemgerichte coping</i>		Pavsic Mrevlje (2016/Slov/n=64)	

Ten aanzien van hulpbronnen worden, voor zover bekend, alleen in de studies van Burns et al. (2008) en Keltz en Gordon (2015) enkele factoren benoemd die volgens respectievelijk kinderporno- en forensisch onderzoekers helpen om met werkgerelateerde stressoren om te gaan. Deze hulpbronnen zijn voor kinderpornorechters behulpzame collega's, organisatorische middelen en, al wordt hier onder rechters sterk wisselend over gedacht, professionele psychologische ondersteuning (zie Powell et al., 2014b; Wright et al., 2006). Voor forensisch rechters zijn dit een goede werk-privé-balans, een betekenisvol privéleven en het bespreekbaar kunnen maken van fouten in een opsporingsonderzoek. Hoewel dit nader onderzoek behoeft, suggereren de bevindingen van Pavsic Mrevlje (2016) dat eerdere, positieve ervaringen van forensisch rechters met onderzoek op een plaats delict en het beschikken over voorbereidingstijd ook behulpzame factoren kunnen zijn in de omgang met werkgerelateerde stressoren.

Psychosociale effecten van researchwerk op het welzijn van rechters

De effecten van researchwerk op het subjectieve welbevinden van rechters is op zeer uiteenlopende wijze onderzocht, zowel qua gehanteerde variabelen als meetinstrumenten (type vragenlijst, aantal items en antwoordschalen). Om inzicht te geven in de belangrijkste bevindingen, worden de resultaten per type uitkomstmaat en researchdiscipline beknopt weergegeven. Achtereenvolgens wordt zodoende geïnventariseerd wat binnen de wetenschappelijke literatuur reeds bekend is over de mate van (1) zelfgerapporteerde secundaire- en posttraumatische stress en (2) ervaren werkstress en burn-out onder rechters uit verschillende researchdisciplines. Voor zover onderzocht, wordt eveneens benoemd welke factoren op positieve dan wel negatieve wijze samenhangen met deze uitkomstmaten.

1. Prevalentie van secundaire en posttraumatische stress symptomen

Vanwege de veronderstelde relatie tussen het zien van schokkend beeldmateriaal en secundaire traumatisatie symptomen (STS), is in twee vragenlijst-studies onder Amerikaanse kinderpornorechters onderzocht in hoeverre deze rechters STS¹³ ervaren (Bourke & Craun, 2014b; Perez et al., 2010).

---

¹³ Secundaire traumatische stress symptomen (STS) zijn vergelijkbaar met posttraumatische stress symptomen (PTSS). Het verschil tussen deze twee diagnoses is de wijze waarop klachten ontstaan (zie Bourke & Craun, 2014a,b; Perez et al., 2010). STS ontstaan in tegenstelling tot PTSS niet door het meemaken van een traumatische ervaring, maar door indirecte blootstelling aan traumatische ervaringen van anderen.

Uit deze cross-sectionele metingen onder respectievelijk 677 en 28 kinderpornorechercheurs komt naar voren dat de meeste respondenten weinig tot geen STS-symptomen ervaren, een kleine groep rapporteert ernstige vormen: 15% van 677 respondenten (Bourke & Craun, 2014b) en 18% van 28 respondenten (Perez et al., 2010). Hogere STS-scores blijken vooral samen te hangen met het ondervinden van moeite bij het zien van verontrustend beeldmateriaal en daar frequent aan blootgesteld worden (Bourke & Craun, 2014a,b; Perez et al., 2010). Hoewel een dergelijke samenhang kan worden verwacht, kan niet geconcludeerd worden dat de veelvuldige blootstelling aan kinderpornografisch materiaal leidt tot STS. Op basis van het cross-sectionele onderzoeksdesign kunnen deze studies namelijk niet een eenduidige causale relatie aantonen (zo kan de richting van het causale verband mogelijk ook omgekeerd zijn of door andere factoren verklaard worden). Ditzelfde geldt voor de andere gevonden relaties. Zo vertonen ontkenning, toename in alcohol- en tabaksgebruik en weinig sporten ook samenhang met hogere STS-scores (Bourke & Craun, 2014a,b). De ondersteuning van de leidinggevende, collega's en/of naasten hangt daarentegen samen met lagere STS-scores (Bourke & Craun, 2014a,b; Perez et al., 2010). Luchthartige humor hangt ook negatief samen met STS-scores, maar dit geldt niet voor 'galgenhumor' (Craun & Bourke, 2014). In de vragenlijststudie van Craun en Bourke (2014) onder 508 kinderpornorechercheurs blijkt deze zwartgallige vorm van humor namelijk samen te hangen met hogere STS-scores. Uit hun vervolgstudie onder 350 kinderpornorechercheurs blijkt dat het specifiek gaat om het type galgenhumor ten koste van slachtoffers (en niet ten koste van daders) (Craun & Bourke, 2015). Deze bevinding suggereert dat galgenhumor niet per definitie behulpzaam is in de omgang met belastende werksituaties, maar juist een signaal kan zijn van mogelijke psychologische klachten bij een onderzoeker. Of het gebruik maken van galgenhumor ook daadwerkelijk leidt tot hogere STS-scores of dat onderzoekers met hogere STS-scores juist frequenter galgenhumor toepassen (of dat een andere, in deze studie niet gemeten factor voor deze samenhang verantwoordelijk is), zal vervolgstudie duidelijk moeten maken (Craun & Bourke, 2015).

De effecten van misbruikmateriaal op kinderpornorechercheurs zijn niet alleen op kwantitatieve wijze onderzocht. Zo zijn kinderpornorechercheurs ook in *face-to-face* interviews bevraagd over het effect dat schokkend beeldmateriaal kan hebben op hun functioneren. In studies van Burns et al. (2008) en Po-

well et al. (2015) geven respectievelijk 14 Canadese en 32 Australische kinderpornorechercheurs aan dat verontrustend materiaal zowel emotionele, cognitieve, sociale als gedragsmatige effecten kan hebben. Het gaat dan met name om negatieve emoties (schok, woede, afschuw, verdriet, onmacht), hinderlijke en opdringerige gedachten buiten werktijd (symptomen van STS), hyperwaakzaamheid richting kinderen en spanningen in de privésfeer. Ook werd in de studie van Powell et al. (2015) door kinderpornorechercheurs aangegeven dat het beeldmateriaal kan leiden tot seksuele opwinding. Welke effecten rechercheurs (hebben) ervaren in hun werk, kan per rechercheur sterk verschillen: *'there was no truly universal Internet Child Exploitation investigation experience'* (Powell et al., 2015:110). Op basis van hun bevindingen stellen Powell et al. (2015) daarom dat het van belang is om bij vervolgonderzoek naar de omgang met en de effecten van kinderpornografisch beeldmateriaal expliciet rekening te houden met individuele, zaakgerelateerde en contextuele factoren binnen en buiten de werkplek van een kinderpornorechercheur.

Naast voornoemde onderzoeken onder kinderpornorechercheurs zijn eveneens twee studies gevonden waarin de prevalentie van STS en PTSS onder forensisch rechercheurs is onderzocht (Hyman, 2004; Pavsic Mrevlje, 2016). Omdat het werk van forensisch rechercheurs vereist om de lichamen van slachtoffers of delen daarvan te onderzoeken, te ruiken en aan te raken, is het volgens Pavsic Mrevlje redelijk om te verwachten dat de cumulatieve impact van deze blootstelling kan leiden tot schadelijke psychische effecten (2016:1). Uit de eenmalige vragenlijstmeting onder 64 Sloveense, mannelijke¹⁴ forensisch rechercheurs blijkt echter dat de meeste respondenten laag scoren op PTSS-symptomen; zeven van de 64 respondenten rapporteren matige tot ernstige klachten (Pavsic Mrevlje, 2016). Een soortgelijke bevinding is gedaan door Hyman (2004) onder negentig Israëlische forensisch rechercheurs. Op basis van een eenmalige vragenlijstmeting blijkt dat deze respondenten matig tot laag scoren op STS. In tegenstelling tot onderzoek onder Amerikaanse kinderpornorechercheurs (Bourke & Craun et al., 2014b; Perez et al., 2010) blijkt sociale ondersteuning van collega's in de studie van Hyman (2004) niet significant samen te hangen met STS-scores van Israëlische forensisch rechercheurs. Mogelijk dat deze afwijkende bevinding te wijten is aan het hanteren

---

¹⁴ In geheel Slovenië werken in totaal 75 forensisch rechercheurs, waaronder drie vrouwen. Om de anonimiteit van respondenten te waarborgen zijn daarom alleen vragenlijsten afgenomen van mannelijke forensisch rechercheurs (Pavsic Mrevlje, 2016).

van verschillende meetinstrumenten¹⁵ of andere methodologische beperkingen, mogelijk dat forensisch onderzoekers in tegenstelling tot kinderpornorechercheurs andere copingstrategieën en/of hulpbronnen toepassen om met de belasting in het werk om te gaan.

2. *Ervaren werkstress en burn-out*

Evenals bij de studies naar prevalentie van secundaire- en posttraumatische stress symptomen, is het niet mogelijk om de bevindingen uit de zeven gevonden studies over de mate van ervaren werkstress door onderzoekers in onderlinge samenhang te bespreken. Daarvoor verschillen de studies te veel van elkaar, zowel qua onderzoeksdoelen als gehanteerde variabelen en meetinstrumenten. In het navolgende worden daarom per studie de belangrijkste bevindingen beknopt weergegeven met betrekking tot kinderpornorechercheurs, forensisch onderzoekers en digitaal onderzoekers. Deze paragraaf sluit af met bevindingen uit drie studies waarin de stressbeleving van diverse typen onderzoekers is vergeleken met die van verschillende controlegroepen.

- Uit de vragenlijststudie van Perez et al. (2010) onder 28 Amerikaanse kinderpornorechercheurs blijkt dat 54% (n=15) hoog scoorde op emotionele uitputting, 43% (n=12) hoog scoorde op cynisme en 18% (n=5) laag scoorde op professionele bekwaamheid. In deze studie blijkt de mate van blootstelling aan verontrustend beeldmateriaal positief samen te hangen met burn-out; ondersteunende relaties hangen negatief samen met emotionele uitputting (Perez et al., 2010). Of er een oorzakelijk verband bestaat tussen deze samenhangende variabelen, zal vervolgonderzoek moeten uitwijzen.
- Adderley et al. (2012) hebben op basis van een zeven dagen durende hartslagmeting bij acht Engelse forensisch onderzoekers het stressniveau onderzocht tijdens routinematige werkzaamheden. Daaruit blijkt dat het stressniveau van deze onderzoekers tijdens het sporenonderzoek in woningen en voertuigen toeneemt. Volgens Adderley et al. (2012) is ver-

---

¹⁵ Om STS-scores vast te stellen gebruikten Perez et al. (2010) en Bourke en Craun (2014a,b), Craun en Bourke (2014,2015) de *Secondary Traumatic Stress Scale* (Bride, Robinson, Yegidis & Figley, 2004). Hyman (2004) daarentegen hanteerde de meetinstrumenten *Impact of Event Scale* (Horowitz, Wilner & Alvarez, 1979) en de *General Health Questionnaire, Twelve Items* (Goldberg & Williams, 1988). De resultaten van deze studies naar de prevalentie van STS onder kinderporno- en forensisch onderzoekers laten zich daardoor moeilijk met elkaar vergelijken.

volgonderzoek nodig om vast te stellen waardoor deze stress wordt veroorzaakt en wat deze stressbeleving betekent voor de kwaliteit van het onderzoekswerk op de plaats delict. Deze specifieke wetenschappelijke aandacht is nodig, zo stellen zij, *'to ensure that these police employees receive appropriate training and support mechanisms for dealing with their unique workplace stressors'* (Adderley et al., 2012:175).

- Holt en Blevins (2011) en Holt et al. (2012) hebben onder Amerikaanse digitale rechercheurs onderzocht in welke mate deze rechercheurs werkstress ervaren. Uit deze eenmalige vragenlijstmetingen onder respectievelijk 54 en 224 digitaal rechercheurs blijkt dat dit type rechercheur een gemiddeld matig niveau (Holt & Blevins, 2011) en matig tot hoog niveau (Holt et al., 2012) aan werkstress ervaart. Rolconflict blijkt in beide studies positief samen te hangen met ervaren werkstress; de ondersteuning van de leidinggevende hangt daarentegen negatief samen met werkstress. Overigens rapporteerden digitale rechercheurs in beide studies een gemiddeld hoge mate van arbeidssatisfactie (Holt & Blevins, 2011; Holt et al., 2012).

Ten slotte zijn drie studies gevonden waarin de stressbeleving van rechercheurs is vergeleken met die van andere typen rechercheurs en politieagenten dan wel met de algemene bevolking. Zo vergelijkt Fyhn et al. (2015) op basis van een eenmalige vragenlijstmeting onder 156 Noorse rechercheurs de gemiddelde burn-outscores van geweldzakenrechercheurs enerzijds en forensisch, milieu en financiële rechercheurs anderzijds. Daaruit blijkt dat de gemiddelde burn-outscores van deze twee categorieën niet van elkaar verschillen (datzelfde geldt overigens voor gerapporteerd ziekteverzuim). Wallace et al. (1985) constateren in hun studie dat actieve drugsrechercheurs (n=18) als groep een hogere burn-out score hebben dan voormalig drugsrechercheurs (n=18) en politieagenten (n=79) uit de uniformdienst. De derde vergelijkende studie betreft het vragenlijstonderzoek van Van Patten en Burke (2001) onder 67 Amerikaanse moordzaakrechercheurs. Daaruit blijkt dat dit type rechercheur als groep een hoger stressniveau heeft dan een steekproef uit de Amerikaanse bevolking. Verder vinden Van Patten en Burke (2001) in hun studie een significante samenhang tussen ervaren werkstress door moordzaakrechercheurs en blootstelling aan traumatische stimuli en werkomstandigheden op de plaats delict. Het gaat dan specifiek om het werken in een onbekende omgeving en de aanwezigheid van omstanders en media op de plaats delict.

2.4 Conclusie en discussie

Op basis van een systematische literatuurreview is in dit hoofdstuk beschreven wat reeds bekend is over de mentale weerbaarheid van rechercheurs. In totaal zijn 33 gepeerreviewde publicaties uit wetenschappelijke tijdschriften gevonden waarin op enigerlei wijze is onderzocht wat belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en/of psychosociale uitkomsten binnen de rechercheprofessie zijn. Deze publicaties in ogenschouw nemende valt op dat het welzijn van rechercheurs de afgelopen jaren meer wetenschappelijke belangstelling heeft gekregen. Zo is twee derde deel van alle gevonden studies in de afgelopen jaren gepubliceerd en dan met name in de Verenigde Staten en Australië. Deze studies met uiteenlopende, exploratieve onderzoeksdoelen hebben plaatsgevonden binnen verschillende rekerchedisciplines die uitvoering geven aan kinderporno-, zeden-, moord- en forensische zaken. Bij het interpreteren van de resultaten van deze studies dient echter met een paar belangrijke beperkingen rekening te worden gehouden. Deze komen voort uit (a) de omvang van de onderzochte populatie en de wijze van steekproeftrekking en (b) de mate van non-response en het ontbreken aan inzicht hierin (zie paragraaf 2.3). De gehanteerde onderzoekdesigns die voor het exploratieve doeleinde van de gevonden studies geen belemmering vormden, maken dat de betrouwbaarheid en/of (met name de externe) validiteit van de gevonden studies gering is. Onderstaande resultaten dienen derhalve met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Concluderend over werkgerelateerde stressoren van rechercheurs

Op basis van acht gevonden studies is beschreven welke stressoren verschillende typen rechercheurs ervaren in hun werkomgeving. Deze studies zijn uitgevoerd onder kinderporno-, forensisch, zeden- en moordzaakrechercheurs. Vijf van deze studies suggereren dat rechercheurs met name stress ervaren door team- en (inter)organisationele aspecten die de uitvoering van het opsporingswerk belemmeren. De inhoud van zaken, zoals de confrontatie met schokkende misbruik(beelden) van kinderen of traumatische stimuli op de plaats delict, wordt in interviews niet als voorname stressor benoemd door kinderporno-, moordzaken- en zedenrechercheurs (Dabney et al., 2013; Kelty & Gordon, 2015; Powell et al., 2014a; Powell et al., 2013; Wright et al., 2006). Bij deze onderzoeksresultaten dient echter een kanttekening te worden geplaatst. Zo stellen Powell et al. (2014a) dat hun bevindingen onder kinderpornorechercheurs verder systematisch onderzoek behoeven, omdat gedurende hun studie bleek dat kinderpornorechercheurs door het zien van schokkend

materiaal wel degelijk negatieve gevolgen ervaren, maar dat pas benoemen als daar nadrukkelijk naar wordt gevraagd; deze politieprofessionals zeggen het niet 'spontaan'. Ook Wright et al. (2006) en Powell et al. (2013) twijfelen over hun soortgelijke bevinding onder zedenrechercheurs. Mogelijk dat rechercheurs onvoldoende kunnen reflecteren op bronnen van negatieve werkstress en de impact van zaken, mogelijk dat het politiewerk (dat gericht is op het berechten van criminelen in plaats van het bieden van hulpverlening) bescherming biedt tegen traumagerelateerde symptomen (Wright et al., 2006). Of, zo stellen Powell et al. (2013), rapporteren rechercheurs deze stressor niet omdat het nu eenmaal bij het werk hoort en rechercheurs verondersteld worden ertegen te kunnen. Dat er mogelijk vertekening is opgetreden door sociaal wenselijke antwoorden kan niet uitgesloten worden. Zo staan deze bevindingen bijvoorbeeld haaks op de persoonlijke werkervaringen van psycholoog Krause (2009) onder kinderpornorechercheurs en van voormalig moordzaak-rechercheur Sewell (1993,1994). Deze ervaringsdeskundigen stellen immers dat het veelvuldig zien van kindermisbruik en gewelddadige plaatsen delict wel stressvol is voor rechercheurs. Dergelijke tegenstrijdige bevindingen maken dat systematisch vervolgonderzoek nodig is onder rechercheurs om nauwkeuriger te kunnen vaststellen welke werkaspecten als stressvol worden ervaren. Daarbij verdient het aanbeveling om rekening te houden met de taken en organisatiekenmerken van verschillende rekerchedisciplines. Bevindingen uit de gevonden studies suggereren namelijk dat rechercheurs binnen de vier onderzochte rekerchedisciplines zowel aan overeenkomstige als onderling verschillende operationele en organisatorische stressoren worden blootgesteld.

Concluderend over copingstrategieën en hulpbronnen van rechercheurs

Hoe rechercheurs omgaan met werkgerelateerde stressoren en welke factoren hen daarin ondersteunen, is voor zover bekend tot op heden nauwelijks onderwerp van studie geweest. Er zijn zes studies gevonden die op uiteenlopende wijze aandacht besteden aan dit thema binnen de kinderpornorecherche, forensische recherche en zedenrecherche. Uit deze studies komt het beeld naar voren dat rechercheurs per rekerchediscipline zowel overeenkomende als verschillende copingstrategieën toepassen. De steun van collega's, leidinggevenden en/of naasten evenals het toepassen van humor worden behulpzaam gevonden in het omgaan met stressvolle werksituaties (Burns et al., 2008; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014; Wright et al., 2006). Door kinderpornorechercheurs worden specifieke kijkstrategieën bij

het beoordelen van misbruikmateriaal ook behulpzaam gevonden om het belastende werk te kunnen uitvoeren (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014b). Nader onderzoek zal moeten uitwijzen op welke wijze de geïdentificeerde strategieën en hulpbronnen effectief zijn in de omgang met belastende situaties (Wright et al., 2006) en in hoeverre deze samenhangen met de mentale weerbaarheid van rechercheurs.

Concluderend over psychosociale effecten van researchewerk

In totaal zijn zestien studies gevonden waarin is onderzocht welk effect researchewerk kan hebben op het subjectieve welbevinden van rechercheurs. Door het gebruik van verschillende onderzoekspopulaties, variabelen en meetinstrumenten laten de resultaten van deze studies zich moeilijk onderling vergelijken. Tevens kunnen geen uitspraken worden gedaan over oorzakelijke verbanden; de studies hebben enkel correlaties vastgesteld. Desalniettemin zijn de belangrijkste bevindingen uit de gevonden studies als volgt. Drie vragenlijststudies naar de prevalentie van STS onder Amerikaanse kinderpornorechercheurs en Israëlische forensisch rechercheurs laten zien dat het merendeel van de rechercheurs dergelijke symptomen niet ervaart (Bourke & Craun, 2014b; Perez et al., 2010; Hyman, 2004). Hetzelfde geldt voor de prevalentie van PTSS onder Sloveense forensisch rechercheurs (Pavsic Mrevlje, 2016). In deze vier studies rapporteert een kleine groep rechercheurs klachten. Dit suggereert dat de meeste rechercheurs in staat zijn om op een positieve wijze om te gaan met de potentieel traumatische gebeurtenissen in hun werk. Onduidelijk is echter waardoor dit komt. Er zijn in de betreffende studies wel een aantal factoren gevonden die blijken samen te hangen met STS of PTSS, zoals humor of de steun van de leidinggevende, maar onduidelijk is op welke wijze (zie Crause & Bourke, 2014, 2015). Verder blijkt uit twee kwalitatieve studies onder kinderpornorechercheurs dat deze rechercheurs uiteenlopende effecten kunnen ervaren door het veelvuldig blootgesteld worden aan misbruikmateriaal (Burns et al., 2008; Powell et al., 2015). Of een rechercheur deze effecten daadwerkelijk ervaart en in welke mate, kan echter sterk verschillen per rechercheur. Volgens Powell et al. (2015) is vervolgonderzoek naar de omgang met en de effecten van kinderpornografisch beeldmateriaal nodig, waarbij rekening wordt gehouden met individuele, zaakgerelateerde en contextuele factoren binnen en buiten de werkplek van een kinderpornorechercheur. Daarnaast, zo stellen Van Patten en Burke (2001), dient onderzoek op een meer systematische wijze en binnen omvang-

rijkere, representatieve onderzoekspopulaties uitgevoerd te worden om te komen tot meer betrouwbare en valide bevindingen over het welzijn van rechercheurs en factoren die daarop van invloed zijn.

Vervolgonderzoek naar de mentale weerbaarheid van rechercheurs

Het aantal studies naar het psychosociaal welzijn van rechercheurs is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Geen van de gevonden publicaties gaat echter specifiek in op mentale weerbaarheid van politieprofessionals die werkzaam zijn binnen gespecialiseerde eenheden; dit thema is een onontgonnen, wetenschappelijk terrein. Desalniettemin leveren de uitkomsten van de gevonden studies interessante vragen op voor onderzoek naar de mentale weerbaarheid van rechercheurs, zoals: Wanneer worden werksituaties als belastend ervaren door rechercheurs en door welke specifieke operationele en organisationele stressoren wordt dit veroorzaakt? Wanneer en op welke wijze worden copingstrategieën toegepast? Welke hulpbronnen worden door rechercheurs behulpzaam gevonden tijdens belastende werksituaties? En in hoeverre dragen deze individuele, team- en organisationele factoren bij aan de mentale weerbaarheid van rechercheurs? Bij dergelijk onderzoek verdient het aanbeveling, zo suggereren de gedane bevindingen binnen de kinderporno-, zeden-, moordzaak en forensische recherche, om oog te hebben voor verschillen in taak- en organisatiekenmerken van researchedisciplines.

I

INTERMEZZO

‘Goedemorgen allemaal, welkom in de sekshel’

Fragmenten uit het observatiedagboek over kinderpornoteams

Met de term kinderpornografie wordt bedoeld het op foto of video vastgelegd seksueel misbruik van kinderen. Dit delict heeft met de opkomst van het internet een hoge vlucht genomen. Niet dat het daarvoor niet bestond, maar het internet heeft de wereldwijde verspreiding van kinderpornografisch materiaal zeer vereenvoudigd. In deze virtuele omgeving kunnen personen misbruikmateriaal relatief eenvoudig bewerken, kopiëren en distribueren. In Nederland houden 150 rechercheurs zich dagelijks bezig met het opsporen van daders en slachtoffers van kinderpornografie. In de periode mei-november 2013 heb ik mij in hun werkwereld mogen verdiepen. Gedurende deze zeven maanden heb ik ruim 330 uur ‘meegedraaid’ in vijf verschillende teams bestrijding kinderpornografie en kindersekstoerisme. Deze zogenoemde kinderpornoteams bestaan uit medewerkers met verschillende functies en rollen, zoals leidinggevende, coördinator, dossiervormer, classificeerder, verhoorder en tactisch rechercheur (huiszoekingen, digitale opsporing). Op die van leidinggevende na, voeren alle rechercheurs meerdere van deze rollen uit. Qua omvang varieerden de teams tussen de acht en vijftien medewerkers.

Om kennis op te doen van de betreffende taak- en organisatiekenmerken ben ik onder andere aanwezig geweest bij huiszoekingen, verhoren, classificatie van kinderpornografisch materiaal, het uitlezen van zogeheten ‘digitale taps’, werkoverleggen en de afhandeling van administratieve taken. Om inzicht te krijgen in hun werkgerelateerde motivatie, ervaringen en opvattingen heb ik

vele gesprekken gevoerd met in totaal 47 verschillende kinderpornorechercheurs tijdens autoritten voor en na een huiszoeking, achter de computer bij het uitkijken van beeldmateriaal, in verhoorkamers en tijdens koffie- en lunchpauzes. Allerlei onderwerpen passeerden de revue waarbij rechercheurs bereid waren om hun opvattingen en gevoelens met mij te delen. De inhoud van deze uiteenlopende gesprekken heb ik vastgelegd in een dagboek. Om een 'inkijkje' te bieden in het functioneren van een kinderpornoteam wordt in dit intermezzo een aantal aantekeningen uit het observatiedagboek weergegeven. Deze fragmenten zijn enkel bedoeld om een beeld te geven van het werk van kinderpornorechercheurs. Het is geen representatieve analyse of wetenschappelijke verantwoording van de gehanteerde methodologie; zie daarvoor het aansluitende hoofdstuk.

Een aantal van deze passages toont overigens ook mijn eigen ervaringen tijdens het meelopen bij de kinderpornorecherche. Een fascinerende, soms onwerkelijke periode. Het zien van kindermisbruikmateriaal doet je inderdaad geloven dat je, om met de gekscherend bedoelde ochtendlijke welkomstwoorden van een rechercheur te spreken, in een 'sekshe!l' bent aanbelaand. Toch voelde het rondlopen in deze 'opsporingswereld' geen moment onprettig. Het goede en openhartige contact met de rechercheurs, de saamhorigheid binnen de teams, de opsporingsdrive, de fascinerende zaken, de enerverende huiszoekingen, de boeiende verhoren... Het tijdelijk als onderzoeker 'ondergedompeld' te mogen zijn in deze wereld was een bijzonder voorrecht.

In navolgende fragmenten, zeventien in totaal, zijn de namen van de betreffende rechercheurs gefingeerd om hun anonimiteit te waarborgen.

Fragment 1 – 'Het moet nu eenmaal gebeuren'

Per week houdt Joost zich gemiddeld 80% van de tijd bezig met het classificeren van inbeslaggenomen beeldmateriaal. Dit materiaal, zo zegt hij, kan afkomstig zijn van computers, fotocamera's, tablets, usb-sticks en andere gegevensdragers. De rest van de tijd verricht hij andere taken zoals bijvoorbeeld het afnemen van een verhoor, overleggen en huiszoekingen. Overigens betekent het uitkijken niet, zo geeft Joost nadrukkelijk aan, dat hij continu 'plaatjes' kijkt. Ongeveer de helft van de tijd is er nodig om processen-verbaal te schrijven van wat hij al dan niet gevonden heeft: 'Ik maak melding in het PV [proces-verbaal] dat er geluid bij de film zit of dat je ziet dat het kind het

niet naar zijn zin heeft. Dat doe ik omdat ik vind dat de collega's daar in het verhoor dan aandacht aan moeten geven. Dat de verdachte ziet en zich ervan bewust is dat het kind het niet wil.' Classificatie houdt in dat de afbeeldingen die worden aangetroffen in de volgende categorieën worden onderverdeeld: kinderpornografie, dierenpornografie en overig materiaal. Daarbij worden, zo merkt Joost droogjes op, seksuele handelingen die uitgevoerd worden door kinderen aan dieren als kinderpornografie geclassificeerd. Het als kinderpornografie geclassificeerde materiaal wordt vervolgens onderverdeeld in allerlei subcategorieën die nader specificeren welke handelingen op de betreffende afbeelding worden verricht aan of door het kind.

Joost laat zien dat hij door de speciale software het materiaal zeer snel kan doorzoeken. Zo kan een film opgeknipt worden in een aantal delen die tegelijkertijd en versneld afgespeeld kunnen worden. Zodoende kost een film uitkijken maar een fractie van de normale speelduur en hoeft de uitkijker de film niet van 'a tot z' te zien. Ook ogenschijnlijk onschuldige films worden volledig uitgekeken, omdat er mogelijk kinderpornografisch materiaal in verstopt kan zijn (bijvoorbeeld: de natuurfilm begint normaal maar stopt na een aantal minuten waarna kinderpornografie wordt vertoond). Het zien en scannen van al dit materiaal gaat Joost ogenschijnlijk eenvoudig af. De oneindige stroom aan plaatjes schiet snel aan onze ogen voorbij. Daarbij worden afbeeldingen van het gezin van de verdachte, zijn vakanties en hobby's (deze verdachte is blijkbaar trein- en vliegtuigspotter) afgewisseld door kinderpornografisch beeldmateriaal. Op mijn vraag hoe hij dit uitkijkwerk ervaart, geeft Joost aan dat, hoewel het verschrikkelijk is wat er gebeurt op de foto's en in de films, hij het niet erg vindt om dit te moeten uitkijken. 'Het moet nou eenmaal gebeuren en ik kan ertegen.' In feite ziet hij de naakte lichamen nauwelijks, zo geeft hij aan. Joost kijkt naar de omgevingen waarin de kinderen zich bevinden en zoekt naar concrete aanwijzingen die kunnen leiden tot het lokaliseren van daders en/of slachtoffers. Af en toe is het werk wel zwaar geeft hij aan. 'Het is van belang dat je dan even kunt stoppen, dat je kunt zeggen: "nu even niet".'

Na een paar minuten stilte en inmiddels duizenden geclassificeerde foto's verder zegt Joost dat hij het wel vervelend vindt dat de 'uitkijkers' verdeeld zijn over verschillende werkruimtes. Daardoor komt het geregeld voor dat hij alleen zit te beoordelen en dat vindt hij niet prettig. Hij kan dan namelijk niet overleggen als hij twijfelt over de classificatie van een plaatje (bijvoorbeeld: is

het afgebeelde 'kind' jonger of ouder dan achttien). Daarnaast, en dat is eigenlijk wel het belangrijkste zegt hij, vindt Joost het fijn als er collega's zijn waarmee hij even zijn gedachten, boosheid of verslagenheid kan delen bij het zien van een 'naar plaatje of filmpje'. Dat dit werk emoties oproept vindt Joost heel normaal. Hij is er zelfs blij om, want het geeft volgens hem aan dat hij niet is 'afgestompt'. 'Als je geen gevoelens hebt bij wat je ziet, dat het je allemaal niks doet, dan betwijfel ik of je hier wel goed zit.'

Fragment 2 – Te bizar...

Ongeveer een uur geleden stond ik middenin de woonkamer van een bejaard echtpaar naar pornografische afbeeldingen te kijken. Een internationale clouddienst had melding gemaakt van aangetroffen kinderpornografie behorende bij een bepaald IP-adres. Nadat het fysieke adres was achterhaald, ben ik met Veronique en Kirsten meegegaan op huiszoeking. Ik kijk over hun schouder mee hoe zij op de aangetroffen computer op zoek zijn naar de betreffende afbeeldingen. In het bijzijn van het echtpaar zien we talloze pornografische afbeeldingen, waaronder naaktfoto's van de betreffende man. Ik merk dat ik het een heel gênante en haast surreële situatie vind, zo in het huis van een wildvreemde te staan, en dan ook nog eens dergelijke bizarre afbeeldingen in hun bijzijn te bekijken.

Er wordt een aantal afbeeldingen aangetroffen die mogelijk als kinderpornografie geclassificeerd kan worden. Reden voor de rechercheurs om de computer en een aantal usb-sticks in beslag te nemen voor nader onderzoek. De bejaarde man wordt boos en geeft aan dat deze afbeeldingen absoluut niet als kinderporno aangemerkt kunnen worden. Dit onderzoek is volgens hem 'één grote onzin'. Kirsten staat de man rustig te woord en houdt ondanks hevige protesten voet bij stuk. Beide rechercheurs zijn ogenschijnlijk weinig onder de indruk van de hele situatie. Dat geldt echter niet voor de bejaarde vrouw. Zij is erg overstuur en zit huilend op de bank. Veronique ontfermt zich over haar totdat ze gekalmeerd is. Na een uur is alles afgehandeld (het bekijken van de afbeeldingen, het korte verhoor van de man, de inbeslagname van de apparatuur, het geruststellen van de vrouw) en trekken we de voordeur achter ons dicht.

Nu ik dit zo opschrijf, terug op het bureau, kan ik eigenlijk nog niet bevatten van wat ik zojuist heb meegemaakt. Veronique en Kirsten zijn echter, na onderlinge afstemming over de te zetten vervolgstappen in dit onderzoek, alweer bezig met de afhandeling van een volgende zaak.

Fragment 3 – 'Is dit een grap?'

Deze vrijdag verliep rustig tot het moment dat een melding binnenkwam over een man die kinderpornografisch materiaal van zijn eigen kinderen heeft gemaakt. Samen met Marieke, Peter, Etienne en Ronald die op dat moment bezig waren met hun administratieve werkzaamheden, ga ik naar het adres van het betreffende gezin om daar voor de komst van de verdachte te zijn. Er is in allerijl een aanhoudings- en huiszoekingsbevel verkregen bij de rechter-commissaris om hem zodra hij thuiskomt aan te houden en de woning te doorzoeken op belastend materiaal. Door de oppas, die het materiaal heeft gevonden en de melding deed, is namelijk aangegeven dat hij die middag eerder thuis is uit zijn werk. Om te voorkomen dat de kinderen zijn aanhouding zien en de huiszoeking moeten meemaken, wordt er snel gehandeld.

Na enige tijd gewacht te hebben, arriveert de verdachte. Hij is volkomen overrompeld als hij wordt aangehouden en vraagt meerdere malen of het een grap is. Nadat hij in een politieauto is gezet die hem naar het bureau brengt voor verhoor, start de huiszoeking. De gehele woning wordt kamer voor kamer doorzocht op mogelijke beelddraggers. Er worden foto's gemaakt waar computers, telefoons, tablets et cetera zijn gevonden alvorens deze spullen in papieren zakken met vindlocatie worden verpakt voor nader onderzoek op het bureau (de classificatie van beeldmateriaal). De rechercheurs voeren hun werk op ingetogen wijze uit. Anders dan bij het uitkijken worden er nu geen grappen gemaakt. Slechts af en toe wordt er gesproken om te overleggen of iets wel of niet in beslag genomen moet worden. De zoeking duurt al met al een ruim uur. De partner van de verdachte en tevens moeder van de kinderen is evenals haar man volledig verbouwereerd en zit de gehele tijd vrijwel roerloos in de achtertuin. Ronald is naast haar gaan zitten en vertelt, voor zover dat juridisch gezien kan, waarom deze zoeking wordt uitgevoerd en wat er met haar partner staat te gebeuren. Nadat de zoeking is afgerond blijft hij bij haar totdat een opgeroepen familielid is gearriveerd om de moeder en de kinderen op te vangen.

Op de terugweg in de auto en op het bureau is iedereen, waaronder ikzelf, onder de indruk van wat zich in de afgelopen twee en half uur heeft afgespeeld. De gesprekken gaan hoofdzakelijk over hoe het mogelijk is dat een vader in staat is om 'zo'n mooi gezin' de vernieling in te helpen. Ronald geeft aan dat hij het heel lastig vond om de moeder zo te zien. Het geeft hem voldoening dat hij haar kon bijstaan en een aantal van haar vragen kon beantwoorden. Na een aantal bakjes koffie, het is inmiddels avond, gaat Marieke aan de slag om de in beslag genomen spullen digitaal te administreren. Ronald zal dit weekend nu moeten doorwerken om een verslag te maken van de huiszoeking (proces-verbaal bevindingen, aanhouding, inbeslagname goederen et cetera), vervolgens het beeldmateriaal te doorzoeken en het eerste verhoor af te nemen van de verdachte. De rechter-commissaris dient zo snel mogelijk een beeld te krijgen van de verdachte zodat besloten kan worden of hij al dan niet in hechtenis moet blijven. Na deze indrukwekkende ervaring verlaat ik, evenals Peter en Etienne, het bureau en ga naar huis.

Fragment 4 – Te veel materiaal om alles te kunnen uitkijken

Een dilemma dat regelmatig wordt besproken in werkoverleggen is in hoeverre tijdens het classificeren van kinderpornografisch materiaal alles bekeken moet worden. Het totaal aan inbeslaggenomen data neemt exponentieel toe. Waar het een aantal jaar geleden om enkele honderden megabytes (MB's) per zaak ging (wat gelijk stond aan een paar duizend foto's), is de omvang inmiddels toegenomen naar tientallen gigabytes (tienduizenden foto's) en zelfs terabytes (miljoenen foto's). Ondanks de geavanceerde software kost het uitkijken van één zo'n omvangrijke zaak één of meerdere weken. Is het legitiem om te stoppen bij een bepaald percentage? Zo ja, bij hoeveel procent ligt dan de grens? En als je hiervoor kiest, kan dat dus betekenen dat je geen kinderpornografie aantreft, terwijl het er misschien wel is... Zowel officieren van justitie en teamleiders als rechercheurs worstelen met deze vraag. Soms levert dit verhitte discussies op over de te kiezen aanpak.

Fragment 5 – Beelden waar Manon 'echt niet tegen kan'

Tijdens het meekijken met Manon ontstaat een openhartig gesprek over welke impact deze beelden op haar hebben. Ze geeft daarin aan dat de meeste kinderpornoafbeeldingen voor haar niet schokkend zijn om te zien. Als dit wel zo was had ze dit werk niet gedaan. Dan was het veel te zwaar geweest. Wat Manon wel heel naar vindt om te zien en waar zij 'echt niet tegen kan', zijn

afbeeldingen en filmpjes van dierenmishandeling die in sommige zaken voorbijkomen. 'Als ik dat soort afbeeldingen zie, dan geef ik de zaak gelijk aan een collega.' Verder zegt Manon dat bepaalde kinderpornografie ook diepe indruk op haar kan maken. Twee specifieke momenten staan haar nog heel goed bij.

Het eerste moment betrof het zien van een baby die werd gepenetreerd. Volgens Manon was het bijzondere aan dit filmpje dat het hoofd van de baby niet werd getoond. 'Deze baby kwam daardoor heel dichtbij omdat ik net oma was geworden.' Het deed Manon steeds denken alsof haar kleinkind op grove wijze werd mishandeld. 'Ik kon mijn werk daardoor niet meer als werk beschouwen.' Het tweede moment was een soortgelijke ervaring. Tijdens het uitkijken kwam Manon een foto tegen van een jongetje waarvan ze dacht dat het haar eigen zoon was. Achteraf bleek dat niet zo te zijn, maar op dat moment schrok ze enorm, helemaal toen ze verder klikte in het inbeslaggenomen fotobestand en de jongen zich uitkleedde. Toen ze inzoomde en een paar lichaamskenmerken van de jongen niet herkende, was ze opgelucht maar nog steeds niet gerustgesteld. Bij thuiskomst die dag en op latere momenten heeft ze haar zoon meerdere malen gevraagd of er vroeger foto's van hem zijn gemaakt. Soms komt Manon de betreffende fotoreeks tegen in andere zaken. Iets wat haar telkens weer doet schrikken.

Fragment 6 – Een 'behulpzame' verdachte

Vanmorgen heb ik meegekeken met Tim en Heiko bij het uitlezen van een zogeheten 'internettap'. Via dit opsporingsmiddel kan de recherche zien welke websites de verdachte heeft bezocht. De betreffende verdachte is de avond ervoor behoorlijk actief geweest op internet, maar heeft, zo blijkt na een ruim uur 'uitlezen', geen kinderpornografisch materiaal bekeken of opsporingsrelevante chatgesprekken gevoerd. Wel heeft de verdachte een Roemeense website bezocht waarop allemaal kinderen in hun ondergoed te zien waren. De vraag is in hoeverre dat verdacht is. Vooralsnog is geen bewijs gevonden dat deze persoon kinderpornografie in zijn bezit heeft. Nadat de werkzaamheden zijn afgerond en wij de kamer uitlopen, komen we Etienne en Ferdinand tegen. Zij komen net uit een vermoeiend verhoor, zo geven zij aan. De verdachte probeerde overal 'omheen te draaien', terwijl het bewijs overduidelijk is. Zo beweerde deze man onder andere dat hij de politie alleen

maar wilde helpen door de 'nicknames' te verzamelen van mensen die kinderpornografie op het internet publiceren. Hij downloadde het misbruikmateriaal om daders op te sporen en niet voor zijn eigen plezier...

Fragment 7 – De rechercheur als relatieadviseur

Corné vertelt over een huiszoeking van afgelopen week en de impact die dat heeft op zo'n gezin. 'Je overdondert mensen. Je maakt soms huwelijken kapot. We vragen daarom wel voordat we weggaan of we iemand kunnen bellen die hen ondersteunt. Wij zijn helemaal voorbereid op wat er te gebeuren staat, maar zo'n gezin niet.' En: 'Die vrouw heeft drie kinderen en ineens allerlei problemen. Er wordt haar van alles gevraagd, bijvoorbeeld over hun seksleven. Er staan heel veel mensen in hun huis, ze worden echt overvallen. En we zien nu al twitterberichten voorbijkomen van "oh, mijn buurman is een crimineel".'

Later deze dag belt Joost de betreffende vrouw dat ze haar inbeslaggenomen laptop, die van haar werkgever is, kan komen ophalen. Er is geen kinderpornografie op aangetroffen. Ik sta naast Joost en kan het gesprek meeluisteren. Deze partner van de verdachte geeft aan dat ze helemaal in de knoop zit en niet meer weet wat ze moet doen. Moet ze bij hem blijven of weggaan? En wat heeft dat voor financiële consequenties? Wat betekent dat voor hun woning? En voor hun kinderen? Joost kan haar hierin niet van advies voorzien en geeft aan dat het volgens hem verstandig is om een advocaat of mediator in te schakelen. Naderhand geeft Joost aan dat dit soort gesprekken niet fijn zijn om te voeren, maar het helaas regelmatig voorkomt. Met de verdachte heeft Joost geen medelijden, die weet dat hij risico's loopt als hij zich met kinderpornografisch materiaal inlaat. 'Maar zijn partner, die heeft hier echt niet voor gekozen...'

Fragment 8 – Hoe het zien van vreselijk materiaal zo 'gewoon' kan gaan lijken

Waar ik in het begin nog erg opgelaten naar de computerschermen keek met al die variaties aan kindermisbruik en andere gorigheid, merk ik dat ik het steeds meer 'gewoon' begin te vinden. Het is niet meer vreemd om dit materiaal te zien. Wel blijf ik mij verbazen over de grote aantallen daders, de enorme hoeveelheden aan inbeslaggenomen beeldmateriaal, de beestachtige handelingen van kindermisbruikers en het bizarre seksuele dan wel gewelddadige materiaal dat mensen blijkbaar leuk vinden om te verzamelen. Het contact met personen buiten het kinderpornoteam herinnert mij eraan dat ik

met materiaal word geconfronteerd dat veel mensen niet willen zien. In het verleden is het een aantal keer voorgekomen dat politiecollega's of schoonmakers schrokken van hetgeen ze zagen. Om politiecollega's of andere bezoekers daarvoor te behoeden zijn de uitkijkschermen bijvoorbeeld zo opgesteld dat als je over de gang loopt niet te zien is wat erop afgebeeld wordt. Om diezelfde reden geeft de gebouwbeheerder ook een seintje wanneer de glazenwassers komen. Dan worden de ramen aan de binnenkant afgeplakt.

Fragment 9 – 'Een mooie zaak'

Het vinden van slachtoffers geeft rechercheurs enorm veel voldoening, zo ook bij Maarten. Hij is erg trots op 'een mooie zaak' waaraan hij de afgelopen weken hard heeft gewerkt en die vandaag is afgerond. Het ging om een verdachte die kinderen via de webcam ertoe aanzette om seksuele handelingen bij zichzelf te verrichten. Daar maakte hij vervolgens foto's en filmpjes van. Er was aangifte gedaan tegen deze man door één van de slachtoffers. Het geeft Maarten 'veel energie' dat hij de tien andere slachtoffers ook heeft kunnen traceren, omdat zij nu geholpen kunnen worden.

Fragment 10 – 'Het moet niet erger worden gemaakt dan het is'

De sfeer is goed binnen het team en tijdens de koffiepauze worden veel grappen gemaakt. Er wordt over van alles en nog wat gesproken en gelachen. In deze setting gaat het op een gegeven moment over welke mannen de meeste kans maken om 'klant' van het kinderpornoteam te worden. Rechercheurs sommen vlot achter elkaar allerlei functies op, zoals leiders binnen de scouting, coaches in atletiek-, voetbal- en hockeyverenigingen, dirigenten van kinderkoren et cetera. 'Zijn er nog aanvullingen?' Een paar keer wordt iets gezegd als 'wat leven we toch in een verdorven wereld'.

Als ik bij het teruglopen naar de werkplek aan Martine vraag hoe zij tegen de inhoud van haar werk aankijkt, antwoord ze: 'Het lijkt allemaal heel erg en het is ook niet leuk om kinderporno en andere nare beelden te zien, maar het moet niet erger worden gemaakt dan het is. Door buitenstaanders wordt het vaak veel erger gemaakt.' Dit wordt beaamd door Casper die ook met ons meeloopt. Hij geeft aan dat het juist prettig werken is in een kinderpornoteam. Sommige rechercheurs willen volgens hem dan ook niet meer terug naar een zedenteam. Dat komt mede door de arbeidsomstandigheden. 'Zo heb je hier veel controle over je werkzaamheden, zijn er vaste werktijden, is er nauwelijks piket en wordt je 's nachts eigenlijk nooit wakker gebeld voor zaken.'

Fragment 11 – Over het ‘recherchehart’ en de ‘cijfermaffia’

Het gesprek met Klaas, een zedenrechercheur die al een behoorlijk aantal jaar werkt aan kinderpornografiezaken, begon tijdens de lunch in de bedrijfskantine. Hij vertelde uitgebreid over zijn werkervaring bij de politie: hoe hij als jonge jongen bij de uniformdienst was begonnen en vervolgens via de algemene recherche bij de afdeling zeden terecht was gekomen. De laatste jaren van zijn carrière is hij zich bezig gaan houden met ‘het opsporen van slachtoffers’ van kinderpornografie. Hij zegt nadrukkelijk het opsporen van slachtoffers, want als het alleen ging om het oppakken van daders zou hij dit werk niet doen. In een zaak wil hij het gevoel hebben dat hij er alles aan gedaan heeft wat binnen zijn macht ligt om kinderen uit hun misbruiksituatie te halen. Dit staat echter soms op gespannen voet met de tijd die hij per zaak krijgt van de teamleiding en het hogere politiemanagement. ‘Dat geeft mij spanning en daar lig ik ’s nachts weleens wakker van.’ Er is naar zijn mening binnen de politie veel te veel oog voor cijfers, voor het aantal zaken dat is uitgevoerd en voor het aantal daders dat is opgepakt, in plaats van het volledig ‘uitrecheren’ van zaken en het vinden van slachtoffers. Klaas is hierover fel in zijn bewoordingen. Zijn instelling is dat hij zich zo min mogelijk aantrekt van de ‘cijfermaffia’ binnen de politieorganisatie. Dit houdt in feite in dat hij zijn eigen gang gaat binnen het team en, zo geeft hij zelf aan, moeilijk stuurbaar is. De aanvaringen met zijn leidinggevende neemt hij dan maar ‘voor lief’.

Bij mijzelf merk ik dat ik dit een pittig gesprek vind. Ik zie aan Klaas dat hij erg veel moeite heeft met deze situatie, zowel zaakinhoudelijk als in relatie tot de teamleiding. Tegelijkertijd vind ik zijn felle kritiek op de teamleiding niet geheel terecht, maar ik wil daarover niet met hem in een vervelende discussie raken. Over het omgaan met het spanningsveld tussen ‘het recherchehart’ versus ‘het halen van cijfers’, zoals een teamleider het typeerde, bestaan namelijk verschillende, botsende opvattingen binnen het team. Er wordt zeer regelmatig gediscussieerd over het ‘klein houden’ van een zaak of ‘de diepte ingaan’. Dit komt doordat er onvoldoende capaciteit beschikbaar is om alle zaken tot op de bodem uit te zoeken. Rechercheurs laten ‘doorrecheren’ totdat men zeker is dat er geen sporen (meer) te vinden zijn, zoals Klaas graag wil, zou ertoe leiden dat sommige zaken helemaal niet onderzocht kunnen worden. Volgens de teamleiding is het daarom onoverkomelijk dat per zaak steeds zorgvuldig ingeschat moet worden of verder onderzoek nut heeft.

Fragment 12 – ‘Het maakt levens stuk en voor wat?’

Zojuist heb ik een openhartig gesprek gevoerd met Nico over een zaak die veel indruk op hem heeft gemaakt. Tijdens het uitkijken van het inbeslaggenomen beeldmateriaal trof hij honderden ‘bizarre en wrede plaatjes’ aan van vastgebonden baby’s waarop stond geschreven ‘please fuck me’ en waarop te zien was dat volwassenen op hen ejaculeerden. ‘Dit soort heftig materiaal zag ik toen voor het eerst en wat me zo trof was de onschuld en de weerloosheid van die kinderen, nog maar een paar maanden oud soms. Dit ging echt mijn voorstellingsvermogen te boven ondanks dat ik al heel wat gewend was om te zien aan kinderpornografie. Ik had die handelingen nog niet gezien bij zulke jonge kinderen. Voor die baby’s doe je alles om te verhinderen dat ze pijn hebben. Bij dit materiaal kun je het niet voorkomen. Het maakt levens stuk en voor wat? Voor persoonlijk genot...’

Na het zien van het materiaal had Nico nog geen last. Dit kwam pas een week later. ‘Ik verschoonde mijn zontje en toen deed mijn hoofd ineens rare dingen. Ik zag ineens de foto’s weer voor me, terwijl ik dat absoluut niet wilde. Ik sliep die week heel slecht en toen dat zo bleef doorgaan ben ik gaan praten met mijn chef en een collega. Ook als ik intiem was met mijn vrouw, had ik last van die beelden. Dit heb ik allemaal niet aan mijn vrouw verteld, want die kan daar niet tegen, dat weet ik zeker. Ik heb er daarom alleen met collega’s over gepraat.’ Nico heeft het ook verteld aan de psycholoog waar hij het jaarlijkse *mental check-up* gesprek mee heeft [deze gesprekken zijn ingesteld door de politieorganisatie]. Daar heeft hij de afspraak mee gemaakt dat hij erover moest blijven praten en zichzelf in de gaten moest houden en ‘kijken of het van me afgleed of dat het hetzelfde zou blijven.’

Op mijn vraag hoe het vervolgens met hem ging antwoordde Nico: ‘Een collega vergeleek het met een pleister die je van je arm haalt en dat er dan lijmresten achter blijven op het lichaam. Na verloop van tijd gaat dat er vanzelf af, als het goed is dan. Nou, zo is het ook bij mij gegaan.’ En verder: ‘De zaak is technisch interessant, dus daar wilde ik niet vanaf. Mijn leidinggevende had mij namelijk gevraagd of ik van de zaak af wilde. Ik zei: ik heb het toch al gezien, dus het kwaad is al geschied. Ik heb er nog aan gedacht om te stoppen met het verschonen van mijn zoon, maar ik wilde dat blijven doen en ik ben het ook blijven doen. Momenteel word ik nog steeds geconfronteerd met de zaak omdat deze nog niet is afgerond, maar de impact van de afbeeldingen wordt wel steeds minder. Als ik er veel over vertel, loopt het van me af merk

ik. Mijn collega's reageerden goed. Die hebben bijna allemaal zoiets gehad. Er is geen machocultuur meer, dat is echt wel voorbij. We hebben oog voor elkaar.'

Fragment 13 – 'Dit zijn flutzaken'

Zojuist heb ik samen met Edward en Frederik in verhoor 'gezetten' met een downloader van kinderpornografie. Bij deze persoon was kinderpornografie aangetroffen op zijn computer. Uit het onderzoek is gebleken dat de verdachte dit heeft verkregen via internet en niet zelf had gemaakt. De verdachte meldde zich op het geplande tijdstip op het politiebureau. Het verhoor verliep vervolgens heel rustig en duurde in totaal twee uur. Etienne stelde allerlei persoons- (bijvoorbeeld over opleiding, werk, gezin, hobby's etc.) en zaak- (bijvoorbeeld waarom, hoe vaak, hoeveel kinderporno hij downloadt/verspreidt) gerelateerde vragen die de verdachte keurig beantwoordde. Ferdinand legde de antwoorden gelijktijdig vast op de computer. Na afloop van het verhoor werd het proces-verbaal (PV) uitgeprint en ter goedkeuring voorgelegd aan de verdachte. Na ondertekening van het PV mocht de verdachte weer naar huis.

Bij het teruglopen van de verhoorruimte naar de werkplek elders in het politiebureau, vertelt Ferdinand dat hij eigenlijk baalt van dit soort 'flutzaken'. Volgens hem zou de aanpak van 'simpele downloaders' afgedaan moeten worden met een boete en het afpakken van de computer. Zodoende kost de afhandeling veel minder tijd en kunnen rechercheurs zich concentreren op de 'echte' en 'grote' kinderporno zaken. 'Dat is [echter] aan de officier van justitie [als leider van het onderzoek] om te beslissen, maar zij wil alles groot opzetten en kijken wat er in zit. Maar goed, als zij en andere officieren dit op deze manier willen dan zit ik daar makkelijk in hoor, dan doen we het gewoon.'

Fragment 14 – 'Het wordt vaak met een geintje afgedaan'

Niet iedereen binnen het team houdt zich bezig met het classificeren van kinderpornografisch materiaal. Eelco die in het kader van zijn rechercheopleiding een ruim half jaar stage loopt binnen het team, geeft aan dat het voor hem 'te heftig is'. Hij ziet de afbeeldingen geregeld voorbijkomen en vindt dat niet erg, maar hij 'hoeft niet het hele oeuvre te zien. Sommige mensen kunnen er wel tegen om de hele dag uit te kijken, anderen binnen ons team, zoals ik, niet. Ik zou hier best een jaar binnen het team willen werken, maar daarna moet ik wel weer iets anders gaan doen. Ik vind kinderporno te heavy shit om

jaar in jaar uit in te zitten. Ik ben na een jaar wel klaar met al die smerigheid. Ik vind het echt heel knap dat collega's dat wel kunnen.'

Binnen het team dient iedereen verschillende taken uit te kunnen voeren. Rechercheurs mogen echter wel hun voorkeur aangeven voor bepaalde opsporingsactiviteiten. Zodoende houdt Eelco zich vooral bezig met het opzetten van de tactische aanpak binnen een zaak (hoe de verdachte(n)/slachtoffer(s) op te sporen), het verhoren van verdachten, het uitlezen van internettaps en het doen van huiszoekingen. Verder merkte Eelco nog op dat binnen het kinderpornoteam veel grappen worden gemaakt, vaak met een seksuele lading. Hij heeft ook bij andere rechercheafdelingen stage kunnen lopen en hij ervaart dat binnen dit team nog meer cynische, zwartgallige humor is dan bij andere afdelingen. Moeilijke aspecten in hun werk, zoals het zien van emotioneel zwaarbeladen materiaal, worden 'vaak met een geintje afgedaan'. Het is volgens hem een soort van uitlaatklep, een manier van verwerking en omgaan met de materie.

Fragment 15 – 'Het heeft niks meer met porno te maken'

We zijn met z'n vieren in de classificatieruimte. Dit is een kamer waarin vijf computers met grote beeldschermen staan en waar de rechercheurs het inbeslaggenomen materiaal 'uitkijken'. Ik kijk mee met Simon. Naast ons zitten Mirjam en Vera ieder achter een eigen computer te classificeren. De zaak waar Simon nu aan werkt is die van een vader die misbruikfoto's heeft gemaakt van zijn eigen zoontje. Het jongetje is nog een baby'tje. We zien allerlei type foto's. Het merendeel daarvan is geen kinderporno. Zo komen foto's voorbij van autoraces, vliegshows, vakanties, verjaardagen en familie-uitjes. Ook zijn er allerlei naaktfoto's van de verdachte zelf. Hij poseert op tal van plekken in zijn eigen woning, maar ook in de natuur. Wat de foto's helemaal bizar maakt, althans voor mij, is dat hij allerlei voorwerpen in z'n kont heeft gedrukt. Iets waarover Simon grappend opmerkte dat hij blijkbaar in de 'anale fase' is blijven hangen. Simon vindt het onbegrijpelijk dat iemand die het allemaal zo goed voor elkaar heeft dit soort dingen doet. 'Hij heeft een mooi gezin, een groot huis en een goede baan. Je verwacht dat gewoon niet.'

Terwijl wij hier mee bezig zijn, zucht Vera af en toe heel diep. In de zaak die zij moet classificeren, heeft de verdachte enorm veel foto's verzameld van Aziatisch uitziende meisjes die op gruwelijke wijze en tot bloedens toe worden gepenetreerd door mannen met zwarte maskers op. Een paar keer zegt ze

moedeloos 'kijk nou dan toch hoe verschrikkelijk dit is' of 'moet je deze gruwelen toch eens zien'. We kijken met z'n allen met haar mee en spreken onze afschuw uit over dit zeer heftige materiaal. Mirjam stelt dat de term kinderporno volledig misplaatst is. 'Het dekt de lading niet. Het is heel vreselijk materiaal en het heeft niks meer met porno te maken. Porno klinkt veel te onschuldig. Het is zwaar lichamelijke mishandeling en maakt deze kinderen geestelijk kapot.'

Verder merkte Mirjam deze middag nog op dat als mensen vragen wat voor werk ze doet, ze aangeeft bij de zedenrecherche te werken en niet bij het kinderpornoteam. 'Anders krijg ik steeds van die reacties van "dat je naar zoiets kunt kijken". Er bestaan veel vooroordelen over dit werk. Ook bij collega's. Maar het is echt niet zo dat we elke dag alleen maar naar die plaatjes kijken. Het werk is meer dan dat.'

Fragment 16 – 'Collega's begrijpen dat wel'

Als ik 's ochtends de afdeling op kom, vertelt Marieke net aan Johan, Maartje en Rolf dat een eerdere verdachte, die is veroordeeld voor kinderpornobezit, zelfmoord heeft gepleegd. Marieke ontving een mailtje met dat bericht van 'collega's uit blauw'. Deze agenten hebben zijn digitale spullen inbeslaggenomen vanwege zijn 'kinderpornoverleden' en stellen de vraag wat te doen met dit materiaal. Destijds hebben Marieke, Maartje en Johan bij de betreffende man een huiszoeking gedaan. Ze vertellen me dat hij toen onder invloed van drank en medicijnen was. Hij griste het huiszoekingsbevel bij Johan uit zijn handen en gooide de deur dicht. Nadat de ter assistentie opgeroepen collega's uit de uniformdienst waren gearriveerd en ze eenmaal in de woning waren, voerde de verdachte 'overduidelijk een toneelstuk op. Hij bleef in de deuropening liggen en zei dat hij het aan z'n hart had.' De rechercheurs hebben uiteindelijk toch maar een ambulance laten komen, omdat ze hem niet zo achter konden laten. Het ambulancepersoneel bevestigde dat hij toneelspeelde. Volgens Marieke had deze man 'aandachttekort' en was hij eigenlijk 'een zieelig figuur'. Johan beaamt dat en merkt op dat de man eindelijk het goede heeft gedaan 'door er een einde aan te maken'. Op een later moment, ik denk geschrokken van zijn eigen woorden en/of het feit dat ik 'als buitenstaander' het ook hoorde, vraagt hij aan mij of ik dat niet een vreemde reactie van hem vond. Ik reageerde door op een luchtige toon zoiets te zeggen van 'Nou, Johan, ik observeer alleen, ik vind dus nergens iets van. Vind je het zelf een vreemde reactie dan?' Daarop antwoordde Johan dat hij het natuurlijk niet zo

meent. ‘Collega’s begrijpen dat wel, maar ik kan me voorstellen dat jij als buitenstaander dat misschien vreemd vindt. Dat je denkt van wat een boer is die Johan.’

Fragment 17 – Het plannen van de semigestructureerde interviews

Na een periode meegelopen te hebben in het kinderpornoteam benader ik een aantal teamleden met de vraag of ik hen mag interviewen. Dit zijn semigestructureerde interviews op basis van bevindingen uit de literatuur over mentale weerbaarheid en de gedane observaties binnen het team. Elke onderzoeker die ik benader wil daaraan meewerken. Martin reageerde overigens lachend op mijn verzoek: ‘Moet jij nog een interview met me doen? Tuurlijk werk ik mee, maar je hebt toch alles al gevraagd? Kun jij nog een vraag benoemen die je mij nog niet gesteld hebt dan?’

3

Kinderpornorechercheurs en hun mentale weerbaarheid

*'Ik ben ook maar een mens van vlees en bloed'*¹⁶

De aanpak van kinderpornografie door de Nederlandse politie is relatief jong. Zij vindt haar oorsprong in de brede discussies die in de jaren '80 over kinderpornografie ontstonden. De opsporing van kinderpornografie kreeg echter weinig prioriteit en de politie kwam er doorgaans alleen mee in aanraking als aangifte werd gedaan van ontucht met minderjarigen (Sollie & Kop, 2015). Naar aanleiding van de eerste wereldconferentie over commerciële seksuele exploitatie van kinderen (Stockholm) en de affaire Dutroux in België in 1996, is de politieke aanpak van kinderpornografie geleidelijk geïntensiveerd (Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2011). Binnen de Nederlandse politieorganisatie zijn sindsdien structurele veranderingen gaande met als resultante dat in oktober 2012, elf multidisciplinaire Teams Bestrijding Kinderpornografie en Kindersekstoerisme zijn opgericht. Daarin werken in totaal 150 politiefunctionarissen die zich enkel bezighouden met de aanpak van kinderpornografie.

Dit hoofdstuk gaat in op de mentale weerbaarheid van deze kinderpornorechercheurs. Het doel van onderhavige studie is om inzicht te krijgen in de perceptie en omgang van Nederlandse kinderpornorechercheurs met belas-

---

¹⁶ Dit hoofdstuk is een bewerking van het artikel: Sollie, H., Kop, N., & Euwema, M.C. (2014). Kinderpornorechercheurs en hun mentale weerbaarheid: Hoe rechercheurs de impact van kinderpornografiezaken ervaren en daarmee omgaan. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(4), 87-114.

tende werksituaties en het identificeren van copingstrategieën en hulpbronnen die bijdragen aan hun mentale weerbaarheid. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de betreffende recherchecontext wordt de omgang met zowel *operationele* (huiszoeking, classificatie kinderpornografie, verhoor, digitaal onderzoek) als *organisationale* (aansturing, prioritering zaken, beschikbare middelen) werkaspecten onderzocht. In dit hoofdstuk worden de volgende twee onderzoeksvragen beantwoord:

1. *Hoe ervaren rechercheurs de uitvoering van kinderpornozaken en welk effect heeft dit opsporingswerk op hun functioneren?*
2. *Welke copingstrategieën en hulpbronnen dragen in deze werkcontext bij aan de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs?*

Alvorens in te gaan op de beantwoording van deze vragen, wordt eerst een overzicht gegeven van de voornaamste bevindingen uit eerder onderzoek naar het welzijn van kinderpornorechercheurs. Vervolgens wordt het concept mentale weerbaarheid nader gedefinieerd en toepasbaar gemaakt voor de recherchecontext. Na uiteenzetting van deze theoretische uitgangspunten volgt de beschrijving van de gehanteerde onderzoeksmethoden en de -resultaten. Het hoofdstuk sluit af met conclusies en een discussie waarin wordt stilgestaan bij de beperkingen en implicaties van deze studie.

Stress en kinderpornorechercheurs

De vraag welke effecten het uitvoeren van politiewerk heeft op het welzijn van politiefunctionarissen is onderwerp van menig studie (zie hoofdstuk 1 en 2). De focus van deze onderzoeken ligt hoofdzakelijk op het identificeren van negatieve effecten van politiewerk die worden veroorzaakt door operationele stressoren. Bij rechercheurs gaat het dan bijvoorbeeld om de confrontatie met slachtoffers en stressvolle omgang met verdachten en naasten. Ook de verantwoordelijkheid om een zaak tot een goed einde te brengen, kan voor stress zorgen (Dabney et al., 2013; Sewell, 1993, 1994). Verschillende studies hebben aangetoond dat organisationale stressoren ook sterke voorspellers zijn voor negatieve stressreacties bij politiefunctionarissen. Er zijn aanwijzingen dat voornamelijk stressoren in het politiewerk vooral te relateren zijn aan arbeidsomstandigheden, zoals onregelmatige werktijden en bureaucratische verantwoordingsprocedures. Dergelijke operationele en organisationalle stressoren zijn in verband gebracht met het veroorzaken van uiteenlopende gezond-

heidsklachten. Ondanks deze gezondheidsrisico's blijken de meeste politiefunctionarissen echter relatief weinig hinder te ondervinden van de blootstelling aan potentieel traumatische incidenten en routinematige stress. Studiresultaten lijken erop te wijzen dat politiefunctionarissen doorgaans in staat zijn om op een positieve wijze om te gaan met belastende werksituaties.

Er zijn indicaties dat dit ook geldt voor kinderpornorechercheurs. Zo is onder Amerikaanse, Australische, Canadese en Engelse kinderpornorechercheurs onderzocht welk effect het werken met kinderpornografisch materiaal heeft op hun welbevinden (Bourke & Craun, 2013, 2014a,b; Burns et al., 2008; Perez et al., 2010). Daaruit komt naar voren dat hoewel deze operationele stressor als belastend wordt ervaren, dit bij de meeste rechercheurs niet tot fysieke of mentale klachten leidt. Zij hebben blijkbaar een manier gevonden om daar op een positieve manier mee om te gaan. Een kleine minderheid slaagt daar echter niet in. Deze rechercheurs hebben psychosomatische klachten ontwikkeld (zoals symptomen van burn-out en secundaire traumatische stress) en ervaren problemen in de omgang met kinderen (hyperwaakzaamheid, hinderlijke gedachten) en hun partner (niet kunnen delen van ervaringen, afname libido). Werkervaring, geslacht, leeftijd en burgerlijke staat blijken in de betreffende studies geen verklaring te bieden voor deze verschillen. Wat de achterliggende oorzaken van deze positieve dan wel negatieve uitkomsten onder kinderpornorechercheurs zijn is echter niet verder onderzocht. Door een dieptestudie uit te voeren naar de wijze waarop Nederlandse rechercheurs omgaan met stressoren die zowel voortkomen uit het operationele werk als de organisationele omstandigheden, wordt getracht meer inzicht te krijgen in factoren die bijdragen aan de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs.

Mentale weerbaarheid binnen de opsporing¹⁷

Dat de meeste kinderpornorechercheurs weinig hinder ondervinden van blootstelling aan potentieel traumatische gebeurtenissen en routinematige stress is binnen het weerbaarheidsparadigma geen bijzondere constatering. Een belangrijk uitgangspunt binnen dit theoretische perspectief is immers dat gezonde reacties op stressvolle gebeurtenissen normaal zijn (zie hoofdstuk 1). Confrontaties met stressvolle ervaringen zijn binnen dit onderzoeksparadigma geen automatische voorbode voor negatieve uitkomsten, maar bieden

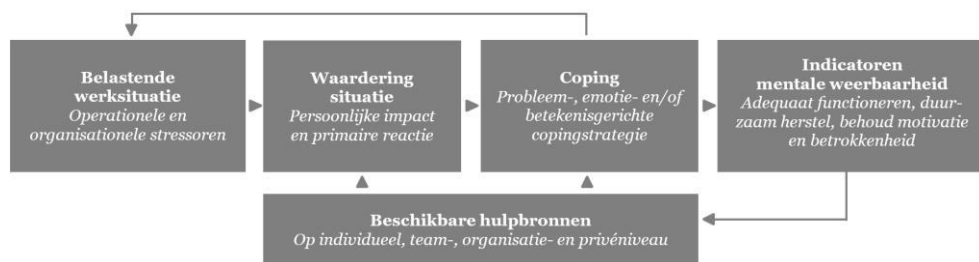
---

¹⁷ De inhoud van de oorspronkelijke paragraaf is reeds beschreven in hoofdstuk 1 en 2. Voor de zelfstandige leesbaarheid van dit hoofdstuk is een samenvatting van de oorspronkelijke paragraaf weergegeven. Voor een nadere uitwerking van mentale weerbaarheid en de toepassing daarvan in de opsporingscontext, zie paragrafen 1.4 en 2.5.

juist mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en verbeterd functioneren. Mentale weerbaarheid wordt echter op verschillende manieren gedefinieerd en derhalve onderzocht. In deze studie wordt op basis van het werk van met name Reich et al. (2010) en Zautra et al. (2010) de mentale weerbaarheid van een kinderpornorechercheur gedefinieerd als: *'de uitkomst van een coping-proces waarin in- en externe hulpbronnen de rechercheur in staat stellen om binnen de taakuitoefening adequaat te blijven functioneren gedurende belastende werksituaties, daar duurzaam van te herstellen, met behoud van motivatie voor het recherchewerk en betrokkenheid bij de opsporingsdoelen'*. Mentale weerbaarheid is in deze opvatting geen statische conditie of stabiele persoonlijkheidseigenschap, maar een tijdelijke en situationele toestand. Of een kinderpornorechercheur op positieve wijze weet om te gaan met werkgerelateerde stressoren is afhankelijk van (1) diens inschatting van de persoonlijke impact van de belastende werksituatie en hoe daar mee om te gaan, (2) de daadwerkelijke toepassing van een probleem-, emotie- en/of betekenisgerichte copingstrategie, en (3) beschikbare interne en externe hulpbronnen die een succesvolle toepassing van de gewenste copingstrategie mogelijk maken. Deze hulpbronnen van rechercheurs kunnen zich bevinden op het niveau van het individu, het team, de organisatie en de privéomgeving.

Op basis van deze theoretische uitgangspunten is in figuur 3.1 de samenhang weergegeven tussen belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en mentale weerbaarheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat met de pijl die van coping naar belastende werksituaties loopt, wordt bedoeld op de verandering van de belastende werksituatie door de toepassing van een copingstrategie en het daarmee wegnemen dan wel reduceren van de stressor (Lazarus & Folkman, 1984). Verder is gezien de dynamische aard van mentale weerbaarheid in dit heuristisch model een feedback-loop opgenomen (Bennett & Bandura, 2004; Burke, Shakespeare-Finch, Paton & Ryan, 2006; Tedeschi & Calhoun, 2004). De idee daarbij is dat positieve uitkomsten kunnen leiden tot een versterking of toename van hulpbronnen waardoor belastende omstandigheden als minder stressvol ervaren zullen worden en men beter in staat is om daar mee om te gaan, wat vervolgens weer leidt tot positieve uitkomsten. Aan de hand van dit heuristisch model zijn de ervaringen van kinderpornorechercheurs in kaart gebracht.

Figuur 3.1 Conceptualisatie mentale weerbaarheid binnen de opsporing (Sollié, Kop & Euwema, 2014)

3.1 Onderzoeksmethoden

Om inzicht te krijgen in de dynamische processen die van invloed zijn op mentale weerbaarheid, is het van belang om ervaringen, drijfveren en opvattingen van onderzoekers met en over aspecten van hun werk te ontdekken en te interpreteren binnen de context waarin zij werkzaam zijn. Voor dit doel is gebruik gemaakt van een kwalitatief multimethodisch onderzoeksdesign, bestaande uit een contextanalyse, participerende observatiestudies bij vijf Teams Bestrijding Kinderpornografie en Kinderseksstoerisme (in het vervolg kinderpornoteams) en interviews met vijf teamleiders en dertig kinderpornorechercheurs.

Contextanalyse kinderpornoteams

Deze empirische studie is gestart met het uitvoeren van een contextanalyse. Door het analyseren van beleidsstukken van de politie en het Openbaar Ministerie,¹⁸ rapporten¹⁹ en Tweede Kamerbrieven²⁰ over kinderpornoteams en

¹⁸ Dit betreffen de volgende zeven beleidsstukken (op chronologische volgorde): (1) Landelijk Project Kinderporno (2008). Verbeterprogramma Kinderporno: 'op beeld vastgelegd seksueel misbruik van kinderen'. (2) Programma Verbeteren Aanpak Kinderporno (2009). Korpsmonitor Kinderporno 2009. (3) Programma Verbeteren Aanpak Kinderporno (2011). Korpsmonitor Kinderporno 2010. (4) Landelijk Expertisecentrum Kinderporno, *Factsheet bronnen van kinderpornografie*. (5) NPKK, Factsheet over hoe de Politie en OM de aanpak van kinderpornografie en kinderseksstoerisme organiseren. (6) NPKK, Visiedocument multidisciplinair werken. (7) Politie & OM, *Werkwijze tactische stuurpleg kinderporno en kinderseksstoerisme*, versie 20 maart 2013.

¹⁹ Dit betreffen de volgende twee rapporten: (1) Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2011). *Kinderpornografie: Eerste rapportage van de nationaal rapporteur*, Den Haag: BNRM. (2) Korps Landelijke Politiediensten (2012). *Kinderpornografie. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*, Zoetermeer: Dienst IPOL.

²⁰ Dit betreffen de volgende zes Kamerbrieven: *Kamerstukken II* 2009/10, 32123VI, 79 en 120; *Kamerstukken II* 2011/12, 31015, 77, 79, 81 en 90.

het voeren van verkennende gesprekken met een beleidsmedewerker, een teamleider en twee (ex-)kinderpornorechercheurs,²¹ is inzicht verkregen in de organisationele en operationele context van deze researchteams: hoe vindt de aansturing plaats, welke doelstellingen worden gehanteerd, uit welke taken en werkprocessen bestaat de uitvoering van een kinderpornografiezaak et cetera (zie voor een uitvoerige beschrijving van deze werkcontext Sollie & Kop, 2015). Eveneens is onderzocht hoe het personeelsbeleid is vormgegeven (zoals werving en selectie, opleidingen, carrièreperspectieven) en in hoeverre er vanuit de organisatie aandacht is voor het welzijn van deze rechercheurs. Deze onderzoeksmethode diende enerzijds om het observatieonderzoek op een verantwoorde wijze af te bakenen met betrekking tot de selectie van te observeren teams en de vaststelling van aard en omvang van te observeren werkprocessen. Anderzijds vormde de verworven informatie uit de contextanalyse in combinatie met de kennis uit de literatuurstudie over stress en politiewerk, de *sensitizing concepts*²² voor de observatiestudie (Blumer, 1954; Boven, 2006).

Participerende observatiestudie in vijf kinderpornoteams

In de periode mei-november 2013 is een participerende observatiestudie uitgevoerd binnen vijf verschillende kinderpornoteams. In deze periode is de onderzoeker ruim 330 uur aanwezig geweest in de betreffende teams. Omdat kinderpornoteams verschillen in personele omvang (zie hoofdstuk 1) is hier bij de selectie rekening mee gehouden: het kleinst geobserveerde team bestond uit zeven rechercheurs, het grootste uit vijftien. Gedurende deze studie hanteerde de onderzoeker dezelfde werktijden als de rechercheurs om zodoende hun gedrag en handelingen bij de uitvoering van uiteenlopende werkzaamheden te kunnen observeren. De onderzoeker heeft zelf geen opsporingshandelingen verricht. Gegeven het exploratieve doel van deze studie is geen strikt observatieprotocol gehanteerd, maar zijn *thick descriptions* (Geertz, 1973) gemaakt van de alledaagse gang van zaken, bijzondere gebeurtenissen, de fysieke omgeving en sociale interacties in het kinderpornoteam (Mulhall, 2003).

---

²¹ Dit zijn respectievelijk mevr. S. Vandermullen, dhr. H. Gerritsen, dhr. G. Vleerbos en dhr. J. Bisschop.

²² Met de woorden van Blumer geven '[sensitizing concepts] the user a general sense of reference and guidance in approaching empirical instances. Whereas definitive concepts provide prescriptions of what to see, sensitizing concepts merely suggest directions along which to look.' (1954:7).

Door aanwezig te zijn bij huiszoeken, verhoren, classificatie van kinderpornografie, het digitaal Rechercheren, werkoverleggen en het afhandelen van administratieve taken, is inzicht verkregen in de aard van de werkprocessen binnen een kinderpornoteam en de wijze waarop rechercheurs daarmee omgaan. Om de werkzaamheden niet te verstoren werd steeds in overleg met de betreffende rechercheurs bepaald of de onderzoeker aanwezig kon zijn. Slechts één keer, bij een huiszoeking,²³ was observatie niet mogelijk. Om zo min mogelijk invloed uit te oefenen op de betreffende situatie en daarmee verstoring van de dataverzameling te minimaliseren, werd de uitvoering van werkzaamheden op gepaste afstand geobserveerd. Na afloop werd, waar mogelijk *on the spot*, besproken welk effect deze uiteenlopende werkzaamheden op rechercheurs hebben en hoe zij daarmee omgaan. Dergelijke gesprekken zijn meerdere malen met in totaal 47 verschillende rechercheurs gevoerd. Deze vonden plaats tijdens autoritten voor en na afloop van een zoeking, op de eigen werkplek bij het uitvoeren van administratieve en digitale opsporingstaken, in classificatieruimtes bij het beoordelen van kinderpornomateriaal, in verhoorkamers na afloop van een verhoor en aan de 'koffietafel'. De uit deze gesprekken afkomstige bevindingen zijn vastgelegd in een dagboek.

Interviews met vijf teamleiders

De derde toegepaste onderzoeksmethode betrof het interviewen van de vijf teamleiders van de geobserveerde kinderpornoteams. Deze interviews gingen over het functioneren van hun team en daarin kwamen aspecten aan de orde als de aard en omvang van opsporingszaken die zijn uitgevoerd, de werkcultuur, de ervaren werkdruk en ontwikkelingen op zaaks- en personeelsgebied. Tevens werd met de teamleiders gesproken over het functioneren en de gezondheid van hun teamleden (functioneringsgesprekken, ziekteverzuimcijfers). Deze vertrouwelijke informatie is gebruikt om, voor zover mogelijk, de bevindingen uit de interviews met kinderpornorechercheurs op hun betrouwbaarheid te toetsen. Bijvoorbeeld: als een rechercheur aangaf niet ziek te zijn geweest in het afgelopen jaar of een goede beoordeling te hebben gehad bij het functioneringsgesprek, kon dat gecheckt worden met de informatie van de leidinggevende. Dergelijke controles leverden overigens bij het analyseren van de data geen discrepanties op.

---

²³ De rechter-commissaris wilde het betreffende gezin niet onnodig belasten. Besloten werd om zo min mogelijk rechercheurs in te zetten en logischerwijs de aanwezigheid van een onderzoeker niet toe te staan.

Diepte-interviews met dertig kinderpornorechercheurs

Tot slot zijn per team een aantal rechercheurs geïnterviewd; dertig in totaal. Medewerking was op vrijwillige basis en alle benaderde respondenten waren daartoe bereid. De interviews vonden op afspraak plaats op de werklocatie van de respondent. Om vrijuit spreken te stimuleren en eventuele afleiding en meeluisteren door derden te voorkomen, vonden de interviews plaats in een afgesloten ruimte waarbij er geen zicht was op de werkvloer. De gemiddelde duur van een interview bedroeg 92 minuten.²⁴ Om de betrouwbaarheid van de interviews te bevorderen is een semigestructureerd interviewprotocol ontwikkeld dat uit elf thema's bestaat (zie bijlage 1).²⁵ Door het stellen van open vragen werd de respondent de ruimte gegeven om naar eigen inzicht te antwoorden. Door vervolgens door te vragen op gegeven antwoorden, leverden deze interviews zeer gedetailleerde narratieven op over hoe rechercheurs hun dagelijkse werk ervaren, hoe zij omgaan met verschillende belastende werkaspecten en hoe effectief zij dit zelf vinden, en welke persoonlijke, team- en organisatie- en privéfactoren in dit proces ondersteunend zijn. Om het risico op sociaal wenselijk gedrag te verminderen, hebben de respondenten de garantie gekregen dat de interviewdata anoniem worden verwerkt. Om die reden worden respondentnummers bij citaten weergegeven en geen situaties beschreven die te herleiden zijn naar respondenten. Naast het gebruik van een interviewprotocol, vrijwillige deelname en anonieme verwerking van de data, zijn andere toegepaste betrouwbaarheidsmaatregelen het opnemen van de interviews met een digitale recorder en het letterlijk transcriberen van de opnames (Maxwell, 1992). De transcripten zijn ter controle en instemming voorgelegd aan de respondenten. Alle respondenten vonden de interviews accuraat en gingen akkoord met het gebruik van de gegevens.

Om met zoveel mogelijk verschillende factoren rekening te houden, is bij de selectie van respondenten gestreefd naar een zo gevarieerd mogelijke populatie (Patton, 1990) op basis van verschillen in leeftijd, geslacht, functie, rang, werkervaring en thuissituatie. In tabel 3.1 zijn de demografische gegevens van de geïnterviewde kinderpornorechercheurs weergegeven. Deze variatie komt, naast het feit dat de helft van alle kinderpornoteams is geobserveerd en

---

²⁴ Het bereik van de interviews is 61 tot 135 minuten en de standaarddeviatie is 16,1 minuten.

²⁵ De elf thema's waarover kinderpornorechercheurs zijn bevraagd, zijn: persoonlijke kenmerken, werkervaring, motivatie en verwachtingen, werkuitvoering en -beleving, persoonlijk welzijn, team, privésituatie, belastende werksituaties en hulpbronnen, visie op mentale weerbaarheid, persoonlijke ontwikkeling en toekomstperspectief.

een vijfde van alle Nederlandse kinderpornorechercheurs is geïnterviewd, de externe validiteit van deze studie ten goede.

Tabel 3.1 *Overzicht demografische gegevens geïnterviewde kinderpornorechercheurs*

	Frequentie	Percentage
<i>Leeftijd</i>		
30-39	3	10
40-49	10	33,3
50-59	13	43,3
60-67	4	13,4
<i>Geslacht</i>		
Man	19	63,3
Vrouw	11	36,7
<i>Relatie</i>		
Ja	25	83,3
Nee	5	16,7
<i>(Klein)kinderen</i>		
Ja	24	80
Nee	6	20
<i>Aantal jaar werkzaam bij politie</i>		
Minder dan 5	1	3,3
5-10	3	10
11-15	3	10
16-20	4	13,4
21 of meer	19	63,3
<i>Aantal jaar werkzaam in huidige functie</i>		
Minder dan 1	1	3,3
1-2	14	46,7
3-4	7	23,2
5-6	4	13,4
7 of meer	4	13,4
<i>Rang</i>		
Aspirant	1	3,3
Recherche assistent B	3	10
Hoofdagent	9	30
Brigadier	14	46,7
Inspecteur	3	10
<i>Zedenrechercheur</i>		
Ja	20	67,7
Nee	10	33,3

Dat ondanks het streven naar een gevarieerde populatie de respondenten over het algemeen zeer ervaren politiefunctionarissen zijn, kan deels worden verklaard doordat kinderpornorechercheurs hun carrière starten in de uniformdienst, vervolgens de overstap maken naar de recherche alvorens zij zich, op vrijwillige basis, specialiseren in zedenonderzoeken. Een andere verklaring die kinderpornorechercheurs geven voor de relatief hoge leeftijd binnen kinderpornoteams, is dat, gezien de aard van het delict, veel rechercheurs met jonge kinderen dit werk niet willen doen. Dit neemt niet weg dat onderhavige onderzoekspopulatie elf respondenten bevat met kinderen onder de achttien jaar en er zeven zijn met kleinkinderen. Op een na waren alle respondenten ruim een jaar werkzaam als kinderpornorechercheur. Nog voor de oprichting van de kinderpornoteams werkten vijftien van hen al aan kinderpornozaken bij de zedenrecherche.

Analyse empirische data

De verkregen data uit de observatiestudies en interviews zijn op thematische wijze geanalyseerd (Braun & Clarke, 2006). Om thema's te kunnen identificeren en te analyseren is gebruik gemaakt van coderingssoftware *Atlas.ti*. Ter bevordering van de interne validiteit zijn de relevante tekstpassages uit het observatiedagboek (bestaande uit observatieaantekeningen en gespreksverslagen) en de transcripten van de diepte-interviews op basis van een proces van inductief redeneren gecodeerd en gecategoriseerd (Campbell et al., 2013). Dit betekende dat twee onderzoekers²⁶ onafhankelijk van elkaar transcripten hebben gecodeerd. Dit coderingsproces is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen voor thematische analyse (Braun & Clarke, 2006) door allereerst vertrouwd te raken met de data (door het meerdere keren lezen van transcripten en dagboek aantekeningen) en vervolgens initiële codes te ontwikkelen waarmee relevante aspecten in de data op een systematische wijze vastgelegd konden worden. Na elke coderingsronde werden de ontwikkelde hoofdcodes (bijvoorbeeld team) en subcodes (emotioneel gerichte ondersteuning, taakgerichte ondersteuning) net zolang bediscussieerd totdat er overeenstemming werd gevonden over de betreffende codering en alle relevante passages in de transcripten en het dagboek onder te brengen waren in een congruent codeboek (Barbour, 2001).

Om het codeboek te ontwikkelen zijn in totaal zes van dergelijke coderingsronden uitgevoerd met *ad rondom* gekozen transcripten (zie bijlage 1). Aan de

---

²⁶ Dit zijn dr. N. Kop en drs. H. Sollie.

hand van dit codeboek zijn vervolgens alle dagboekantekeningen en transcripten gecodeerd.²⁷ De identificatie en analyse van thema's omvatte vervolgens de volgende fases: (1) het zoeken naar thema's door codes te ordenen in potentiële (sub)thema's zoals belastende werksituaties, copingstrategieën en hulpbronnen; (2) het testen van de thema's in relatie tot de data (zijn alle codes ondergebracht in thema's); (3) continue analyse om de kenmerken van elk thema zo specifiek mogelijk te maken en heldere definities en titels te formuleren (Braun & Clarke, 2006). Gedurende het analyseproces werd de conceptualisering van de data bediscussieerd op basis van een 'consensus approach' (Evans, Pistring & Billings, 2013), inhoudende dat (sub)thema's vastgesteld werden op basis van consensus binnen het onderzoeksteam.

3.2 Belastende werksituaties van kinderpornorechercheurs

Zoals in figuur 3.2 weergegeven, bestaat de uitvoering van een kinderpornografiezaak uit vijf opeenvolgende werkprocessen. Voor een rechercheur start een zaak met de planningsfase, waarin onderzocht wordt of een aangemelde zaak kan worden uitgevoerd door het team en op welke termijn dit gaat plaatsvinden. Vervolgens wordt per zaak bepaald welke opsporingsmethoden nodig zijn om daders en slachtoffers van kinderpornografie te identificeren. Nadat de betreffende opsporingsmethoden zijn uitgevoerd wordt een onderzoekdossier opgesteld, waarin de werkwijze wordt verantwoord en de resultaten worden gepresenteerd. Een zaak is afgerond als dit dossier is overgedragen aan het openbaar ministerie.

Figuur 3.2 Schematische weergave werkproces kinderpornografiezaak

²⁷ Bij de eerste auteur is een geanonimiseerd bestand in te zien waarin de hoofd- en subcodes aan de betreffende tekstpassages in de transcripten en veldnotities zijn gekoppeld.

Kinderpornorechercheurs hebben vrijwillig gekozen voor dit type opsporingswerk. Waar de helft van alle respondenten al ervaring had met het uitvoeren van kinderpornografiezaken, was het voor de anderen een 'nieuwe tak van sport' toen zij bij het kinderpornoteam gingen werken. Gegeven de aard van de criminaliteitsvorm en het daardoor veelvuldig in aanraking komen met kinderleed, hebben rechercheurs bewust overwogen of zij zichzelf in staat achten om dit werk uit te voeren voordat zij zich aanmeldden. Omdat zij dit slechts tot op zekere hoogte konden inschatten ('het blijft een sprong in het diepe'), hebben de meeste rechercheurs bij aanstelling afgesproken dat zij te allen tijde kunnen overstappen naar hun vorige of andere functie. Geen van de respondenten heeft daar overigens gebruik van gemaakt.

Rechercheurs geven aan dat zij binnen de kinderpornoteams op een prettige wijze hun werk kunnen uitvoeren. Het opsporingswerk geeft veel voldoening en men voelt zich betrokken bij het team.²⁸ Hoewel het werk emotioneel en mentaal zeer belastend kan zijn, geven kinderpornorechercheurs aan dat zij over het algemeen weinig stress ervaren tijdens de uitvoering van kinderpornografiezaken. Zij hebben manieren gevonden om op een succesvolle wijze met de belasting van het werk om te gaan (zie volgende paragraaf). Stressklachten die worden ondervonden, zijn volgens respondenten met name gerelateerd aan een hoge werkdruk en aan problemen in de privésfeer (zoals ziektes van partner of kinderen, sterfgevallen binnen de familie, financiële en/of relationele problemen). Twee kinderpornorechercheurs hebben een aantal jaar geleden, toen zij nog niet in teamverband aan kinderpornografiezaken werkten, langdurig ziekteverlof gehad wegens burn-outklachten.²⁹ Dat men over het algemeen weinig stressklachten ervaart, betekent niet dat het werk niet als belastend wordt ervaren. Zo zijn volgens alle respondenten een aantal risicovolle werksituaties te identificeren die een negatief effect hebben op hun functioneren. Zoals uit onderstaande beschrijving duidelijk zal worden, verschilt de frequentie waarmee deze potentiële operationele en organisationele stressoren zich voordoen. Sommige zijn incidenteel (zoals huiszoekingen), andere hebben een meer structureel karakter (bijvoorbeeld de werkdruk). Verder verschillen rechercheurs in de waardering van deze mogelijke

---

²⁸ Op de vraag met welk cijfer tussen 1 en 10 zij hun werk waarderen, scoren kinderpornorechercheurs gemiddeld een 8,1. Het bereik is 7 tot 9,5 en de standaarddeviatie is 0,61.

²⁹ Omdat het niet mogelijk bleek om ziekteverzuimcijfers op te vragen over de betreffende kinderpornoteams, is deze informatie afkomstig uit de observatiestudie en de interviews met teamleiders en rechercheurs, waarbij hen is gevraagd na te gaan hoeveel collega's gediagnosticeerd zijn met burn-out en/of PTSS-klachten sinds zij werkzaam zijn in het kinderpornoteam.

stressoren. Waar de een bijvoorbeeld met name moeite heeft met het classificeren van beeldmateriaal, ondervindt de ander meer spanning bij het moeten prioriteren van opsporingswerkzaamheden.

Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden wordt nu ingegaan op de vier onderdelen van het werkproces die spanning kunnen veroorzaken bij kinderpornorechercheurs. Deze belastende werksituaties en de daaraan gerelateerde stressoren zijn in tabel 3.2 weergegeven. Om daarin structuur aan te brengen wordt de volgorde van het werkproces gebruikt. Dit betekent dat achtereenvolgens wordt ingegaan op de prioritering van de werkvoorraad (onderdeel planningsfase), het uitvoeren van doorzoeken (uitvoeringsfase), het classificeren van kinderpornografisch materiaal (uitvoeringsfase) en het afnemen van verhoren (uitvoeringsfase). Dit zijn overigens niet de enige stressoren die kinderpornorechercheurs ondervinden in hun werk. Ook in de werkomgeving bevinden zich allerlei organisatorische stressoren (al dan niet in de vorm van afwezige hulpbronnen), zoals onvoldoende beschikbare opsporingsmiddelen en expertise, gebrek aan erkenning en waardering, conflicten met en disfunctioneren van collega's en/of leidinggevende, gebrekkige samenwerking met andere rekerchedisciplines (zoals zeden- en digitale teams) en het Openbaar Ministerie. Tevens ervaren sommige rechercheurs spanning door de geringe carrière- en opleidingsmogelijkheden.

Tabel 3.2 Belastende werksituaties binnen de kinderpornorecherche: resultaat data-analyse

Werkproces	Belastende werksituaties	Gerelateerde stressoren
Prioritering werkvoorraad	1. Dilemma's door overstijgend werkaanbod	- bovenmatige werkdruk - keuzestress - werkonderbreking - bureaucratische procedures
Doorzoeking woning	2. Confrontatie met emoties en agressie	- emoties partner/kinderen van verdachte - levensomstandigheden verdachte - agressie verdachte
Classificatie beeldmateriaal	3. Blootstelling aan choquerende foto's en video's	- extreme misbruikvormen (beeld/geluid) - vereenzelviging - overig expliciet beeldmateriaal
Uitvoering verhoor	4. Indringend contact met verdachten en slachtoffers	- emoties slachtoffer - denkwereld en houding verdachte

Dilemma's door overstijgend werkaanbod

Een kinderpornografiezaak kan op verschillende manieren starten. Zo kan een burger bijvoorbeeld aangifte doen, kan een zedenteam kinderpornografie aantreffen in hun onderzoek en dit melden bij het kinderpornoteam of ontvangt men een melding van een buitenlandse opsporingsdienst. In de planningsfase wordt een melding/aangifte geregistreerd en wordt informatie over de betrokkene(n) geverifieerd in de betreffende informatiesystemen die de politie ter beschikking heeft (veredeling melding). Op basis van deze informatie wordt in overleg met de officier van justitie besloten of de melding al dan niet wordt opgepakt als een kinderpornozaak en welke prioriteit het krijgt. Daarbij wordt afgewogen of er sprake is van een strafbaar feit en, bij bevestiging daarvan, welke opsporingscapaciteit nodig is en wat de onderzoeksrichting gaat worden. Belangrijk punt tijdens dit beslismoment is ook of de verdachte eventuele (zeden)antecedenten heeft en vanwege zijn beroep of vrijetijdsbesteding met kinderen in aanraking komt.

Kinderpornorechercheurs voelen zich erg verantwoordelijk voor hun zaak en zijn zeer gedreven om deze tot een goed einde te brengen. De levering van de daarvoor benodigde kwaliteit staat echter op gespannen voet met de werkvoorraad. Bij de geobserveerde kinderpornoteams is er een continue aanwas van zaken, zelfs zoveel, dat het de capaciteit overstijgt en een aantal zaken enige tijd niet in behandeling kan worden genomen: de zogenoemde 'plankzaken'. Dit dwingt rechercheurs om constant te schipperen in de capaciteit die aan een onderzoek besteed kan worden. Bij hoge prioriteitszaken (oranje, rood) levert dat geen dilemma's op, want daar wordt alles voor 'uit de kast gehaald'. Consequentie hiervan is echter dat er minder tijd over blijft voor zaken die na de informatieveredeling weinig prioriteit krijgen. Om de werkvoorraad niet te veel te laten oplopen, dient in deze zaken tijdwinst geboekt te worden door minder beeldmateriaal uit te kijken en beperkt onderzoek te doen naar de internetgedragingen en contacten van de verdachte. Hoewel dit een logisch gevolg is, levert dit spanning op voor rechercheurs: *'Daar heb ik last van, dat we niet alles kunnen doen'* (respondent 23). Op basis van een eerste inschatting kan het lijken dat een verdachte alleen een verzamelaar is van kinderpornografie en niet eigenhandig slachtoffers maakt, terwijl dit niet zo is. Elke rechercheur kent zaken die startten met de indicatie verzamelaar, maar waaruit later bleek dat de verdachte ook *hands-on* misbruik pleegde. Als in die zaken niet alle gegevensdragers diepgaand waren onderzocht had men misbruikslachtoffers gemist, de 'nachtmerrie' van elke kinderpornorechercheur.

Een ander gevolg van het overstijgende werkaanbod is dat rechercheurs zo nu en dan stress ervaren doordat zij het overzicht verliezen over de zaken waaraan gewerkt wordt. Waar de uitvoering van kinderpornozaken zich doorgaans goed laat plannen, geldt dat niet voor het moment waarop een zaak binnenkomt. Dit betekent dat nieuwe zaken die veel prioriteit hebben ineens tussendoor gedaan moeten worden. Het ‘stapelen’ van zaken en het daardoor moeten schakelen tussen verschillende zaken maakt dat men het overzicht kwijt raakt en het risico op fouten en verlies van informatie constant op de loer ligt: *‘Daar heb je meer last van dan het materiaal dat je onder ogen krijgt’* (respondent 22). Daarnaast gaat er een frustrerende werking vanuit omdat kostbare tijd verloren gaat doordat men zich (steeds) opnieuw moet verdiepen in een lopend opsporingsonderzoek. Evenzo geldt dat voor bureaucratische procedures, of zoals rechercheurs dat verwoorden: ‘de administratieve rompslomp’. De procedurele en juridische verantwoording van opsporingshandelingen en gedane bevindingen, zorgen in de ogen van kinderpornorechercheurs vaak voor onnodige vertraging en complexiteit in zaken. Eén van de respondenten uitte zijn frustraties als volgt.

‘Het wordt een steeds grotere papierwinkel. Een ieniemienie zaakje en dan heb je al zo’n dik dossier. Dat is helemaal uit verhouding geraakt. Echt verschrikkelijk vind ik dat. Je zou zoveel meer werk kunnen verzetten als dit allemaal wat genormaliseerd werd. Het is echt op het absurde af. Ik weet niet hoe dit aangepakt kan worden hoor, maar hier moet een andere manier voor zijn.’ (respondent 18)

Confrontatie met emoties en agressie

Binnen kinderpornozaken kunnen drie typen doorzoeken worden uitgevoerd: een huisbezoek op basis van de Indigo-afdoening (Initiatief Niets Doen Is Geen Optie), een zoeking op basis van artikel 551Sv of artikel 110Sv.³⁰ Het Indigo huisbezoek is speciaal ontwikkeld voor kinderpornografiezaken. Deze aanpak kan alleen bij lichte vergrijpen worden ingezet (bij verzamelaars), waarbij het achterliggende doel is om meer capaciteit beschikbaar te hebben voor zwaardere zaken (verspreiders, producenten). Dit houdt in dat rechercheurs onaangekondigd langsgaan bij een persoon die alleen verdacht wordt van kinderpornografiebezit. Indien de verdachte vrijwillig akkoord gaat met de inbeslagname van zijn gegevensdragers en in behandeling gaat bij een GGZ-instelling, wordt er geen strafrechtelijk onderzoek ingesteld maar een

---

³⁰ Overigens bestaat ook nog de mogelijkheid om, als de woning niet doorzocht hoeft te worden, op basis van artikel 96Sv goederen in beslag te nemen die door ‘zoekend rondkijken’ gevonden kunnen worden.

voorwaardelijk sepot afgegeven door de officier van justitie. Indien het in het belang van het onderzoek noodzakelijk is dat de woning van de verdachte grondig doorzocht wordt, kan dat op basis van artikel 551Sv of 110Sv.³¹ Tijdens dergelijke doorzoeken wordt naast het in beslag nemen van goederen (computers, tablets, smartphones, usb-sticks et cetera) ook gezocht naar mogelijke verdachte situaties (bijvoorbeeld onverklaarbare aanwezigheid van speelgoed en verzorgingsmiddelen voor kinderen) en vindt een kort verhoor van de verdachte plaats.

Het uitvoeren van doorzoeken wordt goed voorbereid. Daarbij wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de tijdstippen waarop verdachten thuis zijn en getracht om zo min mogelijk onrust in de buurt te veroorzaken. Doorzoeken verlopen veelal rustig en ordelijk en rechercheurs ervaren de meeste zoekingen dan ook niet als stressvol. Desalniettemin maken sommige doorzoeken behoorlijk indruk op hen. Door kinderpornorechercheurs wordt aangegeven dat zij bij doorzoeken direct geconfronteerd worden met de consequenties van hun handelen. Richting de verdachten hebben zij daar geen moeite mee, maar bij verdachten die een gezin hebben, zijn dit indrukwekkende gebeurtenissen. Partner en kinderen worden op zo'n moment in kennis gesteld van de activiteiten van de verdachte, doorgaans de vader, wat veel emoties en vragen oproept bij gezinsleden. Met name als sprake is van mogelijk misbruik van eigen kinderen. Verder is de aard van het delict dermate gevoelig dat het eerder regel dan uitzondering is dat gezinnen volledig ontwrichten tijdens of na hun bezoek: *'We noemen ons daarom weleens het relatie-destructie-team'* (respondent 23). Daarnaast geeft het rechercheurs geen prettig gevoel om spullen in beslag te moeten nemen die ook door andere gezinsleden worden gebruikt (laptops, smartphones, tablets). Als er geen pragmatische oplossingen voor handen zijn, levert dit soms vervelende situaties op; bijvoorbeeld als er gegevens opstaan die nodig zijn voor werk- of schooldoeleinden.

---

³¹ Belangrijkste verschil tussen een artikel 551 en artikel 110 Sv zoeking is dat bij eerstgenoemde geen officier van justitie en rechter-commissaris aanwezig zijn. Dergelijke zoekingen zijn door de relatief beperkte omvang eenvoudiger voor te bereiden en uit te voeren. Een artikel 551-zoeking is overigens alleen mogelijk met instemming van de verdachte. Indien de verdachte de toegang tot zijn woning en/of gegevensdragers weigert (wat doorgaans niet gebeurt) of de aard van de zaak daarom vraagt, wordt de situatie 'bevroren' en de rechter-commissaris alsnog opgeroepen.

'Dat je bij mensen thuis komt en dat je een huwelijk van dertig jaar voor je neus in vijf minuten helemaal in elkaar ziet storten. Dat vind ik af en toe weleens pittig, dat is gewoon heel moeilijk... Met zo'n verdachte heb ik dan totaal geen medelijden, maar met zo'n vrouw best wel. Die is ook slachtoffer. En daar heb ik weleens bij dat ik denk van "K*, ik kan hier niks doen voor haar." [...] Hij verpest zijn huwelijk, niet wij, maar toch voelt het wel zo.' (respondent 7)

Naast de directe confrontatie met het leed dat binnen zo'n gezin ontstaat, kunnen de reacties van verdachten ook behoorlijk indruk maken en stressvolle situaties creëren. Zo kreeg een aantal rechercheurs te maken met verdachten die volledig door 'het lint' gingen en zeer agressief werden. En er waren verdachten die gedurende de doorzoeking suïcidale neigingen gingen vertonen en waarbij sommige, zo bleek later, daar ook daadwerkelijk uitvoering aan gaven. Daarnaast treffen rechercheurs alleenstaande verdachten aan in woningen die niet zijn schoongemaakt, waar het afval letterlijk door het huis slingerd en de stank nauwelijks te verdragen is. Het is niet ongevoel dat rechercheurs, gezien de geestelijke en fysieke toestand van de verdachte, tijdens een doorzoeking besluiten om hulpverleningsinstanties in te schakelen. In aanraking komen met dergelijke trieste, uitzichtloze leefomstandigheden kan rechercheurs naast fysieke walging ook gevoelsmatig raken.

Blootstelling aan choquerende foto's en video's

Een kenmerkend onderdeel in de uitvoering van kinderpornozaken is de beoordeling van inbeslaggenomen beeldmateriaal. Er dient immers vastgesteld te worden of de verdachte daadwerkelijk in het bezit is van kinderpornografische foto- en filmbestanden. Aan de hand van een gestandaardiseerd proces-verbaal maakt de selecteur, nadat al het materiaal is beoordeeld, een collectiescan. Hierin wordt middels categorieën aangegeven waar het kinderpornografische fotomateriaal van de verdachte uit bestaat (welk soort poseren, betasting, masturbatie et cetera is afgebeeld). De inhoud van de aangetroffen videobestanden wordt woordelijk beschreven.

Rechercheurs geven aan dat veel kinderpornografisch materiaal dat zij onder ogen krijgen relatief weinig effect op hen heeft. Zo zien zij veel afbeeldingen waarop kinderen al dan niet met kleding aan vrolijk poseren zonder dat daar seksuele handelingen bij worden verricht. Hoewel achter deze beelden veel leed kan schuilgaan, roepen deze foto's bij rechercheurs nauwelijks emoties op. Beelden waarop te zien is dat kinderen seksuele handelingen verrichten

zijn wel vervelend om te zien, maar volgens rechereurs blijven emoties beperkt. Door de plaatjes zo vaak te zien en door de snelheid waarmee ze worden beoordeeld, ziet men ze eigenlijk niet meer: *‘Als je me vraagt wat ik vanochtend heb gezien, dan weet ik dat niet meer’* (respondent 12). Door het ‘referentiekader’ dat men opbouwt, zijn rechereurs steeds beter voorbereid op datgene wat men onder ogen krijgt, waardoor het weinig effect heeft. Enkele rechereurs kunnen zich nog goed herinneren dat zij daar in het begin wel moeite mee hadden.

‘In eerste instantie keek ik uit mijn ooghoeken, want het is gewoon raar om open en bloot met je collega’s naar kinderporno en gewone porno die er tussen zit, te kijken. Maar op een gegeven moment zat mijn collega dingen aan te wijzen waar ze op letten en dan ga je toch wat meer kijken en na een uurtje zag ik eigenlijk geen kind meer en porno, maar alleen waar je naar moet kijken.’ (respondent 24)

Dat er gewenning optreedt, neemt niet weg dat kinderpornorechereurs wel degelijk emotioneel geraakt kunnen worden door het materiaal dat zij moeten beoordelen. Zelfs de meest ervaren rechereur wordt zo nu en dan verrast door extreem materiaal: *‘Je denkt keer op keer alles gezien te hebben en dan overtreft het zich weer’* (respondent 20). Alle geïnterviewde rechereurs geven aan dat er video’s of foto’s zijn die choqueren en waarvan een aantal niet alleen figuurlijk maar ook letterlijk een misselijk gevoel krijgt. Het gaat dan met name om afbeeldingen met baby’s of hele jonge kinderen die worden gepenetreerd en op andere wijze worden mishandeld. Het huilen en gillen van kinderen en het eveneens aanhoren van denigrerende en vulgaire opmerkingen van daders tijdens videofragmenten maakt veel indruk.

Een bijzondere categorie afbeeldingen die veel effect heeft betreft materiaal dat op enigerlei wijze te relateren is aan het privéleven van een rechereur. Dit kan bijvoorbeeld door het herkennen van kinderkleding en speelgoed of door het zien van (niet-kinderpornogereleerde) afbeeldingen waarop iemand staat die men persoonlijk kent of daar grote gelijkenissen mee vertoont.

‘Dat was een vader die zijn stiefdochter misbruikte en die beelden zag ik op een gegeven moment voorbijkomen. Die man had het opgenomen met een camera en dat zag ik dus live gebeuren. Dat heeft wel aardig indruk gemaakt, omdat je weet wie het kind is en dat je het echt ziet gebeuren voor je neus. Normaal zijn het anonieme kinderen en daders ergens uit het Oostblok ofzo, maar dit was een geval dat zich afspeelde in de regio hier. Nu wist ik wie het slachtoffer was en wat haar overkomen is.’ (respondent 11)

Tijdens het beoordelen worden rechercheurs geconfronteerd met al het beeldmateriaal dat op de inbeslaggenomen gegevensdragers staat. Men ziet niet alleen strafbare afbeeldingen, maar ook privégerelateerde foto's van de verdachte en diens naasten (vakantiefoto's, verjaardagen, hobby's et cetera). Dit kan confronterend zijn omdat gelukkige gezinsfoto's worden afgewisseld met foto's waarop eenzelfde gezinslid misbruikt wordt of misbruik pleegt. Ook geven rechercheurs aan dat het zien van dierenleed, executies, excessief geweld, misvormde liken en ander 'smerig' en 'bizar' beeldmateriaal negatieve emoties kan oproepen. Een aantal rechercheurs heeft van dit materiaal zelfs meer last dan van kinderpornografie.

Het materiaal waarmee kinderpornorechercheurs worden geconfronteerd roept niet alleen verbijstering, woede, walging of verdriet op. In de uiteenlopende digitale bestanden van een verdachte worden bijvoorbeeld ook komische video's en foto's aangetroffen en legale pornografie. Hoewel daar niet openlijk over gesproken wordt en men daar niet mee 'te koop loopt', geven vier mannelijke rechercheurs aan dat zij af en toe ongewenst erotisch geprikkeld raken door het reguliere pornografische beeldmateriaal.

'Soms raak ik weleens opgewonden, daar ben ik heel eerlijk in. Maar ik klik dan zo snel mogelijk door, want je zit hier met een ander doel. Ik vond dat niet schrikken. Het is een normale reactie want ik ben ook maar een mens van vlees en bloed. Als jij een mooie vrouw ziet denk je wel "wow", maar dan moet je sterk zijn en gewoon doorklikken.' (respondent 29)

De effecten van het classificeren van kinderpornografisch materiaal laten zich niet alleen gelden op de werkvloer. Zo ervaren rechercheurs buiten werktijd soms hinderlijke gedachten, waaronder flashbacks, naar aanleiding van kinderpornografische beelden. Daarnaast geven rechercheurs aan dat door het zien van zoveel seksueel getint materiaal hun beeld over seks is veranderd; het roept niet meer alleen positieve associaties op. Verder ervaren vier vrouwelijke en twee mannelijke rechercheurs dat het continu zien van seks een negatieve invloed kan hebben op hun libido en daarmee op hun seksuele relatie. Door gewenning wordt deze invloed minder, maar helemaal verdwijnen doet het niet.

Indringend contact met daders en slachtoffers

In de meeste kinderpornozaken wordt na de doorzoeking en beoordeling van het materiaal, de verdachte verhoord op het politiebureau. Twee rechercheurs horen de verdachte aan de hand van een vooraf opgesteld verhoorplan. Dit plan bestaat uit voor het betreffende onderzoek relevante thema's en start met het vragen naar de levenswijze en -omstandigheden van de verdachte om zodoende een algemeen beeld over die persoon te vormen en de verdachte te leren kennen. Het tweede deel focust op het gepleegde delict (zaakgerichte verhoor) en het krijgen van een bekentenis. Het horen van verdachten wordt door kinderpornorechercheurs doorgaans als een prettige uitdaging ervaren. Voor hen is het de kunst om de drijfveren en werkwijze van de verdachten te achterhalen. In de meeste verhoren is dit vrij eenvoudig. Rechercheurs geven aan dat de doorsnee kinderpornoverdachte een verzamelaar is die, omdat het aangetroffen materiaal op de inbeslaggenomen gegevensdragers overtuigend is, eenvoudig verklaren: *'Het gebeurt dan ook niet heel vaak dat mensen je onder de tafel proberen te lullen.'* (respondent 17).

Over het algemeen is het voor rechercheurs niet moeilijk om professioneel te blijven handelen in het contact met verdachten. Zij geven aan dat dit komt doordat kinderpornoverdachten doorgaans geen geharde criminelen zijn die zich onvriendelijk gedragen. Een aantal is zelfs opgelucht dat ze door de politie zijn aangehouden, omdat zij al die tijd met een 'geheim' rondliepen en geen hulp durfden te vragen voor hun seksuele verslaving. Hoewel rechercheurs de daden van deze verdachten verwerpelijk vinden, vergt het opbrengen van de vereiste empathie in het verhoor daardoor nauwelijks extra inspanningen.

'Mensen zeggen allemaal van: "Dat je die vent niet over het bureau trekt en voor z'n hoofd slaat." En ik dacht, voordat ik kwam, misschien heb ik die neiging ook wel. Maar het gekke is dat je die neiging helemaal niet hebt. Want het zijn vaak zielenpoten: sociaal geïsoleerde, seksueel verknipte mannen die eenzaam in huis zitten. Die zitten niet van: "Haha, dit heb ik lekker gedaan." Natuurlijk moeten die wel veroordeeld worden, want het is verschrikkelijk wat zij gedaan hebben, maar het zijn mensen waar je toch gevoel bij hebt.' (respondent 18)

Als mensen niet uit zichzelf praten is dat mentaal vermoeiend voor rechercheurs. Men moet alles er dan 'uittrekken' en steeds bedenken hoe zij de vragen zullen formuleren en in welke volgorde. Erg vervelend wordt het als ver-

dachten neerbuigend gedrag vertonen en geen antwoord willen geven op gestelde vragen. Waar een aantal rechercheurs hier geen moeite mee heeft – ‘als een verdachte niet wil verklaren is dat zijn keus’ (respondent 21) – geven anderen aan hier soms behoorlijk gefrustreerd door te kunnen raken.

‘Ik heb er een gehad, die gozer wilde niks zeggen. Dat ging heel stroef omdat hij nergens respons op gaf behalve van “Ik beroep me op mijn zwijgrecht.” Dat kost veel energie. Je ziet dat gesprek van bovenaf plaatsvinden, je ziet jezelf daar zo zitten en dan denk je echt dit is belachelijk. Dan loop ik naderhand weg met mijn collega en zeg ik wat een vuile klootzak, dan moet ik even stoom afblazen, want dat is ontzettend vervelend.’ (respondent 12)

Het horen van misbruikslachtoffers vindt volgens rechercheurs zelden plaats. Dit komt hoofdzakelijk doordat het niet nodig is; het beeldmateriaal spreekt voor zich. Bovendien is het horen van kinderen een complexe aangelegenheid, zowel aangaande de kwaliteit van de bewijsvoering als de impact van het verhoor op het kind. Soms is het ook niet mogelijk omdat kinderen nog niet kunnen praten (baby’s, peuters). Een enkele keer wordt een slachtoffer wel gehoord en dat kan behoorlijk indruk maken op rechercheurs, onder andere omdat men met directe emoties en het achterliggende verhaal van het beeldmateriaal wordt geconfronteerd.

Evenals bij het beoordelen van inbeslaggenomen beeldmateriaal, hebben de contacten met verdachten ook invloed op het privéleven van kinderpornorechercheurs. Vorige politiefuncties hadden hun beeldvorming over de samenleving al veranderd, maar dit werk brengt daar nog een specifiek accent in aan. Door de omgang met uiteenlopende kinderpornoverdachten, de kennisverwerving van hun beleavingswereld en de relatieve eenvoud waarmee zij slachtoffers maken, worden rechercheurs wantrouwiger jegens de maatschappij (‘Soms denk je weleens dat er geen normale mannen meer zijn’ - respondent 27) en is men bewuster geworden van de risico’s die kinderen lopen. Waar rechercheurs aangeven ervan bewust te zijn dat ze hierin niet moeten doorslaan (‘Je moet uitkijken dat je niet iedereen voor pedofiel gaat aanzien’ - respondent 15), zijn zij wel waakzamer geworden.

‘Mijn vriendin heeft een dochttertje en ik ging met haar naar zwembles. Ik zat mee te kijken vanaf de zijlijn en de meeste ouders keken naar hoe goed hun kind aan het zwemmen was, maar ik lette op de zwemleraar, hoe die omging met kinderen. Dan valt mij op dat de zwemleraar in het kinderbadje alleen met de jongens aan het spelen is en de meisjes links laat liggen. Daar let ik dan op...’ (respondent 17)

Kennis van de aard en omvang van kinderpornodelicten vertaalt zich niet alleen in waakzaamheid richting het gedrag van andere volwassenen, maar ook in hun persoonlijke omgang met (klein)kinderen. Kinderen in bad doen, verschonen, omkleden of fotograferen, roept soms associaties op met gedragingen van verdachten: *‘Als je een luier staat te verschonen flitst het wel even door je hoofd dat verdachten dat ook doen’* (respondent 30). Waar men dit over het algemeen niet als hinderlijk ervaart, zijn rechercheurs wel voorzichtiger in hun handelen geworden.

3.3 Copingstrategieën en hulpbronnen van kinderpornorechercheurs

Uit het voorgaande blijkt dat het werken aan kinderpornografiezaken zo nu en dan een behoorlijke mentale en emotionele belasting kan veroorzaken bij rechercheurs. Voor de respondenten vormen de beschreven stressoren echter geen onoverkomelijk beletsel om dit werk uit te voeren en langdurig adequaat te functioneren. Gedurende de uitoefening van deze functie hebben zij vijf copingstrategieën ontwikkeld die hen in staat stellen op een stabiele en positieve wijze om te gaan met de negatieve effecten van kinderpornografiezaken. Deze copingstrategieën en de benodigde hulpbronnen zijn weergegeven in tabel 3.3. In het navolgende zal per copingstrategie worden weergegeven op welke wijze deze strategie bijdraagt aan de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs en welke hulpbronnen daarvoor nodig zijn. Daarbij dient het belang van deze hulpbronnen niet onderschat te worden. Deze bepalen immers of de gewenste strategie daadwerkelijk ingezet kan worden.

Tabel 3.3 Copingstrategieën binnen de kinderpornorecherche: resultaat data-analyse

Copingstrategieën	Benodigde hulpbronnen per niveau
1. <i>Werkdrukregulering</i> Managen van verwachtingen	<i>Team</i> - feedback leidinggevende en collega's - gedeelde zaakverantwoordelijkheid
2. <i>Emotionele distantie</i> Hanteren van een analytische werkhouding	<i>Individueel</i> - taakgerichte werkhouding - kalme gemoedstoestand (emotionele stabiliteit) <i>Team</i> - humor <i>Organisatie</i> - classificatiesoftware

3. <i>Taakgerichte zelfsturing</i> Regie voeren over eigen taakinfilling	<i>Individueel</i> - zelfreflectie - assertiviteit <i>Team</i> - autonomie (regelruimte) - uiteenlopend takenpakket - waakzaamheid collega's <i>Organisatie</i> - vrijblijvendheid functie - psychische ondersteuning <i>Privé</i> - waakzaamheid naasten
4. <i>Sociale steun zoeken</i> Aanspreken van informeel ondersteuningsnetwerk	<i>Individueel</i> - sociale vaardigheden - kwetsbaarheid durven tonen <i>Team</i> - taakgerichte steun collega's - emotionele steun collega's en leidingge- vende <i>Organisatie</i> - inrichting werkplek <i>Privé</i> - emotionele steun naasten
5. <i>Betekenis zoeken</i> Focus op persoonlijke zingeving	<i>Individueel</i> - technische kennis en vaardigheden <i>Team</i> - participatie in opsporingsbeleid <i>Organisatie</i> - adequate opsporingsmiddelen en training

Werkdrukregulering: managen van verwachtingen

Er zijn, zoals reeds beschreven, altijd kinderpornografiezaken die liggen te wachten om uitgevoerd te worden. Het werk, en daarmee het vinden van daders en slachtoffers, is nooit klaar. Rechercheurs hebben daarom in de loop van hun carrière noodgedwongen moeten leren deze druk draaglijk te maken. Het scheppen van realistische verwachtingen over wat persoonlijk haalbaar is binnen de gestelde werktermijn, is volgens respondenten cruciaal om het werk vol te houden. Door het grote werkaanbod is het risico namelijk erg groot dat men zichzelf een te hoge werkdruk oplegt. Bij het realistisch omgaan met te leveren werkprestaties spelen de leidinggevende en collega's een belangrijke ondersteunende rol. Door in overleg te bepalen wat haalbare werkprestaties zijn, behoedt men elkaar voor een te grote werkbelasting en wordt de stress die voortvloeit uit de uitvoering van kinderpornozaken hanteerbaar gemaakt. Een werkcultuur waarin men oog heeft voor dergelijke werkdrukregulering is volgens respondenten een niet te overschatten hulpbron.

Het teamverband speelt tevens een belangrijke rol bij het hanteerbaar maken van de druk die voortkomt uit verantwoordelijkheidsgevoelens voor een zaak. Door gezamenlijk keuzes te maken in de prioritering tussen en binnen zaken ontstaat een gedeeld verantwoordelijkheidsbesef. De last wordt zo-

doende over meerdere schouders verdeeld wat de opsporingsstress reduceert. Ervaren rechercheurs die voor de oprichting van de kinderpornoteams vaak alleen kinderpornografiezaken uitvoerden, zijn dan ook opgetogen over het nieuwe opsporingsbeleid dat geresulteerd heeft in het werken in teamverband.³² Zij willen niet meer terug naar de oude situatie en de daarmee gepaard gaande slapeloze nachten over te maken keuzes in opsporingszaken. Twee respondenten zijn destijds burn-out geraakt door de vele opsporingszaken waar zij in hun eentje verantwoordelijk voor waren. Door de continue aanwas van acute zaken lukte het niet om werkzaamheden goed af te ronden, stapelde de werkdruk op en werd deze voor hen te veel.

Emotionele distantie: hanteren van een analytische werkhouding

Rechercheurs proberen te allen tijde te voorkomen dat zij zich gaan vereenzelvigen met het menselijke leed waarmee zij in aanraking komen tijdens onderzoeken, beoordelingen van beeldmateriaal en het afnemen van verhoren. Rechercheurs spreken in die zin over het gescheiden houden van twee werelden, wat zich uit in opmerkingen als 'ik neem het niet mee naar huis', 'ik zet de knop om' en 'ik betrek het niet op mijn (klein)kinderen'. Wat ze op het werk meemaken wordt taakgericht en rationeel benaderd: men concentreert zich op het professioneel uitvoeren van het opsporingsonderzoek. Rechercheurs geven aan dat dat alleen lukt als zij het gevoel hebben 'lekker in hun vel te zitten'. Emotionele stabiliteit is volgens hen nodig om distantie te kunnen bewaren ten opzichte van alle narigheid. Het in aanraking komen met emoties wordt daarom, voor zover dat mogelijk is, gemeden. Dit doen rechercheurs bij het classificeren van beeldmateriaal door vanuit een analytisch perspectief te zoeken naar eventueel aanwezige opsporingsindicaties in de video's en foto's (de plaatsen delict) en daarbij de ogen en gezichtsuitdrukking van slachtoffers te vermijden. Bovendien worden geluidsfragmenten alleen afgespeeld als dat noodzakelijk is. Geavanceerde computersoftware ondersteunt kinderpornorechercheurs door mogelijkheden te bieden om beelden minder intensief weer te geven. Videomateriaal kan bijvoorbeeld gecomprimeerd worden tot korte fragmenten die gelijktijdig in verschillende frames worden afgespeeld. Daarnaast biedt deze classificatiesoftware allerlei filter- en zoekmogelijkheden waardoor beelden versnelt beoordeeld kunnen worden en het minder effect op hun functioneren heeft.

---

³² In de 'oude' situatie waren een aantal rechercheurs de enige op de afdeling, soms zelfs in hun politiekorps, die dergelijke onderzoeken uitvoerde.

Gewenning speelt een belangrijke rol bij het afstand bewaren tot datgene wat men te zien en horen krijgt. Een kinderpornorechercheur ontwikkelt gedurende het werk een soort verwachtingsdatabase waardoor men minder snel verrast wordt: *'Het went gewoon, je hebt het al eerder gezien'* (respondent 27). Het werk wordt daardoor tot op zekere hoogte voorspelbaar en controleerbaar, waardoor het eenvoudiger is om afstand te bewaren. Dat rechercheurs emotioneel stabiel om kunnen gaan met de negatieve effecten van het werk betekent echter niet dat zij immuun zijn voor emoties of volledig zijn afgestompt. Zelfs bij de meest ervaren rechercheurs vinden er tijdens het werk gebeurtenissen plaats die zodanig schokkend zijn (gruwelijke misbruikvormen) of dichtbij komen (beelden die refereren aan privésituatie) dat zij er geen afstand toe kunnen bewaren en het hen persoonlijk raakt. Respondenten geven aan dat zij hierdoor hun classificatiewerkzaamheden soms noodgedwongen moeten staken. Om hiervan te kunnen herstellen en de werkzaamheden te hervatten, zijn kinderpornorechercheurs aangewezen op succesvolle toepassing van andere copingstrategieën, zoals sociale steun en zelfsturing.

Taakgerichte zelfsturing: regie voeren over eigen taakinvoering

Door kritisch te reflecteren op de negatieve effecten van het werk zijn kinderpornorechercheurs in staat om de taakinvoering zo vorm te geven dat deze voor hen draaglijk wordt. Zo beoordelen sommige rechercheurs alleen 's morgens beeldmateriaal, zodat zij bij het naar huis gaan er minder aan herinnerd worden, wat de overgang van 'de ene naar de andere wereld' vereenvoudigt. Anderen prefereren een strikte limiet aan het aantal uren per dag dat ze classificeren en wisselen deze taak geregeld af met andere werkzaamheden. Dit heeft niet alleen te maken met de verwerking van het beeldmateriaal, maar ook met de eentonigheid van dit werkonderdeel en de concentratie die men moet opbrengen tijdens het beoordelen. Regie kunnen en durven voeren over de eigen werkzaamheden en de mogelijkheden hebben om indien nodig een onderbreking te realiseren of andere werkzaamheden uit te voeren, geeft ruimte voor herstel. Autonomie en afwisseling in taken zijn derhalve cruciale hulpbronnen bij het 'managen' van de werkbelasting. Stressvolle situaties ontstaan volgens respondenten dan ook als deze hulpbronnen er niet meer zijn omdat er bijvoorbeeld vanwege een deadline 'koste wat kost' doorgevoerd moet worden aan een zaak. Volgens respondenten is het daarom van belang dat een kinderpornorechercheur uit zelfbescherming voor zichzelf durft op te komen en niet uit een te groot verantwoordelijkheidsgevoel voor

zaken maar doorgaat en zichzelf 'over de kop werkt'. De hulp van de leidinggevende en collega's speelt daarbij een belangrijke rol (zie sociale steun).

Naast zelfreflectie aangaande de eigen taakuitvoering, passen rechercheurs dit ook op een abstracter niveau toe. Rechercheurs hebben voor zichzelf geen termijnfunctie ingesteld, maar ze stellen zichzelf geregeld de vraag of het met het oog op hun gezondheid nog verstandig is om dit werk te blijven uitvoeren. Zo zijn rechercheurs beducht voor het risico op emotionele afstomping. Afgevoegen wordt of de verschillende copingstrategieën die zij toepassen nog voldoende zijn om het opsporingswerk hanteerbaar en plezierig te houden en of de effecten daarvan hun privéleven niet hindert. Sinds de oprichting in 2012 hebben bij de geobserveerde teams twee rechercheurs besloten om te stoppen met dit werk; een omdat hij na negen jaar werken aan kinderpornografie zaken 'genoeg kindermisbruik had gezien' en toe was aan een andere professionele omgeving, de ander omdat het haar na één jaar niet meer lukte om emotioneel afstand te bewaren bij het classificeren van kinderpornografie.³³ Beide politiefunctionarissen hebben een andere recherchefunctie gekregen. Het besef dat de organisatie daartoe mogelijkheden wil bieden, helpt rechercheurs om eerlijk te zijn naar zichzelf en op tijd te stoppen met dit type werk. Vrijblijvend van taak of functie kunnen veranderen zonder negatieve loopbaan-gevolgen is een belangrijke hulpbron om zelfsturing te kunnen toepassen.

Rechercheurs achten zichzelf beperkt in staat om de mogelijke negatieve effecten die het werk op hen heeft vast te stellen. Dat collega's en leidinggevende een 'vinger aan de pols houden' wordt dan ook zeer waardevol gevonden. Datzelfde geldt voor de onafhankelijke, psychologische steun die vanuit de organisatie wordt aangeboden (een jaarlijks, vertrouwelijk gesprek met een psycholoog die indien nodig ook op afroep beschikbaar is) en de waarnemende rol van het thuisfront. De gedragsmatige terugkoppeling die rechercheurs uit hun professionele en privéomgeving krijgen, vormt een belangrijke factor in het zelfsturingsproces.

Sociale steun zoeken: aanspreken van informeel ondersteuningsnetwerk

De taakgerichte en emotionele ondersteuning die van collega's en leidinggevende uitgaat, wordt door kinderpornorechercheurs als onmisbaar ervaren.

---

³³ De rechercheur die noodgedwongen stopte met het werk vanwege de negatieve effecten van kinderpornografiebeelden was niet meer werkzaam in het team ten tijde van de observatiestudie. Deze informatie is afkomstig uit de interviews met de betrokken teamleider en directe collega's.

Een team waarin een veilige, harmonieuze werkcultuur heerst en waarin men aandacht heeft voor en vertrouwen in elkaar ('geen afrekencultuur'), fungeert als een dagelijks informeel ondersteuningsnetwerk. Een netwerk waarin collega's elkaars welzijn in de gaten houden en indien nodig elkaar bijstaan bij de uitvoering van belastende, complexe werkzaamheden. Dergelijke emotionele en taakgerichte ondersteuning is bijvoorbeeld het samen beoordelen van heftige beelden, het uitwisselen van kennis en ervaringen over de omgang met ingrijpende gebeurtenissen, het overnemen van belastende taken en het 'onderling sparren' over de aanpak van onderzoeken. Daarnaast bieden collega's de mogelijkheid om emoties te ventileren ('stoom af te blazen'), problemen te delen ('je ei kwijt kunnen') en afleiding te vinden ('even bij het scherm weg').

Een belangrijke hulpbron voor deze copingstrategie is de inrichting van de werkplek. Door in één ruimte te werken, vooral bij het beoordelen van beeldmateriaal, staat men in direct contact met elkaar en is het mogelijk om elkaars gedrag in de gaten houden. In combinatie met de teamsamenstelling (zeden, tactisch, digitaal) bevordert dit ook de uitwisseling van researchkennis. Benodigde deskundigheid om problemen in zaken op te lossen is immers direct beschikbaar. Door respondenten wordt het daarom ook als vervelend en stressvol ervaren als zij soms door omstandigheden (niet voldoende werkplekken in een ruimte, personele onderbezetting) alleen moeten werken of als bepaalde expertise niet aanwezig is in het team. Voor een aantal respondenten is sociale steun zelfs zo belangrijk dat zij alleen kinderpornografisch materiaal classificeren in het bijzijn van collega's.

Kwetsbaarheid durven tonen, sociale vaardigheden en een ondersteuningsgerichte werkcultuur vormen eveneens belangrijke hulpbronnen om sociale steun te kunnen en *durven* vragen. Binnen de teams is dit besef nadrukkelijk aanwezig. Respondenten geven aan dat van een zogeheten machocultuur, zoals zij die bij de uitvoering van andere researchfuncties hebben ervaren, geen sprake is. Men voelt zich verantwoordelijk om op ieders gezondheid te letten en men geeft elkaar zoveel mogelijk de ruimte om emoties te delen. Omdat zij bij de verwerking van delictgerelateerde effecten meestal geen beroep kunnen doen op hun privéomgeving omdat naasten niet belast willen worden met dergelijke gruwelijkheden, draagt het 'in hetzelfde schuitje zitten' bij aan deze mentaliteit binnen de kinderpornoteams. Directe collega's zijn voor de meeste

rechercheurs de enige uitlaatklep. Dit neemt overigens niet weg dat het thuisfront op andere gebieden wel emotionele steun kan bieden. De waardering van familieleden voor het uitvoeren van dit type researchewerk en het tonen van begrip voor eventuele negatieve effecten op de thuissituatie (afname libido, waakzaamheid) helpen kinderpornorechercheurs om dit werk op een positieve wijze vol te houden.

Betekenis zoeken: focus op persoonlijke zingeving

Dat kinderpornorechercheurs dit werk kunnen blijven uitvoeren komt naast bovengenoemde vier copingstrategieën ook door de betekenis die zij eraan ontlelen. De confrontatie met belastende doorzoekingen, beelden en verhoren is men immers vrijwillig aangegaan in het besef dat daardoor daders en misbruikslachtoffers getraceerd worden: *'De kans om een slachtoffer en een verdachte te achterhalen, is een soort buffer om de foto's te bekijken, daarom wil je het doen'* (respondent 23). Het geeft voldoening als daders door hun toedoen worden opgespoord en de samenleving daardoor wordt beschermd. Ultieme voldoening ervaart men bij het vinden van slachtoffers en het stoppen van *hands-on* misbruik: *'Dat geeft zo'n kick'* (respondent 22). Hoewel rechercheurs dit misbruik niet hebben kunnen voorkomen, kunnen zij toch van nut zijn door slachtoffers uit de schadelijke omgeving te halen, een luisterend oor te bieden en gerechtigheid te laten plaatsvinden via het strafrecht.

Deze betekenisontlening aan het werk wapent kinderpornorechercheurs tegen het leed waarmee zij worden geconfronteerd en zorgt ervoor dat zij gemotiveerd blijven: *'Ik probeer slachtoffers uit dat circuit te halen en dat is de reden geweest dat ik altijd ben doorgestaan'* (respondent 3). Vrijwel alle respondenten geven aan dat zodra zij het idee hebben dat dit werk alleen nog maar leidt tot het oppakken van 'simpele daders' (downloaders), in plaats van het oppakken van daadwerkelijke misbruikers en het vinden van misbruikslachtoffers, zij direct stoppen. Het is dan niet de moeite waard om de confrontatie met de belastende beelden aan te gaan: de persoonlijke kosten zijn voor hen dan zwaarder dan de baten. Mee mogen denken in de manier waarop kinderpornozaken worden aangepakt zodat slachtoffers ook daadwerkelijk opgespoord worden, vormt derhalve een voorname hulpbron in het toepassen van deze strategie.

Dat geldt ook voor de prioriteit die binnen de organisatie aan de aanpak van dit delict wordt gekoppeld en de daaruit voortvloeiende beschikbaarstelling van benodigde opsporingsmiddelen en trainingen. Verdachten passen hun

werkwijze immers voortdurend aan en worden geraffineerder in het produceren, verspreiden en afschermen van kinderpornografisch materiaal. Periodieke training helpt onderzoekers om vakkennis en vaardigheden op peil te houden, waardoor hun opsporingswerkzaamheden in een snel veranderde digitale wereld zinvol blijven. Niets is volgens respondenten zo frustrerend als het niet kunnen uitvoeren van een zaak omdat zij om allerlei organisatorische redenen niet over de benodigde middelen, kennis of vaardigheden beschikken.

3.4 Conclusie en discussie

Uit eerder onderzoek onder kinderpornorechercheurs blijkt dat het gros van de rechercheurs op positieve wijze kan omgaan met de negatieve effecten van het werk, een minderheid ontwikkelt klachten (Bourke & Craun, 2013, 2014b; Burns et al., 2008; Perez et al., 2010). Onduidelijk is echter welke factoren de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs beïnvloeden. In deze verdiepende studie is aan de hand van een daartoe ontwikkeld heuristisch weerbaarheidsmodel (zie figuur 3.1) in kaart gebracht welke werkbelasting door kinderpornorechercheurs wordt ervaren en welke copingstrategieën en hulpbronnen bijdragen aan hun mentale weerbaarheid. In tegenstelling tot eerdere studies richtte dit onderzoek zich niet alleen op effecten van het classificeren van kinderpornografisch materiaal, maar is de invloed van andere operationele en organisationele werkaspecten eveneens onderzocht.

Het werken aan kinderpornografie zaken kan op zeer uiteenlopende wijze effect hebben op het functioneren van rechercheurs (zie overzichtstabel 3.2). Niet alleen het zien van schokkend beeldmateriaal kan leiden tot stress (zoals eerdere studies eveneens vaststelden), ook het contact met daders, slachtoffers en andere betrokkenen tijdens doorzoeken en verhoren kunnen (soms zeer) stresserend zijn. Zelfs voor de meest ervaren kinderpornorechercheurs. Naast deze acute stressoren die zich zo nu en dan voordoen, worden rechercheurs ook blootgesteld aan chronische belasting door de continue werkvoorraad en de daaruit voortkomende spanning in het maken van keuzes tussen en binnen kinderpornozaken. Bovendien genereert de confrontatie met kindermisbruik belastende, stresserende effecten in hun privélevens. Zo ervaren rechercheurs soms hinderlijke associaties buiten werktijd, vertonen zij hyperwaakzaamheidssymptomen in de omgang tussen volwassene-kind en heeft de invloed van het werk bij sommigen een belemmerend effect op hun seksuele relatie.

De in de kinderpornoteams werkzame kinderpornorechercheurs, zowel mannelijke als vrouwelijke rechercheurs met of zonder jonge (klein)kinderen, hebben gedurende dit werk geleerd hoe zij op positieve wijze met deze mentale en emotionele belasting om kunnen gaan. Door het inzetten van vijf verschillende copingstrategieën ervaren zij relatief weinig stressklachten en zijn zij in staat om adequaat te blijven functioneren. De inzet van deze strategieën bij werkgerelateerde stressoren is echter afhankelijk van een aantal hulpbronnen. Deze bestaan uit zowel eigenschappen en vaardigheden van een onderzoeker, als uit ondersteunende factoren die zich bevinden in diens kinderpornoteam, politieorganisatie of privésituatie (zie overzichtstabel 3.3). Mentale weerbaarheid wordt dus niet alleen bepaald door de individuele capaciteiten van een onderzoeker, maar ook door factoren in zijn of haar omgeving. Deze afhankelijkheid van hulpbronnen maakt dat de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs geen statische conditie is. Zo hebben verschillende rechercheurs ondervonden dat 'eens weerbaar' niet automatisch 'altijd weerbaar' betekent. Bij deze opsporingsfunctionarissen deden zich situaties voor waarin zij niet (meer) beschikten over de noodzakelijke hulpbronnen. Door spanningen in de privésfeer, de afwezigheid van collegiale steun of inadequate middelen kon de gewenste copingstrategie niet worden ingezet wat leidde tot negatieve uitkomsten zoals het tijdelijk moeten staken van werkzaamheden en eventuele ontwikkeling van gezondheidsklachten.

Hulpbronnen kunnen bij afwezigheid of beperkte beschikbaarheid een potentiële risicofactor vormen voor de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs. Een bijzonder risicovolle situatie doet zich voor als een hulpbron verandert in een organisationele stressor (bijvoorbeeld de beschikbare steun van een leidinggevende verdwijnt door een conflict). Niet alleen neemt dan de belasting van operationele stressoren toe omdat een copingstrategie deels of volledig wegvalt (in dit voorbeeld: sociale steun), de hulpbron zelf is nu ook een bron van stress geworden. Door deze verhoging van de draaglast enerzijds en verlaging van de draagkracht anderzijds ontstaat een verhoogd risico op disfunctioneren en gezondheidsklachten bij rechercheurs. Deze dubbele rol van organisatorische hulpbronnen kan een mogelijke verklaring bieden voor de bevinding dat kinderpornorechercheurs in hun beleving eerder stress ondervinden van conflicten met collega's en leidinggevende, bureaucratische procedures, beperkte middelen en te weinig training dan van de confrontatie met schokkend beeldmateriaal en emotioneel beladen doorzoeken. Een bevinding die overigens aansluit bij eerdere studies waaruit blijkt

dat organisationele stressoren sterke voorspellers zijn voor het functioneren van politiefunctionarissen (Dabney et al., 2013; Powell et al., 2013; Storch & Panzarella, 1996; Van der Velden et al., 2013; Wright et al., 2006).

De door Nederlandse kinderpornorechercheurs ingezette copingstrategieën werkdrukregulering en taakgerichte zelfsturing zijn niet eerder geïdentificeerd in de 'rechercheliteratuur'. De drie andere copingstrategieën wel. Verkennende studies onder 'homicide detectives' en forensisch rechercheurs benadrukken bijvoorbeeld ook de waarde van sociale steun, mentale technieken en betekenisgeving tijdens stressvolle opsporingswerkzaamheden (Dabney et al., 2013; Keltz & Gordon, 2015; Sewell, 1994). Ook studies onder zeden- en digitale rechercheurs stippen het belang van dergelijke strategieën aan (Burns et al., 2006; Holt & Blevins, 2012; Krause, 2009; Wright et al., 2006). Blijkbaar hebben politiefunctionarissen uit deze rekerchedisciplines soortgelijke manieren ontwikkeld om de stress van operationele en organisationele werkaspecten hanteerbaar te maken. Belangrijke vraag blijft echter of deze copingstrategieën ook daadwerkelijk ingezet kunnen worden. Naast de persoonlijke hulpbronnen van een rechercheur, wordt dit immers voor een groot deel bepaald door de al dan niet aanwezige organisatorische hulpbronnen (beleid, werkcultuur, middelen) binnen een rekerchecontext. Toekomstig onderzoek zal dit moeten uitwijzen, maar verwacht mag worden dat door de verschillende werkomstandigheden per rekerchediscipline er verschillen zullen bestaan in de wijze waarop copingstrategieën kunnen worden ingezet. Interessant element daarbij is het mogelijke risico op negatieve langetermijneffecten van 'weerbare copingstrategieën'. Volgens kinderpornorechercheurs ontstaat door veelvuldige toepassing van emotionele distantie namelijk een risico op dusdanige gewenning dat dit mechanisme ook buiten werktijd wordt ingezet met een te afstandelijke, cynische houding als gevolg.

Beperkingen

In deze studie zijn de persoonlijke ervaringen van dertig Nederlandse kinderpornorechercheurs met potentiële operationele en organisationele stressoren in kaart gebracht. Door het uitvoeren van een observatiestudie bij de helft van alle kinderpornoteams en het afnemen van dertig diepte-interviews bij een zo gevarieerd mogelijke groep rechercheurs die een vijfde beslaat van het totale aantal werkzame kinderpornorechercheurs in Nederland, is de kans klein (maar niet uitgesloten) dat 'weerbare copingstrategieën' en bijbehorende

hulpbronnen van Nederlandse kinderpornorechercheurs in dit overzicht ontbreken. Een beperking van de toegepaste onderzoeksmethoden is echter dat niet exact vastgesteld kan worden hoe frequent men aan (ernstige) stress wordt blootgesteld, hoe adequaat de ingezette copingstrategieën zijn en in welke mate gezondheidsklachten worden veroorzaakt door dit opsporingswerk. Tevens kan de verworven data vertekend zijn door beperkte zelfreflectie en sociaal wenselijk gedrag van de onderzochte rechercheurs. Hoewel dit risico niet uitgesloten kan worden, bestaat de indruk dat de vrijwillig meewerkende respondenten openhartig spraken over de negatieve effecten van dit type researchewerk en de wijze waarop zij al dan niet succesvol omgaan met (zeer) stressvolle situaties. Dat zij bereid waren om dergelijke intieme informatie met de onderzoeker te delen draagt, naast de toegepaste methode- en datatriangulatie (het onderling checken van de bevindingen uit de observatiestudie en interviews met teamleiders en rechercheurs) en herhaalde metingen (meerdere malen observeren en spreken van dezelfde rechercheurs), op positieve wijze bij aan de betrouwbaarheid van de hier gepresenteerde data.

Praktische relevantie

De professionele weerbaarheid van politiefunctionarissen staat sinds een aantal jaren hoog op de agenda van de Nationale Politie. Door factoren in kaart te brengen die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs tracht deze studie een bescheiden bijdrage te leveren aan de bevordering hiervan. Om het risico op gezondheidsklachten te verkleinen en positief functioneren te stimuleren, doen de politieorganisatie, de teamleiders en de rechercheurs er verstandig aan om te (blijven) investeren in de uiteenlopende hulpbronnen die inzet van werkdrukregulering, emotionele distantie, taakgerichte zelfsturing, sociale steun en betekenisgeving mogelijk maken bij kinderpornografiezaken (zie hoofdstuk 6 voor een nadere uitwerking).

II

INTERMEZZO

‘Het lijkkenteam gaat weer verder’

Fragmenten uit het observatiedagboek over teams forensische opsporing

De plaats delict (PD) is bij uitstek de werkplek van forensisch rechercheurs. Op deze locatie, waar een mogelijk strafbaar feit heeft plaatsgevonden, zoeken zij naar eventuele sporen. Deze ‘stille getuigen’ kunnen iets zeggen over de toedracht van hetgeen zich heeft afgespeeld op de PD en/of wie dat heeft veroorzaakt. Bijvoorbeeld: is de persoon die op de PD ligt vermoord of heeft hij of zij het leven verloren door een natuurlijk overlijden, een noodlottig ongeluk of zelfdoding? Op welke wijze heeft dit dan plaatsgevonden, welke handelingen hebben precies tot de dood geleid en wie is of zijn daar verantwoordelijk voor? Gevonden sporen kunnen leiden tot de opsporing en identificatie van personen (bijvoorbeeld via DNA en vingerafdrukken) en voorwerpen (bijvoorbeeld auto’s, schoenen, wapens, gereedschap). Deze informatie is tijdens het opsporingsonderzoek van groot belang. Het kan sturing geven aan het rechercheren in de juiste kringen van potentiële verdachten. Daarnaast stelt deze kennis rechercheurs in staat om eventuele verklaringen van verdachten, getuigen en slachtoffers te toetsen.³⁴

In Nederland zijn binnen de forensische opsporing (FO) ruim 1.200 politiefunctionarissen werkzaam. In de periode oktober 2014 – april 2015 heb ik mij mogen verdiepen in hun werkwereld. Gedurende deze zeven maanden heb

---

³⁴ Zie onder andere Van Amelsvoort, Groenendal en Van Manen (2004) voor een uitgebreide beschrijving van het werken op een plaats delict door de recherche in Nederland.

ik ruim 440 uur ‘meegedraaid’ in vijf verschillende forensische teams. Dergelijke teams bestaan uit medewerkers met uiteenlopende functies en rollen, zoals leidinggevend, inzetcoördinatoren, plaats delict-onderzoekers, sporenbeheerders en laboranten. In deze studie heb ik mij gericht op het functioneren van rechercheurs die het onderzoek op de plaats delict uitvoeren; per locatie varieerde hun aantal tussen de veertien en dertig.³⁵ Om kennis op te doen van de betreffende taak- en organisatiekenmerken ben ik aanwezig geweest bij forensische onderzoeken op PD’s van lijkvindingen, geweldsincidenten, roofovervallen, woning- en bedrijfsinbraken, hennepkwekerijen en woningbranden. Tevens heb ik mee mogen kijken met forensisch rechercheurs bij lijkschouwingen in het mortuarium en een sectie op het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). Verder ben ik aanwezig geweest bij briefings, sporenonderzoeken in het laboratorium, werkoverleggen en de administratieve afhandeling van zaken.

Om inzicht te krijgen in hun werkgerelateerde motivatie, ervaringen en opvattingen heb ik vele gesprekken gevoerd met in totaal 54 verschillende forensisch rechercheurs. Allerlei onderwerpen passeerden de revue waarbij rechercheurs bereid waren om hun ervaringen en gevoelens met mij te delen. Bij de meesten ging dat als vanzelf, bij anderen duurde het enige tijd voordat ik, zoals ze dat zelf zeiden, ‘hun vertrouwen’ had gewonnen. De inhoud van deze uiteenlopende gesprekken heb ik vastgelegd in een dagboek. Om een ‘inkijkje’ te bieden in het functioneren van forensisch teams worden in dit intermezzo enkele aantekeningen uit het observatiedagboek weergegeven. Deze fragmenten zijn enkel bedoeld om een voorstelling te geven van het werk van forensisch rechercheurs. Het is geen representatieve analyse of wetenschappelijke verantwoording van de gehanteerde methodologie; zie daarvoor het aansluitende hoofdstuk.

Evenals in het intermezzo over de kinderpornoteams, toont een aantal van deze fragmenten ook mijn eigen ervaringen tijdens het meelopen bij de forensische recherche. Als ik heel eerlijk ben, was deze periode af en toe fysiek behoorlijk zwaar en vergde het mentaal soms ook het nodige. Dat had niet alleen te maken met de lijken die ik van zeer nabij voor me zag liggen of hangen, kon ruiken en, mocht ik dat gewild hebben, aanraken. Ook de indringende en

---

³⁵ De totale omvang van de geobserveerde forensische teams varieerde per locatie tussen de 30 en 70.

aangrijpende gesprekken met emotionele rechercheurs, de gebroken nachtrust door piketmeldingen in combinatie met de gebruikelijke nachtelijke onderbrekingen van een jong gezin (een zoontje van een aantal maanden oud en een dochter van anderhalf jaar) dan wel het neutraal blijven tijdens het aanhoren van onderling geroddel over collega's en leidinggevendenden was soms pittig. Deze en andere 'kosten' van het observatieonderzoek werden echter ruimschoots vergoed door de zaakinhoudelijk interessante PD's, het gevoel van op de voorste rij te zitten bij grote zaken (die volop in de media waren), de openhartige en interessante (groeps)gesprekken met rechercheurs, het mogen meemaken van de nachtelijke en kameraadschappelijke sfeer op een PD evenals de 'alles uit je handen laten vallen' hectiek als een melding voor onderzoek binnenkomt. Soms gingen er dagen voorbij met bijna geen enkele melding. Op andere dagen was het ene onderzoek voor een PD-lijkvinding nog niet afgerond of de melding voor de volgende kwam al weer binnen. Zoals u in het navolgende zult lezen, was het een bijzondere ervaring om als onderzoeker tijdelijk deel te mogen uitmaken van deze 'lijkenteams'.

In navolgende fragmenten, twintig in totaal, zijn de namen van de betreffende rechercheurs gefingeerd om hun anonimiteit te waarborgen.

Fragment 1 – De briefing

Elke dag vindt om 8.00 uur de briefing plaats. Volgens een vast stramien en met behulp van powerpoint-sheets worden de recente ontwikkelingen in het werk besproken. Zo wordt eerst gevraagd of er nog meldingen zijn over de uitgevoerde standaardzaken. Dit zijn relatief eenvoudig af te handelen zaken, zoals woninginbraken. Vervolgens worden de maatwerk (plus) zaken besproken. Deze zaken zijn complexer van aard en kunnen de inzet van meerdere rechercheurs vragen. Wat was de inhoud van de zaak en welke activiteiten zijn door de FO uitgevoerd. Dit wordt door de rechercheurs verteld die de zaken hebben uitgevoerd of, indien deze afwezig zijn, door de chef van dienst. Op deze wijze worden de andere collega's op de hoogte gebracht van wat er heeft gespeeld de vorige dag/nacht.

Op deze maandagmorgen worden de ontwikkelingen van het afgelopen weekend besproken (za/zo). Daarin komen de volgende zaken aanbod waarop FO 'inzet heeft gepleegd': een brandstichting, een zedendelict (misbruik van een driejarig kind op de kinderopvang), een woningoverval, een

geweldincident onder het uitgaanspubliek (messteken) en twee overleden personen (een zelfmoord en een verkeersongeval). Na deze zaakinhoudelijke bespreking waarin rechercheurs kort hun uitgevoerde acties toelichten, wordt vervolgens gemeld wie jarig en ziek is (vandaag: kort 5x, re-integratie 3x en langdurig 3x). Tot slot wordt aangegeven wie 'buitendienst' heeft (de voor deze dag aangewezen rechercheurs die eventuele binnenkomende zaken afhandelen) en wie vanmiddag late dienst hebben. Laatstgenoemde dienst begint om 14.00 en duurt tot 22.00 uur. Na ongeveer een half uur is de briefing afgerond en verlaten de forensisch rechercheurs de briefingruimte.

Fragment 2 – 'Dit werk gaat nooit vervelen'

Op de forensische afdeling zit ik op een van de flexplekken achter mijn laptop. Op dit moment zijn er weinig rechercheurs aanwezig op de afdeling. Op de werkplek naast mij is Mathilde bezig met het schrijven van een proces-verbaal over een uitgevoerd onderzoek. Op een gegeven moment raken we in gesprek over het forensische researchewerk en wat haar persoonlijke ervaringen zijn. Mathilde geeft aan dat ze het een heel interessante baan vindt en dan vooral 'het puzzelen, het onderzoeken naar wat er gebeurd kan zijn.' Het werk is volgens haar nooit hetzelfde. 'De enige routine is het naar je werk gaan en weer thuiskomen, maar hoe een dag verloopt is niet te voorspellen. Ik ben niet geschikt voor een negen tot vijf kantoorbaan, ik moet afwisseling hebben. Dit werk bij FO gaat nooit vervelen.'

Op mijn vraag waarom ze specifiek voor de forensische recherche heeft gekozen en niet voor een andere researchediscipline antwoordt ze: 'De reden dat ik niet bij tactiek (de tactische recherche) ben gaan werken is dat ik dan aan mensen moet vertellen wat er met hun dierbare is gebeurd. Dat kan ik niet. Een lijk praat niet terug, dat is eigenlijk gewoon een ding. Daar kun je sporen op vinden. Dat klinkt gek maar ik vind het omgaan met lijken gewoon interessant. In het begin, want je moet natuurlijk wel even wennen aan de omgang met lijken, hou je jezelf nog een beetje voor dat je het niet leuk vindt, maar dan kom je erachter dat je het echt leuk vindt om te doen. Wat ik wel heel vies vind, is als er stront te zien is. Daar moet ik echt van kokken. Ik probeer dan ook altijd zo te staan dat ik het niet hoeft te zien, maar dat lukt meestal niet of ik vergeet het. Maar dat vind ik echt ranzig. En een lijk dat lang ligt, is ook vies. Dan is het even een flinke hap lucht nemen en dan is dat voorbij, dan ben je aan de stank gewend. Het klinkt misschien allemaal wat stoer, maar zo ervaar ik het echt.'

In het gesprek vraag ik aan Mathilde of ze ook aan zaken heeft gewerkt die impact op haar hebben gemaakt, die aangrijpend waren. 'Ik heb wel zaken die indruk hebben gemaakt hoor, maar daar loop ik niet mee onder de arm. Als je daarnaar vraagt moet ik bewust even dat laatje opentrekken en ernaar zoeken. Maar een aantal zaken met kinderen heeft indruk gemaakt. Maar ook weer niet alle zaken met kinderen. Dat ligt aan de omstandigheden, hoe is het gebeurd en waarom, het achterliggende verhaal. Ik kan niet gelijk zeggen wat het is, maar als de kinderen in de leeftijd zijn van mijn eigen kind, dan komt het wel dichtbij. Als ik dan thuiskom dan kijk ik altijd wel even bij hem, hoe het met hem is. Een zaak met twee dode kinderen vond ik heel heftig, dan liggen er daar twee...'

Mathilde geeft aan dat ze een eigen stelregel hanteert om na te gaan of het werk niet te heftig is voor haar. Zo vindt ze dat na het afhandelen van een PD ze de eerste nacht er nog wakker van mag worden. 'Dat hoort bij de verwerking. Je moet de dingen even op een rij zetten in je hoofd en een plekje geven.' Na de eerste nacht moet dat over zijn volgens haar, anders zoekt ze hulp. Tot op heden is dat niet nodig geweest.

Fragment 3 – 'Zolang ik maar niet je handje hoeft vast te houden'

Tijdens de lunch komt er een melding binnen over 'een verhänging'. Er is in een appartement een vrouw aangetroffen die op een niet-natuurlijke wijze is overleden en 'er mogelijk al een paar dagen hangt'. Maarten geeft aan dat hij deze melding zal gaan afhandelen en vraagt om het betreffende adres. Op de vraag of ik mee mag, zegt hij quasi-serieus: 'Dat is prima zolang ik maar niet je handje hoeft vast te houden.' Gedurende de autorit naar de PD vertelt Maarten onder andere dat hij een 'zakelijke blik' hanteert op de PD. 'Emoties zijn voor tactiek. Anders krijgt de dode, wat tot dat moment een stinkend object is, een verhaal en dat wil ik liever niet.' Dat hij dit meende blijkt later als Maarten doelbewust de op de PD arriverende vader en zus van de overleden vrouw mijdt. Hij laat het contact met hen over aan de tactisch rechercheur en de agenten. Om er zeker van te zijn dat hij niet in gesprek hoeft met deze mensen, wacht hij net zolang in een kamertje van het appartement totdat de familieleden de gang hebben verlaten en in de woonkamer zitten van het betreffende appartement.

Het appartementencomplex zelf ziet er netjes uit. Dit kan niet gezegd worden van het appartement waar we de bewoonster aantreffen. De vloeren en muren zijn kaal en het is nauwelijks gemeubileerd. Op de tafel in de kamer ligt een kort afscheidsbriefje en er ligt een aantal lege doosjes zware antidepressiva. Ik hoor de zus van het 'slachtoffer' tegen de tactisch rechercheur zeggen dat zij al een tijd met zelfmoordneigingen rondliep en dat haar keuze voor de dood te wijten is aan de slechte begeleiding vanuit 'de instanties'.

De vrouw hangt in een van de slaapkamers aan een touw dat bevestigd is aan de lampophanging. Onder haar opgezwollen voeten ligt een omgevallen stoel. De stank in de slaapkamer is moeilijk te omschrijven en, voor mij althans, niet te harden. Na een paar seconden in de kamer te zijn met Maarten en de schouwarts, houd ik het voor gezien en ga op de gang staan waar de tocht (de deuren zijn tegen elkaar opengezet) ervoor zorgt dat ik de vrouw minder kan ruiken. De andere aanwezigen, de drie agenten en twee tactisch rechercheurs, hebben ook voor deze optie gekozen. De forensisch rechercheur en de schouwarts zijn de enige twee die zich ogenschijnlijk zonder enige moeite in de slaapkamer kunnen begeven.

Nadat de situatie door Maarten zorgvuldig is gefotografeerd, dient het lichaam van het plafond losgemaakt te worden. Om dat op gepaste wijze te doen, vraagt Maarten of twee agenten hem willen helpen met het opvangen van het lijk als hij het touw doorknipt. Een van de agenten geeft daarop gelijk aan dat zij deze 'hele vieze klus' niet wil doen en zegt ook tegen haar jongere collega's dat als zij het niet willen doen, ze dat gewoon kunnen zeggen. Beiden geven aan 'er niet om te staan te springen' maar het geen probleem te vinden. Wel vragen ze Maarten een aantal keer wat ze het beste kunnen doen om te voorkomen dat ze onder het lijkvocht komen te zitten.

Nadat Maarten instructies heeft gegeven hoe het lijk het beste vast te houden en de agenten handschoenen aan hebben gedaan, wordt het lijk voorzichtig op de grond gelegd. Daar stelt de schouwarts vast dat het lijk er minimaal twee en maximaal al zes dagen heeft gehangen. Het gezicht is zo opgezwollen en verkleurd dat gezichtsherkenning nauwelijks meer mogelijk is. Hoewel alles erop wijst dat het de bewoonster betreft, mag er niet zomaar vanuit gegaan worden dat zij het ook daadwerkelijk is. Aan de vader en zus wordt door de

tactisch rechercheurs derhalve gevraagd of zij willen kijken of zij haar herkennen. Zij willen daaraan meewerken en stellen vast dat het inderdaad om hun dochter dan wel zus gaat.

Op het moment dat Maarten nog bezig is met de afhandeling van het onderzoek, wordt hij gebeld door zijn inzetcoördinator. Er is een nieuwe melding binnengekomen. Het gaat om een bejaarde vrouw die naar aanleiding van een val van de trap is opgenomen in het ziekenhuis en daar zojuist is overleden. Samen met de GGD-arts zullen wij daarheen gaan om het lichaam 'te schouwen'. Jargon voor onderzoek doen naar onder andere in- en uitwendige verwondingen van het lichaam. Maarten sluit het gesprek met z'n coördinator al grappend af met de woorden: 'Tot uw dienst, het lijkkenteam gaat weer verder.'

Fragment 4 – De metafoor van de volle emmer

Vandaag is mijn kennismaking met het forensische team waarin ik de komende weken ga meelopen. Na mij aan ruim twintig rechercheurs voorgesteld te hebben in de kantine, ga ik in gesprek met de teamleider om een aantal praktische zaken af te stemmen en de huidige ontwikkelingen in het team te bespreken. Voordat ik naar huis ga, krijg ik van Pieter nog een rondleiding door het gebouw. Hij toont me de verschillende werkkamers, het laboratorium, de ruimte voor sporenbeheer, de werkplaats et cetera. Tijdens de vijftien minuten durende rondleiding vertelt Pieter dat hij in de loop der jaren een aantal forensische collega's met PTSS heeft zien uitvallen. Collega's waarvan iedereen dacht dat die het werk goed aankonden. 'Blijkbaar weet je in dit werk niet goed wanneer jouw emmer vol zit. Je kunt duizend lijken doen zonder enige last te ervaren en door het duizend en eende lijk val je om. De werking van het brein is toch een soort blackbox. Er kan zomaar een zaak zijn die de trigger vormt.'

Pieter is niet de enige forensisch rechercheur die de metafoor van de langzaam vollopende emmer benoemt. Gedurende mijn onderzoek binnen dit team en andere teams, wordt het zeer regelmatig aangehaald door rechercheurs. Het mogelijk ontwikkelen van mentale klachten door hetgeen men meemaakt tijdens het werk is blijkbaar een thema dat leeft onder forensisch rechercheurs.

Fragment 5 – Waar zal over gesproken wordt tijdens de lunch

Net geluncht met de zes aanwezige rechercheurs op de afdeling. De laatste paar dagen gaan de gesprekken vaak over zaken die rechercheurs irriteren en/of frustreren. Vandaag was niet anders. Zo ging het over het beschikbare wagenpark, of beter gezegd, het niet beschikbare wagenpark. Volgens de rechercheurs zijn er te weinig voertuigen en is het behelpen met de auto's voor maatwerk (plus) zaken. Een tweede onderwerp betrof het uitblijven van het beloofde sporenbeheer. Nu moeten rechercheurs hun eigen veiliggestelde sporen administreren en opbergen, wat veel tijd kost en maakt dat het magazijn steeds rommelig is. Daar moet, vinden zij, net als binnen andere teams iemand speciaal voor aangesteld worden zodat dit proces wordt gestroomlijnd. Niemand weet nu hoe het geregeld gaat worden en men klaagt dat de leidinggevendenden hier nog niks aan hebben gedaan. Leroy maakt zich sowieso boos over hoe het allemaal gaat de laatste tijd. Er wordt volgens hem met regels en procedures geschermd, maar praktische oplossingen voor zaken die nu spelen komen er niet. Op dringende vragen van een maand geleden heeft hij nog steeds geen antwoord gekregen van de leiding. Verder wordt er gesproken over de fusie van hun team met een ander forensisch team. 'Maar hun werkwijze is anders. Waarom moet er nu geforceerd één team van gemaakt worden? Waarom niet gewoon twee locaties aanhouden, waarbij het alleen organiek een team is? Nu wordt er zoveel gepolderd om de lieve vrede te bewaren, maar er moet gewoon iemand komen die met de vuist op tafel gaat slaan.' Volgens de rechercheurs maken 'zachte heelmeeesters, stinkende wonden'.

Fragment 6 – Twijfel

Vandaag ben ik vrijwel de hele dag op een PD geweest. Vanochtend rond 9.30 uur kwam een melding binnen van een lijkvinding. Ik maakte op dat moment net kennis met Patricia, die vandaag de eventueel binnenkomende meldingen afhandelt, en ik zie haar schrikken. Ze geeft aan dat de persoon waar de melding over gaat een bekende van haar is. Patricia twijfelt even of ze deze zaak nu wel moet gaan uitvoeren. Ze besluit het niet te doen omdat het 'mogelijk te dichtbij kan komen'. Vervolgens krijgt een andere rechercheur, Rachel, de opdracht om dit onderzoek te gaan uitvoeren. Ik ga met haar mee.

Tijdens de rit in de forensische bus geeft Rachel aan dat zij dit ook een keer heeft meegemaakt. Zij was naar een verhänging gegaan en op het moment dat ze de overleden jongen zag, schrok ze doordat ze meende hem te herkennen.

Ze is toen naar buiten gegaan en heeft bij de agenten gecheckt om wie het precies ging. Toen ze voor zichzelf uitgesloten had dat ze deze jongen kende, is ze verder gegaan met het onderzoek. Als dat wel zo was geweest merkt Rachel op, was ze gelijk gestopt. Ze wil geen onderzoek doen naar een bekende.

Bij aankomst op de PD, een rijtjeswoning, stellen we ons voor aan de vier aanwezige agenten, de tactisch rechercheur en de schouwwarts. Het onderzoek op de PD verloopt volgens de gebruikelijke fasen:

- de oriëntatiefase: het maken van een *quick scan* van de omgeving om te kijken waar bruikbare sporen zich kunnen bevinden en wat de mogelijke modus operandi van de dader is geweest;
- de voorbereidingsfase: maken van een werkplan over de veilig te stellen sporen, de volgorde waarin en wijze waarop dat wordt gedaan, en het in orde maken van de spullen;
- de uitvoeringsfase: het daadwerkelijk uitvoeren van het onderzoek door te zoeken naar sporen en deze veilig te stellen met behulp van verschillende technieken;
- de afrondingsfase: de bevindingen worden onderling gedeeld tussen de forensische en tactische rechercheurs die aanwezig zijn op de PD.

Deze lijkvinding blijkt een lastige zaak te zijn voor Rachel. Zij kan namelijk niet overtuigend vaststellen of de vrouw overleden is door haar slechte gezondheidstoestand of om het leven is gebracht door haar zoon (die antecedenten heeft voor huiselijk geweld jegens zijn moeder). Bovendien ligt het lijk in een rare positie en heeft ze hulp nodig om het te kunnen onderzoeken zonder eventuele sporen te vernietigen. Alles wijst erop, zo geeft ze aan, dat het een 'natuurlijk overlijden' betreft. Er zijn bijvoorbeeld geen 'verstoringen' in de woning of (afweer)verwondingen bij de vrouw aangetroffen die duiden op een worsteling. Maar Rachel wil het zekere voor het onzekere nemen. Ze belt daarom haar collega Gijs met de vraag of hij naar de PD kan komen voor een *second opinion*. De rechercheurs hebben onderling afgesproken dat Gijs de PD 'blanco' benadert, oftewel niet geïnformeerd wordt over de bevindingen van Rachel. Zodoende kan hij onbevooroordeeld zijn onderzoek uitvoeren.

Nadat Gijs zijn onderzoek heeft afgerond, bespreken Rachel en Gijs hun bevindingen. Samen concluderen ze dat de vrouw zeer waarschijnlijk is overleden door lichamelijk falen. Het forensisch bewijs kan echter niet uitsluiten dat

de vrouw om het leven is gebracht door haar zoon (of een ander). Met dit gegeven zal de tactische recherche verder onderzoek moeten doen, door bijvoorbeeld te checken of de zoon een alibi heeft. Het lichaam wordt inbeslaggenomen en door een ingeschakelde begrafenisondernemer naar het mortuarium vervoerd. Rond 17.00 uur verlaten we de PD en wordt de woning verzegeld.

Gedurende de terugrit naar het bureau geeft Rachel aan dat ze het een inspannende dag vond en dat ze moe is. Overigens geldt dit ook voor mij. We hebben de hele dag of in de woning of in de kou buiten de woning gestaan zonder gelegenheid of tijd te hebben gehad om te kunnen zitten, lunchen of wat te drinken. Omdat op enige afstand een lokale mediazender aanwezig was om de gebeurtenissen bij de woning vast te leggen, konden we alleen in de woning overleg hebben en moesten we buiten opletten dat we ons gepast gedroegen. Rachel vertelt dat ze het vragen om assistentie van Gijs een pittige beslissing vond. 'Iedereen staat te wachten en heeft het idee dat het een natuurlijk overlijden is. De zaak dan maar afronden is verleidelijk, omdat Gijs laten komen een hoop extra tijd kost, zoals je hebt gemerkt.' En verder: 'Het is een ervaringsvak. Je moet als forensisch rechercheur leren om besluiten te nemen terwijl iedereen naar je kijkt. Je moet kritisch durven zijn, goed nadenken en alles overwegen, maar op een gegeven moment ook de knoop durven door te hakken. Dat is een zeker spanningsveld. Helemaal als je dat samen met een collega, tactisch rechercheur en/of schouwarts moet doorlopen die anders denkt of waar je minder goed mee kan opschieten.' Die sociale interactie speelt volgens Rachel een belangrijke rol op de PD, het is niet alleen maar een technisch onderzoek.

Bij aankomst op het bureau, het is inmiddels 17.30 uur geweest, laden we de gebruikte spullen uit. Nadat deze zijn schoongemaakt, zit 'onze' werkdag erop.

Fragment 7 – Het team leren kennen, duurt even

Op deze locatie bestaat het forensisch team uit ruim veertig mensen. Met de meeste front- en backoffice medewerkers heb ik binnen een aantal dagen kennisgemaakt. Zij zijn verantwoordelijk voor de inzetcoördinatie, het beheren van de sporen, het doen van onderzoek naar onder andere dacty-, banden- en schoensporen, werktuigen en documenten. Deze medewerkers werken op

vaste tijden en ‘binnenshuis’. Dit geldt niet voor de recherche-assistenten, generalisten en senior forensisch rechercheurs die PD-onderzoek uitvoeren. Zij werken in wisselende diensten (dag/avond/weekend) en kunnen bij nachtelijke inzet later arriveren en niet bij de briefing aanwezig zijn. Doordat zij ‘buitenshuis’ aan het werk zijn, duurt het even voordat ik met al deze rechercheurs heb kennism gemaakt. Het vergt voor mij de nodige planning om te zorgen dat ik met deze rechercheurs een aantal dagdelen kan optrekken. Overigens ben ik niet de enige die hier ‘hinder’ van ondervindt. Binnen het team vinden regelmatig discussies plaats over het gebrek aan onderlinge communicatie en het weinig ‘zicht hebben op elkaar’.

Fragment 8 – ‘FO wordt alleen gebeld als zich leed heeft afgespeeld’

Vanmiddag heb ik een gesprek gehad met Stefan, een zeer ervaren forensisch rechercheur. Hij doet dit werk al ruim 25 jaar. In al die jaren, zo geeft hij aan, zijn collega’s heel belangrijk geweest voor hem om dit werk vol te houden. ‘Met hen deel je je gevoelens.’ Daarbij merkt hij gelijk op dat hij dat niet met alle collega’s deelt. ‘Je hebt je eigen groepje. Dat klinkt misschien negatief, maar dat bedoel ik niet zo. Ik zoek daar bepaalde personen voor op. Het is niet dat je daar als gehele groep over spreekt, maar met diegene die je liggen, waar je een band mee hebt. Daar praat ik veel mee en dan ben ik het kwijt. Zij kunnen aan m’n kop al zien hoe het met me gaat. Met een psycholoog is dat veel moeilijker, want die moet ik eerst uitleggen wat ik voor werk doe. Die begrijpt dat niet. Bij een collega kun je gelijk *to the point* praten.’

Ik vraag Stefan of dat altijd afdoende is, met collega’s over ervaringen en gevoelens praten. ‘Als het echt ernstig is, geef je het door aan de leidinggevende en die kan eventueel doorverwijzen. Ik heb er totaal geen moeite mee om dat te melden als ik daardoor een collega help. Maar doorverwijzen moet niet gelijk. Eerst mensen laten vertellen en er voor elkaar zijn. Ik moet zeggen, ik weet verder ook niet wat een goede begeleiding is voor ons. Maar het is wel verstandig om het te organiseren, want ons werk kan heel heftig zijn. FO wordt alleen gebeld als zich leed heeft afgespeeld.’

In ons gesprek van ruim driekwartier geeft Stefan verder aan dat hij geen persoonlijke hinder ondervindt van het uitvoeren van PD-onderzoek. ‘Het doet je zeker wel wat, je bent een mens met emoties, maar niet dat ik er last van heb gekregen. Heftige zaken kunnen juist hele mooie PD’s zijn waar alles inzit: goed nadenken over de aanpak van de zaak, het zoeken van sporen, de

overleggen met collega's, de communicatie met allerlei betrokkenen. Dat is gaaf. Een soort verslaving ook wel. Het werk is gewoon heel mooi en ik ben een technisch onderzoeker [FO werd voorheen TR genoemd] in hart en nieren. Ik heb geen last van negatieve gevolgen. Ik kan het van me afpraten en dan ben ik het kwijt.'

Op een later moment in het gesprek merkt Stefan op dat nu hij er wat langer over nadenkt, er wel degelijk zaken zijn die hem hebben geraakt. 'Er zijn wel zaken die veel indruk maakten, daar kan ik nu nog zo het PV [proces-verbaal] van schrijven. Zoals een zaak waarin een baby'tje in de tuin was begraven. Die moest ik heel voorzichtig opgraven. Dat zie ik mij nog zo doen. Maar er zijn ook heel veel zaken die ben ik gewoon vergeten hoor, die weet ik niet meer. Ik ben dan ook niet bang voor stapeling en dat het ineens teveel wordt.'

Fragment 9 – 'Goed dat er op deze manier naar weerbaarheid wordt gekeken'

Het meelopen binnen de forensische teams is in verschillende opzichten een intensieve exercitie. Het is voor mij als onderzoeker niet alleen een flinke tijds-investering, het observeren zelf is ook inspannend werk. Zo moet ik gedurende een observatiedag of nacht continu afwegen wat wel en niet op te schrijven, met welke onderzoeker op dat moment te gaan optrekken, welke thema's te bespreken en steeds zorgvuldig mijn woorden te kiezen bij gevoelige kwesties, gepast gedrag te vertonen op een PD en aandacht te blijven hebben voor wat onderzoekers aan het doen zijn en niet toe te geven aan vermoeidheid en interesse te blijven tonen ondanks gevoelens van verveling. Er wordt af en toe een behoorlijk beroep gedaan op mijn eigen weerbaarheid. Het zien van lijken en andere nare dingen evenals het horen van aangrijpende ervaringen van onderzoekers gaat mij niet in 'de koude kleren zitten'.

Bovendien merk ik dat naarmate ik meer onderdeel van een team begin te worden, het bewaren van een neutrale rol mij meer moeite kost. Dat komt met name doordat onderzoekers regelmatig naar mijn mening vragen over het functioneren van leidinggevend en collega's, of over zaken die op dat moment spelen binnen de organisatie. Om het vertrouwen van onderzoekers te winnen, kan ik niet steeds afstandelijk reageren en moet ik ook iets van mijzelf laten zien. Dat vind ik niet erg, maar ik moet er wel steeds voor waken dat ik niet ga roddelen en mijn inzet in balans blijft: mijn persoonlijke ervaringen en mijn rol als onderzoeker.

Doe ik wel het goede? En levert dit wel voldoende en interessante resultaten op in het licht van mijn onderzoeksvragen? Deze twijfels zijn vrij prominent aanwezig in mijn gedachten tijdens de observatieperiode. Van tevoren heb ik deze onderzoeksopzet bedacht samen met mijn promotoren. Het is echter onzeker wat het gaat opleveren en of het gaat werken. Voordat ik aan dit onderzoek begon heb ik veel ervaring opgedaan met kwalitatief onderzoek binnen de politie. Maar dat ging altijd over thema's die buiten de persoon van de politiefunctionaris lagen: beleid aangaande criminaliteitsaanpakken en internationale opsporingsverbanden, het trainen van buitenlandse politieagenten, de omgang met multi-probleemgezinnen. Nu bevraag ik recheurs hoe zij zelf, als persoon, hun werk ervaren. Wat doet het met ze? Wat ik op dit moment spannend vind, is dat ik in dit onderzoek zeer afhankelijk ben van in hoeverre forensisch recheurs bereid zijn om hun ervaringen, gevoelens en gedachten met mij te willen delen. Met andere woorden, gaan al mijn onderzoekinvesteringen die ik nu doe wel renderen?

Ik was vandaag dan ook zeer verheugd en toch ook wel opgelucht om tijdens de lunch van Mirjam, een zeer ervaren forensisch recheur, te horen dat ze het erg goed vindt dat op deze manier naar weerbaarheid wordt gekeken. Het is volgens haar belangrijk dat er aandacht komt voor dit thema binnen de FO. En, zo zegt Mirjam, is het goed dat ik geen vragenlijsten gebruik, want daar heeft ze een hekel aan. Zij is niet de enige. Leroy antwoorde op mijn vraag of hij wil meewerken aan een interview, het volgende: 'Enquêtes gooi ik altijd gelijk weg. Aan dat soort onderzoeken werk ik niet mee. Het kost heel veel tijd en je hebt alleen maar de mogelijkheid om standaardantwoorden te geven. Maar aan dat van jou doe ik graag mee.'

Verder vroeg Erik nog hoe het nu met me gaat, nu ik bijna drie weken aanwezig ben in hun team. In dat gesprekje gaf hij aan dat ik mijn onderzoek goed uitvoer, dat ik echt onderdeel van de afdeling ben en volgens hem goed mijn weg weet te vinden. Verder geeft Erik aan dat hij het heel interessant vindt wat ik doe en hoe ik naar dit thema kijk. Gegeven mijn twijfels ben ik blij met deze opmerkingen, het geeft me vertrouwen dat ik op de goede weg ben. Al zullen recheurs die daar anders over denken, het wellicht niet zeggen...

Fragment 10 – Een ‘treinlijk’

Toen ik omstreeks 21.15 uur door Gea werd gebeld, zat ik samen met mijn vrouw op de bank naar een tv-serie te kijken. Gea en ik hebben vandaag al een dagdienst uitgevoerd en vanavond/vannacht ‘draaien’ wij samen piketdienst. Ze zou mij bellen, mocht er een melding binnen komen. Dat blijkt nu het geval te zijn. Het betreft de afhandeling van een ‘treinlijk’. Een jongeman is vanaf het perron voor een voorbijkomende trein gesprongen. Op onze weg daarnaartoe voor de lijkschouw (een rit van ongeveer een half uur), wordt Gea gebeld door de uniformdienst dat ze niet meer naar het station hoeft te komen, maar rechtstreeks naar het mortuarium kan gaan. Het bijzondere aan deze ‘treinspringer’, zo wordt Gea verteld, is dat het lichaam nog één geheel is. Dit maakt dat, in tegenstelling tot de meeste andere treinlijken, nu niet naar lichaamsdelen op en rondom het spoor gezocht hoeft te worden. Nadat ze heeft opgehangen, vertelt Gea dat ze opgelucht is door dit nieuws. Zij vindt ‘uiteengereten’ treinlijken namelijk erg goor om te doen. Ze probeert er daarom altijd voor te zorgen dat zij de foto’s maakt en collega’s ‘de stukjes bijeenrapen’. Datzelfde geldt, zo zegt ze, voor personen die zichzelf door het hoofd hebben geschoten en waarbij ‘hun hersenresten aan het plafond hangen’. Het hoort bij het werk, maar Gea zou het liever helemaal niet willen doen.

In het mortuarium aangekomen wachten wij samen met een mortuariummedewerkster en de drie agenten die het lijk hebben begeleid, op de GGD-arts die de schouw zal leiden. Deze is echter, samen met een collega van Gea, bezig met de schouw van een ander lijk. Na bijna een uur wachten, arriveert de arts en kan de schouw starten. Omdat zo’n beetje alle botten zijn gebroken, is het niet eenvoudig om het lichaam van de brancard op de schouwtafel te krijgen. Het lichaam is letterlijk ‘een zak met botten’ geworden. Er zijn zes mensen nodig om het voorzichtig op de tafel te krijgen zonder dat lichaamsdelen door het gewicht afscheuren. Omdat de jongen geen identiteitsbewijs of andere spullen (zoals een telefoon) bij zich heeft, kan zijn identiteit niet vastgesteld worden. Door Gea wordt daarom van elke vinger een afdruk genomen. Dit blijkt nog een lastig karwei te zijn. De vingers zijn kromgetrokken en door de ingetreden lijkstijfheid zijn deze moeilijk terug te buigen zonder ze te breken... Rond 02.30 uur ben ik weer thuis. Er zijn die nacht (gelukkig) geen andere meldingen meer geweest.

Fragment 11 – Het functioneren van collega's

In de afgelopen vier maanden heb ik meerdere rechercheurs uit drie verschillende teams gesproken die zich behoorlijk zorgen maken over de kwaliteit van het forensisch werk binnen hun team. Ik vind het waarderen van deze zorgen een gevoelig en lastig thema, want er is geen informatie voorhanden op basis waarvan ik feitelijk kan beoordelen of rechercheurs goed werk leveren of niet. Er zijn, voor zover ik kan nagaan, geen forensisch rechercheurs berispt voor fouten in het werk. En uit de gesprekken met teamleiders ontstaat het beeld dat het disfunctioneren van rechercheurs geen structureel probleem is.

Zijn de betreffende rechercheurs die de kwaliteit van collega's als problematisch ervaren wellicht overbezorgd en/of te kritisch? Of komt dat misschien doordat leidinggevers onvoldoende zicht hebben op de werkvloer en/of dat signalen hen niet bereiken? Met betrekking tot laatstgenoemde merkte Nico bijvoorbeeld een keer op dat 'het moeilijk is om bij iemand aan te geven dat het niet goed gaat in het werk, helemaal als diegene er niet open voor staat. Klikken bij de leiding doe je niet gauw, want straks krijg je nog een conflict met een collega, als die hoort dat jij dat hebt gezegd.' Ook geven verschillende rechercheurs aan dat leidinggevers erg druk zijn, omdat zij allerlei 'managementoverleggen moeten aflopen' en daardoor, al zouden ze dat willen, te weinig aanwezig kunnen zijn op de afdeling en op de PD's. Objectief vaststellen wat de kwaliteit van de forensische opsporing is, kan ik op basis van deze opmerkingen niet en is niet het doel van mijn onderzoek. Wat ik wel kan waarnemen, is dat het een thema betreft dat spanning genereert bij verschillende rechercheurs.

De reden dat ik dit nu opschrijf in mijn dagboek is dat ik vandaag ook weer een gesprek had met een forensisch rechercheur waaruit dat bleek. Op mijn vraag wat hem de meeste stress geeft in het werk, antwoordde Lars dat dat de samenwerking is met collega's die (in zijn ogen) ondermaats presteren. Hij zei daarover het volgende: 'Je hebt binnen het FO werk te maken met kwantiteit [elke melding kunnen afhandelen] en kwaliteit [hoe je de melding afhandelt]: hier draait het alleen om kwantiteit, terwijl in mijn optiek het vooral om kwaliteit zou moeten gaan. Er zijn belangrijke beslismomenten op de PD die je samen maakt met de schouwarts, tactiek en FO. Samen bepaal je of je moet opschalen of niet. Is er sprake van een natuurlijk overlijden of een niet-natuurlijk overlijden en kan er sprake zijn van een misdrijf? Het sporenbeeld, letsel

op lichaam plus eventuele tactische informatie leg je bij elkaar om de beslissing te maken. Als je het niet vertrouwt moet je de leiding bellen en die sturen dan extra mensen om een betere afweging te kunnen maken. Als je gaat tunelen op de PD heb je daar namelijk later heel veel last van. Je kunt daarom het beste altijd uitgaan van een misdrijf, want afschalen is makkelijker dan opschalen. En als het geen misdrijf is, vind je wel de bewijzen om deze hypothese te ontkrachten. Andersom is dat veel moeilijker, want je kunt altijd van alles wegredeneren met een mooi verhaal. Je gaat dan sporen passend maken in wat je denkt in plaats van andersom. Daar moet je dus voor oppassen en die kwaliteit moet je hebben als FO'er. Maar sommige collega's hebben onvoldoende kwaliteit. Dat zit hem niet alleen in PD-onderzoek, het kritisch zijn, goed nadenken, op tijd opschalen, niet je er gemakkelijk van afmaken, maar ook in de administratieve afhandeling ervan. In hoe je zaken op papier zet. Zo worden PV's door sommigen niet gemaakt of pas als erom gevraagd wordt. En mensen kunnen hun eigen werk niet organiseren. Je moet goed kunnen plannen om zaken niet door elkaar te halen, sporen goed beheren en het verhaal goed opschrijven. Je moet goed zelfstandig kunnen werken en dat schort er bij sommigen wel aan. Die handelen allerlei meldingen af, maar het duurt tijden voordat je daarvan iets op papier ziet.'

Lars geeft aan dat hij goed in de gaten houdt wie er van FO op een PD aan het werk zijn. 'Op sommigen vertrouw ik blindelings, daarvan weet ik dat die hun werk goed doen. Maar er zijn er ook, dat als ik weet dat ik daar mee moet samenwerken, dan hou ik hen heel kritisch in de gaten.' Volgens Lars laat de teamleiding hier steken vallen. 'Mensen worden niet aangesproken op hun gedrag en werkwijze. Niemand heeft hier in de gaten als je niks doet. Wie controleert je, niemand... Er moet daarom een kwaliteitscontroleur komen die kritische vragen gaat stellen bij het werk dat iemand doet. Die kijkt hoe iemand op de PD werkt, hoe de PV's zijn. Nu doet niemand dat, rechercheurs worden ongelooflijk vrijgelaten. Dit terwijl je heel verantwoordelijk werk hebt, waar fouten grote consequenties kunnen hebben. Hoe vaak missen we een moord, een lijkvinding die we wegzetten als natuurlijk overlijden of een ongeval, terwijl het een moord was? Je moet in dit werk continu een advocaat van de duivel zijn. Kritische vragen stellen. Kan het niet anders gebeurd zijn dan je nu denkt?'

Fragment 12 – Een extra te leveren inspanning

De identificatie van de slachtoffers van vlucht MH17 vergt (onder andere) veel inzet van daarvoor gespecialiseerde forensisch rechercheurs van het Landelijk Team Forensische Opsporing (LTFO). Deze rechercheurs zijn werkzaam in reguliere forensische teams en worden bij calamiteiten en rampen opgeroepen.³⁶ Dit betekent dat zij hun reguliere werkzaamheden overdragen aan collega's. Voor de reguliere forensische teams betekent dit dat zij een bepaalde periode niet kunnen beschikken over een of meerdere teamleden. De langdurige inzet voor MH17 is daardoor een behoorlijke belasting voor het team waar ik nu ben. De piketdiensten van de uitgezonden collega's moeten nu ingevuld worden door de andere teamleden en er zijn minder mensen beschikbaar voor de afhandeling van binnenkomende zaken. Een aantal rechercheurs geeft aan niet blij te zijn dat hun team alweer een specialist moeten leveren voor een aantal weken.

Fragment 13 – Over de omgang met lijken

Forensisch rechercheurs komen in hun werk vrijwel wekelijks met één of meerdere lijken in aanraking. In veel gesprekken die ik met rechercheurs heb, zeggen zij iets in de trant van 'je kan ertegen of niet'. Het is aan een buitenstaander lastig uit te leggen hoe dat precies werkt, 'dat moet je gewoon ervaren'. Met Nienke had ik daar zojuist weer een gesprek over. Zij gaf daarin aan dat het voor haar belangrijk is om het lijk te zien als een object waar sporen op of aan te vinden zijn. 'Je wilt weten wat er met diegene is gebeurd, wat er zich heeft afgespeeld en hoe je dat kunt ontdekken, aantonen. Dat maakt het heel interessant. Tuurlijk is het af en toe vies en stinkt het, en het is ook niet zo dat je het niet erg vindt wat er is gebeurd, maar je zet dat opzij, je gaat niet de hele tijd denken dat daar een dood mens ligt. Je focust je daar niet op. Je focust je op je werk en het vinden en veiligstellen van sporen.'

Deze houding had ze niet gelijk vanaf het begin. Nienke vertelt dat ze tijdens haar stage bij het NFI voor het eerst met lijken te maken kreeg die ze niet alleen zag, maar waaraan ze ook handelingen moest verrichten. 'Dat was in het begin wel eng. Dan moet je een lijk aanraken en dat vond ik wel spannend. Je weet op dat moment niet hoe het voelt en hoe je er op gaat reageren.' Na deze ervaring was de tweede stap het uitkleden van een lijk. 'En zo groei je er langzaam in. Het is niet zo dat je bij je eerste lijk gelijk alle handelingen gaat uit-

---

³⁶ Voor uitleg over het LTFO zie: <https://www.politie.nl/themas/ltfo.html>

voeren. Dat bouwde ik in ieder geval langzaam op. En dan weet je of je ertegen kunt, hoe je erop reageert en die ervaring neem je weer mee naar volgende melding. En dat maakt het werken makkelijker. Dat je helpt je om het uit te kunnen voeren.’

Wat volgens Nienke ook helpt in de omgang met lijken is dat een forensisch rechercheur van tevoren al weet wat hij of zij kan aantreffen op een PD. Ze worden namelijk telefonisch en/of bij aankomst op de PD geïnformeerd door collega's uit de uniformdienst. Deze politiefunctionarissen zijn doorgaans als eerste ter plaatse. 'Weten wat je te wachten staat helpt ontzettend. Je kunt je voorbereiden, je instellen op wat je moet gaan doen. Dat is heel fijn. Dat is heel anders dan werken bij blauw [de uniformdienst]. Hier weet je al of iemand een mes in zijn rug heeft of in welke ruimte diegene hangt. Het is dus voorstelbaar.'

Fragment 14 – 'Sociaal poederen'

Samen met Tygo ben ik naar een melding woninginbraak geweest. De vrijstaande woning is vanbinnen flink overhoopgehaald en er zijn, zo geeft de bewoner aan, veel waardevolle sieraden ontvreemd. Tygo controleert het raam met een kwast en speciaal poeder op eventuele vingerafdrukken. Er wordt wel iets aangetroffen, maar dat is enkel een stukje profiel van een handschoen. Op de deur en het kozijn zijn enkele werktuigsporen gevonden, waarschijnlijk van een kleine koevoet of een grote schroevendraaier. Van zowel de handschoenafdruk als de werktuigsporen wordt een afdruk gemaakt voor nader onderzoek op het bureau. Mogelijk dat het profiel in eerdere zaken ook is aangetroffen en gekoppeld kan worden aan mogelijke verdachten. In de woning zelf worden verder geen sporen meer gevonden van de inbreker(s). Na bijna twee uur verlaten wij deze PD.

Terug op het bureau worden de sporen ingevoerd in het digitale systeem. Terwijl hij daar mee bezig is, vertelt Tygo dat de afhandeling van woninginbraken, zoals vanochtend, in feite vaak neerkomt op 'sociaal poederen'. Het levert qua opsporingsresultaten niets op, maar geeft mensen toch het gevoel dat de politie er alles aan gedaan heeft. Hij krijgt bijval van zijn collega's Herman en Miranda die ook in het zo door rechercheurs genoemde 'administratiehok' zitten.

Verder geeft Miranda een aantal voorbeelden van inbraken die zeer veel impact hadden op de slachtoffers (omdat er dierbare spullen waren gestolen), maar ook op haarzelf. 'Die daders zijn zulke hufters. Daar word ik boos om, maar ik moet daar niet op focussen. Als je die gevoelens binnen laat komen dan kun je dit werk niet doen. Ik ga dan wel even met mensen om de tafel zitten om het verhaal aan te horen en te vertellen wat ik wel en niet kan doen voor hen. Als er geen sporen zijn dan zeg ik dat ook, het is vervelend maar wel de waarheid. Als ik daar dan wegga, dan ben ik blij dat ik op het bureau het even van me af kan praten. Dan is het uit mijn systeem. Dan blijf ik er ook niet meer over nadenken, dan is het weg. Als je dat niet kan, dan moet je echt dit werk niet doen. Dan is het te zwaar.'

Miranda geeft aan dat een rechercheur ook over sociale vaardigheden moet beschikken om dit werk te kunnen doen. 'Je hebt te maken met allerlei soorten mensen en soorten woningen. Van hele vieze en smerige, zodat je het gevoel hebt alles te moeten ontsmetten als je daar weggaat, tot aan miljonairs woningen met huismeesters. Je hebt mensen die psychisch gestoord zijn of die hun woede op jou afreageren. Daar moet je wel feeling voor hebben, dat je de situatie rustig houdt en je je werk kunt doen.' Op mijn vraag of ze zich weleens onveilig heeft gevoeld tijdens dit werk, antwoordt Miranda: 'Ik heb nog nooit iemand gehoord die zich onveilig heeft gevoeld bij dit werk, terwijl we toch altijd alleen werken, zonder portofoon en wapens. Dat komt denk ik omdat mensen doorgaans blij zijn als wij komen. Er is een delict gepleegd vaak zonder dat iemand wat gezien of gehoord heeft en het dus van de sporen moet komen. En daar komen wij voor. Mensen hebben het altijd over boeven van- gen, en wij helpen daar aan mee. Je hebt wel dat mensen je op je vingers kijken en continu vragen stellen of je ergens op wijzen. Dat is erg vermoeiend en vervelend, maar daar moet je ook weer op een goede manier mee omgaan.'

Fragment 15 – Verschillende opvattingen over het schrijven van PV's

Het schrijven van processen-verbaal (PV's) maakt een substantieel onderdeel uit van het takenpakket van forensisch rechercheurs. Nadat het onderzoek op de PD is afgerond, dienen de verrichte werkzaamheden, de gevonden sporen en de conclusies van het onderzoek op schrift vastgesteld te worden. Daarnaast dienen PV's geschreven te worden om bijvoorbeeld DNA-onderzoek door het NFI aan te vragen, of de resultaten van de lijkschouw te melden. Volgens vele rechercheurs die ik hierover spreek, is de administratieve belasting in de afgelopen jaren enorm toegenomen. Met name de oudere, minder

ICT-vaardige rechercheurs zijn hier zeer ontstemd over. Zo zei Ferdinand onlangs: 'Ik ben geen technisch rechercheur meer, maar een technisch administrateur.' Er zijn echter ook rechercheurs die hier anders over denken. Een van hen is Heiko. Hij heeft mij zojuist uitleg gegeven over de 'papieren kant' van het werk. In tegenstelling tot veel collega's, zo geeft Heiko aan, vindt hij dit mooi werk. 'Het [PV] is het eindproduct dat naar de officier van justitie wordt gestuurd en dat bij de rechtszitting gebruikt wordt.' Hij leest regelmatig vonnissen van 'zijn' zaken om te kijken of elementen van het door hem geschreven PV worden aangehaald door de rechter.

Volgens Heiko is de kwaliteit van veel PV's 'van een bedenkelijk niveau'. Dit komt onder meer doordat PV's alleen op eigen initiatief en daardoor slechts sporadisch onderling getoetst worden. 'Een aantal collega's vindt het moeilijk om het verhaal goed op papier te zetten. Je moet het allemaal niet te uitgebreid beschrijven, want dat is allemaal ballast. Maar ook weer niet te summier, want dan krijg je later weer allerlei vragen. Ikzelf vind het van belang om met name tijden en aanwezige personen vast te leggen, welke handelingen zijn verricht en waarom, en wie wat besloten heeft.' Heiko geeft aan dat hij af en toe wel moeite heeft met het aanvragen van vervolgonderzoek: 'Als je een tijdje niet zo'n aanvraag hebt gedaan voor het NFI is het wel van "hoe zat het ook al weer"'. Ik heb wel enige moeite gehad met het eigen maken van de ICT-systemen. Dat komt ook omdat er regelmatig wijzigingen worden aangebracht in procedures. Als je die mist omdat je de mail niet hebt gelezen, kan het zijn dat je het verzoek verkeerd hebt ingediend en dat je het een tijd later teruggestuurd krijgt en weer opnieuw moet aanvragen.'

Fragment 16 – 'Je voelt je bijna schuldig dat je het moet doen'

Afgelopen weekend heeft Jochem een zedeninzet gehad. Het betrof een meisje van veertien jaar die aangaf verkracht te zijn. Om eventuele uit- en inwendige sporen te kunnen vinden, is zij voor onderzoek naar het ziekenhuis gebracht. 'Het meisje was moeilijk te bereiken. Ze wist het allemaal niet meer, zat helemaal in haar eigen wereld. Ze had moeite met uitkleden en ze trok steeds haar T-shirt over haar vagina. Ook wilde ze in eerste instantie haar slipje niet afstaan. Nadat ik met haar daarover had gepraat, wat het belang ervan is, wilde ze het wel doen.'

Jochem is nog steeds onder de indruk van dit onderzoek. Het contact met het slachtoffer heeft hij als zeer indringend ervaren. 'Je voelt je bijna schuldig dat je het onderzoek moet doen. Liever zou ik deze delicten niet willen doen, omdat je dan niet met een lijk maar met een levend slachtoffer van doen hebt. Maar goed, het hoort bij mijn werk.'

Jochem is niet de enige rechercheur die daar zo over denkt. Ik hoor dit van meerdere rechercheurs. Overigens is er ook nog een andere reden waarom de afhandeling van zedendelicten weinig populair is onder forensisch rechercheurs. Het komt namelijk voor dat er valse zedenaangiften worden gedaan. Bernard zei daarover het volgende: 'Je hoopt bij een melding natuurlijk dat je een mooie zaak hebt waar je nuttig werk in kunt doen. Maar negen van de tien keer zijn zedenmeldingen bij mij onterecht geweest. Het is dan zeer balen dat je inzet de hele nacht heeft geduurd. Maar ja, je kunt niet hebben dat je mogelijk iets over het hoofd ziet. Je moet het wel grondig onderzoeken ook al geloof je niks van het verhaal.'

Fragment 17 – 'Crepeersterkte'

Een ervaren rechercheur vertelde mij dat het werkrooster een grote invloed heeft op de werksfeer binnen het team. 'Een goed rooster zorgt voor rust op de afdeling. Maar daar is nu geen sprake van.' De huidige 'roosterdruk' geeft de nodige spanning en frustratie bij rechercheurs. Temeer omdat zij dit een aantal jaar geleden al zagen aankomen. Zodra rechercheurs 55 jaar worden, mogen zij aanspraak maken op nachtdienstontheffing. Zij hoeven dan geen piketdienst uit te voeren. Omdat het team 'vergrijs't, maken rechercheurs daar nu in toenemende mate gebruik van. 'Dit betekent dat de druk bij een steeds kleiner wordend clubje komt te liggen', aldus Tom en Gerdien. Volgens hen is het team nu op 'crepeersterkte'. 'Er zijn nu veertien rechercheurs die in theorie piketdienst kunnen draaien, maar vier hebben leeftijdsontheffing, een vijfde zou dat mogen aanvragen, één is langdurig ziek en drie anderen zijn niet beschikbaar vanwege inzet in teams grootschalig optreden. Op dit moment zijn er nog maar zes rechercheurs over die de piketten moeten doen.' Rechercheurs geven aan op hun laatste benen te lopen en dit niet lang meer vol te houden. 'Ze voelen zich een uitgeknepen citroen.'

Volgens Tom en Gerdien zijn er veel onderlinge spanningen ontstaan door de hoge werkdruk: 'de collegialiteit verdwijnt'. Wie welke zaak moet gaan oppakken wordt steeds vaker een twistpunt. Iedereen geeft aan druk te zijn en

het er niet meer bij te kunnen doen. Maar daarover bestaat onderling wantrouwen en is het aanleiding voor roddel. Men verwijt elkaar 'duikgedrag' als er oproepen worden gedaan om een zaak af te handelen. Helemaal als mensen zeggen druk te zijn, maar wel 'een half uur aan de koffietafel kunnen ouwehoeren'. Verder baalt Gerdien enorm van de extra diensten. Ze heeft een jong gezin en nu kan ze minder thuis zijn en moet ze nog meer oppas gaan regelen. 'Het wordt me te veel zo. Ik ga gewoon opzien tegen een PD.'

Fragment 18 – Een kwispelende hond, een dode papegaai en een lijk met maden

Ik stond aan het eind van de middag samen met Bernard en Tom op een PD van een mogelijke woningoverval, toen 'we' gebeld werden voor een nieuwe zaak. Er was hemelsbreed een paar kilometer verderop een lijk gevonden in een woning. Of Bernard en Tom deze klus nog even willen oppakken voordat hun dienst erop zit. De blauwe collega's staan namelijk al een tijdje te wachten bij de woning en zij zijn het dichtste bij, aldus de inzetcoördinator. Nadat omwonenden de politie hadden gebeld over stankoverlast uit de woning van de buurman, hebben agenten de deur geforceerd en een lijk aangetroffen in de woning, waarschijnlijk van de buurman. De FO is nu gebeld om onderzoek te doen naar de doodsoorzaak. Is deze man van middelbare leeftijd om het leven gekomen door toedoen van een ander, door zichzelf, een ongeluk of lichamelijk falen?

Nadat Bernard en Tom hun, met name fotografische, werkzaamheden op de 'roofoverval-PD' hebben afgerond, vertrekken we naar de 'lijkvinding-PD'. Terwijl we naar de auto's lopen zegt Bernard tegen me: 'Kun je een beetje tegen stank, Henk? Dit kan weleens een vieze worden.' Een half uur later kan ik beamen dat dit nogal een understatement was. Waar moet ik beginnen met beschrijven...

Ik ben blij dat Tom mij allereerst niet de woning in liet gaan, zonder dat ik eerst het 'witte pak' met capuchon van de FO over mijn kleding had aange trokken evenals blauwe plastic handschoenen en een mondkapje. Als een soort van chirurg stapten we de woning binnen voor een eerste verkenning. Ik ga achter Tom en Bernard aan en loop in hun precieze voetsporen om de omgeving zo min mogelijk te verstoren. De woning is een grote vuilnisbelt. De keuken, de woonkamer, de hal, overal ligt rotzooi. Veel kratten en dozen met allerlei prullaria en zelfs auto-onderdelen, waaronder vier banden, liggen opgestapeld in de woonkamer. Door mijn stoffen mondkapje heen ruik ik de

specifieke lijkenlucht al, die ik inmiddels ken van eerdere PD-lijkavindingen. Deze geur wordt steeds sterker naarmate we dichterbij de slaapkamer komen op de eerste verdieping. Ook boven is het een enorme 'klerebende', zowel letterlijk als figuurlijk. Het is onvoorstelbaar dat hier iemand heeft kunnen leven.

Hoewel de toestand van de woning eigenlijk al niet te bevatten is, is hetgeen we op de slaapkamer aantreffen nog vreemder. Vanwege de verduisterende gordijnen is het erg donker. Tom schijnt vanuit de deuropening met zijn zaklamp door de kamer en we zien de man dwars op het bed liggen. Hij ligt naakt op z'n rug. Zijn hoofd is niet te zien. Die hangt achterover over de bedrand. Terwijl Tom op hem schijnt, schrikken we ons rot als er ineens iets beweegt. Dit blijkt een schoothondje te zijn die tegen zijn naakte baasje aanligt op het bed. Het hondje begint te kwispelen, springt van het bed af en even weten de rechercheurs en ik niet goed wat te doen.

Nadat Bernard water in een bakje heeft gedaan en de hond daaruit drinkt, stappen de rechercheurs voorzichtig iets verder de slaapkamer in. Ik blijf in eerste instantie in de deuropening staan. Al schijnend met hun zaklampen zien we dat tegen de wanden dierenvoedsel netjes in plastic bakken opgestapeld staat. Verder liggen er overal hondenuitwerpselen en vogelpoep(!)... Dit is van een dode papegaai die aan de andere kant van het bed op de grond ligt. Aan deze kant van de kamer is het gezicht, of wat daarvan over is, ook te zien. Doordat zijn hoofd naar beneden hangt is het door de bloedophoping helemaal zwart gekleurd. Er krioelt een behoorlijk aantal maden in zijn oogkassen en mond. Een bizar schouwspel waar ik niet te lang naar moet blijven kijken... En die stank, het lukt mij niet om eraan te wennen. Ik merk dat Bernard en Tom ook moeite hebben met deze 'werkplek'. Bij ons alle drie heerst een gevoel van opluchting als we in de achtertuin weer frisse lucht in kunnen ademen.

Na deze verkenning van de woning overleggen Tom en Bernard samen met de gearriveerde GGD-arts over de aanpak van deze zaak. Niets wijst op een misdrijf of zelfdoding. Besloten wordt om de schouw van het lichaam ter plekke, in de slaapkamer, te doen. Daaruit komen eveneens geen aanwijzingen die duiden op een moord of zelfdoding. De man is zeer waarschijnlijk overleden ten gevolge van een hartstilstand, aldus de arts.

Terwijl de schouw wordt uitgevoerd, arriveert de zoon van de overleden man samen met zijn vriendin. Zij worden opgevangen door de agenten die buiten bij de afzetting van de PD staan. Tom loopt naar ze toe en legt hen uit wat de recherche zojuist heeft gedaan. De zoon geeft aan dat hij graag naar binnen wil om zijn vader te zien. Op zich zou dit kunnen, zo geeft Tom aan, maar hij adviseert hem om dat niet te doen. Hij geeft aan dat hij zijn vader beter kan herinneren zoals hij was. De jongen strubbelt wat tegen, 'ik ben wel wat gewend', waarop Tom wat nadere details geeft: het opgezwollen gezicht, de zwarte kleur, de maden. Na deze informatie ziet de jongen ervan af om te gaan kijken. Tom vraagt of zijn vader nog bijzondere lichamelijke kenmerken heeft. Dit blijken twee tatoeages op beide bovenarmen te zijn. Eén tattoo is gefotografeerd en wordt door de jongen en zijn vriendin herkend. De andere was, vanwege de verregaande ontbinding van de arm, 'verdwenen'.

Wanneer het onderzoek is afgerond en we bij de forensische bus staan, zegt Tom, nadat hij een sigaret opsteekt, dat hij blij is dat het onderzoek erop zit. Hij vond het een extreem vies en 'jeukerige situatie'. Met geparfumeerde loti-ondoekjes maken Tom en Bernard hun gezicht en handen meerdere malen schoon. Ik volg hun voorbeeld.

Fragment 19 – Een teamleider over het welzijn van zijn personeel

Binnen het team waar ik nu meeloop zijn sinds kort *mental check-up* gesprekken ingevoerd voor forensisch rechercheurs. Dit is een jaarlijks gesprek met een psycholoog. Naar aanleiding van de gesprekken die afgelopen maand zijn gevoerd, zijn twee rechercheurs 'thuis komen te zitten', aldus de teamleider die ik hierover spreek. De psycholoog constateerde bij deze medewerkers ernstige burn-outklachten en 'zij moesten het dringend rustiger aan gaan doen'. Daarnaast is in het afgelopen jaar bij twee collega's PTSS gediagnosticeerd. Bij beide rechercheurs vormde een gebeurtenis in het privéleven een trigger voor steeds terugkerende flashbacks van PD-onderzoeken van jaren geleden. Op dit moment zijn zij daarvoor onder behandeling.

In het gesprek merkt de teamleider op 'dat er binnen het team een cultuur is dat alles gezegd kan worden. Er is veel energie in gestoken om dat te bereiken. Want het is heel moeilijk om mensen "nee" te leren zeggen tegen klussen. Ze willen juist overal bij zijn. Soms zijn ze boos bij wijze van spreken, omdat ze niet gebeld zijn voor een klus. Nu gaat dat een stuk beter, maar nog steeds vinden sommigen het lastig. Ze schamen zich ervoor dat ze het rustiger aan

moeten doen, een falen voor zichzelf wellicht. Of ze hebben het gevoel dat ze het team in de steek laten, want nu moeten anderen dat werk er allemaal bij doen. Alleen door een goede band te hebben met medewerkers, kun je als leidinggevende inspringen in situaties en daardoor mensen voor zichzelf beschermen. Of aanspreekpunt zijn, zodat ze hun hart kunnen luchten. Je moet dicht bij de mensen staan, tijd met hen doorbrengen, anders heb je daar geen zicht op en krijg je ook geen feeling met wat er speelt. Ik maak daar echt heel bewust tijd voor en bezoek ook PD's om mijn betrokkenheid te tonen, want anders komt het er niet van door alles wat je moet doen als leidinggevende. Het is zo belangrijk, goede zorg voor medewerkers, want het is heel zwaar werk. Zoveel doden per jaar. En ondanks dat we hier zoveel waarborgen hebben, zie je nog steeds dat mensen klachten ontwikkelen.'

Overigens beschikt niet ieder forensisch team over *mental check-up* gesprekken. Eén van de geobserveerde teams kan het volgens de teamleider niet invoeren vanwege financiële beperkingen. Om diezelfde reden heeft een ander forensisch team het één jaar na invoering weer moeten stopzetten.

Fragment 20 – Een bijzonder telefoontje

Vandaag neem ik afscheid van het geobserveerde forensische team. Ik heb gebak gehaald als bedankje voor de ervaren gastvrijheid. Het voelt onwennig om afscheid te nemen van mensen waar je een aantal weken intensief mee hebt opgetrokken. Verrassend hoe snel ik me toch een beetje onderdeel van het team ben gaan voelen. Met de meeste rechercheurs had ik erg leuk en gemakkelijk contact. Er waren echter ook een paar rechercheurs waar ik meer moeite voor moest doen. Gesprekken verliepen in het begin wat stroef en ik vond het lastig om met hen over intieme onderwerpen te praten. Bij één rechercheur, Gerben, had ik dat in het bijzonder. Ik kan eigenlijk wel zeggen dat hij een soort van 'angstgegner' was. Dat gevoel ontstond in ons eerste gesprek. Tijdens de lunch zat ik naast hem en stelde ik me persoonlijk aan hem voor. Ik vertelde wat over het doel en de opzet van mijn onderzoek. Ik was nog niet uitgesproken of hij zei gelijk zoiets in de trend van dat hij dit werk al ruim vijftien jaar uitvoert zonder problemen en nu kwam ik en ging ik hem even PTSS aanpraten. Of ik dat vooral maar niet wilde doen. Hij was zeer kritisch op de relevantie van mijn onderzoek. Dat geld had volgens Gerben beter aan andere zaken uitgegeven kunnen worden.

Gedurende mijn observatieonderzoek kostte het mij veel moeite om Gerben erin te betrekken. Het was voor mij verleidelijk om hem links te laten liggen en met rechercheurs te praten en mee te gaan naar PD's die wel makkelijk in de omgang waren. Ik heb de 'investering' in Gerben toch gedaan, omdat ik vond dat ik het aan mijn stand als onderzoeker verplicht ben en het mij ook fascineerde waarom hij zo vijandig reageerde. Uiteindelijk heb ik met Gerben een heel openhartig gesprek gehad op de terugweg van een PD-lijkfinding. Hij vertelde over de impact die het werk op hem heeft en dat hij daar liever niet over praat als het niet hoeft. 'Wat heeft het voor zin Henk, al die ellende weer ophalen. Het gaat goed zo, ik heb het erg naar mijn zin bij FO en wil dat graag zo houden.' Dat hij hier toch met mij over wilde praten had ik niet verwacht. Maar wat ik helemaal niet zag aankomen, was dat hij mij vandaag belde om persoonlijk afscheid van me te nemen. Hij kon twee dagen geleden helaas niet bij mijn afscheid van het team aanwezig zijn, zo geeft Gerben aan. 'Ik bel je even om je te bedanken voor jouw onderzoek en de manier waarop je dat doet. Ik wens je veel succes toe met het op papier zetten van jouw verhaal. Ik ben benieuwd naar de uitkomsten.'

4

Forensisch rechercheurs en hun mentale weerbaarheid

*'Dat klinkt misschien raar, maar zo werkt dat voor mij'*³⁷

Psychosociaal onderzoek binnen het politiedomein richt zich hoofdzakelijk op agenten die verantwoordelijk zijn voor ordehandhaving en noodhulp. Er is relatief weinig onderzoek gedaan naar het welzijn van rechercheurs. Deze politiefunctionarissen, die binnen specialiserende eenheden werken, blijken binnen de wetenschap een onderbelichte groep te zijn (Dabney et al., 2013; Sollie, Kop & Euwema, 2014). Dit geldt des te meer voor onderzoek naar het psychosociaal welzijn van forensisch rechercheurs. Voor zover bekend besteden slechts vier studies daar aandacht aan. Uit deze onderzoeken blijkt dat forensisch rechercheurs frequent blootgesteld worden aan stressoren. Volgens Pavsic Mrevlje (2016) wordt dit type rechercheur veel vaker en intensiever geconfronteerd met de dood dan andere politiefunctionarissen. Dit komt doordat zij in hun werk te maken hebben expliciete, gewelddadige 'scenes of death' en met het zien, ruiken en aanraken van lijken, lichaamsdelen en lichaamsvloeistoffen (Pavsic Mrevlje, 2016:1). Verder kan het aanwezig zijn van nabestaanden van het slachtoffer ook een belangrijke bron van stress zijn (Kelty & Gordon, 2015; Vivona, 2014). Het aanzien van hun verdriet kan een ingrijpende ervaring zijn voor forensisch rechercheurs. Naast deze potentiële stresserende omstandigheden op de plaats delict, zijn andere werkgere-

---

³⁷ Dit hoofdstuk is een bewerking van het artikel: Sollie, Kop & Euwema (2017). Mental resilience of crime scene investigators: How police officers perceive and cope with the impact of forensic investigations. *Journal of Criminal Justice and Behavior* (in press).

lateerde stressoren het werken in ploegendienst en personeelstekorten die resulteren in het moeten draaien van extra diensten en het annuleren van vrije dagen (Kelty & Gordon, 2015).

Vanwege de aard van hun werkzaamheden mag redelijkerwijs verwacht worden dat de cumulatieve impact van deze blootstelling tot mogelijke schadelijke psychologische effecten kan leiden, zoals burn-out en secundaire traumatisatie (Hyman, 2004; Kelty & Gordon, 2015; Pavsic Mrevlje, 2016). In het geval van burn-out ervaart de forensisch rechercheur emotionele uitputting en depersonalisatie als gevolg van langdurige blootstelling aan operationele en organisationele stressoren (Demerouti et al., 2001; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999). Secundaire traumatisatie, ook wel compassie vermoeidheid genoemd, refereert aan de stress die het gevolg is van de confrontatie met lijden van anderen (Figley, 2002; Jenkins & Baird, 2002). De indirecte blootstelling aan traumatische ervaringen van slachtoffers waarmee een professional zich identificeert, kunnen posttraumatische stressklachten veroorzaken, zoals terugkerende beelden, concentratieproblemen, slapeloosheid en gevoelens van irritatie, agitatie en hulpeloosheid. Secundaire traumatisatie is onder andere waargenomen bij medewerkers in de gezondheidszorg en eerstehulpverleners en wordt derhalve ook wel de 'cost of caring' genoemd (Figley, 2002; Krause, 2009).

Uit eerdere studies onder forensisch rechercheurs blijkt echter dat ondanks de veelvuldige blootstelling aan potentieel traumatische omstandigheden op de plaats delict, de meeste rechercheurs in staat zijn om hun opsporingswerk op duurzame wijze te blijven uitvoeren (Hyman, 2004; Kelty & Gordon, 2015; Pavsic Mrevlje, 2016). Met name emotiegerichte copingstrategieën, zoals het gebruik van humor en het luchten van emoties bij collega's, blijken behulpzaam gevonden te worden in het omgaan met belastende werksituaties (Kelty & Gordon, 2015; Pavsic Mrevlje, 2016; Vivona, 2014). Het doel van deze studie is om meer inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs: wat stelt hen in staat om dit type opsporingswerk op een duurzame wijze uit te voeren ondanks belastende werkomstandigheden en ingrijpende gebeurtenissen. Zo is nog onduidelijk hoe belastende werksituaties ontstaan en wat de effecten daarvan zijn op een forensisch rechercheur. Onbekend is eveneens welke afwegingen deze rechercheurs maken bij de inzet van copingstrategieën en op welke wijze deze bij-

dragen aan hun mentale weerbaarheid. Hulpbronnen die nodig zijn om copingstrategieën toe te passen worden eveneens onderzocht. Uit eerder onderzoek onder kinderpornorechercheurs is namelijk gebleken dat individueel, team-, organisatie- en privé gerelateerde hulpbronnen een cruciale rol spelen in het copingproces (Sollie et al., 2014). In deze studie staan daarom de volgende twee onderzoeksvragen centraal:

1. *Hoe ervaren forensisch rechercheurs de uitvoering van opsporingszaken en welke effecten heeft dit werk op hun functioneren?*
2. *Welke copingstrategieën en hulpbronnen dragen in deze werkcontext bij aan de mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs?*

Voor zover bekend is dit de eerste studie waarin langdurige systematische observatiestudies uitgevoerd zijn bij verschillende forensische recherche-teams in combinatie met een groot aantal interviews met rechercheurs en teamleiders. Voordat verder ingegaan wordt op de gehanteerde methodologie en beantwoording van de onderzoeksvragen, wordt eerst het concept mentale weerbaarheid nader gedefinieerd en toepasbaar gemaakt voor de recherchecontext. Dit hoofdstuk sluit af met conclusies en een discussie waarin wordt stilgestaan bij de beperkingen en implicaties van deze studie.

Mentale weerbaarheid binnen de opsporing³⁸

Dat de meeste kinderpornorechercheurs weinig hinder ondervinden van blootstelling aan potentieel traumatische gebeurtenissen en routinematige stress is binnen het weerbaarheidsparadigma geen bijzondere constatering. Een belangrijk uitgangspunt binnen dit theoretische perspectief is immers dat gezonde reacties op stressvolle gebeurtenissen normaal zijn (zie hoofdstuk 1). Confrontaties met stressvolle ervaringen zijn binnen dit onderzoeksparadigma geen automatische voorbode voor negatieve uitkomsten, maar bieden juist mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en verbeterd functioneren. Mentale weerbaarheid wordt echter op verschillende manieren gedefinieerd en derhalve onderzocht. In deze studie wordt op basis van het werk van met name Reich et al. (2010) en Zautra et al. (2010) de mentale weerbaarheid

---

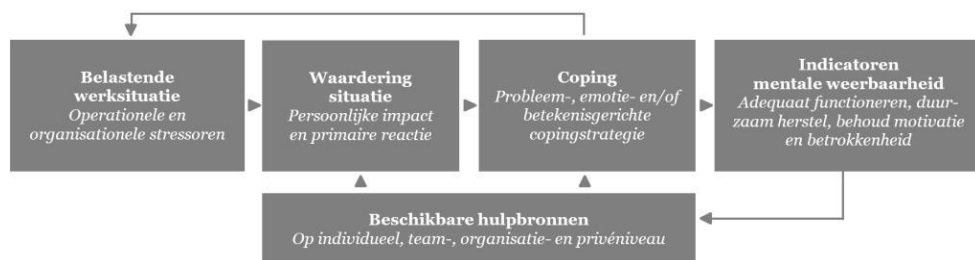
³⁸ De inhoud van de oorspronkelijke paragraaf is reeds beschreven in hoofdstuk 1 en 2. Voor de zelfstandige leesbaarheid van dit hoofdstuk is een samenvatting van de oorspronkelijke paragraaf weergegeven. Voor een nadere uitwerking van mentale weerbaarheid en de toepassing daarvan in de opsporingscontext, zie paragrafen 1.4 en 2.5.

van een forensisch onderzoeker gedefinieerd als: *‘de uitkomst van een copingproces waarin in- en externe hulpbronnen de onderzoeker in staat stellen om binnen de taakuitoefening adequaat te blijven functioneren gedurende belastende werksituaties, daar duurzaam van te herstellen, met behoud van motivatie voor het onderzoekwerk en betrokkenheid bij de opsporingsdoelen’* (zie ook hoofdstuk 1). Mentale weerbaarheid is in deze opvatting geen statische conditie of stabiele persoonlijkheidseigenschap, maar een tijdelijke en situationele toestand. Of een forensisch onderzoeker op positieve wijze weet om te gaan met werkgerelateerde stressoren is afhankelijk van (1) diens inschatting van de persoonlijke impact van de belastende werksituatie en hoe daar mee om te gaan, (2) de daadwerkelijke toepassing van een probleem-, emotie- en/of betekenisgerichte copingstrategie, en (3) beschikbare interne en externe hulpbronnen die een succesvolle toepassing van de gewenste copingstrategie mogelijk maken. Deze hulpbronnen van onderzoekers kunnen zich bevinden op het niveau van het individu, het team, de organisatie en de privéomgeving.

Op basis van deze theoretische uitgangspunten is in figuur 4.1 de samenhang weergegeven tussen belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en mentale weerbaarheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat met de pijl die van coping naar belastende werksituaties loopt, wordt bedoeld op de verandering van de belastende werksituatie door de toepassing van een copingstrategie en het daarmee wegnemen dan wel reduceren van de stressor (Lazarus & Folkman, 1984). Verder is gezien de dynamische aard van mentale weerbaarheid in dit heuristisch model een feedback-loop opgenomen (Bennett & Bandura, 2004; Burke, Shakespeare-Finch, Paton & Ryan, 2006; Tedeschi & Calhoun, 2004). De idee daarbij is dat positieve uitkomsten kunnen leiden tot een versterking of toename van hulpbronnen waardoor belastende omstandigheden als minder stressvol ervaren zullen worden en men beter in staat is om daar mee om te gaan, wat vervolgens weer leidt tot positieve uitkomsten. Aan de hand van dit heuristisch model zijn de ervaringen van forensisch onderzoekers in kaart gebracht.

Figuur 4.1 Conceptualisatie mentale weerbaarheid binnen de opsporing (Sollie, Kop & Euwema, 2014)

4.1 Onderzoeksmethoden

Om inzicht te krijgen in de dynamische processen die van invloed zijn op mentale weerbaarheid, is het van belang om ervaringen, drijfveren en opvattingen van rechercheurs met en over aspecten van hun werk te ontdekken en te interpreteren binnen de context waarin zij werkzaam zijn. Voor dit doel is gebruik gemaakt van een kwalitatief multimethodisch onderzoeksdesign bestaande uit een contextanalyse, participerende observatiestudies bij vijf forensische teams en interviews met dertig forensisch rechercheurs en vijf teamleiders.

Contextanalyse forensische teams

Deze empirische studie is gestart met het uitvoeren van een contextanalyse. Door het analyseren van beleidsstukken van de politie,³⁹ relevante rapporten⁴⁰ en artikelen uit een politievakblad⁴¹ en verkennende gesprekken met drie forensisch rechercheurs/professionals, een teamleider en een beleidsmedewerker,⁴² is inzicht verkregen in de organisationele en operationele context van forensische teams: hoe vindt de aansturing binnen de teams plaats, welke

³⁹ Dit betreffen de volgende twee beleidsstukken: (1) Landelijk Programma Forensische Opsporing (2012). *Generieke FO Processen*. (2) Raad van Korpschefs, Programma forensische opsporing (2012). Toekomstbeeld forensische expertise.

⁴⁰ Dit betreffen de volgende twee rapporten: (1) De Poot, C. (2011). *Lectorale rede: Wetenschap op de plaats delict*. Apeldoorn/ Amsterdam: Lectoraat forensisch onderzoek. (2) Dobbelaar, J., Visser, D.J.M.I., & Muller, E.R. (2009). *Recherchewerk en forensische expertise*, een verkenning. Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.

⁴¹ Verschillende artikelen uit het politievakblad Blauw (www.politievakblad-blauw.nl) waarin ontwikkelingen worden beschreven ten aanzien van de forensische opsporing. Het betreffen de nummers 1-2 (2013); nr. 7, 9 (2012); nr. 9, 19 (2011); nr. 13, 15 (2010); nr. 10 (2009); nr. 11 (2007).

⁴² Dit zijn respectievelijk dhr. A. van Wamelen, dhr. S. Ernst, dhr. J. de Rade, dhr. G. Houben en mevr. S. van Rooijen.

doelstellingen worden gehanteerd en uit welke taken en werkprocessen bestaat de uitvoering van een forensische opsporingszaak. Eveneens is onderzocht hoe het personeelsbeleid is vormgegeven (zoals werving en selectie, opleidingen, carrièreperspectieven) en in hoeverre er vanuit de organisatie aandacht is voor het welzijn van deze onderzoekers. Deze onderzoeksmethode diende enerzijds om het observatieonderzoek op een verantwoorde wijze af te bakenen (selectie van te observeren teams, vaststelling aard en omvang van te observeren werkprocessen). Anderzijds vormde de verworven informatie in combinatie met de kennis uit de literatuurstudie over stress en politiewerk, de *sensitizing concepts*⁴³ tijdens de observatiestudie (Blumer, 1954; Bowen, 2006).

Participerende observatiestudie in vijf forensische teams

In de periode oktober 2014 – april 2015 is een participerende observatiestudie uitgevoerd binnen vijf verschillende forensische teams verspreid over geheel Nederland. In deze periode is de onderzoeker ruim 440 uur aanwezig geweest bij de betreffende forensische teams. Gedurende deze etnografische studie hanteerde de onderzoeker dezelfde werktijden als de rechercheurs om zodoende hun gedrag en handelingen bij de uitvoering van uiteenlopende werkzaamheden te kunnen observeren. De onderzoeker heeft zelf geen opsporingshandelingen verricht. Gegeven het exploratieve doel van deze studie is geen strikt observatieprotocol gehanteerd, maar zijn *thick descriptions* (Geertz, 1973) gemaakt van de alledaagse gang van zaken, bijzondere gebeurtenissen, de fysieke omgeving en sociale interacties in het forensische team (Mulhall, 2003). Door aanwezig te zijn bij onderzoeken op de plaats delict, laboratoriumonderzoek aan sporen(dragers), werkoverleggen en het afhandelen van administratieve taken, is inzicht verkregen in de aard van de werkprocessen binnen een forensisch team en de wijze waarop rechercheurs daarmee omgaan. Om de werkzaamheden niet te verstoren werd steeds in overleg met de betreffende rechercheurs bepaald of de onderzoeker aanwezig kon zijn. Er heeft zich geen situatie voorgedaan waarbij observatie niet mogelijk was. Om zo min mogelijk invloed uit te oefenen op de betreffende situatie en daarmee verstoring van de dataverzameling te minimaliseren, werd de uitvoering van werkzaamheden op gepaste afstand geobserveerd. Na afloop werd, waar mogelijk *on the spot*, met de rechercheur(s) besproken welk effect

---

⁴³ Volgens Blumer geven '[sensitizing concepts] the user a general sense of reference and guidance in approaching empirical instances. Whereas definitive concepts provide prescriptions of what to see, sensitizing concepts merely suggest directions along which to look.' (1954:7).

deze uiteenlopende werkzaamheden op hen hebben en hoe zij daarmee omgaan. Om vertrouwen op te bouwen en daardoor toegang te verkrijgen 'to the hidden dimensions of the subjects' world' (Hunt, geciteerd in Spano, 2005:594) zijn dergelijke gesprekken meerdere malen met in totaal 54 verschillende forensisch rechercheurs gevoerd. Deze vonden plaats tijdens autoritten voor en na afloop van een onderzoek op een plaats delict, op de eigen werkplek bij het uitvoeren van administratieve opsporingstaken, in laboratoria bij het nader onderzoeken van sporen(dragers) en tijdens vele koffiemomenten. Deze werkwijze stimuleerde forensisch rechercheurs om uitgebreid te vertellen over de stressoren in hun werk en de toepassing van copingstrategieën die volgens hen effectief zijn in de betreffende specifieke werksituaties. De bevindingen uit de observaties en gesprekken zijn na afloop direct en zo uitgebreid en letterlijk mogelijk vastgelegd in een dagboek.

Interviews met vijf teamleiders forensische opsporing

De derde toegepaste onderzoeksmethode betrof het interviewen van de vijf teamleiders van de geobserveerde forensische teams. Deze interviews gingen over het functioneren van hun team en daarin kwamen aspecten aan de orde als de aard en omvang van zaken die zijn uitgevoerd, de werkcultuur, de ervaren werkdruk en ontwikkelingen op zaaks- en personeelsgebied. Tevens werd met de teamleiders gesproken over het functioneren en de gezondheid van hun teamleden (functioneringsgesprekken, ziekteverzuimcijfers). Deze vertrouwelijke informatie is gebruikt om, voor zover mogelijk, de bevindingen uit de interviews met forensisch rechercheurs op hun betrouwbaarheid te toetsen. Bijvoorbeeld: als een rechercheur aangaf niet ziek te zijn geweest in het afgelopen jaar of een goede beoordeling te hebben gehad bij het functioneringsgesprek, kon dat gecheckt worden met de informatie van de leidinggevende. Dergelijke controles leverden overigens bij het analyseren van de data geen discrepanties op.

Diepte-interviews met dertig forensisch rechercheurs

Tot slot zijn per team een aantal rechercheurs geïnterviewd; in totaal dertig. Medewerking was op vrijwillige basis en alle benaderde respondenten waren daartoe bereid. De interviews vonden op afspraak plaats op de werklocatie van de respondent. Om vrijuit spreken te stimuleren en eventuele afleiding en meeluisteren door derden te voorkomen, vonden de interviews plaats in

een afgesloten ruimte waarbij er geen zicht was op de werkvloer. De gemiddelde duur van een interview bedroeg 89 minuten.⁴⁴ Om de betrouwbaarheid van de interviews te bevorderen is een semigestructureerd interviewprotocol ontwikkeld (zie bijlage 2). Dit protocol is opgebouwd uit elf thema's waarbij de respondent door het stellen van open vragen de ruimte werd gegeven om naar eigen inzicht te antwoorden.⁴⁵ Door vervolgens door te vragen op gegeven antwoorden, leverden deze interviews zeer gedetailleerde narratieven op over hoe rechercheurs hun dagelijkse werk ervaren, hoe zij omgaan met verschillende belastende werkaspecten en hoe effectief zij dit zelf vinden, en welke persoonlijke, team-, organisatie- en privéfactoren in dit proces ondersteunend zijn. Om het risico op sociaal wenselijk gedrag te verminderen, hebben de respondenten de garantie gekregen dat de interviewdata anoniem worden verwerkt. Om die reden worden respondentnummers bij citaten weergegeven en geen situaties beschreven die te herleiden zijn naar respondenten. Naast het gebruik van een interviewprotocol, vrijwillige deelname en anonieme verwerking van de data, zijn andere toegepaste betrouwbaarheidsmaatregelen het opnemen van de interviews met een digitale recorder en het letterlijk transcriberen van de opnames (Maxwell, 1992). De transcripten zijn ter controle en instemming voorgelegd aan de respondenten. Alle respondenten vonden de interviews accuraat en gingen akkoord met het gebruik van de gegevens.

Binnen de Nederlandse politie vindt de werving van forensisch rechercheurs enkel plaats op vrijwillige basis. Daarbij bestaat de mogelijkheid om kandidaten zowel binnen de politieorganisatie (doorstromers) als daarbuiten (zij-instromers) te werven. Zo zijn er forensisch rechercheurs die jaren binnen de uniformdienst en/of generieke recherche hebben gewerkt alvorens de overstap te maken naar de forensische opsporing. Daarnaast zijn er ook forensisch rechercheurs die geen bredere politiecarrière hebben; zij hebben als 'buitenstaander' gesolliciteerd op een functie binnen de forensische opsporing. Ter bevordering van de externe validiteit is bij de selectie van respondenten daarom gestreefd naar een zo gevarieerd mogelijke populatie (Patton, 1990) en is rekening gehouden met verschillen in leeftijd, geslacht, functie, rang,

---

⁴⁴ Het bereik van de interviews is 68 tot 116 minuten en de standaarddeviatie is 14,8 minuten.

⁴⁵ De elf thema's waarover forensisch rechercheurs zijn bevraagd, zijn: persoonlijke kenmerken, werkervaring, motivatie en verwachtingen, werkuitvoering en -beleving, persoonlijk welzijn, team, privésituatie, belastende werksituaties en hulpbronnen, visie op mentale weerbaarheid, persoonlijke ontwikkeling en toekomstperspectief.

werkervaring en thuissituatie. In tabel 4.1 zijn de demografische gegevens van de geïnterviewde forensisch rechercheurs weergegeven.

Tabel 4.1 *Overzicht demografische gegevens geïnterviewde forensisch rechercheurs*

	Frequentie	Percentage
<i>Leeftijd</i>		
20-29	1	3,3
30-39	10	33,3
40-49	5	16,7
50-59	13	43,3
60-67	1	3,3
<i>Geslacht</i>		
Man	20	66,7
Vrouw	10	33,3
<i>Relatie</i>		
Ja	28	93,3
Nee	2	6,7
<i>(Klein)kinderen</i>		
Ja	22	73,3
Nee	8	26,7
<i>Aantal jaar werkzaam bij politie</i>		
5-10	7	23,3
11-15	2	6,7
16-20	8	26,7
21 of meer	13	43,3
<i>Aantal jaar werkzaam bij forensische opsporing</i>		
3-5	5	16,7
6-10	11	36,7
11-15	6	20
16 of meer	8	26,7
<i>Rang</i>		
Buitengewoon opsporingsambtenaar	9	30
Hoofdagent	3	10
Brigadier	12	40
Inspecteur	6	20
<i>Achtergrond</i>		
Doorstromer	22	73,3
Zij-instromer	8	26,7

Analyse empirische data

De verkregen data uit de observatiestudies en interviews zijn op thematische wijze geanalyseerd (Braun & Clarke, 2006). Om thema's te kunnen identificeren en te analyseren is gebruik gemaakt van coderingssoftware *Atlas.ti*. Ter bevordering van de interne validiteit zijn de relevante tekstpassages uit het observatiedagboek (bestaande uit observatieaantekeningen en gespreksverslagen) en de transcripten van de diepte-interviews op basis van een proces van inductief redeneren gecodeerd en gecategoriseerd (Campbell et al., 2013). Dit betekende dat twee onderzoekers⁴⁶ onafhankelijk van elkaar transcripten hebben gecodeerd. Dit coderingsproces is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen voor thematische analyse (Braun & Clarke, 2006) door allereerst vertrouwd te raken met de data (door het meerdere keren lezen van transcripten en dagboek aantekeningen) en vervolgens initiële codes te ontwikkelen waarmee relevante aspecten in de data op een systematische wijze vastgelegd konden worden. Na elke coderingsronde werden de ontwikkelde hoofdcodes (bijvoorbeeld team) en subcodes (emotioneel gerichte ondersteuning, taakgerichte ondersteuning) net zolang bediscussieerd totdat er overeenstemming werd gevonden over de betreffende codering en alle relevante passages in de transcripten en het dagboek onder te brengen waren in een congruent codeboek (Barbour, 2001).

Om het codeboek te ontwikkelen zijn in totaal vier van dergelijke coderingsronden uitgevoerd met *ad rondom* gekozen transcripten (zie bijlage 2). Aan de hand van dit codeboek zijn vervolgens alle dagboek aantekeningen en transcripten gecodeerd.⁴⁷ De identificatie en analyse van thema's omvatten vervolgens de volgende fases: (1) het zoeken naar thema's door codes te ordenen in potentiële (sub)thema's zoals belastende werksituaties, copingstrategieën en hulpbronnen; (2) het testen van de thema's in relatie tot de data (zijn alle codes ondergebracht in thema's); (3) continue analyse om de kenmerken van elk thema zo specifiek mogelijk te maken en heldere definities en titels te formuleren (Braun & Clarke, 2006). Gedurende het analyseproces werd de conceptualisering van de data bediscussieerd op basis van een 'consensus approach' (Evans, Pistring & Billings, 2013), inhoudende dat (sub)thema's vastgesteld werden op basis van consensus binnen het onderzoeksteam.

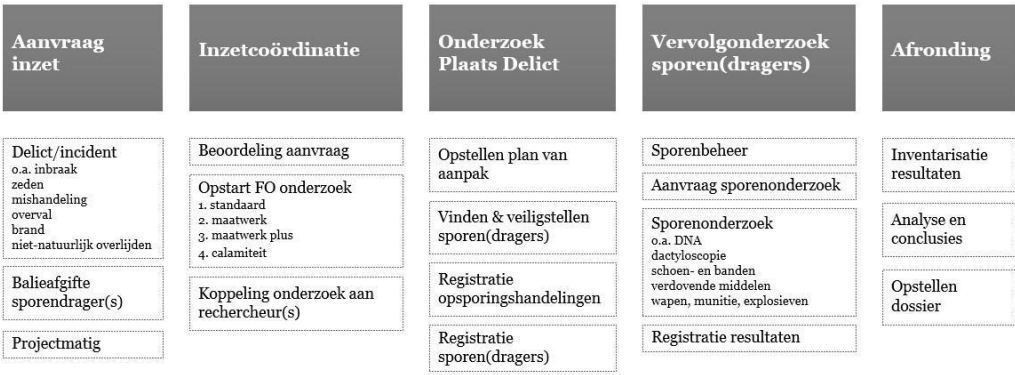
⁴⁶ Dit zijn dr. N. Kop en drs. H. Sollie.

⁴⁷ Bij de eerste auteur is een geanonimiseerd bestand in te zien waarin de hoofd- en subcodes aan de betreffende tekstpassages in de transcripten en veldnotities zijn gekoppeld.

4.2 Belastende werksituaties van forensisch rechercheurs

De uitvoering van een forensische opsporingszaak bestaat uit vijf opeenvolgende werkprocessen, zoals in figuur 4.2 is weergegeven. Voor een rechercheur start een opsporingszaak bij de inzetcoördinatie waar de forensisch rechercheur aan een onderzoek op een plaats delict wordt gekoppeld. Nadat het onderzoek is afgerond worden de veiliggestelde sporen(dragers) nader onderzocht in het eigen of een extern laboratorium.⁴⁸ De opsporingszaak is afgerond als de uitgevoerde forensische opsporingshandelingen en de resultaten zijn vastgelegd in het onderzoeksdossier en deze is overgedragen aan het Openbaar Ministerie.

Figuur 4.2 Schematische weergave vereenvoudigd werkproces forensische opsporingszaak

Forensisch rechercheurs geven aan dat het voor hen geen lichtzinnige keuze is geweest om dit type opsporingswerk te gaan doen. Waar zij de technische kant van het werk erg interessant vinden, voor sommigen is het hun ‘droombaan’, beseft men dat met dit werk een behoorlijke mentale en fysieke belasting gepaard kan gaan. De meesten weten bij aanvang niet of zij wel tegen het werken met lijken kunnen. Hoewel de doorstromers in de uniformdienst met overleden personen te maken hebben gekregen, hoefden zij er niet mee te werken op een plaats delict, dat was immers een taak voor de collega’s van de forensische opsporing. De meeste respondenten hebben daarom een korte periode stagegelopen om te ervaren hoe het is om dit werk in de praktijk te doen, alvorens zij zich aanmeldde. Deze vorm van zelfselectie is een belangrijke

⁴⁸ Een extern bureau waar de Nederlandse politie veel mee samenwerkt is het Nederlands Forensisch Instituut (NFI).

factor in de stressbeleving van forensisch rechercheurs: men schat voor zichzelf in dat de belastende werksituaties hanteerbaar zijn waardoor men de confrontatie aandurft. De inhoud van het werk geeft doorgaans veel voldoening⁴⁹ en het personeelsverloop is zeer laag. Over de organisatorische context waarin dit werk plaatsvindt is men echter een stuk minder tevreden (zie onderstaande stressor reorganisatie).

Forensisch rechercheurs vinden veel situaties in hun opsporingswerk niet stressvol. Af en toe doen zich echter specifieke werksituaties voor die als (zeer) belastend worden ervaren. De frequentie verschilt waarin deze operationele en organisationele stressoren zich voordoen. Bovendien zijn er onderlinge verschillen in de waardering van deze stressoren. Zo vinden sommige forensisch rechercheurs 's nachts werken bijvoorbeeld erg belastend, terwijl anderen aangeven daar nauwelijks hinder van te ondervinden. Qua ervaren stressklachten blijkt uit de observatiestudie en de interviews dat het forensische opsporingswerk af en toe emotioneel en fysiek erg zwaar kan zijn; voor enkele respondenten, zo hebben zij aan den lijve ervaren, te zwaar. De uitoefening van dit werk heeft bij zes respondenten, al dan niet in combinatie met privéproblematiek, geleid tot burn-out. Verder kennen alle respondenten meerdere rechercheurs die burn-outklachten hebben opgelopen in de afgelopen jaren en geven zij in de interviews aan zich zorgen te maken over de gezondheid van enkele collega's. Tevens zijn binnen de vijf onderzochte teams in totaal vier rechercheurs gediagnosticeerd met PTSS-symptomen die te relateren zijn aan uitgevoerde werkzaamheden op de plaats delict.⁵⁰

Uit de data-analyse blijkt dat de ervaren effecten per werkproces verschillen. Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden wordt in het navolgende alleen ingegaan op de onderdelen van het werkproces die stress genereren. Deze belastende werksituaties en de daaraan gerelateerde stressoren zijn in tabel 4.2 weergegeven. Naast deze stressoren die verbonden zijn aan de uitvoering van een zaak, ervaren forensisch rechercheurs ook stressoren in hun werkomgeving. Deze organisationele stressoren zijn de veranderingen in de

---

⁴⁹ Op de vraag met welk cijfer tussen 1 en 10 zij hun opsporingswerkzaamheden waarderen, scoren forensisch rechercheurs gemiddeld een 8,3. Het bereik is 7,0 tot 9,5 en de standaarddeviatie is 0,58.

⁵⁰ Omdat het niet mogelijk bleek om ziekteverzuimcijfers op te vragen over de betreffende forensische teams, is deze informatie afkomstig uit de observatiestudie en de interviews met teamleiders en rechercheurs, waarbij hen is gevraagd na te gaan hoeveel forensische collega's gediagnosticeerd zijn met burn-out- en/of PTSS-klachten sinds zij werkzaam zijn bij de forensische opsporing.

organisatie, personeelstekort, gebrek aan carrière- en opleidingsmogelijkheden, conflicten met en/of gebrek aan ondersteuning leidinggevende, gebrek aan erkenning en waardering. Na de beschrijving van de vijf belastende werksituaties en daarmee samenhangende stressoren, wordt in het tweede deel van dit hoofdstuk ingegaan op de geïdentificeerde copingstrategieën en hulpbronnen die bijdragen aan de mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs (beantwoording onderzoeksvraag twee).

Tabel 4.2 *Belastende werksituaties binnen de forensische recherche: resultaat data-analyse*

Werkproces	Belastende werksituaties	Gerelateerde stressoren
Inzetcoördinatie	1. Piekbelasting: administratieve ophoping	- bovenmatige werkdruk - werkonderbreking - bureaucratische procedures
	2. Pikedruk: langdurige en onregelmatige werktijden	- fysieke uitputting - werk-thuisinterferentie
Onderzoek plaats delict	3. Confrontatie met menselijk leed	- type slachtoffer - uitvoeringswijze delict - vereenzelviging - contact met nabestaanden - omstandigheden levensbeëindiging
	4. Beslissingen nemen: dilemma's en twijfels	- twijfel over kwaliteit onderzoek - werkniveau en -houding collega's - samenwerking andere disciplines
	5. Fysiek belastende omstandigheden	- staat van het lijk - fysieke overbelasting
Reorganisatie	6. Onduidelijkheid, onzekerheid en personeelstekort	- veranderingen in werkprocessen - veranderingen in personeelsbeleid - personeelstekort

Piekbelasting: administratieve ophoping

Het werkaanbod van forensisch rechercheurs is afhankelijk van de inzetaanvragen van andere politiedisciplines, zoals de uniformdienst en de tactische recherche. Op basis van vaststaande inzetcriteria maken deze politiefunctionarissen de inschatting om forensisch onderzoek aan te vragen op een plaats delict. Dit betekent dat binnen een forensisch team te allen tijde rechercheurs op afroep beschikbaar dienen te zijn. Afhankelijk van het aantal incidenten kan het voorkomen dat de ene dag geen inzetaanvragen worden gedaan en

op andere dagen meerdere: *'Het is hier hollen of stilstaan'* (respondent 6). Rechercheurs kunnen zodoende in een korte werkperiode veel onderzoeken 'oplopen' die, nadat de werkzaamheden op de plaats delict zijn afgerond, administratief verwerkt moeten worden. Dit houdt in dat rechercheurs hun opsporingshandelingen schriftelijk vastleggen in een proces-verbaal, de veiliggestelde sporen administreren, hier eventueel vervolgonderzoek op uitvoeren (of dit extern aanvragen) en de resultaten van het onderzoek verwerken in het forensische dossier. Rechercheurs geven aan dat zij per zaak ongeveer 20% van de tijd aan werkzaamheden op de plaats delict besteden en de rest aan administratieve afhandeling.

Rechercheurs ervaren het als zeer belastend wanneer nieuwe zaken zich blijven aandienen terwijl zij hun vorige onderzoeken nog niet administratief verwerkt hebben. Door de bovenmatige werkdruk ontstaat er stagnatie in de afhandeling van opsporingszaken, waardoor rechercheurs het overzicht over uitgevoerde werkzaamheden binnen zaken verliezen en spanningen ontstaan, bijvoorbeeld door het risico op fouten, verlies van informatie en het steeds opnieuw moeten verdiepen in dezelfde zaak. Helemaal als zaken dringend afgerond moeten worden omdat de recherche en de officier van justitie op de uitslag van het forensisch onderzoek wachten. Dergelijke stressgevoelens worden versterkt door de tijdrovende procedures waar rechercheurs zich aan te houden hebben. Door het hanteren van bijvoorbeeld verschillende ICT-systemen, dienen sporen(dragers) meerdere keren handmatig ingevoerd te worden en is het beheer (opslag, verzenden, ontvangen) van sporen(dragers) een administratief intensieve taak. Tevens dient in de beleving van rechercheurs via omslachtige procedures toestemming te worden verkregen van bijvoorbeeld de teamleiding en de officier van justitie voordat onderzoek aan sporen(dragers) mag worden verricht. Dit maakt dat menig rechercheur gefrustreerd en geïrriteerd raakt door de administratieve afhandeling van onderzoeken, helemaal als geen toestemming wordt verleend voor vervolgonderzoek vanwege gebrek aan onderzoekscapaciteit. Met name rechercheurs die over beperkte ICT- en schrijfvaardigheden beschikken, zien als een berg tegen dergelijke klussen op.

'Ik merk gewoon dat bij de meeste forensisch rechercheurs de stress niet wordt veroorzaakt door het feit dat ze erop uit moeten om onderzoek op de plaats delict te doen, maar dat stress begint wanneer ze weer binnenlopen. Dat komt voor een groot

deel door de procesvoering, de administratie die gedaan moet worden, de verschillende systemen die gevoed moeten worden. De verhouding tussen onderzoek op de plaats delict en administratie is in mijn beleving scheefgegroeid.' (respondent 7)

Piketdruk: langdurige en onregelmatige werktijden

Om te allen tijde beschikbaar te zijn, worden binnen forensische teams verschillende diensten gehanteerd: dagdienst en piketdienst.⁵¹ De dagdienst begint doorgaans om 8.00 uur met een briefing en eindigt rond 17.00 uur. Om buiten 'kantoortijden' ook beschikbaar te zijn, worden rechercheurs ingepland voor een aantal piketdiensten per maand. Rechercheurs die belast zijn met piket gaan na een dagdienst naar huis en nemen hun dienstvoertuig met forensische opsporingsmiddelen mee. Zij dienen tot en met de volgende ochtend 8.00 uur telefonisch bereikbaar en beschikbaar te zijn om eventuele inzetaanvragen te kunnen afhandelen. Forensisch rechercheurs beschouwen de piketdienst als een noodzakelijk kwaad ('het hoort nu eenmaal bij het werk') en men is er aan gewend geraakt. Er zijn echter situaties waarin piketdiensten tot stress kunnen leiden. Enerzijds heeft dit te maken met de fysieke ontregeling (slaapdeprivatie) die piket veroorzaakt en anderzijds met de belastende effecten op het privéleven.

Forensisch rechercheurs met piketdienst worden geregeld 's nachts wakker gebeld om een onderzoek te gaan voeren. Inzetten gedurende de nacht maken dat rechercheurs, die overdag ook al hebben gewerkt, slaaptekort opbouwen. Gemaakte uren worden gecompenseerd doordat men de volgende werkdag later naar het werk kan komen, maar niet iedereen is in staat om weer te slapen na een inzet. Tevens geeft een aantal respondenten aan onrustig te slapen als zij piketdienst hebben en vermoeider wakker worden, ook als ze niet gebeld zijn: *'Je ligt er als het ware op te slapen, je kijkt toch even op je telefoon, van ben ik al gebeld'* (respondent 25). Met name in drukke periodes met meerdere inzetaanvragen per dienst, krijgt men door de lange werkdagen en het tekort aan slaap last van vermoeidheidsklachten. Rechercheurs voelen zich energieloos, prikkelbaar en hebben last van concentratievermindering. Dit is niet alleen vervelend voor de rechercheur in kwestie, maar heeft ook nadelige kwesties voor de kwaliteit van het werk op de plaats delict. Rechercheurs geven aan soms erg opgelucht te zijn als zij 's ochtends ontwaken en beseffen dat ze de afgelopen nacht niet zijn opgeroepen voor een onderzoek op de plaats delict.

---

⁵¹ Binnen een aantal forensische teams worden naast dag- en piketdiensten ook 'late diensten' gehanteerd. Deze dienst beslaat de middag en avond (14.00-22.00 uur).

Naast fysieke ontregeling, kan de piketdienst ook stressvolle situaties binnen het privéleven veroorzaken. Rechercheurs ervaren het als belastend dat het werk continu op de achtergrond aanwezig is. Bij alles wat rechercheurs in pikettijd doen dient immers beseft te worden dat ze ieder moment opgeroepen kunnen worden. Er valt veel te plannen en af te stemmen, maar dit is niet altijd mogelijk en kan soms spanning of teleurstellingen opleveren in de relatie met partner, kinderen, familie en vrienden. Vanwege deze werk-thuisinterferentie en slaapdeprivatie, worden meerdere piketdiensten in korte tijd uitermate vervelend gevonden. De vulling van het piketrooster is dan ook vaak onderwerp van gesprek en zorgt regelmatig voor onrust binnen de teams. *'Emotionele belasting is ook als jij voor zes piketten gepland staat, er vervolgens tien of twaalf krijgt en daardoor tien of twaalf keer niet voor thuis beschikbaar bent'* (respondent 8). Respondenten geven aan dat een hoge piketdruk in combinatie met piekbelasting de voornaamste veroorzakers zijn van burn-outklachten onder forensisch rechercheurs.

Confrontatie met menselijk leed

Tijdens onderzoeken op plaatsen delict komen forensisch rechercheurs in aanraking met veel narigheid. Na een eerste fase waarin men geconfronteerd wordt met de werkzaamheden op plaatsen delict, zoals met en in de stank van lijken werken op de plek waar iemand van het leven is beroofd, treedt als vanzelf gewenning op. Als er al personeelsverloop is, dan vindt deze vooral plaats in de inwerkperiode, waarin men alsnog tot de conclusie komt dat men niet geschikt is voor dit werk. Forensisch rechercheurs die deze fase 'doorstaan', hebben op de meeste plaatsen delict geringe moeite om hun werkzaamheden uit te voeren. Hetgeen zij zien, voelen en ruiken, maakt geen bijzondere indruk (meer) en geeft geen stress. Er zijn echter plaatsen delict die zelfs zeer ervaren rechercheurs emotioneel gezien weten te raken en die hun functioneren belemmeren. Het is echter lastig aan te geven welk type plaats delict dergelijke emoties veroorzaakt; het zijn niet per definitie de meest gruwelijke moorden of de confrontatie met kinderlijken. Een type plaats delict die al menigmaal is afgehandeld kan door specifieke omstandigheden een emotionele trigger veroorzaken. Op basis van de interviews en talloze gesprekken hierover met rechercheurs, kunnen vijf soorten triggers onderscheiden worden: (1) type slachtoffer, (2) uitvoeringswijze delict, (3) vereenzelviging, (4) omstandigheden levensbeëindiging en (5) contact met nabestaanden.

De eerste trigger heeft betrekking op de persoon waarop onderzoek dient te worden verricht. Weerloze, ogenschijnlijk onschuldige mensen die om het leven zijn gebracht kunnen gevoelens als verdriet, onrechtvaardigheid en onmacht teweegbrengen bij rechercheurs. Het gaat dan vaak om baby's, kinderen, vrouwen en ouderen. De tweede trigger behelst de manier waarop het delict is uitgevoerd. Rechercheurs zijn soms verbijsterd en vol woede over hetgeen zij aan geweldsvormen tegenkomen: slachtoffers die op een beestachtige wijze om het leven zijn gebracht of personen die hun levenspartner en/of kinderen hebben vermoord. Het derde type trigger is vereenzelviging met hetgeen heeft plaatsgevonden op de plaats delict. In meest extreme vorm komt dit voor als de te onderzoeken persoon een bekende van de rechercheur is (zoals familie, kennissen, clubgenoten of buurtbewoners). Emoties kunnen echter ook veroorzaakt worden door een situatie op de plaats delict die grote gelijkenissen vertoont met het privéleven van een rechercheur en door herkenning invoelbaar wordt. Voorbeelden hiervan zijn overeenkomsten in levensfase en -omstandigheden, lichamelijke uiterlijkheden en leeftijd.

'Eén zaak heeft emotioneel veel indruk gemaakt, daar heb ik een traantje om gelaten. Het betrof een twee dagen oude baby die is overleden [...] Ik vond dit een heel schrijnende zaak om te doen. Het verdriet van de ouders maakte behoorlijk indruk, maar de reden waarom ikzelf denk dat het emotioneel veel met mij deed was dat ikzelf opa ben en op dat moment waren mijn kleinkinderen ook baby's.' (respondent 9)

De vierde trigger heeft betrekking op de confrontatie met trieste omstandigheden waarin mensen aan hun levenseinde komen. Het gaat vaak om situaties waarin mensen door een ongelukkige samenloop van omstandigheden om het leven zijn gekomen (ongelukken in/om het huis, op het werk of in het verkeer), op jonge leeftijd zelfmoord plegen of in volledige eenzaamheid zijn gestorven en na weken pas zijn gevonden. Rechercheurs ervaren daardoor de kwetsbaarheid en de negatieve kant van het leven. De vijfde en laatste trigger is het in aanraking komen met de emoties van nabestaanden waardoor gevoelens van medeleven ontstaan.

'Terwijl wij in het ziekenhuis bezig zijn met het lichamelijk onderzoek van het slachtoffer van een steekincident, arriveert zijn vader. Deze man maakte behoorlijk wat stennis, wat ik wel kan begrijpen hoor. Hij zei dat hij het ziekenhuis niet uitging voordat hij zijn zoon gezien had. Maar het lichaam was in beslaggenomen en er moest nog sectie op gebeuren, dus officieel mag dat niet. Maar uiteindelijk hebben we daar een praktische middenweg in gevonden, door eerst alle bemonsteringen te

doen en de sporen veilig te stellen en dan de familie door het raam naar het slachtoffer te laten kijken. Wij zijn om het hoekje in de kamer gaan staan uit voorzorg, omdat we bang waren dat ze toch de kamer in zouden gaan. Dat waren uiteindelijk drie sessies met ouders, broers et cetera en dan hoor je op dat moment al die emoties van de familie. En dat doe ik nooit meer. Dat was heel heftig. Dat vergeet je nooit en nooit meer. Voor mijzelf was dat niet fijn, omdat je dichtbij emoties komt. Daar wordt het lastig van.' (respondent 15)

Verder geven respondenten aan dat zij door het veelvuldig in aanraking komen met dode mensen anders over de dood zijn gaan denken. Het is voor hen geen abstract begrip meer en gevoelsmatig heeft het weinig lading. Dat anders denken komt vooral tot uiting bij overleden personen in de privésfeer. Rechercheurs merken dat zij daar vaak anders op reageren dan hun omgeving. Sowieso is men door het zien van al het leed emotioneel meer gehard; dat maakt het thuis weleens lastig om de problemen van naasten in te voelen en niet weg te relativiseren met gebeurtenissen uit het werk. Soms ervaren rechercheurs emoties door herinneringen aan specifieke plaatsen delict; zelfs jaren nadat zij het onderzoek hebben afgerond. Dit kwam ook tot uiting tijdens de interviews, waarin meerdere respondenten geëmotioneerd raakten toen zij hun herinneringen ophaalden over indrukwekkende gebeurtenissen.

'Op een morgen werden vier dode lichamen gevonden in een woning. De manier waarop deze mensen waren vermoord, was zo gruwelijk, zo gewelddadig, zo onmenselijk, dat vergeet je gewoon niet. Ik ging met een collega naar binnen en toen gingen we via de trap omhoog. We schrokken enorm van wat we aantroffen in de twee slaapkamers van de kinderen. We hebben die lichamen daar ter plekke onderzocht en dat was heel naar. Ik kan me dat nog heel goed herinneren. Ik merk nu dat ik wel wat emotioneler ben, ik voel het aan mijn stem. [De respondent begint te huilen en het interview wordt enige tijd onderbroken].' (respondent 13)

En hoewel forensisch rechercheurs het zelf niet als hinderlijk ervaren, is hun leefomgeving een aaneenschakeling van plaatsen waar zij herinnerd worden aan hun opsporingswerkzaamheden.

'Van de week nog stond ik op een kruising en daar in de buurt had een jongen zich verhangen, waarbij de burens kwamen klagen over de hoeveelheid vliegen en stankoverlast. Dat was tijdens de zomer en die jongen hing daar al enige tijd. En dan sta ik daar op die kruising en dan zie ik ineens weer die jongen voor mij. Mijn vrouw zegt ook: "Waar wij ook rijden met de auto, je hebt overal zaken gehad. Hou daar

nu maar eens mee op, met daarover te vertellen." Het zit blijkbaar toch in je onderbewustzijn. Niet dat ik daar last van heb, maar je onthoudt het dus allemaal wel. Het hoort erbij.' (respondent 21)

Beslissingen nemen: dilemma's en twijfels

Bij het aantreffen van een lijk zijn er grofweg vier scenario's mogelijk: er is sprake van natuurlijk overlijden, een ongeluk, zelfdoding of een misdrijf. Het is aan de forensische recherche, in samenwerking met de schouwarts en de tactische recherche, om op de betreffende plaats delict vast te stellen om welk scenario het gaat, dit met bewijsmateriaal te ondersteunen en de dader(s) via aangetroffen sporen te linken aan het gepleegde feit. Rechercheurs trachten na te gaan waar zij mogelijke, al dan niet voor het oog zichtbare sporen kunnen vinden, waarna zij deze via verschillende (chemische) technieken veiligstellen voor vervolgonderzoek in het laboratorium. Waar men bij inbraken alleen werkt, doet men dat bij zware misdrijven zoveel mogelijk met z'n tweeën of met een heel team. Er zijn plaatsen delict waar men minder dan een half uur nodig heeft om de sporen te verzamelen, andere plaatsen delict vergen soms dagenlange inzet. De meeste plaatsen delict genereren een 'gezonde spanning' bij rechercheurs om te achterhalen wat er gebeurd kan zijn. Er zijn echter verschillende situaties te identificeren die stress veroorzaken bij het nemen van beslissingen op een plaats delict. De eerste betreft het bestaan van twijfels over de kwaliteit van het onderzoek en hetgeen geconcludeerd kan worden op basis van de gevonden sporen.

'Het geeft frustratie dat je niks [qua sporen] hebt en dan wordt er weleens makkelijk gezegd van: "Wat er niet is, dat is er niet." Maar dan heb ik momenten van: "Heb ik het wel goed gedaan? Heb ik het wel in de juiste volgorde onderzocht?" [...] Soms kun je gewoon niet achterhalen wat het is en dan moet je je erbij kunnen neerleggen. Dan houdt het gewoon op, maar dat is een worsteling.' (respondent 14)

Rechercheurs proberen zo nauwkeurig en volledig mogelijk onderzoek te doen, maar er zijn veel aspecten waar men op moet letten tijdens een onderzoeksproces en de kans bestaat dat men taken vergeet uit te voeren of eventuele sporen mist. Met name zaken waarbij rechercheurs een misdrijf vermoeden, maar daar geen eenduidige sporen voor kunnen vinden, kunnen spanning teweegbrengen (bijvoorbeeld de mogelijkheid dat een moord door de dader is geënceneerd als ongeluk of zelfmoord). Mogelijk negatieve consequenties van keuzes die gemaakt moeten worden, vormen soms een grote last. Dergelijke 'hoofdpijnzaken' kunnen rechercheurs letterlijk wakker houden.

'Een zaak waar ik echt wakker van heb gelegen, en dat is de enige zaak geweest waarin ik dat ooit heb gehad, is de zaak waarin een vrouw onderaan de trap is gevonden door haar partner. Hij zegt dat ze van de trap is gevallen, maar wij denken dat hij haar heeft vermoord en het net heeft doen lijken op een val van de trap. We kunnen geen overtuigend bewijs vinden, maar mijn intuïtie zegt me dat hij het heeft gedaan.' (respondent 12)

Een tweede stressvolle situatie binnen deze categorie betreft de kwaliteit en werkhouding van collega's. Er zijn respondenten die aangeven dat zij meer last hebben van collega's dan van het inhoudelijke werk op de plaats delict. Zij hebben het dan niet over het feit dat het met de ene collega prettiger samenwerken is dan met de ander, maar over de (gegronde) vrees dat de betreffende collega over onvoldoende kennis en vaardigheden beschikt om in hun ogen kwalitatief goed onderzoek te doen. Het geeft stress als een collega niet kritisch reflecteert op zijn eigen handelen ('gemakzuchtige houding') en onjuiste conclusies trekt, sporen niet volgens de juiste procedures veiligstelt, veiligheidsvoorschriften negeert en niet openstaat voor feedback. Door onderlinge conflicten en gebrek aan vertrouwen, werken sommige rechercheurs niet meer met elkaar samen op een plaats delict.

De derde geïdentificeerde belastende situatie gaat over de samenwerking met andere politiedisciplines op de plaats delict en het verschil in onderzoeksbelangen. Het tactische researchteam wil doorgaans zo snel mogelijk weten wat er gebeurd is en wie dit gedaan kan hebben. Dit botst soms met het belang van zorgvuldigheid van forensisch onderzoek. Respondenten geven aan dat zij situaties hebben meegemaakt waarin veel druk is uitgeoefend om snel te werken en dat zij zich daardoor opgejaagd voelden. Ook kan het spanning geven als tactische rechercheurs zeer stellig en dwingend zijn in hun visie op mogelijke scenario's, zich gaan bemoeien met de forensische werkzaamheden en de deskundigheid van forensisch rechercheurs in twijfel trekken. Voor met name jonge en relatief onervaren forensisch rechercheurs kunnen dit zeer belastende werkomstandigheden zijn. Hetzelfde geldt voor zij-instromers die, vanwege onervarenheid met werkprocedures en onderlinge verstandhoudingen, hier in het begin vaak meer moeite mee hebben dan doorstromers.

Fysiek belastende werkomstandigheden

De vijfde en laatste categorie van stressoren die gelieerd is aan het werkproces van forensische opsporingszaken, betreft fysiek belastende werkomstandig-

heden. Afhankelijk van de staat van het lijk kan het werken op een plaats delict smerig zijn en aanzetten tot fysieke walging door bijvoorbeeld het ruiken van een zeer penetrante lijkenlucht, het in aanraking komen met lijkvocht, ontlasting, uiteengespatte lichaamsdelen en lijken die zijn aangetast door verrotting, ongedierte of (huis)dieren. Een aantal respondenten geeft aan dat zij moesten braken of neigingen daartoe hebben moeten onderdrukken tijdens hun werk.

‘Dat was een lijk dat er al heel lang lag, een hoop maden en je krijgt dan zo’n vieze laag was. Ik moest zijn kleding openknippen en dat was helemaal vet geworden. En daar moest je doorheen knippen. Ik kan heel veel hebben, maar dat was zo ranzig.’
(respondent 24)

Lichamelijk zware werkomstandigheden kunnen ook tot spanning leiden. Rechercheurs dienen hun werk op uiteenlopende, soms lastige locaties uit te voeren zoals in krappe ruimtes, op grote hoogte en middenin de natuur. Indien er sprake is van een plaats delict in de open lucht (een ‘buiten-pd’), kunnen weersomstandigheden ook belastend zijn (regen, hitte, vrieskou, gure wind). Langdurig werken in dergelijk omstandigheden, in rare houdingen en op irreguliere tijdstippen valt rechercheurs fysiek en daarmee ook mentaal zwaar. Evenals met vieze werkomstandigheden kost het veel inspanning om de neiging te onderdrukken zo snel mogelijk af te ronden en om zichzelf te dwingen het onderzoekswerk uit te voeren.

Organisatorische onduidelijkheid, onzekerheid en personeelstekort

Ten tijde van ons onderzoek bevond de Nationale Politie zich in een langlopende reorganisatie.⁵² Door dit grootschalige transitieproces vinden binnen de forensische opsporing veel veranderingen plaats ten aanzien van werkprocedures en -systemen, werklocaties, teamindeling en personeelsbeleid. De vele onduidelijkheden en onzekerheden die gepaard gaan met dit proces, zorgen voor veel onrust en cynisme binnen de forensische teams (‘het zal wel weer om bezuinigingen gaan’, ‘er wordt nooit naar ons geluisterd’) en voor persoonlijke spanningen en frustraties over veranderende carrièreperspectieven. Dit heeft zijn weerslag op de werksfeer en de motivatie van rechercheurs.

---

⁵² In 2012 is gestart met de omvorming van de Nederlandse politie door de voormalige 26 politiekorpsen onder te brengen binnen één politiekorps, de Nationale Politie. Medio 2015 is de verwachting bij het verantwoordelijke ministerie van Veiligheid & Justitie dat deze reorganisatie nog jaren gaat duren.

'De beleidskeuzes en alle andere dingen die door de reorganisatie spelen, irriteren mij mateloos. Dat bereikt nu wel het punt van: het is een en al ellende en er is nog geen licht aan het einde van de tunnel. De grote dooddoener: "Het ligt niet in jouw cirkel van invloed, je kunt er niks aan doen, dus laat het gaan", dat is allemaal leuk, maar dat werkt op een gegeven moment niet meer natuurlijk.' (respondent 25)

Daarnaast maken de onderzoekers en teamleiders zich ernstige zorgen over de 'roofofbouw' die sinds de start van de reorganisatie wordt gepleegd op de forensische teams en de effecten daarvan op het welzijn van het personeel. Door het oudere personeelsbestand wordt in toenemende mate gebruikgemaakt van het ontheffingsbeleid en gaat een behoorlijk aantal onderzoekers binnen afzienbare tijd met pensioen. Dit betekent dat de kleiner wordende groep 'overblijvende' onderzoekers steeds meer opsporingszaken moet gaan uitvoeren. Ruimte om nieuw personeel te werven en op te leiden is er niet, waardoor er door personeelstekorten meer piekbelasting en piketdruk wordt ervaren. Consequentie hiervan is volgens onderzoekers dat er meer ziekteverzuim ontstaat wat nog meer 'roosterdruk' genereert. Naarmate de reorganisatie vordert en het einde nog niet in zicht is, drukt deze negatieve spiraal steeds zwaarder op het forensisch personeel.

4.3 Copingstrategieën en hulpbronnen van forensisch onderzoekers

Forensische opsporingszaken kunnen een behoorlijke mentale en emotionele belasting veroorzaken bij onderzoekers. Uit de data-analyse blijkt dat forensisch onderzoekers gedurende de uitoefening van hun werk vijf copingstrategieën hebben ontwikkeld die hen in staat stellen om daar op een positieve wijze mee om te gaan. Deze copingstrategieën en de daarvoor benodigde hulpbronnen zijn weergegeven in tabel 4.3. In het navolgende zal per geïdentificeerde copingstrategie worden beschreven wanneer die wordt ingezet en op welke wijze deze bijdraagt aan mentale weerbaarheid. Daarbij worden eveneens de gevonden hulpbronnen onderscheiden die een forensisch onderzoeker nodig heeft om deze strategieën te kunnen toepassen.

Tabel 4.3 Copingstrategieën binnen de forensische recherche: resultaat data-analyse

Copingstrategieën	Bijbehorende hulpbronnen per niveau
1. <i>Visualisatie</i> Mentale voorbereiding op plaats delict	<i>Individueel</i> - ervaring met uiteenlopende plaatsen delict <i>Team</i> , - nauwkeurige informatievoorziening <i>Organisatie</i>
2. <i>Emotionele distantie</i> Strikt gedachtenmanagement op de plaats delict	<i>Individueel</i> - taakgerichte werkhouding - kalme gemoedstoestand (emotionele stabiliteit) <i>Team</i> - humor <i>Organisatie</i> - afgeschermd plaats delict
3. <i>Betekenis zoeken</i> Focus op persoonlijke zingeving	<i>Individueel</i> - technische kennis en vaardigheden <i>Team</i> - participatie in plaats delict-management <i>Organisatie</i> - adequate forensische middelen en training
4. <i>Sociale steun zoeken</i> Emoties en verantwoordelijkheden delen	<i>Individueel</i> - sociale vaardigheden - kwetsbaarheid durven tonen <i>Team</i> - taakgerichte steun collega's - emotionele steun collega's en leidinggevende - teamindeling <i>Organisatie</i> - inzetbeleid <i>Privé</i> - emotionele steun naasten
5. <i>Vermijding</i> Ontwijken belastende werksituaties	<i>Individueel</i> - zelfreflectie - assertiviteit <i>Team</i> - waakzaamheid collega's - autonomie (regelruimte) <i>Organisatie</i> - psychische ondersteuning - ontheffingsbeleid <i>Privé</i> - waakzaamheid naasten

Visualisatie: mentale voorbereiding op een belastende plaats delict

De inzet van forensisch rechercheurs vindt plaats door telefonische aanvragen. Collega's uit de uniformdienst hebben de situatie op de plaats delict onder controle gebracht en informeren vervolgens de forensisch rechercheurs over de aard en omvang van de plaats delict: wat zij aangetroffen hebben, om wat voor slachtoffer het gaat, waar deze zich bevindt en welke eventuele handelingen reeds zijn uitgevoerd. Door deze informatieoverdracht kunnen forensisch rechercheurs zich tot op zekere hoogte voorbereiden op de confrontatie met mentaal en fysiek belastende werkomstandigheden. Zodoende worden zij nauwelijks meer verrast: *Wij komen bij een verhänging en wij weten dat*

daar een verhangings is, dus je hebt de klik al gemaakt.' (respondent 4). Deze voorstelbaarheid maakt dat onderzoekers vrijwel geen acute stress meer ervaren als zij op de plaats delict arriveren. Dit helpt forensisch onderzoekers om op een rustige wijze te analyseren wat er gedaan moet worden in het betreffende onderzoek.

Belangrijke hulpbronnen die de toepassing van deze copingstrategie mogelijk maken zijn (a) nauwkeurige informatievoorziening voorafgaand aan het werken op een plaats delict en (b) werkervaring op uiteenlopende plaatsen delict. Beginnende onderzoekers kunnen zich vaak onvoldoende voorbereiden omdat zij niet beschikken over een omvangrijk referentiekader. Voor hen zijn veel plaatsen delict dan ook spannend, zowel 'zaaktechnisch' ('Hoe pak ik het aan?') als qua emotionele impact ('Wat zal het met mij doen?'). Naarmate de werkervaring toeneemt, is men beter in staat om de plaats delict te visualiseren. De beschikbaarheid van de hulpbron nauwkeurige informatievoorziening is niet vanzelfsprekend. Meerdere respondenten hebben namelijk onderzoeken meegemaakt waarin zij vooraf verkeerd of onvolledig zijn geïnstrueerd. Dat de plaats delict niet overeenkwam met hun verwachtingen zorgde voor een kortstondige schok en stressgevoelens.

Emotionele distantie: strikt gedachtenmanagement op de plaats delict

Forensisch onderzoekers komen veelvuldig in aanraking met menselijk leed. Om niet te bezwijken onder de mentale last die dit kan veroorzaken, is het bewaren van emotionele afstand tot hetgeen men onderzoekt een cruciale copingstrategie. Respondenten geven aan dat koste wat kost voorkomen dient te worden dat zij het leed op zichzelf gaan betrekken. Daarbij geldt dat hoe kleiner de gevoelsmatige afstand tot de betrokkene of hetgeen heeft plaatsgevonden op de plaats delict, hoe bewuster de onderzoeker moet kiezen om niet emotioneel betrokken te raken. In dit kader helpt het onderzoekers om het lijk te beschouwen als een sporendrager en niet als een persoon. Forensisch onderzoekers verdiepen zich om die reden dan ook niet in de achtergronden van betrokkenen (slachtoffers, daders, nabestaanden) om zodoende het risico op eventuele emoties te verkleinen. Tevens geeft een aantal respondenten aan dat humor kan helpen om afstand te bewaren van hetgeen men aantreft op de plaats delict. De toepassing van humor is echter in veel situaties niet mogelijk omdat men alleen werkt of vanwege de aanwezigheid van nabestaanden, omstanders en media op de plaats delict. Ook storen respondenten zich soms aan

de humor van collega's en vragen hen er mee op te houden. Wil het een positieve bijdrage leveren, vergt de toepassing van humor het nodige tact van onderzoekers.

'Soms worden er [tijdens het werk op de plaats delict] ook wel grappen gemaakt, bijvoorbeeld dat iemand zich aan een roede in een kast heeft opgehangen, en dan zegt iemand: "Tuurlijk, het is ook een hangkast." Als er een vreemde bij is, die snapt die galgenhumor misschien niet en dat kan als kwetsend overkomen. Daar moet je wel altijd op letten. Dan sta je [op de plaats delict] te wachten en dat duurt best een tijd, en dan heb je het met collega's over het werk. Dan moet je wel uitkijken dat je niet gaat lachen, want mensen weten dat je er bent voor een bepaalde zaak en weten niet waar het gesprek over gaat en dan is het raar dat je staat te lachen.' (respondent 10)

Het strikte gedachtenmanagement dat onderzoekers hanteren op de plaats delict kost energie en soms veel moeite. Het is voor onderzoekers daarom van belang dat zij over een kalme gemoedstoestand beschikken als zij naar een plaats delict gaan ('lekker in je vel zitten') zodat zij de negatieve impact kunnen bufferen. Een tweede individuele hulpbron die onderzoekers helpt bij de inzet van deze strategie vormt het vermogen om op de plaats delict te kunnen focussen op de taakuitvoering. De eerder beschreven twijfel bij aanvang van deze onderzoeksfunctie gaat vaak over de beheersing van deze mentale vaardigheid. *'Je ziet het als een voorwerp. Dat klinkt misschien raar, maar je ziet het niet als mens, dat kun je opzietten. Maar ik had wel zoiets van ik moet dat maar ervaren of dat lukt of niet.'* (respondent 10). Respondenten geven aan dat een aantal onderzoekers in hun team dit niet kon en dat zij daarom vroegtijdig gestopt zijn met dit werk.

Een afgeschermd plaats delict is een derde hulpbron voor de toepassing van deze copingstrategie. De afwezigheid van nabestaanden en andere betrokkenen op de plaats delict zorgt ervoor dat onderzoekers minder risico lopen om met 'tastbare' emoties in aanraking te komen. Bovendien voorkomt het hinderlijke afleiding van omstanders en journalisten en hoeven zij niet na te denken over de effecten van hetgeen zij onderling bespreken (zoals zwartgallige humor) waardoor zij volledig kunnen opgaan in de technische uitvoering van hun onderzoek: *'Je werkt in een soort cocon en dat helpt'* (respondent 14).

Ondanks de beschikbaarheid van de benodigde hulpbronnen is deze emotie-gerichte copingstrategie niet altijd afdoende. Zoals beschreven bij de stressor 'confrontatie met leed', zijn sommige plaatsen delict dermate belastend voor rechercheurs dat het niet lukt om emotionele afstand te bewaren. Om in die situaties het werk hanteerbaar te houden, zijn rechercheurs aangewezen op succesvolle toepassing van andere copingstrategieën, zoals het zoeken van persoonlijke betekenis, sociale steun en in het uiterste geval vermijding.

Betekenis zoeken: focussen op persoonlijke zingeving

De respondenten voelen zich aangetrokken tot dit beroep en maken een zeer bewuste keuze om dit werk te gaan uitvoeren. Zij halen motivatie uit het 'puzzelwerk' op een plaats delict. *'Ik vind het een hartstikke mooi vak om te zoeken naar waarheidsvinding aan de hand van sporen, de stille getuigen'* (respondent 8). Doorgaans kost het forensisch rechercheurs weinig moeite om zich te motiveren op een plaats delict en daar werkplezier aan te ontleen. Bij plaatsen delict die als zeer belastend worden ervaren, moeten rechercheurs heel bewust naar persoonlijke zingeving zoeken om hun werkzaamheden te kunnen volhouden. Ondanks de reacties die de plaats delict oproept kunnen zij zichzelf blootstellen aan de betreffende stressoren door te focussen op de betekenisvolheid van hun werk. Positieve herinterpretatie richt zich op de bijdrage van hun werk aan: (a) het opsporingsproces (zodat de tactische recherche verder kan met hun deel van het onderzoek), (b) het laten plaatsvinden van gerechtigheid (het vinden en berechten van de daders), (c) het geven van duidelijkheid aan slachtoffers en nabestaanden over wat er gebeurd is, (d) het waardig en respectvol onderzoeken en overdragen van overleden personen aan hun geliefden, en (e) het identificeren van onveilige situaties waardoor mogelijke (bedrijfs- en verkeers)ongelukken kunnen worden voorkomen. De toepassing van deze betekenisgerichte copingstrategie is voor sommige rechercheurs de reden dat zij eventuele vragen van nabestaanden zelf beantwoorden: *'dat geeft mij enorme voldoening'* (respondent 7).

Participatie in besluitvorming tijdens het onderzoek op de plaats delict is een belangrijke hulpbron voor het kunnen toepassen van betekenisgerichte coping. Respondenten geven aan dat weten wat de redenen voor het uitvoeren van emotioneel en/of fysiek belastende werkzaamheden zijn, hen helpt om te focussen op het belang ervan en daar zingeving aan te ontleen. Datzelfde geldt voor adequate forensische middelen en training die verstrekt worden vanuit de organisatie. Het is voor rechercheurs van groot belang dat zij hun kennis- en vaardigheden op peil kunnen houden om zodoende van betekenis

te zijn. Het geeft rechercheurs het vertrouwen, zo geven zij aan, in staat te zijn om de juiste afwegingen te maken op de plaats delict en op een correcte manier sporen te kunnen veiligstellen, personen te identificeren en te kunnen reconstrueren wat heeft plaatsgevonden.

'We willen allemaal heel graag ons werk goed doen en geen verkeerde conclusies trekken op een plaats delict, want dat heeft hele grote consequenties voor iemand. Ik vind het daarom erg belangrijk om mijn expertise up-to-date te houden. Ondanks dat de operationele processen altijd aandacht vragen, is het daarom belangrijk dat de organisatie voldoende tijd voor opleiding en training geeft, zodat wij het ook bij kunnen houden.' (respondent 30)

Sociale steun zoeken: het delen van emoties en verantwoordelijkheden

Dat forensisch rechercheurs bedreven zijn (geraakt) in emotionele distantie en hun onderzoekswerkzaamheden ogenschijnlijk zakelijk afhandelen, betekent niet dat het werk geen invloed op hen heeft. Nagenoeg alle respondenten geven aan dat zij de behoefte voelen om na een aangrijpend onderzoek met collega's over hun persoonlijke ervaringen te praten. *'Het is fijn als je kunt uitspreken dat je iets vervelend, zielig, lastig of eng vond om te zien. En dat je kunt vragen hoe heb jij dat toen gedaan.'* (respondent 19). Rechercheurs noemen dit 'het verdunnen van ervaringen', 'het van je afpraten', 'je hart luchten' waardoor 'het een plekje krijgt' en 'je het kwijt bent'. Het delen van ervaringen en emoties doen forensisch rechercheurs het liefst met collega's die op dezelfde plaats delict hebben gewerkt en/of collega's waar zij een goede band mee hebben: hun 'vertrouwelingen'. Bij hen kunnen zij immers vrijuit en 'to the point' praten, zonder dat zij zich hoeven af te vragen of zij eventuele vertrouwelijke informatie wel mogen delen of dat toehoorders het als schokkend zullen ervaren. Bovendien, zoals uit het voorgaande citaat blijkt, leren zij van elkaar hoe met dergelijke ervaringen om te gaan. Dat heeft niet alleen betrekking op emotionele steun, maar ook op zaakgerichte steun. Samen de verantwoordelijkheid dragen over het onderzoek, vermindert de spanning voor rechercheurs. Het is prettig om met een collega te overleggen over de aanpak van het onderzoek, onderling het werk te verdelen, onzekerheden te delen en direct gebruik te kunnen maken van elkaars expertises.

'Ook al ben ik ervaren, ik kom [op de plaats delict] nog steeds met nieuwe situaties in aanraking waarbij ik denk: "En wat nu? Hoe moet ik dit in vredesnaam gaan aanpakken, ik heb geen idee waar te beginnen, wat te doen?" Het is dan heel belangrijk dat je met mensen kunt overleggen.' (respondent 3)

Om deze copingstrategie toe te kunnen passen vormen collega's die dergelijke emotionele en taakgerichte steun willen geven, noodzakelijke hulpbronnen. Daarvoor is het echter nodig dat een individuele onderzoeker over sociale vaardigheden beschikt om dergelijke steun te kunnen vragen en de moed heeft om zijn of haar kwetsbaarheid aan anderen te tonen. Dit is nog niet zo eenvoudig omdat men soms (terecht) denigrerende opmerkingen van collega's vreest of het als persoonlijk falen beschouwt om hulp te vragen (zie ook copingstrategie vermijding). Een organisatorische hulpbron die volgens onderzoekers dit proces van steun zoeken faciliteert is het werken in vaste, kleinschalige ploegen waarin onderzoekers met verschillende expertises zijn ondergebracht. Door een forensisch team van bijvoorbeeld veertig onderzoekers op te delen in vier kleinere groepen van tien, zo is de ervaring, wordt de sociale nabijheid vergroot waardoor men frequenter met elkaar samenwerkt en de kans groter is dat vertrouwelijke relaties ontstaan. Een tweede, daarmee samenhangende, faciliterende hulpbron vormt het instellen van beleid dat voorschrijft dat onderzoekers nooit alleen naar een plaats delict gaan voor onderzoekswerkzaamheden aan overleden personen. Onderzoekers ervaren daarvoor dat zij er niet alleen voor staan en iemand hebben om 'op terug te kunnen vallen' mocht er twijfel zijn bij het onderzoek op de plaats delict of bij het ervaren van emotionele impact.

'Bij de één kun je makkelijker dingen kwijt als je dat zou willen dan bij de ander. Die begrijpt het, terwijl de ander zoiets heeft van: "Ah joh, dat is nou eenmaal zo", of: "Dat hoort erbij." [...] Wij werken met vaste ploegen. Dat willen ze eigenlijk loslaten, maar daar zijn wij fel op tegen want in dit werk wil je als je terugkomt, als het nodig is, even een praatje kunnen doen. Je voelt toch een bepaald iets, dat je op elkaar kunt terugvallen, een soort vertrouwen. Dat heb je niet als je elke keer met iemand anders moet uit een andere ploeg. Dat klinkt misschien raar, maar zo werkt dat voor mij.' (respondent 23)

Een aantal forensisch onderzoekers zoekt ook emotionele steun bij hun leidinggevende en/of naaste (partner, vrienden). Anderen maken nadrukkelijk geen gebruik van deze hulpbronnen. Met betrekking tot de leidinggevende komt dit volgens de betreffende respondenten door uiteenlopende redenen die te herleiden zijn tot (a) praten met collega's is afdoende, (b) een gevoelsmatige afstand tot de leidinggevende (niet goed genoeg kennen, geen klik hebben, gebrek aan inlevingsvermogen, altijd druk) of (c) wantrouwen (ontstaan door eerdere conflicten, vrees voor mogelijke negatieve carrièreconse-

quenties). Ten aanzien van het niet gebruik maken van sociale steun van naasten, geven rechercheurs aan dat zij (a) hun naasten niet willen belasten met de gruwelijkheden van hun werk, of (b) hun partners zelf aangeven dit niet te willen. Voor rechercheurs met een dergelijke privé-situatie is de steun van collega's van nog meer betekenis.

'Dat is wel de essentie, dat wij veel aan elkaar hebben. Sommige [rechercheurs] hebben thuis ook een partner waarmee ze zaken delen, maar ook een hele hoop niet. Die partners willen die verhalen niet horen.' (respondent 20)

Vermijding: het ontwijken van belastende werksituaties

Tijdens de uitoefening van hun opsporingswerk ondervinden forensisch rechercheurs welke negatieve effecten dit werk op hen heeft en leren zij daar al doende mee om te gaan. Er zijn echter belastende werksituaties waarin rechercheurs hebben ondervonden dat zij zichzelf daar niet meer aan moeten blootstellen vanwege het risico op psychosociale klachten. Enerzijds heeft dit betrekking op belastende omstandigheden op de plaats delict en anderzijds op de uitvoering van te veel opsporingszaken. Qua belastende plaatsen delict geven respondenten aan dat zij inzetaanvragen weigeren als het een plaats delict betreft waarvan zij de inschatting maken dat de kans groot is dat zij daartoe geen emotionele afstand kunnen bewaren. Het gaat dan bijvoorbeeld om situaties met jonge kinderen of personen die rechercheurs kennen uit hun privéleven. Tevens dragen rechercheurs soms onderzoek op de plaats delict over aan collega's omdat zij op dat moment emotioneel gezien 'niet lekker in hun vel zitten' (al dan niet door privé-problematiek) en zichzelf willen beschermen tegen extra emotionele belasting.

'Een tijd terug heeft een [kennis] van mij zelfmoord gepleegd. Die melding kreeg ik en ik wist helemaal niet dat het om hem ging, want ik wist zijn adres niet uit m'n hoofd. Dus ik rijd die straat in en het huisnummer blijkt te horen bij zijn woning. Ik dacht: "Och jee, het zal toch niet [x] zijn." En hij was het wel. Geen idee dat het zo slecht met hem ging en dat hij dit zou doen. Toen heb ik gelijk gezegd: "Ik doe het onderzoek niet. Ik doe een stap terug." Ik heb een paar keer tegen een boom getrapt, omdat ik zo kwaad was. Een collega heeft het onderzoek toen gedaan. Ik wilde hem ook niet zien, ik wilde er niks van weten. De foto's [van de plaats delict] zijn ook op een aparte schijf gezet, zodat ik er ook niet per ongeluk bij kan komen. Ik wil het liever niet zien om mijzelf te beschermen.' (respondent 26)

Een dergelijke vermijding van plaatsen delict passen forensisch rechercheurs ook toe als men ervaart dat de werkdruk te groot begint te worden door piekbelasting. Rechercheurs geven aan dat zij dan aan hun leidinggevende vragen om 'uit de wind gehouden' te worden: even geen zaken meer toebedeeld krijgen zodat zij de administratie van eerdere onderzoeken kunnen afhandelen en hun zaken weer op orde kunnen brengen.

Werkgerelateerde psychosociale klachten bij collega's hebben forensisch rechercheurs bewust gemaakt van mogelijke mentale en fysieke risico's in dit opsporingswerk. Rechercheurs zijn zich daardoor gaan afvragen of zij ook risico lopen op dergelijke klachten en wat zij kunnen doen om dat te voorkomen. Naast het vermijden van specifieke plaatsen delict passen zij daarom ook andere zelfbeschermingsmaatregelen toe. Zo onderbreken rechercheurs langdurige onderzoeken op de plaats delict om fysieke ontregeling te voorkomen, dragen zij gelaatbedekkende maskers tegen de stankoverlast, en maken 55-plussers gebruik van de regeling tot nachtdienstontheffing.⁵³ Belangrijke individuele hulpbronnen voor deze vermijdende copingstrategie zijn zelfreflectie en assertiviteit. Rechercheurs moeten eerlijk naar zichzelf durven zijn betreffende de effecten die dit werk op hen heeft. Tevens dienen zij voor zichzelf op te komen door gebruik te maken van deze maatregelen. Dit blijkt in de praktijk nog niet zo eenvoudig te zijn doordat men (a) geneigd is om zich te conformeren aan groepsdruk, (b) beducht is voor denigrerende opmerkingen en (c) last heeft van schuldgevoelens die ontstaan doordat nachtdienstontheffing extra belasting betekent voor de andere teamleden die deze diensten moeten gaan overnemen.

Een organisatorische hulpbron die forensisch rechercheurs faciliteert in het reflecteren op de effecten van dit werk is de ondersteuning van een psycholoog. Respondenten geven aan dat zij het prettig vinden om met een onafhankelijke deskundige jaarlijks (en op afroep) van gedachten te wisselen over de inhoud van het werk en de mogelijke effecten daarvan op hun persoonlijk functioneren. Het gevaar is namelijk, zo hebben sommigen ervaren, dat zij door jarenlange gewenning dergelijke persoonlijke risico's te laat onderkennen. Om die reden wordt de waakzaamheid van collega's en naasten ook een

---

⁵³ Forensisch rechercheurs die 55 jaar of ouder zijn, mogen nachtdienstontheffing aanvragen waardoor zij 's nachts geen werkzaamheden hoeven uit te voeren. Dit betekent dat zij niet meer worden ingeroosterd voor piketdiensten.

belangrijke hulpbron bevonden. Signalen die zij geven zetten aan tot reflectie en eventuele toepassing van beschermingsmaatregelen.

4.4 Conclusie en discussie

Eerder onderzoek onder forensisch rechercheurs laat zien dat de meeste rechercheurs op positieve wijze kunnen omgaan met de negatieve effecten van het werk, een minderheid ontwikkelt klachten (Hyman, 2004; Pavsic Mrevlje, 2016). In deze verdiepende studie is onderzocht wat die werkbelasting precies inhoudt en welke factoren van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs. In tegenstelling tot eerdere studies richtte dit onderzoek zich niet alleen op effecten van het werken op traumatische plaatsen delict, maar is de invloed van het volledige opsporingsproces onderzocht om zodoende ook andere operationele en organisationele stressoren te identificeren. Een ander uniek aspect van deze studie is dat een omvangrijke populatie forensisch rechercheurs langdurig is geobserveerd en middels semigestructureerde interviews is bevraagd. Zodoende is de onderlinge samenhang tussen ervaren stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen op gedetailleerde wijze onderzocht.

Forensisch rechercheurs kiezen vrijwillig voor dit type werk, waarbij zij voor zichzelf ingeschat hebben dat het werk hanteerbaar is. Als er al personeelsverloop is dan vindt deze hoofdzakelijk plaats in de inwerkperiode, waarin deze rechercheurs ondervinden dat het werk zwaarder is dan zij vooraf dachten. Deze vorm van zelfselectie betekent niet dat forensische opsporingszaken geen negatieve effecten meer hebben op de 'overgebleven' rechercheurs. Ongeacht iemands werkervaring, blijven forensisch rechercheurs tijdens het werk uiteenlopende stressoren op de plaats delict en daarbuiten ervaren (zie overzichtstabel 4.2). Niet alleen de confrontatie met menselijk leed kan leiden tot stress. Ook het nemen van verstrekkende beslissingen en fysiek belastende werkomstandigheden op de plaats delict kunnen een (zeer) stresserende uitwerking hebben op zelfs de meest ervaren forensisch rechercheurs. Naast deze operationele stressoren ondervindt men ook spanning door administratieve ophoping (piekbelasting) en langdurige en onregelmatige werktijden (piketdruk); een combinatie van stressoren die volgens respondenten de voornaamste veroorzaker van burn-outklachten is onder forensisch rechercheurs. Eveneens kan dit werk emoties zoals verbijstering, verdriet, woede en onmacht oproepen bij rechercheurs. Sommige plaatsen delict blijven altijd in hun herinnering en kunnen jaren later nog emoties teweegbrengen. Tevens

ervaart men regelmatig vermoeidheidsklachten door langdurige en/of nachtelijke inzet en kunnen onregelmatige werktijden tot spanningen leiden in het privéleven van rechercheurs. Bovendien vormt emotionele afstomping door het veelvuldig in aanraking komen met leed een aanzienlijk risico. Voor zover binnen de onderzochte teams nagegaan kon worden, heeft dit opsporingswerk bij een aantal forensisch rechercheurs tot de diagnose PTSS geleid.

Gedurende opsporingsonderzoeken leren forensisch rechercheurs manieren om op positieve wijze met mentale en fysieke belasting om te kunnen gaan. De inzet van vijf verschillende copingstrategieën (zie overzichtstabel 4.3) stelt hen in staat om adequaat te blijven functioneren. Daarbij is het van belang dat een rechercheur (a) meerdere copingstrategieën beheerst om met de verschillende stressoren om te kunnen gaan, (b) een juiste inschatting kan maken welke strategie wanneer in te zetten, en (c) de benodigde hulpbronnen aanwezig zijn. Waar de eerste twee factoren gedurende het werk aangeleerd kunnen worden en daarmee voor een rechercheur controleerbaar zijn, geldt dat in geringe mate voor de aanwezige hulpbronnen. Deze liggen immers voor een groot deel buiten het individu, op het niveau van het team, de organisatie of het privéleven.

Zoals ook uit de studie onder kinderpornorechercheurs naar voren kwam (Sollie et al., 2014), wordt mentale weerbaarheid nadrukkelijk niet alleen bepaald door de individuele capaciteiten van een rechercheur en de beheersing en toepassing van een copingstrategie, maar ook door factoren in zijn of haar omgeving. Deze afhankelijkheid van hulpbronnen maakt dat mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs geen statische conditie is. Door de afwezigheid of beperkte beschikbaarheid van hulpbronnen kan het risico op verminderde mentale weerbaarheid ontstaan. Zo hebben verschillende rechercheurs ondervonden dat 'eens weerbaar' niet automatisch 'altijd weerbaar' betekent. Door spanningen in de privésfeer, de afwezigheid van collegiale steun of inadequate middelen kon de gewenste copingstrategie niet worden ingezet, wat leidde tot negatieve uitkomsten zoals het tijdelijk moeten staken van werkzaamheden en eventuele ontwikkeling van gezondheidsklachten.

Uit deze studie blijkt dat het niet beschikken over de benodigde individueel, team-, organisatie- en privé gerelateerde hulpbronnen bij forensisch rechercheurs kan samenhangen met: (1) *zelfverwaarlozing*: zoals het niet toepassen

van zelfreflectie, niet opkomen voor zichzelf, het niet durven tonen van kwetsbaarheid; (2) *teamperikelen*: een ieder voor zich cultuur, onderlinge conflicten, onenigheid over beleid, gebrek aan autonomie (regelruimte); (3) *organisationale tekortkomingen* ten aanzien van de teamindeling (capaciteit, expertises), de inrichting van de werkplek, en gebrekkige training, middelen en professionele ondersteuning.

Een bijzonder risicovolle situatie doet zich voor als een hulpbron verandert in een organisationele stressor (bijvoorbeeld de beschikbare steun van een collega verdwijnt door een conflict). Niet alleen neemt dan de belasting van operationele stressoren toe omdat een copingstrategie deels of volledig wegvalt (in dit voorbeeld: sociale steun), de hulpbron zelf is nu ook een bron van stress geworden. Door deze verhoging van de draaglast enerzijds en verlaging van de draagkracht anderzijds ontstaat een verhoogd risico op disfunctioneren en gezondheidsklachten bij rechercheurs (zie ook Sollie et al., 2014). Deze dubbele rol van team en organisatorische hulpbronnen kan een mogelijke verklaring bieden voor het feit dat forensisch rechercheurs in hun beleving eerder stress ondervinden van conflicten met collega's en leidinggevende, bureaucratische procedures, beperkte middelen en te weinig training dan van de confrontatie met schokkende plaatsen delict. Een bevinding die overigens aansluit bij eerdere studies binnen de politie, waaruit blijkt dat organisationele stressoren sterke voorspellers zijn voor het functioneren van politiefunctionarissen (Dabney et al., 2013; Powell et al., 2013; Storch & Panzarella, 1996; Van der Velden et al., 2013; Wright et al., 2006).

Een aantal van de gevonden copingstrategieën onder forensisch rechercheurs wordt ook door andere typen rechercheurs en professionals ingezet die veelvuldig met gedode mensen in aanraking komen (zie bijvoorbeeld Alexander & Wells, 1991; McCarroll et al., 1993; McCarroll et al., 1996). Studies onder moordzaak-, zeden- en kinderpornorechercheurs benadrukken eveneens de waarde van sociale steun, betekenisgeving en mentale distantie technieken tijdens stressvolle opsporingswerkzaamheden (Bourke & Craun, 2013; Burns et al., 2008; Dabney et al., 2013; Sollie et al., 2014; Wright et al., 2006). De onder forensisch rechercheurs toegepaste copingstrategieën vermijding en visualisatie zijn binnen andere rekerchedisciplines echter niet geïdentificeerd. Mogelijk dat de inrichting van het forensische werkproces hier een verklaring voor biedt. Forensisch rechercheurs worden namelijk op oproepbasis ingezet waardoor zij van tevoren worden geïnformeerd over de situatie op de plaats

delict. Dit geeft rechercheurs de mogelijkheid om het wel of niet uitvoeren van het onderzoek voor zichzelf af te wegen (vermijding) en zich daar vervolgens mentaal op voor te bereiden (visualisatie).

Verder blijkt uit onze studie dat humor functioneel kan zijn in het omgaan met belastende werksituaties (zie copingstrategie emotionele distantie), maar dat deze in de praktijk een beperktere waarde lijkt te hebben dan de studies van Kelty en Gordon (2015) en Vivona (2014) suggereren. Situaties op de plaats delict lenen zich vaak niet om humor toe te passen, bijvoorbeeld doordat derden aanwezig zijn (zoals nabestaanden of media), men alleen werkt of doordat dit leidt tot onderlinge irritaties tussen forensische collega's. Het gebruik van humor is waargenomen tijdens de observatiestudie en wordt ook genoemd tijdens de interviews, maar dan vaak in relatie tot het creëren van een prettige werksfeer en niet zozeer als copingstrategie.

Beperkingen

In deze studie is de mentale weerbaarheid van Nederlandse forensisch rechercheurs in kaart gebracht. Door het uitvoeren van een observatiestudie bij vijf forensische teams, uitvoerige gesprekken met 54 rechercheurs en het afnemen van 30 diepte-interviews bij een zo gevarieerd mogelijke groep rechercheurs, is de kans klein (maar niet uitgesloten) dat 'weerbare copingstrategieën' en bijbehorende hulpbronnen van forensisch rechercheurs in dit overzicht ontbreken. Een beperking van de toegepaste onderzoeksmethoden is echter dat niet feitelijk vastgesteld kan worden hoe frequent men aan (ernstige) stress wordt blootgesteld, hoe adequaat de ingezette copingstrategieën zijn en in welke mate gezondheidsklachten worden veroorzaakt door dit opsporingswerk. Tevens kan de verworven data vertekend zijn door beperkte zelfreflectie en sociaal wenselijk gedrag van de onderzochte rechercheurs (zie bijvoorbeeld Spano (2006, 2007) die onderzoek heeft gedaan naar dergelijke reactiviteit in observatiestudies binnen de politie). Hoewel dit risico niet uitgesloten kan worden, bestaat de indruk dat de vrijwillig meewerkende respondenten openhartig spraken over de negatieve effecten van dit type researchwerk en de wijze waarop zij al dan niet succesvol omgaan met stressvolle situaties. Dat zij bereid waren om dergelijke intieme informatie met de onderzoeker te delen draagt, naast de toegepaste methode- en datatriangulatie (het onderling checken van de bevindingen uit de observatiestudie en de interviews met

teamleiders en rechercheurs) en herhaalde metingen (meerdere malen observeren en bevragen van dezelfde rechercheurs), op positieve wijze bij aan de betrouwbaarheid van de hier gepresenteerde data.

Verder verdient het aanbeveling om in vervolgonderzoek vast te stellen wat het daadwerkelijke effect is van de onderscheiden stressoren en de inzet van de betreffende copingstrategieën onder forensisch rechercheurs. Biomedische meetinstrumenten kunnen daarbij een waardevolle toevoeging zijn (zie bijvoorbeeld Adderley et al., 2012). Tevens kan het interessant zijn om te onderzoeken welke invloed factoren buiten de werkcontext (zoals *life events*) en karaktereigenschappen van rechercheurs hebben op mentale weerbaarheid. De studie van Kelty, Julian en Robertson (2011) naar eigenschappen van *high performing* forensisch rechercheurs biedt daarvoor een goed uitgangspunt.

Praktische implicatie

Door factoren in kaart te brengen die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs tracht deze studie een bescheiden bijdrage te leveren aan de bevordering hiervan. Om het risico op gezondheidsklachten te verkleinen en positief functioneren te bevorderen doen de politieorganisatie, de teamleiders en de rechercheurs zelf er verstandig aan om te (blijven) investeren in de uiteenlopende hulpbronnen die de inzet van visualisatie, emotionele distantie, vermijding, het zoeken naar betekenisgeving en sociale steun mogelijk maken bij forensische opsporingszaken (zie voor een nadere uitwerking hoofdstuk 6).

OVBU
Forensische Opsporing

88

III

INTERMEZZO

'Ik ben een goedbedoelende amateur'

Leidingsgevend over het bieden van ondersteuning aan rechercheurs
Gedurende de empirische studies binnen de kinderporno- en forensische recherche hebben niet alleen interviews plaatsgevonden met rechercheurs. Ook hun leidinggevend zijn geïnterviewd. Zo is met hen onder andere gesproken over organisatorische en personele ontwikkelingen binnen het betreffende team, de aard en omvang van opsporingszaken, de werkcultuur en het functioneren en de gezondheid van het personeel. Deze vertrouwelijke data zijn, zoals in de vorige hoofdstukken beschreven, gebruikt om de bevindingen uit de interviews van rechercheurs te toetsen op hun betrouwbaarheid. Hoewel niet het primaire doel, bieden de bevindingen uit deze interviews ook inzicht in de wijze waarop leidinggevend invulling geven aan de ondersteuning van kinderporno- dan wel forensisch rechercheurs. Per researchediscipline zijn vijf leidinggevend geïnterviewd; zie tabel I voor de demografische gegevens van deze tien respondenten.

Het perspectief van leidinggevend op de ondersteuning van rechercheurs wordt in dit intermezzo weergegeven door de respondenten achtereenvolgens aan het woord te laten over (a) hun aanstelling en motivatie voor deze functie, (b) de gezondheidgerelateerde risico's die volgens hen verbonden zijn aan deze rechercheprofessies, (c) de wijze waarop zij ondersteuning bieden aan 'hun' rechercheurs, (d) de twijfels en beperkingen die ze daarbij ondervinden, en (e) enkele opgedane ervaringen met professionele ondersteuning in het team. Uit deze citaten komt het beeld naar voren dat kinderporno- en

forensisch leidinggevend en soortgelijke ervaringen hebben opgedaan in deze rol en met wisselend succes invulling trachten te geven aan de ondersteuning van hun personeel.

Tabel I Overzicht demografische gegevens geïnterviewde leidinggevend en

	Frequentie	Gemiddelde
<i>Leeftijd</i>		
30-39	2	51
40-49	1	
50-59	6	
60-67	1	
<i>Geslacht</i>		
Man	8	-
Vrouw	2	
<i>Aantal jaar werkzaam bij politie</i>		
11-20	2	30,2
21-30	2	
31-40	5	
41 of meer	1	
<i>Aantal jaar werkzaam in huidige functie</i>		
1-5	7	4,3
6-10	2	
11-15	1	
<i>Rang</i>		
Inspecteur	8	-
Hoofdinspecteur	2	

Over hun aanstelling en motivatie

De kinderpornoteams zijn in 2012 opgericht om meer prioriteit te geven aan de bestrijding van deze criminaliteitsvorm. Voordien was de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van kinderporno-onderzoeken belegd bij de zedenrecherche. ‘Daar was het een soort van neventaak en bleef het vaak liggen’ (leidinggevende D). Sindsdien functioneert de kinderpornorecherche als een aparte discipline binnen de opsporing. Alle geïnterviewde leidinggevend en zijn vanaf het begin betrokken geweest bij de op- en inrichting van hun team. Mede vanwege de beeldvorming omtrent dit type researchewerk, verliep dat proces niet altijd even gemakkelijk.

'Ik kreeg de opdracht om een team in te richten voor de aanpak van kinderpornografie. We hebben toen een plan gemaakt en een voorstel gedaan over hoeveel personeel en welke middelen we nodig hadden. Uit deze politieregio hebben we toen tien mensen geworven. Dat heeft trouwens een jaar geduurd, want ik kreeg drie plekken niet gevuld. Onder rechercheurs bestond een hardnekkig misverstand dat je alleen maar zou moeten uitkijken als je in dit team kwam werken. Om die beeldvorming te veranderen, zijn we met een aantal teamleden de districten langsgegaan om presentaties te geven over ons werk. Daarnaast hebben we steeds de resultaten bekend gemaakt in de korpskrant om aandacht te krijgen voor ons werk. Zodoende is het ons gelukt om uiteindelijk de vacatures vervuld te krijgen.' – Leidinggevende (D) kinderpornorecherche

De leidinggevers binnen de kinderpornoteams hadden bij aanstelling al ervaring met het werken binnen de zedenrecherche en kenden de aard van kinderporno-onderzoeken. Sommigen hebben gesolliciteerd op een vacature.

'Hiervoor heb ik in blauw [de uniformdienst] gewerkt als operationeel chef en officier van dienst. Ik heb bij het TBKK [teams bestrijding kinderpornografie en kinderseksstoerisme] gesolliciteerd, omdat ik mijn werk in blauw niet meer zo uitdagend vond. Dat deed ik alweer een tijd en ik wilde graag terug naar de recherche. Ik ben lange tijd zedenrechercheur geweest, dus toen deze vacature kwam, was het helemaal geweldig. Toen ik destijds voor zeden koos, was dat omdat het heel persoonlijk werk is door de contacten die je daar hebt met slachtoffers. Je hebt echt het gevoel dat je wat voor mensen kan betekenen. Niet even een brandje blussen zoals in de noodhulp. Je bent de eerste tegen wie ze het verhaal vertellen, die echt naar ze luistert. Nu bij KP [kinderpornorecherche] gaat het om kleine mensjes. Iemand moet ze beschermen en mijn drijfveer is echt van: "Je blijft met je poten van kinderen af." Dus als ik daar iets aan kan bijdragen, dan graag.' – Leidinggevende (A) kinderpornorecherche

Anderen zijn door het management gevraagd om de functie van leidinggevende te gaan vervullen.

'Ik heb voor de zedendiscipline binnen de recherche gekozen, omdat dit onderwerp mij ligt. De gevoeligheid waarin je de onderzoeken moet doen, daar heb ik ervaring mee. Neem bijvoorbeeld een directeur van een school die verdacht wordt van seksueel misbruik. Dat zijn gevoelige onderzoeken die gepaard gaan met veel emoties. Dat is wel mijn ding. Ook het voeren van slechtnieuwsgesprekken, daar vroeg men mij altijd voor, omdat het mij goed afgaat. Daar heb

ik gevoel voor en dat vind ik interessant werk om te doen. Ik ben toen [bij de oprichting van de kinderpornorecherche in 2011] door mijn unithoofd gevraagd om teamleider van het kinderpornoteam te worden. Ze zochten iemand met ervaring daarin en ik deed bij zeden destijds ook al kinderporno-onderzoeken. Ik had overigens niet echt voorkeur voor kinderporno, maar de taken werden verdeeld onder de teamleiders en iemand moest het doen. Nu ik het een tijdje doe, vind ik het hartstikke leuk. Hier ligt mijn kracht om met een kleine club ergens voor te gaan en hen te inspireren. Ik heb veel contact met het personeel en het is minder afstandelijk dan met zo'n grote groep als bij zeden.' – Leidinggevende (B) kinderpornorecherche

In tegenstelling tot de kinderpornorecherche, bestaat de forensische recherche al enkele decennia als zelfstandig, specialistisch organisatieonderdeel binnen de Nederlandse politie. Een deel van de leidinggevendenden binnen deze discipline is 'doorgegroeid vanaf de werkvloer'. Voor deze leidinggevendenden is de inhoud van het werk bekend evenals de dynamiek op de werkvloer. Dat heeft zowel voor- als nadelen, zo geven de respondenten aan.

'Als forensisch rechercheur was ik toe aan een nieuwe uitdaging en ik heb er daarom voor gekozen om leidinggevende te worden. Want voor mij werd alles een sleur. Elke moord werd hetzelfde, alleen andere gezichten en namen. De zoveelste die aan een touwtje hangt, van een flat springt, of omkomt door een schietpartij. Dat ging ik zo ervaren. [...] In het begin vond ik het wel lastig om leidinggevende te zijn binnen mijn eigen afdeling. Je denkt nog een van de jongens te zijn, maar dat is niet meer zo. Je hoort er toch niet meer bij. Het is heel anders als je van buiten komt, als je zeg maar leidinggevende bent met twee linkerhanden. Ik had wel wat krediet opgebouwd gezien mijn verleden, maar uiteindelijk wordt je ook een chef die het niet snapt en beter zou moeten weten. Door het zijn van teamleider kijk ik nu anders tegen dingen aan. Als leidinggevende moet je dingen vinden waarvan ik als senior forensisch rechercheur niets hoefde te vinden. Bijvoorbeeld als een collega meer lijntrekt dan een ander. Of als er weer voertuigen niet in orde zijn of als er langere rookpauzes worden genomen. Ik moest dan wel leren om met m'n vuisten op tafel te slaan. Dat vond ik wel lastig. Ik ga nu bijvoorbeeld toch anders om met mijn oude maten dan het nieuwe personeel.' – Leidinggevende (F) forensische recherche

Er zijn binnen de forensische recherche echter ook leidinggevendenden die zijn overgestapt vanuit andere organisatieonderdelen van de politie; zij komen 'van buiten'. Hoewel deze leidinggevendenden bekend zijn met het leidinggeven aan politiepersoneel, is hun ervaring dat zij in een 'nieuwe wereld' terecht zijn gekomen.

'Ik ben voor deze functie gevraagd en heb daarvoor een selectieproces doorlopen. Ze wilden namelijk graag een vrouwelijke leidinggevende. Ik was al leidinggevende binnen de politie, maar voor mij was dit een compleet nieuwe groep binnen de organisatie om aan te sturen. Hiervoor gaf ik leiding aan hoofdagenten en brigadiers, dat waren doeners. Je zegt wat er moet gebeuren en dan gaan ze. Maar hier wordt, terecht hoor, eerst gevraagd: "Waarom dan?", en: "Hoe zit dat precies?" Besluiten worden van de andere kant bekeken en er worden verdiepingsvragen gesteld. Het zijn veel meer denkers. En wat voor mij wennen is geweest, is dat ik zelf niet meer op de hoogte ben van het vakgebied, want ik ben zelf niet forensisch onderlegd. Ik vertrouw op hun vak-kennis en professionaliteit, maar ik kan dat niet toetsen en dat is wel lastig. Je geeft leiding aan iets waarvan je de inhoud niet kent en dat is wel even schakelen. Maar aan de andere kant vind ik het ook wel mooi om te faciliteren, te coördineren en een vertrouwensband met mensen op te bouwen, want je ziet echt wel wanneer het niet goed gaat. Als het inhoudelijk niet goed gaat zou ik dat kunnen missen, maar het grotere proces kan ik wel in de gaten houden.' – Leidinggevende (G) forensische recherche

Over gezondheidgerelateerde risico's verbonden aan de rechercheprofessie

Aan de leidinggevendenden is gevraagd of zij de functie van kinderporno- dan wel forensisch rechercheur als een hoog risico beroep zouden typeren. Los van wat precies de definitie is van een hoog risico beroep, geven de geïnterviewde teamleiders aan dat deze vraag niet eenvoudig te beantwoorden is. Meermaals wordt door de respondenten opgemerkt dat hoewel zij van veel mensen binnen en buiten de politieorganisatie horen dat zij een zeer belastend beroep uitoefenen, dit volgens henzelf als minder erg wordt beleefd dan door de 'buitenwacht' doorgaans wordt voorgesteld. Dit neemt volgens de leidinggevendenden niet weg dat er wel gezondheidsrisico's aan dit werk verbonden zijn. Met name het risico op emotionele 'afstomping' wordt veelvuldig genoemd. Een leidinggevende binnen een kinderpornoteam verwoordde dat als volgt.

'Het is wel een hoog risico beroep als je het beroep van kinderpornorechercheur tegenover dat van iemand uit het facilitair bedrijf zet. Maar zet je het tegenover iemand uit het blauw, dan vind ik het geen risicovol beroep. Bij de kinderpornorecherche weet je waar je mee bezig bent en kun je hooguit verrast worden door de beelden die je voor je ogen krijgt. Maar als diender op straat weet je niet wat de dag je brengt en kun je met van alles, waaronder fysiek geweld, geconfronteerd worden. Dit kinderpornowerk is natuurlijk altijd hetzelfde, vijf dagen per week, acht uur per dag heb je alleen maar dit stukje van het vakgebied. Maar of dit type researchewerk gezond is voor iemand, dat weet ik niet. We hebben weleens discussies gehad over een functietermijn. Iemand in ons team doet dit werk bijvoorbeeld al jaren, zou je tegen deze persoon na zoveel jaar dan moeten zeggen: "Je moet ervan af." Ik weet niet of diegene dan gelukkiger wordt. Het is echt een vakgebied waar mensen hun vinger voor moeten opsteken. Ze moeten er zelf voor kiezen, want de kinderpornorecherche is echt anders dan de zedenrecherche. Ik ken genoeg zedenrechercheurs die zeggen: "Dit wil ik niet, hier kan ik niet tegen."' – Leidinggevende (A) kinderpornorecherche

De andere kinderpornoteamleiders geven eveneens aan dat het van groot belang is dat kinderpornorechercheurs zich uit zichzelf aanmelden voor dit werk. Verder dienen rechercheurs gelijk te kunnen stoppen met dit specifieke werk als ze er niet meer tegen kunnen. Volgens de respondenten is dit van belang om te voorkomen dat de negatieve invloed van het werk leidt tot gezondheidsklachten. Daarnaast benoemen zij ook andere beschermingsmaatregelen tegen de risico's van deze researcheprofessie.

'Ik vind het geen hoog risico beroep, maar je hebt wel te maken met emotionele piekbelasting. Je slaat het wel allemaal op. Als jij afbeeldingen herkent van vijf jaar geleden, heb je toch een soort database in je hoofd. Het blijft toch ergens zitten. Ik heb me weleens afgevraagd hoe lang je dit kunt volhouden, waar de grens ligt voordat je afstompt. Ik vraag me dat wel voor mijzelf en voor anderen af of dat wel gezond is, met name voor je brein om dat allemaal te zien. Dat geeft een bepaald risico. Aan de andere kant, je werkt zo close met elkaar, je zit zo dicht op elkaars lip, je praat met elkaar over dingen, waardoor de kans groter is om het van je af te praten op deze afdeling dan op andere rechercheafdelingen. Hier draai je allemaal dezelfde diensten, ga je met dezelfde mensen op pad, waardoor de band veel hechter is. Dan heb je meer interactie dan bij een ander team. Dus als je zorgvuldig de mensen selecteert, het niet verplicht wordt, je

zorgt voor goede ondersteuning, en je zorgt voor een veilige, vertrouwde werksfeer, dan denk ik dat je de risico's aardig ingeperkt hebt.' – Leidinggevende (D) kinderpornorecherche

De leidinggevenden binnen de forensische recherche geven aan dat zij het beroep van forensisch rechercheur bovengemiddeld belastend vinden. Dat komt volgens hen doordat deze rechercheurs geregeld aan ingrijpende gebeurtenissen worden blootgesteld en fysiek zwaar werk moeten verrichten op plaatsen delict. En ook al wordt dat niet zo expliciet ervaren door forensisch rechercheurs, zo merken de leidinggevenden op, zijn de 'routineklussen' op de keper beschouwd ook ingrijpend van aard.

'Ik vind het een zeer hoog risico beroep. Ik heb het 29 jaar gedaan en ik ben ervan overtuigd dat het emotioneel tot een van de zwaarste beroepen behoort. Wat een forensisch rechercheur voor z'n kiezen krijgt is echt ongelooflijk door z'n loopbaan heen. Als ik door de provincie rijd, weet ik van elke lijkvinding nog van hoe het was. Dat staat op mijn netvlies en dat heeft iedereen. Daar waar mensen zoiets hebben van dat is heel erg, daar begint het pas voor een forensisch rechercheur. Het is toch wel raar dat als iemand je vraagt: "Hoe was je werkdag?", dat je dan zegt van: "Niks bijzonders.", terwijl er twee verhandelingen waren. Dat is niet normaal, maar is het wel geworden voor ons.' – Leidinggevende (I) forensische recherche

Het normaal gaan vinden van datgene dat niet normaal is, wordt door alle vijf geïnterviewde leidinggevenden binnen de forensische recherche als risico geïdentificeerd. Zo gaf een leidinggevende die 'van buiten' kwam aan dat het grootste risico binnen de forensische recherche is dat rechercheurs de mentale belasting onderschatten en 'pas te laat onderkennen dat het al te laat is' (teamleider G). Een 'doorgegroeide' leidinggevende geeft aan dat hij dat risico pas leerde onderkennen toen hij leidinggevende werd en op enige afstand van de inhoud van het werk kwam te staan:

'Je krijgt als forensisch rechercheur veel dingen voor je kiezen. Het is fysiek wel zwaar en geestelijk ook, maar of je daar last van krijgt weet ik niet. Als je in dit werk zit, ga je steeds van het ene lijk naar het andere. Dat went heel snel, je doet gewoon je werk. Vergelijk het met een pakketbezorger, van het ene klusje naar het andere klusje. Van het ene stinkend lijk naar het andere, naar een hanger, noem maar op. Dat maakt dat je net zo makkelijk je broodje staat te eten naast een stinkend lijk of met een afgescheurde arm op je schoot zit om

dacty [vingerafdrukken] af te nemen terwijl collega's om je heen staan die zeggen: "Je bent gek". Als je er niet meer in zit, wat ik ervaren heb toen ik teamleider werd, ga je het niet meer normaal vinden. En dan hoor ik op de briefing verhalen en denk ik: "Dit is niet normaal.", terwijl ik weet dat ze er geen moeite mee hebben, want dat had ik zelf ook niet. Om daar zeker van te zijn, probeer ik dan natuurlijk wel een beetje te temperen van hoe het met die rechers is, of ze er echt geen problemen mee hebben. Maar ik doe niet heel veel meer dan het verdunnen van ervaringen, het erover praten met elkaar. De mensen laten praten over hun emoties en alleen maar luisteren. Want hoe meer ze erover praten, hoe meer het verhaal verdunt en hoe makkelijker ze er mee om kunnen gaan is mijn ervaring.' – Leidinggevende (F) forensische recherche

Over het bieden van ondersteuning aan 'hun' personeel

Aan de geïnterviewde leidinggevendenden is gevraagd op welke wijze zij ondersteuning bieden aan de rechers in hun kinderporno- dan wel forensische rechercheteam. Wat zijn volgens hen aanleidingen om hulp te bieden, hoe pakken zij dit aan en welke ervaringen hebben zij daarbij opgedaan?

'Ik heb me tot doel gesteld dat ik heel erg op mensen ga letten in de zin van dat het werk ze niet te veel wordt. Toen ik in het district werkte, had ik daar een hele ervaren collega, een hele stoere vrouw, die kon alles aan. Maar zij is door een gebeurtenis zodanig van slag geraakt, die heeft PTSS gekregen. Ze had alles in hokjes gestopt en die gingen allemaal tegelijkertijd open en die heeft de laatste twee jaar van haar werkende leven thuis doorgebracht. En dat is wel een gebeurtenis die ik erg vind. Ik heb me ook afgevraagd of dat voorkomen had kunnen worden. En dat speelt hier voor mij nu een grote rol. Vanwege de inhoud van het werk, let ik daarom goed op de mensen hoe het met ze gaat. Ik kijk dan vooral hoe mensen zich gedragen ten opzichte van anderen. Als er aanleiding toe is, neem ik ze even apart. Dat doe ik niet formeel, maar als de gelegenheid zich voordoet. Bijvoorbeeld in de auto als je ergens naar toe gaat, waardoor je een sfeer creëert waarin dat ook echt goed werkt. Daarnaast hoop ik dat het niet alleen van mijn kant komt, maar dat als er daadwerkelijk wat aan de hand is ze ook naar mij toekomen. Daarom vind ik het ook belangrijk om van het privé van mensen te weten. En dan niet tot in de finesses, maar als er privédingen zijn die zijn weerslag kunnen hebben op je werk, dan wil ik dat graag weten. Ik stuur dus bewust meer op: "Hoe gaat het met je?" en: "Loopt het allemaal?", dan: "Morgen moet het verbaal af." Ik heb weleens het idee dat dat ten koste gaat van de productiviteit. In dat opzicht heb ik een goede match met

de coördinator binnen ons team, want die zit er strakker in. Als we allebei hetzelfde zouden zijn, zou dat niet goed zijn.’ – Leidinggevende (D) kinderpornorecherche

Binnen het kinderpornoteam gaan rechercheurs op verschillende wijzen om met de belastende inhoud van het werk, zo geven de betreffende leidinggevenden aan. Het is volgens de respondenten daarom van belang om ‘de mensen’ goed te leren kennen, zodat zij in staat zijn om eventuele gedragsveranderingen en/of afwijkende reacties op het werk waar te kunnen nemen en op waarde te schatten. Dit zijn volgens de geïnterviewde leidinggevenden namelijk aangrijpingspunten voor een gesprek. Het waarnemen van gedragsveranderingen wordt volgens de respondenten niet alleen door hen gedaan, maar vooral door de collega’s onderling. Zij vormen de voornaamste bron van ondersteuning voor rechercheurs, zo geven de leidinggevenden aan.

‘Ons team is opgebouwd uit allemaal andere persoonlijkheden. De een is stil en de ander is heel erg mondig. De een maakt grapjes over de afbeeldingen en de ander helemaal niet. De kracht van dit team is, dat iedereen in z’n waarde gelaten wordt. Ik geef veel ruimte voor grappen en grollen, want dat vind ik heel belangrijk voor dit werk. Dat haalt de druk van de ketel af. Als het echt nodig is, kan ik daar wel in bijsturen, maar het zijn allemaal professionals. Heel veel bijsturing is niet nodig. Het is een klein team dus mensen kennen elkaar goed en zijn heel open naar elkaar. We hebben barbecues met partners, dus je hebt ook een beeld van elkaars privé. Er is echt aandacht voor de mens in dit team. Dat is belangrijk, want ik ben er niet altijd en collega’s moeten wel veranderingen in elkaars gedrag waarnemen. Als voorbeeld: teamlid x doet dit werk al heel erg lang, die hoor ik nooit over plaatjes, tot een paar weken terug. Toen zei hij dat hij nog nooit zoiets ergs had gezien. Dat is gelijk een trigger voor mij en andere collega’s, van: “Hé, dit heeft indruk gemaakt.” Je merkt dan verandering in gedrag en dan spreek ik of een van de andere teamleden diegene aan en gaan daar een bak koffie mee drinken.’ – Leidinggevende (A) kinderpornorecherche

Zoals uit voorgaand citaat blijkt, kan de inhoud van deze gesprekken tussen rechercheurs en hun leidinggevende gelegen zijn in hetgeen men gezien heeft tijdens het classificeren van beeldmateriaal. De leidinggevenden geven echter aan dat de meeste ondersteunende gesprekken over zaken gaan die niet gerelateerd zijn aan het werk, maar die spelen in de privésituatie van recher-

cheurs. Het gaat dan bijvoorbeeld over zieke gezins- of familieleden, relatieproblematiek en financiële zorgen, die maken dat teamleden minder functioneren op het werk. Doorgaans bestaat de wijze van ondersteuning van de betreffende leidinggevendenden uit het bieden van een 'luisterend oor' en het tijdelijk ontlasten van teamleden door hen minder en/of andere werkzaamheden te laten uitvoeren.

'Mijn teamleden komen soms wel naar me toe van: "Nou heb ik het wel even helemaal gehad." Soms hebben ze onderzoeken met hele erge beelden, ze zijn allemaal erg natuurlijk, maar dat ze dan zeggen: "Hier moet ik even mee stoppen, want dit gaat niet goed." Teamlid [x] had laatst iemand die had naast kinderporno ook allemaal moorden en afslachtingen gedownload. Die zaak hebben we in overleg aan iemand anders overgedragen, zodat hij even met iets anders bezig kon. Dat gebeurt af en toe.' – Leidinggevende (B) kinderpornorecherche

Evenals hun collega's binnen de kinderpornorecherche, geven forensische leidinggevendenden aan dat het signaleren van gedragswijzigingen en het vervolgens in gesprek gaan met rechercheurs de voornaamste vorm van ondersteuning is die zij kunnen bieden. Deze ondersteuning concentreert zich vooral op het moment dat rechercheurs het onderzoek op de plaats delict hebben afgehandeld. Naar gelang het tijdstip van afronding, kan dit bij terugkomst op het bureau zijn, tijdens en/of na de briefing, dan wel telefonisch. Er zijn leidinggevendenden die aangeven dat zij hun teamleden niet alleen achteraf, maar ook voorafgaand aan de afhandeling van een onderzoek op een plaats delict trachten te ondersteunen. Dit doen zij door het personeel ruimte te geven om de melding over te kunnen dragen aan anderen binnen het team.

'Toen ik begon als forensisch rechercheur was dat onderwerp [omgang met moeilijke aspecten van het werk] helemaal niet bespreekbaar, maar nu gelukkig wel. De cultuur is tegenwoordig zo dat ik als teamleider kan vragen, als we bijvoorbeeld een overleden baby'tje hebben, of iemand het aankan om daar heen te gaan. Dat is nu een standaardvraag binnen het team. Als je dat niet kan of prettig vindt, moet je als rechercheur daar wel eerlijk voor uit durven komen. Ik weet dat sommigen dat nog steeds als een blamage voelen, die hebben daar moeite mee. Verder probeer ik ook altijd als ik weet dat mensen een heftige zaak hebben gehad om een een-op-een terugkoppeling te hebben. Dan vraag ik aan rechercheurs: "Hoe heb je het ervaren? Kan ik je nog ergens mee helpen?" Vaak komt het hele verhaal dan wel. Het wordt gewaardeerd dat je als teamleider ook

oog hebt voor het menselijke aspect en niet alleen het zakelijke. Daarom maak ik voor dit soort gesprekken ook altijd tijd, hoe druk het ook is.’ – Leidinggevende (I) forensische recherche

Soms nemen leidinggevenden zelf het besluit om personeel niet naar een plaats delict te laten gaan. Dit is geen lichtvaardige afweging voor leidinggevenden, zo geven zij aan, omdat deze vorm van ‘opgelegde zelfbescherming’ als ingrijpend kan worden ervaren door rechercheurs.

‘Soms merk je in de briefing dat mensen nog zeer geëmotioneerd zijn doordat ze er langdurig over praten. Aan een suïcide worden twee zinnen gewijd, terwijl men over een andere zaak veel langer praat. Dat heeft ze blijkbaar veel meer beziggehouden. Suïcide is standaard, zo van: “We hadden een springer, een hanger.”, maar bij ingrijpende zaken vertellen ze wie, wat, waar, hoe etc. Dat is een duidelijk signaal dat we moeten klankborden. Een ander signaal is dat je ook leert om aan iemands houding af te lezen hoe het met ze gaat. Soms laat ik mensen heel bewust een pas op de plaats maken, dat ze even niet naar een melding gaan. Ondanks de positieve cultuur die er hier is, wordt dat heel wisselend ervaren. De rechercheurs zijn heel betrokken bij het vak en zijn zo gemotiveerd om naar een plaats delict te gaan, dat ze soms boos zijn als ze van mij niet mogen. Als ze minder inzetbaar zijn, vinden ze dat toch een soort van falen. Sommigen ervaren dat echt als een persoonlijke nederlaag. Je moet daarom een goede, transparante, open houding hebben met je teamleden, wil je ze tegen henzelf kunnen beschermen.’ – Leidinggevende (H) forensische recherche

De geïnterviewde leidinggevenden geven aan dat rechercheurs, net als bij de kinderpornorecherche, de inhoud van het werk verschillend ervaren. Het is volgens hen persoonsafhankelijk wat als prettig en wat als belastend wordt ervaren. De ervaring van leidinggevenden is dat met name het afstand bewaren tot het slachtoffer, humor en het onderling delen van emoties rechercheurs helpt om hun werk te kunnen uitvoeren.

‘Wat mensen moeilijk vinden in het werk is sterk persoonsgebonden. Maar kinderen en familiedrama’s, die zijn altijd wel heel lastig. Als je kinderen hebt, wil je niet naar een sectie van een kind in dezelfde leeftijd, want dan komt het te dichtbij. Al is dat ook weer niet zo voor iedereen, want er zijn ook twee collega’s die zeggen: “Het doet mij niet meer dan een volwassen iemand die overleden is.” En de één zegt: “Hoe viezer, hoe beter.”, die komt binnen van: “Hij was

helemaal overdekt met schimmels, daar konden we mooie dingen mee doen.”, terwijl andere collega’s er meer moeite mee hebben om een lichaam dat langer ligt aan te raken. Een van de collega’s die er moeite mee heeft, zegt dan van: “Ik maak de foto’s wel.” Maar dat is niet altijd mogelijk. Dit is nu eenmaal inherent aan het vak. Er zijn dan ook wel mensen uit zichzelf weggegaan hier, die aangaven dat ze van dit werk niet gelukkiger werden. Die zeiden van: “Ik neem het mee naar huis, ik kan er niet aan wennen om met overleden mensen om te gaan.” Voor iedereen hier geldt wel dat als het dichtbij komt, en dat is voor iedereen anders, kan het je raken. Wat ik zie bij de mensen is dat ze het werk daarom zo zakelijk mogelijk oppakken en benaderen. Ze geven aan niet met de achtergrond in aanraking te willen komen en niet de familie te willen zien, mocht die nog in huis zijn. Dat vinden ze een onwerkbaar situatie, omdat ze dan met de emotionele kant van de zaak te maken krijgen en iemand echt een gezicht krijgt. Er is nu wel meer een cultuur gekomen, waarin men zich wat kwetsbaarder durft op te stellen. Mensen praten meer met elkaar. Terwijl eerder alles werd weggelachen en macabere grapjes werden gemaakt. Dat gebeurt nog steeds wel hoor, en de één heeft dat meer dan een ander, merk ik, maar dat is soort van verwerking van zaken.’ – Teamleider (G) forensische recherche

Een ander thema dat veelvuldig terugkwam in de interviews, betreft de groot-schalige reorganisatie binnen de Nationale Politie. De geïnterviewde leiding-gevenden maken zich zorgen over de negatieve invloed die dit proces volgens hen heeft op de motivatie en het welzijn van het forensische personeel.

‘We zitten nu in de tijd van de versobering en de onzekerheid en zitten in zwaar weer met onze mensen. De rek is er wel een beetje uit, maar het eind is nog niet in zicht. Dit draagt niet bij aan het welzijn van mensen. De sfeer wordt daar-door minder, de negatieve verhalen aan de koffietafel, de frustraties. Dat komt ook doordat de administratieve lasten verschrikkelijk omhoog gegaan zijn. Vroeger zat je een halve dag van de vijf binnen. Nu is het precies andersom, omdat je alles moet uittypen en rechercheurs daardoor veel achter de computer zitten. Veel senioren hebben een hekel aan administratieve lasten, die willen naar buiten naar de PD, daar zijn ze voor opgeleid, dat is hun drive. Verder is het een club die ontzettend aan het vergrijzen is, maar ik mag geen vacatures openstellen dus het wordt alleen maar erger. Binnen niet al te lange tijd gaan veel mensen met pensioen. Iedereen zegt dat je daarvoor nu al mensen moet gaan opleiden zodat ze ongeveer vier jaar hebben om op niveau te komen en ze het vak kunnen overnemen. Maar er is geen geld voor. We verliezen straks dus

heel veel kennis. Dat is in het kort waar we ons nu voor gesteld zien en desondanks is het toch bewonderenswaardig dat mensen hun werk blijven verzetten, met plezier, met succes, in de nacht, in de weekenden. Wonderbaarlijk hoe ze het volhouden. Vorig jaar hadden we de MH17. Daar hebben we een fors aandeel aan geleverd met teamleden die werkten in de Oekraïne en in Hilversum. Dat was midden in de schoolvakantie en mensen die vakantie hadden zijn teruggekomen om het werk op te vangen van mensen die naar het MH17-onderzoek moesten. Ondanks al die sores die ik net vertelde, stond iedereen zijn mannetje. Dat geeft wel aan hoe gemotiveerd mensen zijn en hoeveel rek er toch nog in zit ondanks allerlei tegenslagen.’ – Teamleider (H) forensische recherche

De leidinggevendenden geven aan dat zij door de reorganisatie in een lastige situatie terecht zijn gekomen. Respondenten vinden het met name vervelend dat zij al geruime tijd geen vragen van het personeel meer kunnen beantwoorden en zij de zo gewenste duidelijkheid niet kunnen bieden.

‘Het contact met de werkvloer is moeizaam op dit moment. Niet als het over het werk gaat, maar wel als het gaat over de randvoorwaarden en de organisatie. Daar zitten we in een spagaat als leiding. We willen wel communiceren, maar we kunnen niet communiceren. Want als je niks weet, kun je niet communiceren. En je ziet dan dat negatieve dingen zich gaan stapelen, er worden domme uitspraken gedaan. En doordat we door de samenvoeging [met een ander team] nu op twee locaties zitten, is het super lastig om erbij te zijn als het gebeurt. Ik zit nu hier op deze locatie, terwijl op dit moment de grootste groep op de andere locatie zit. Voor de reorganisatie was dat heel anders. Nu zijn we met ruim 150 man, toen iets van 70 op één locatie. Dat is nogal een verschil. Plus dat we toen één werkcultuur hadden en nu twee. Er zijn mensen bij die vervallen in heel negatief gedrag en daar maak ik me zorgen over. Mensen die in onzekerheid verkeren en wij maken die onzekerheid alleen maar groter als leidinggevendenden. Dat is frustrerend voor een controlefreak als ik, want de weerbaarheid van mensen die neemt echt af naarmate het organisatorisch allemaal wat stroever gaat. In het begin lukt het allemaal nog wel, dan kom je het dalletje wel weer uit, omdat de zaak leuk is. Maar we zitten nu structureel op de bodem van een ravijn en daar moeten we organisatorisch uitkomen. Dat gaat wel lukken, maar daar gaat tijd overheen en in mijn optiek gaat dat te langzaam.’ – Leidinggevende (I) forensische recherche

Over hun twijfels en beperkingen

Het bieden van ondersteuning aan kinderporno- en forensisch rechercheurs is, los van het feit dat het onderdeel van hun takenpakket is, volgens de leidinggevers een belangrijk en tegelijkertijd ook lastig thema. Belangrijk in de zin dat het volgens hen essentieel is, gegeven de eerder beschreven risico's, dat de leiding oog heeft voor het welzijn van het personeel. Lastig omdat men niet altijd weet hoe deze ondersteuning het beste vorm te geven. Dit heeft, zo geven zij aan, niet alleen te maken met (a) de volle agenda's en 'de waan van alle dag', waardoor ze niet altijd beschikbaar kunnen zijn voor het personeel; of met (b) het afhankelijk zijn van de mate waarin rechercheurs hen in vertrouwen durven te nemen als het wat minder met ze gaat; maar ook met (c) het al dan niet juist interpreteren van signalen en twijfel over wat gepaste ondersteuning is.

'Ik moet er bij sommigen heel hard aan sleuren dat zij niet de hele dag gaan zitten uitkijken. Dat ze die afbeeldingen bekijken, zie ik niet als heel belastend, maar wat afwisseling in je werk zou wel heel goed zijn. Ik merk dat die gasten zo lang mogelijk gaan kijken, die zijn daar gewoon niet vanaf te trekken. Dat vind ik een hele rare situatie. Ik ben het niet met de hele buitenwereld eens van: "Die doet het al twaalf jaar, dat is gekkenwerk." Volgens mij kunnen mensen het prima tot aan hun pensioen volhouden, maar ik zou het wel gezonder vinden als diegenen meer afwisseling zouden hebben. Dus ik bied iemand andere rollen aan, bijvoorbeeld het veiligstellen van beeldmateriaal. En dat doet diegene dan twee keer en daarna moet ik hem er weer heen slaan bij wijze van. Dat merk ik bij anderen ook. Dan bied ik iemand aan om een verhoor te doen, want dat kan diegene heel goed, en dat vindt hij dan maar gedoe. Dat komt terug in de beoordelingsgesprekken en gesprekken die ik tussendoor voer, want ik wil ze uit die comfortzone halen en voorkomen dat ze altijd hiernaartoe rijden van: "Ik heb die zaak en die zaak, daar ga ik vandaag alle afbeeldingen van bekijken. Als ik dat in drie dagen kan, doe ik dat en anders wordt het langer." Daar wil ik heel graag wat aan doen, maar dat is wel een lastige.' – Leidinggevende (C) kinderpornorecherche

Enkele leidinggevers geven aan dat zij zich soms afvragen wanneer de aan rechercheurs geboden ruimte voor herstel van het werk overgaat in ongepast gedrag. Hoewel het volgens hen van belang is dat rechercheurs tijdelijk afstand kunnen nemen van het emotioneel zware werk, bestaat er soms twijfel over de hoeveelheid tijd die daarvoor geboden dient te worden. Er moet immers ook gewoon gewerkt worden, zo geven leidinggevers aan.

'Er is nu bijvoorbeeld iemand waarbij het niet goed gaat met één van de ouders. Die zit de hele dag te sms-en en is continu met thuis bezig. Die zit niet in een goede mentale fase om het werk te doen, dat zie je aan alles. Normaal kan diegene alles aan, kan alles zien, maar nu even niet. Dat moet thuis eerst weer in balans komen. Daar kan ik verder niet veel aan doen, behalve dan het signaleren en erover praten met diegene. Ik ben chef maar ook mens, dus ik wil dan ook graag open en eerlijk daarover spreken zonder gelijk daar consequenties aan te verbinden. Dat vind ik soms lastig. Zo gingen vorige week twee collega's ruim twee uur in de stad lunchen. Op dat moment komt het stoom uit mijn oren. Want hoe schrijf je die uren? Daar heb ik het dan wel met ze over. Ik begrijp wel dat het af ten toe lekker is om even je hoofd leeg te maken na het zien van zoveel ellende, maar het moet niet een gewoonte worden. Dat is wel een spanningsveld, want er is eenvoudig misbruik van te maken. Ik let daarom ook wel op prestatie indicatoren, ik zit ze op hun nek. Je kent je pappenheimers.'
– Leidinggevende (E) kinderpornorecherche

Ook komt het volgens leidinggevenden voor dat rechercheurs eigenlijk rust gegund zou moeten worden, maar dat dit vanwege op dat moment ontbrekende capaciteit in het team niet mogelijk is. Hoewel zij meer zouden willen doen voor 'hun' rechercheurs, is het niet mogelijk. Door leidinggevenden worden dergelijke situaties als zeer vervelend ervaren.

'Er wordt weleens gezegd van: "We moeten zorgen dat er geen mensen omvallen." Daar wordt wel over gesproken hier. We geven ook aan dat als ze veel secties of lijken achter elkaar hebben, dat ze kunnen aangeven dat hun bordje vol zit en dat een ander dan gaat. Maar dat is natuurlijk wel in de verhouding met de capaciteit die je beschikbaar hebt en dat kan dilemma's geven. Als leidinggevenden proberen we er wel naar te kijken dat mensen niet te zwaar belast worden. We hopen daar die openheid voor te geven zodat mensen dat durven aan te geven. En mensen doen dat ook wel hoor. Alleen kan ik er soms wat aan doen en soms niet. Dan is het gewoon kut en kloten.' – Leidinggevende (G) forensische recherche

Enkele kinderporno- en forensische leidinggevenden geven aan te twijfelen in hoeverre zij, los van hun goede bedoelingen, daadwerkelijk in staat zijn om adequate hulp te bieden aan iedere medewerker in het team. Deze leidinggevenden zouden graag meer kennis en vaardigheden willen ontwikkelen op dit gebied, omdat zij het gevoel hebben soms tekort te schieten. Tevens werd het inschakelen van externe ondersteuning wenselijk bevonden.

'Wat ik nu doe is afen toe wat signalen oppakken, maar ik ben een goed bedoelende amateur daarin. Ik heb niet de kennis om bij mensen te doorgronden wat er nou werkelijk met ze aan de hand is, om dat te kunnen duiden. Ik doe dat met psychologie van de koude grond. En dat is lastig en maakt dat ik daar ook weleens een uitglijder op maak. Dat ik dingen niet snap of dat ik de verkeerde diagnose stel. Dat ik bijvoorbeeld zeg: "Je moet naar een bedrijfsmaatschappelijk werker.", terwijl het helemaal niet zo ernstig is. Of dat ik het juist niet doorzie dat ze daar naartoe moeten. Voor mij zou de ideale situatie zijn dat er een onderhoudsprogramma is waar je per groep of per individu, in een andere setting, je dingen kunt spuien of spiegelen. Ik merk dat dat voor mij in mijn rol als leidinggevende lastig is, want als ik iemand op werkinhoud aanspreek, belemmert dat om vervolgens het gesprek te voeren van: "Hoe is het met je?" Dan krijg je een reactie van: "Eerst zeg je dat ik mijn werk niet goed doe en nu moet ik mijn ziel en zaligheid bij je bloot gaan leggen." Dat is tegenstrijdig voor veel mensen, al zitten er ook wel mensen bij waar ik dat gesprek wel mee kan voeren. Het is dus geen wetmatigheid.' – Leidinggevende (J) forensische recherche

Over hun ervaringen met professionele ondersteuning

In een aantal kinderporno- en forensische teams is professionele ondersteuning voor de leidinggevend en rechercheurs aanwezig (geweest) in de vorm van een jaarlijks *mental check-up* gesprek met een psycholoog. Deze vertrouwelijke gesprekken kunnen gedurende het jaar ook op aanvraag plaatsvinden, waardoor rechercheurs daar volgens de respondenten op een laagdrempelige wijze gebruik van kunnen maken. De leidinggevend en geven aan dat de specifieke inhoud van deze jaarlijkse gesprekken bewust niet aan hen teruggekoppeld wordt, enkel op hoofdlijnen. Volgens hen kunnen deze gesprekken betrekking hebben op zowel werkinhoudelijke zaken als op privé gerelateerde problematiek. In de betreffende teams zijn, zo geven de geïnterviewde leidinggevend en aan, overwegend positieve ervaringen opgedaan met deze vorm van professionele ondersteuning. Ter afronding van dit intermezzo komen vier van hen aan het woord over hun ervaring met en mening over deze *mental check-up* gesprekken.

'Die gesprekken moet je gewoon een keer per jaar doen, dat is heel erg goed. Ik weet niet wat er precies uitgekomen is bij de medewerkers, maar wel dat het helpt. De psycholoog adviseert bijvoorbeeld iemand: "Ga naar je huisarts en als je wilt kun je het de teamleider vertellen, want het is goed dat de leidinggevende dat weet." En dan vraagt de psycholoog achteraf of er nog mensen bij

mij zijn geweest. En dan zeg ik ja, die en die is bij me geweest. Inhoudelijk hoor ik niks, maar de psycholoog checkt het wel even. Ik weet van een aantal mensen dat naar me toe is gekomen dat ze een heel goed gesprek hebben gehad, zo van: "Ik ben helemaal leeggelopen en hier ben ik me bewust van geworden en daar ga ik wat mee doen."' – Leidinggevende (C) kinderpornorecherche

'We hebben hier mental check-up gesprekken, maar die zijn niet altijd even waardevol hoor ik van medewerkers. De psychologen moeten wel de goede vragen stellen. Ze moeten proberen om een opening te vinden, waardoor ze goed in gesprek gaan met iemand, dat ze verbinding hebben. Ze moeten mensen helpen. Het moet geen kunstje worden, want het wordt duurbetaald.' – Leidinggevende (D) kinderpornorecherche

'De psychologen hebben een goede band opgebouwd met de mensen hier. Er is een collega die zei tegen mij van: "Ik heb er geen zin in om het er met jou over te hebben, ik doe het wel met de psycholoog." Dat vind ik prima. Die mensen staan hoog aangeschreven binnen het team. Ze pushen niks, maar je vertelt altijd meer dan je van plan was.' – Leidinggevende (F) forensische recherche

'Er zijn in ons team een aantal gevallen van burn-out geweest, van overspannenheid. Mensen trekken te laat aan de bel of wij zien het niet. Je kan niet in de hoofden kijken en daarom vind ik het goed dat er mental check-ups zijn met een deskundige. Want wat ik normaal vind, is voor anderen volstrekt abnormaal. Er zijn mensen in ons team die hebben te horen gekregen van: "Jij zit nu op het randje, je moet gaan opletten." Dat is vervolgens gebeurd en met hen is het goed gegaan. Maar krijg je dat signaal niet, dan kan het kwartje de andere kant opvallen. En dan heb je langdurige uitval.' – Leidinggevende (I) forensische Recherche

5

Eenheid in verscheidenheid?!

Vergelijking van werkkenmerken die samenhangen met mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs

---

De opsporing binnen de Nederlandse politie bestaat uit aparte teams: tactiek, informatie en opsporingsexpertise (forensisch, digitaal en financieel) en specialistische ondersteuning. Al deze teams binnen de opsporing kennen eigen processen en lijnen (Huisman, Princen, Klerks & Kop, 2016:55). Er is derhalve geen sprake van één recherche, maar van verschillende recherchedisciplines met specifieke taak- en organisatiekenmerken. Twee daarvan betreffen de kinderporno- en de forensische recherche. In tegenstelling tot bijvoorbeeld rechercheurs die belast zijn met de opsporing van milieu- en financieel-economische criminaliteit, komen rechercheurs in deze recherchedisciplines frequent in aanraking met potentieel traumatische gebeurtenissen (Krause, 2009; Kelty & Gordon, 2015; Pavsic Mrvelje, 2016; Powell et al., 2014a; Powell et al., 2015). Zo worden zij in hun werk wekelijks geconfronteerd met respectievelijk (zeer) jonge kinderen die op grove wijze zijn misbruikt dan wel met dode personen die op uiteenlopende, soms zeer gewelddadige wijze om het leven zijn gekomen. Aspecten die, zo blijkt uit eerdere politiestudies, als bron van stress worden ervaren door politiefunctionarissen (zie o.a. Abdollahi, 2002; Brown, Fielding & Grover, 1999; Violanti & Aron, 1995; Webster, 2013). Ondanks deze stresserende werkkenmerken, melden Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs zich vrijwillig aan voor deze recherchefuncties. De in deze teams werkzame rechercheurs beschikken voor aanmelding doorgaans al over ruime werkervaring binnen de politie. Bij aanvang schatten zij niet alleen in of zij affiniteit hebben met het

uitvoeren van kinderporno- of forensische zaken, maar ook nadrukkelijk of zij bestand zijn tegen de belastende inhoud ervan (Sollie, Kop & Euwema, 2014, 2017). In hun 'inwerkperiode' ervaren onderzoekers of zij daadwerkelijk in staat zijn om op een duurzame wijze om te gaan met de verschillende taak- en organisatiekenmerken in de betreffende reberchediscipline. Tijdens deze periode wegen zij voor zichzelf af of de belasting van dit type reberchewerk bij hen past.

Taak- en organisatiekenmerken in relatie tot psychosociaal welzijn

Dit zelfselectieproces binnen de kinderporno- en forensische reberche voorkomt echter niet dat rebercheurs na hun inwerkperiode geen hinder (meer) ondervinden van werkgerelateerde stressoren. Binnen beide reberchedisciplines zijn uiteenlopende belastende en ingrijpende werksituaties geïdentificeerd die een stevig beroep doen op de mentale weerbaarheid van ervaren kinderporno- en forensisch rebercheurs (Sollie et al., 2014, 2017). Of deze rebercheurs op een succesvolle wijze om kunnen (blijven) gaan met de belasting in hun werk, blijkt de resultante te zijn van een dynamisch proces tussen interne en externe hulpbronnen (zie tevens Bogaerts, 2013; Bonanno & Mancini, 2008; Folkman & Moskowitz, 2004; Luthar et al., 2000; Paton et al., 2008; Zautra et al., 2010). Welke factoren een rol spelen in dit dynamische proces hangt niet alleen samen met persoonlijke eigenschappen van rebercheurs, maar ook nadrukkelijk met de aanwezige taak- en organisatiekenmerken. Deze werkkenmerken kunnen onderverdeeld worden in stressoren dan wel hulpbronnen (zie bijvoorbeeld Demerouti et al., 2001; Xanthopoulou et al., 2007, 2009; Bakker, 2011).

Werkstressoren betreffen de fysieke, sociale en organisationele aspecten van het werk die aanhoudende fysieke, mentale en/of emotionele inspanning vereisen en derhalve te relateren zijn aan bepaalde fysiologische en psychologische kosten (Demerouti et al., 2001:501). Werkstressoren leiden niet per definitie tot negatieve uitkomsten. Daar is enkel sprake van wanneer de eisen een te hoge inspanning vragen dan wel inadequaaf herstel plaatsvindt (Demerouti & Bakker, 2011; Schaufeli & Taris, 2013). Werkgerelateerde hulpbronnen daarentegen zijn aspecten van het werk die (a) functioneel zijn in het bereiken van doelen, (b) de negatieve effecten van werkstressoren vermindere, en (c) persoonlijke groei en ontwikkeling stimuleren (Demerouti et al., 2001:501).

Bij onderzoek naar de aard en omvang van stressoren en hulpbronnen van professionals en de wijze waarop deze van invloed zijn op iemands welbevinden, dient met deze contextuele factoren rekening te worden gehouden. Uit meerdere studies blijkt dat werkkenmerken niet alleen kunnen verschillen tussen organisaties, maar ook tussen functies binnen dezelfde organisatie. Onderzoek onder verplegend personeel binnen één Iers ziekenhuis toont bijvoorbeeld aan dat verschillen tussen stressniveaus grotendeels verklaard kunnen worden door verschillen in type werkstressoren per afdeling (McCarthy, Power & Greiner, 2010). Eveneens blijken werkkenmerken een verklaring te bieden voor gevonden verschillen in werkgerelateerde stressoren bij Nederlandse krijgsmachteenheden die gelijktijdig opereerden in hetzelfde missiegebied (Boermans, Kamphuis, Delahaij, Korteling & Euwema, 2013).

Verschillen tussen taakgebieden binnen de politie

Binnen de Nederlandse politieorganisatie is een soortgelijke bevinding gedaan. Schaufeli en Taris (2014) hebben aan de hand van het *Job Demands-Resources Model* onderzocht welke factoren in het politiewerk van invloed zijn op de psychosociale gezondheid van politiefunctionarissen.⁵⁴ Daarbij is rekening gehouden met verschillende functies en organisatieonderdelen binnen de politie. Zodoende zijn zes verschillende taakgebieden onderzocht: leiding, handhaving & noodhulp, opsporing, intake & service, ondersteuning, en in opleiding. Een belangrijke bevinding in deze studie is dat voor ieder taakgebied een specifieke verzameling aan relevante werkkenmerken bestaat die samenhangt met de psychosociale gezondheid van politiefunctionarissen (onafhankelijk van leeftijd, geslacht en opleiding). Binnen het taakgebied opsporing zijn zeven relevante hulpbronnen gevonden: autonomie, afwisseling, feedback, professionaliteit, steun van de leidinggevende, arousal (opwinding in het werk) en leer- en ontwikkelingsmogelijkheden. Deze werkkenmerken hangen samen met een hogere mate van bevlogenheid en een mindere mate van burn-out symptomen. Verder zijn drie relevante werkkenmerken gevonden die samenhangen met stressklachten binnen het taakgebied opsporing, te weten administratieve belasting, emotionele belasting en werk-privé conflict.

---

⁵⁴ De studie van Schaufeli en Taris (2014) is een verdere verdieping op het onderzoek van Van Beek et al. (2013) en is gebaseerd op dezelfde data (vragenlijstonderzoek onder 1.535 Nederlandse politiefunctionarissen, waarvan 445 werkzaam binnen de recherche).

In de studie van Schaufeli en Taris (2014) is de opsporing als één taakgebied beschouwd en als zodanig vergeleken met andere taakgebieden binnen de politieorganisatie. De verschillende rekerchedisciplines met hun eigen specialismen (Huisman et al., 2016) evenals het eerdergenoemde zelfselectieproces van kinderporno- en forensisch rekercheurs, suggereren dat er ook relevante verschillen kunnen bestaan in taak- en organisatiekenmerken binnen het taakgebied opsporing. Onderhavige studie heeft tot doel om te onderzoeken of er relevante verschillen bestaan tussen werkkenmerken binnen de opsporing in relatie tot mentale weerbaarheid van rekercheurs. Daartoe wordt een eerste aanzet gegeven door de kinderporno- en forensische rekerche met elkaar te vergelijken. Ervaren beide typen rekercheurs bijvoorbeeld soortgelijke werkstressoren? Zijn er overeenkomsten dan wel verschillen tussen kinderporno- en forensisch rekercheurs in hoe zij daarmee omgaan? En welke taak- en organisatiekenmerken zijn daarop van invloed? Om hier inzicht in te krijgen, wordt in dit hoofdstuk de volgende onderzoeksvraag beantwoord:

Welke taak- en organisationele kenmerken hangen samen met de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rekercheurs en in hoeverre verschillen deze werkkenmerken tussen beide rekerchedisciplines?

Deze vergelijkende studie tracht relevante verschillen in taak- en organisatiekenmerken te identificeren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rekercheurs. Dergelijk inzicht kan een bijdrage leveren aan de gerichte ondersteuning van de mentale weerbaarheid van rekercheurs door in deze rekerchedisciplines gezondheidsbeschermende werkkenmerken te behouden dan wel te bevorderen en gezondheidsbedreigende kenmerken aan te pakken (zie Schaufeli & Taris, 2014). Tevens kan op basis van deze vergelijkende studie een inschatting gemaakt worden in hoeverre de invulling van het heuristisch mentale weerbaarheidsmodel binnen de opsporing (Sollie et al., 2014) specifieke invulling behoeft per rekerchediscipline.

Voordat in dit hoofdstuk de resultaten van de vergelijkende analyse worden beschreven (5.3) zal eerst de gehanteerde methodologie beknopt worden weergegeven (5.2). Het hoofdstuk sluit af met conclusies en discussie (5.4).

5.1 Onderzoeksmethoden

Om de factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch onderzoekers onderling te kunnen vergelijken, is gebruikgemaakt van de resultaten en onderliggende data uit de eerdere studies van Sollie, Kop en Euwema (2014, 2017). De identieke en systematische wijze waarop deze data zijn verkregen en geanalyseerd (zie tabel 5.1 en hoofdstukken 3 en 4), maken deze geschikt om als input te dienen voor een vergelijkende analyse. Daarbij wordt aangesloten bij de in deze studies gehanteerde definitie van mentale weerbaarheid, namelijk dat het de uitkomst is van een copingproces waarin hulpbronnen de onderzoeker in staat stellen om binnen de taakuitoefening adequaat te blijven functioneren gedurende belastende werksituaties, daar duurzaam van te herstellen, met behoud van motivatie voor het onderzoekswerk en betrokkenheid bij de opsporingsdoelen.

Tabel 5.1 Databronnen empirische studies bij kinderporno- en forensische teams

	Studie kinderporno-recherche	Studie forensische recherche
Observatieperiode	mei-november 2013	oktober 2014-april 2015
Aantal teams	5	5
Duur	330 uur	440 uur
Geobserveerde rechercheurs	47	54
Interviews teamleiders	5	5
Interviews rechercheurs	30	30

Systematische analyse van empirische data

De verkregen data uit de observatiestudies en interviews zijn geanalyseerd met behulp van coderingssoftware *Atlas.ti*. Ter bevordering van de interne validiteit zijn de relevante tekstpassages uit het dagboek en de interviewtranscripten op basis van een proces van inductief redeneren gecodeerd en gecategoriseerd (Braun & Clarke, 2006; Campbell et al., 2013). Om te komen tot congruente, specifieke codeboeken hebben twee onderzoekers⁵⁵ onafhankelijk van elkaar transcripten gecodeerd. Per transcript zijn de gecodeerde tekstpassages uit de dagboek aantekeningen en interviewverslagen net zolang bedis-

⁵⁵ Dit zijn dr. N. Kop en drs. H. Sollie.

cussieerd totdat er overeenstemming werd gevonden over de betreffende codering. Vervolgens zijn de gecodeerde data op thematische wijze geanalyseerd (ordening van codes in hoofd- en subthema's) wat per rekerchediscipline heeft geresulteerd in de identificatie van uiteenlopende stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen (zie Sollie et al., 2014, 2017). De uitkomsten van deze afzonderlijke analyses vormden de input voor de vergelijkende analyse in onderhavige studie.

5.2 Vergelijking belastende werksituaties

Het werken aan kinderporno- dan wel forensische zaken wordt niet per definitie stressvol gevonden door Nederlandse kinderporno- en forensisch rekercheurs. Beide typen rekercheurs geven juist aan gedreven te zijn en vol-doening te halen uit hun opsporingswerk (Sollie et al., 2014, 2017). Een bevin-ding die overigens ook is gedaan onder agenten in de uniformdienst (Van Beek et al., 2013; Kop et al., 1999) en andere 'high risk' beroepen, zoals mili-tairen, brandweerpersoneel en eerstehulpverleners (zie bijvoorbeeld Boer-mans et al., 2013; Moran & Colless, 1995; Shakespeare-Finch, Smith, Gow, Em-belton, & Baird, 2003). Dit neemt niet weg dat kinderporno- en forensisch rekercheurs uiteenlopende belastende situaties ervaren tijdens de uitvoering van hun opsporingstaken. De aard van deze werksituaties verschilt tussen beide rekerchedisciplines. Zo kunnen kinderpornorekercheurs spanning ondervinden bij het moeten prioriteren van de werkvoorraad, het doorzoeken van woningen, de classificatie van beeldmateriaal en het uitvoeren van ver-horen. Deze taken kunnen voor kinderpornorekercheurs leiden tot di-lemma's in de uitvoering van zaken, confrontaties met emoties van slachtof-fers, blootstelling aan choquerend beeldmateriaal en indringend contact met verdachten (zie voor een uitgebreide beschrijving Sollie et al., 2014). Foren-sisch rekercheurs daarentegen, ervaren met name spanning bij de inzetcoör-dinatie en het onderzoek op de plaats delict. Eerstgenoemde kan tot situaties leiden waarin zij piekbelasting ervaren (te veel zaken tegelijkertijd) en piket-druk ondervinden (langdurige en onregelmatige werktijden). Ten aanzien van het onderzoek op de plaats delict geven forensisch rekercheurs aan dat zij spanning en ongemak ervaren door de confrontatie met menselijk leed, twijfels over de aanpak van het onderzoek en fysiek belastende werkomstan-digheden (zie voor een uitgebreide beschrijving Sollie et al., 2017).

Naast deze belastende situaties die samenhangen met de uitvoering van de rekerchetaak, ondervinden kinderporno- en forensisch rekercheurs eveneens spanning door de organisatorische omgeving waarin zij hun werk moeten uitvoeren. Na onderlinge vergelijking blijken deze belastende situaties in grote mate overeen te komen voor beide rekerchedisciplines. Zo ervaren zowel kinderporno- als forensisch rekercheurs spanning door de als omslachtig ervaren werkprocedures en administratieve werkzaamheden, het werken onder grote tijdsdruk, het onderbroken worden bij de uitvoering van zaken door nieuwe zaken die meer prioriteit krijgen, ervaren onkunde bij het management, conflicten met de leidinggevende en een gebrekkige samenwerking met collega's van de eigen afdeling, van andere politieonderdelen en/of partnerorganisaties. Er is één kenmerk gevonden die niet in beide rekerchedisciplines als belastend wordt ervaren en dat betreft het werkrooster. Waar rekercheurs binnen de kinderpornorecherche doorgaans werkzaam zijn op reguliere werktijden, dient de forensische rekerche '24/7' beschikbaar te zijn. Forensisch rekercheurs werken derhalve in wisselende diensten en op oproepbasis (piket). Door de onregelmatige en onvoorspelbare werktijden en het moeten waarborgen van een adequate bezettingsgraad ('de bezetting van het werkrooster is leidend') kunnen forensisch rekercheurs spanning ervaren, zo geven zij aan, door de fysieke belasting (weinig slaap, lange werkdagen) en werk-privéconflicten (Sollie et al., 2017).

Operationele en organisationele stressoren

De potentiële stressoren in het politiewerk worden in de literatuur doorgaans onderverdeeld in twee categorieën: operationele stressoren en organisationele stressoren (Abdollahi, 2002; Biggam et al., 1997; Brown & Campbell, 1990; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Powell, Guadagno & Cassematis, 2013; Webster, 2013). Operationele stressoren betreffen ingrijpende en risicovolle gebeurtenissen die men meemaakt tijdens de uitvoering van het inhoudelijke politiewerk. Organisationele stressoren komen voort uit de wijze waarop de werkuitvoering is ingebed. Door middel van een vergelijkende analyse zijn de door kinderporno- en forensisch rekercheurs gepercipieerde stressoren onderverdeeld in beide categorieën. De uitkomsten zijn in tabel 5.2 weergegeven.

Tabel 5.2 Vergelijking stressoren kinderporno- en forensische recherche

Stressoren	Kinderporno-recherche	Forensische recherche
<i>Operationele stressoren</i>		
1. Emotionele belasting door ingrijpende zaken		
- Schokkende gebeurtenis (gruwelijke afbeelding/plaats delict)	x	x
- Confrontatie met leed (slachtoffers/nabestaanden)	x	x
2. Fysieke belasting		x
3. Intimidatie door verdachten	x	
<i>Organisationele stressoren</i>		
4. Administratieve belasting (bureaucratie)	x	x
5. Gebrekkige faciliteiten en middelen	x	x
6. Gebrekkige samenwerking met andere organisatieonderdelen	x	x
7. Gebrekkige samenwerking met externe partners	x	x
8. Hoge werkdruk (aantal zaken, tijdsdruk, werkonderbreking)	x	x
9. Incapabel(e) leidinggevende/management	x	x
10. Onregelmatige werktijden (piket)		x
11. Personeelstekort (roosterdruk)		x
12. Verandering in werkprocessen en personeelsbeleid (reorganisatie)	x	x
13. Werkniveau en houding collega's (professionaliteit)	x	x
14. Werk-thuisconflict		x

In overeenstemming met bevindingen onder (Nederlandse) agenten in de uniformdienst (Kop et al., 1999, 2001; Van Beek et al., 2013), blijkt dat voor beide typen rechercheurs het merendeel van de stressoren te relateren is aan de organisatie van het werk; per recherchediscipline zijn ‘slechts’ twee operationele stressoren geïdentificeerd. Onderlinge vergelijking van de organisationele stressoren laat zien dat deze, behoudens de stressoren die verband houden met de werktijden van forensisch rechercheurs (10, 11 en 14), niet verschillen van elkaar. Rechercheurs van beide specialistische disciplines ervaren blijkbaar spanning door soortgelijke organisationele kenmerken. Op basis van de beschikbare data kan niet geduid worden hoe frequent een stressor wordt ervaren en of deze frequenties verschillen tussen beide recherchedisciplines. Uit de kwalitatieve data komt wel duidelijk naar voren dat kinderporno- en forensisch rechercheurs met name spanning ondervinden door organisationele factoren die het opsporingsproces belemmeren, en niet zozeer door de inhoud van het werk. Een bevinding die overeenkomt met de ervaringen van Australische kinderpornorechercheurs (Powell et al., 2014a) en forensisch rechercheurs (Kelty & Gordon, 2015).

Dat het aantal gepercipieerde stressoren voornamelijk organisatorisch van aard is, betekent niet dat kinderporno- en forensisch rechercheurs geen hinder ondervinden van het inhoudelijke researchewerk. Uit de onderlinge vergelijking van de operationele stressoren blijkt dat zowel kinderporno- als forensisch rechercheurs emotionele belasting ervaren door de confrontatie met menselijk leed. Voor kinderpornorechercheurs bestaat dit leed met name uit (1) het regelmatig zien van choquerend kinderpornografisch en ander extreem beeldmateriaal (afhankelijk van de factoren misbruikvorm, geluid, herkenning) en (2) de confrontatie met het lijden en verdriet van slachtoffers en andere betrokkenen tijdens huiszoekingen en verhoren. De emotionele belasting van forensisch rechercheurs daarentegen ontstaat met name door (1) het werken op ‘gruwelijke’ plaatsen delict (afhankelijk van de factoren type slachtoffer, uitvoeringswijze delict, herkenning, staat van het lijk) en (2) de confrontatie met het lijden en verdriet van slachtoffers en nabestaanden tijdens het onderzoek op de plaats delict.

Naast emotionele belasting ondervinden kinderporno- en forensisch rechercheurs eveneens spanning door twee verschillende operationele stressoren. Dit zijn intimidatie door verdachten zoals ervaren door kinderpornorecher-

cheurs, en de fysieke belasting voor forensisch rechercheurs op de plaats delict. Een verklaring voor dit verschil kan gevonden worden in bestaande verschillen in taakkenmerken tussen beide rekerchedisciplines. Zo voeren kinderpornorechercheurs hoofdzakelijk bureauwerkzaamheden uit en hoeven zij geen fysiek zwaar werk te doen. Dit in tegenstelling tot forensisch rechercheurs die soms onder zware werkomstandigheden (afhankelijk van het weer, de locatie en de staat van het lijk) hun onderzoek moeten uitvoeren op een plaats delict. Andersom geldt dat forensisch rechercheurs vanwege hun functie vrijwel geen contact hebben met verdachten en derhalve niet zoals kinderpornorechercheurs aan intimidatie blootgesteld worden.

Wat verder opvalt, is dat kinderporno- en forensisch rechercheurs, in tegenstelling tot agenten in de uniformdienst, geen stress ervaren door levensbedreigende situaties. Meerdere rechercheurs uit beide disciplines geven aan dat zij hun huidige functie daardoor minder risicovol vinden dan 'hun tijd op straat' als agent; een bevinding die ook in een studie onder Australische kinderpornorechercheurs is gedaan (Wortley, Smallbone, Powell & Cassematis, 2014). Desalniettemin zijn volgens Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs wel enkele gezondheidsrisico's verbonden aan hun huidige functie. Zo hebben zij ervaren dat hun werk leidde tot vermoeidheid en uitputting door een hoge werkbelasting, terugkerende hinderlijke gedachten over ingrijpende gebeurtenissen op het werk (kinderpornografisch beeldmateriaal, gruwelijke plaatsen delict) en emotionele 'afstomping' door het zien van zoveel menselijk leed.⁵⁶ Dit sluit aan bij de bevindingen die zijn gedaan onder Canadese, Amerikaanse en Australische kinderpornorechercheurs (Burns et al. 2008; Perez et al., 2010; Powell et al., 2015). Op basis van de beschikbare data kan echter niet vastgesteld worden welk effect de geïdentificeerde operationele en organisationele stressoren hebben op het welzijn van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Wel zijn in eerdere (politie)studies de operationele en organisationele stressoren van kinderporno- en forensisch

---

⁵⁶ Omdat het niet mogelijk bleek om ziekteverzuimgegevens op te vragen over de betreffende kinderporno- en forensische teams, kunnen alleen zelfrapportagegegevens worden gepresenteerd. Tijdens de observatiestudie en interviews is aan teamleiders en rechercheurs gevraagd of bij henzelf of collega's burn-out- en of traumatisatieklachten zijn gediagnosticeerd sinds zij werkzaam zijn als kinderporno- of forensisch rechercheur. Daaruit kwam naar voren dat twee kinderpornorespondenten en zes forensische respondenten burn-out zijn geraakt door het rekerchewerk (al dan niet in combinatie met privéproblematiek). Qua traumatisatieklachten blijkt dat dit in de afgelopen jaren bij vier rechercheurs binnen de forensische teams is gediagnosticeerd; binnen de kinderpornoteams waren geen gevallen bekend.

rechercheurs in verband gebracht met het risico op secundaire traumatisatie (Bourke & Craun, 2014a,b; Perez et al., 2010; Hyman, 2004; Pavsic Mrevlje, 2016) en/of burn-out (Kop et al., 1999; Kop & Euwema, 2001; Schaufeli & Taris, 2014; Van Beek et al., 2013).

Secundaire traumatisatie, ook wel compassie vermoeidheid genoemd, refereert aan de stress die het gevolg is van de confrontatie met lijden van anderen (Figley, 2002; Jenkins & Baird, 2002). De indirecte blootstelling aan traumatische ervaringen van slachtoffers waarmee een professional zich identificeert kunnen posttraumatische stressklachten veroorzaken, zoals terugkerende beelden, concentratieproblemen, slapeloosheid en gevoelens van irritatie, agitatie en hulpeloosheid. Waar de oorzaak van secundaire traumatisatie samenhangt met het lijden van anderen, betreft burn-out een toestand van langdurige psychische vermoeidheid en emotionele uitputting ten gevolge van chronische belasting in de arbeidssituatie (Taris, Houtman & Schaufeli, 2013). De twee kerncomponenten van burn-out zijn extreme vermoeidheid (uitputting) en het afstand nemen van het werk (distantie, gebrek aan motivatie, cynisme) (Taris et al., 2013). Risicofactoren voor burn-out bevinden zich in de werksfeer en zijn met name te relateren aan overbelasting vanwege te hoge werkeisen en gebrek aan herstel en/of gebrek aan relevante hulpbronnen (Schaufeli & Taris, 2013).

Vergelijking copingstrategieën en hulpbronnen

Operationele en organisationele stressoren leiden echter niet per definitie tot negatieve uitkomsten. Volgens Lazarus en Folkman (1984) bestaat het complexe stress-copingproces tussen een individu en diens omgeving uit twee componenten: het inschatten van de omgeving (*appraisal*) en het bepalen op welke wijze daar mee om te gaan (*coping*). Het inschatten van de situatie is een evaluatief proces waarin het individu (1) afweegt in hoeverre deze een bedreiging vormt voor zijn of haar persoonlijk welbevinden (*primary appraisal*), en (2) inschat in hoeverre hulpbronnen beschikbaar zijn om hier mee om te gaan (*secondary appraisal*). Indien de situatie als stressvol wordt geïnterpreteerd, gaat het individu over tot cognitieve en/of gedragsmatige handelingen (copingstrategieën) die de stressor trachten weg te nemen en/of de negatieve gevolgen ervan trachten te verminderen. Dergelijke reactiemogelijkheden

kunnen onderverdeeld worden in drie brede categorieën, te weten probleemgerichte coping, emotiegerichte coping en betekenisgerichte coping (Folkman, 1997; Lazarus & Folkman, 1984).⁵⁷

Probleemgerichte copingstrategieën trachten de stressor weg te nemen, bijvoorbeeld door de oorzaak van het probleem aan te pakken. Emotiegerichte copingstrategieën zijn daarentegen gericht op het vermijden of verminderen van de emotionele gevolgen die de stressor oproept, zoals frustraties, angsten en verdriet. De derde reactiemogelijkheid, betekenisgerichte coping, betreft een positieve herinterpretatie van de stressvolle situatie, waardoor men gemakkelijker met de belasting om kan gaan. Dergelijk onderscheid betekent niet dat de ene copingstrategie effectiever is dan de andere. Gezien de dynamische relatie tussen een individu en diens omgeving kan dit per situatie verschillen (Folkman & Moskowitz, 2004). Of een onderzoeker op positieve wijze weet om te gaan met werkgerelateerde stressoren is op basis van deze theoretische uitgangspunten afhankelijk van (1) diens inschatting van de persoonlijke impact van de operationele en organisationele stressoren en hoe daar mee om te gaan, (2) de daadwerkelijke toepassing van een copingstrategie, en (3) beschikbare hulpbronnen die de toepassing van de gewenste copingstrategie mogelijk maken (Lazarus & Folkman, 1984; Folkman & Moskowitz, 2004; Prati & Pietrantoni, 2010; Velichkovsky, 2009). In de volgende paragraaf wordt een vergelijking gemaakt in hoeverre binnen de kinderporno- en forensische recherche op eenzelfde wijze wordt omgegaan met de geïdentificeerde stressoren en welke taak- en organisatiekenmerken daarop van invloed zijn.

Copingstrategieën in het opsporingswerk

De door kinderporno- en forensisch onderzoekers toegepaste copingstrategieën (Sollie et al., 2014, 2017) zijn op basis van de vergelijkende analyse onderverdeeld binnen de drie onderscheiden categorieën. De uitkomsten zijn in tabel 5.3 weergegeven.

---

⁵⁷ In de literatuur zijn ook alternatieve onderverdelingen in copingstrategieën te vinden, bijvoorbeeld in hoeverre zij actief, passief of proactief van aard zijn. Zie voor een overzicht bijvoorbeeld Carver & Connor-Smith (2010).

Tabel 5.3 *Vergelijking copingstrategieën kinderporno- en forensische recherche*

Copingstrategieën	Kinderporno-recherche	Forensische recherche
<i>Probleemgerichte coping</i>		
1. Taakgerichte steun zoeken bij collega's/ leidinggevende	x	x
2. Visualisatie		x
3. Werkdrukregulering	x	
<i>Emotiegerichte coping</i>		
4. Emotionele distantie	x	x
5. Emotiegerichte steun zoeken bij collega's/ leidinggevende	x	x
6. Taakgerichte zelfsturing	x	
7. Vermijding belastende taken		x
<i>Betekenisgerichte coping</i>		
8. Positieve herinterpretatie situatie	x	x

Overeenkomstige copingstrategieën

Uit deze vergelijking blijkt dat kinderporno- en forensisch rechercheurs gedurende de uitvoering van hun werk zowel soortgelijke als verschillende probleem-, emotie- en betekenisgerichte copingstrategieën hebben ontwikkeld om met de belasting in hun werk om te gaan. Gedeelde strategieën zijn het positief herinterpreteren van de belastende situatie, het zoeken van sociale steun bij collega's en leidinggevend, en het bewaren van emotionele distantie. Laatstgenoemde is volgens kinderporno- en forensisch rechercheurs een cruciale copingstrategie om niet te bezwijken onder de emotionele belasting

die gepaard kan gaan met het menselijk leed waarmee zij geconfronteerd worden. Beide typen onderzoekers trachten door dergelijk cognitief handelen te voorkomen dat zij zich gaan identificeren met het lijden van andere mensen. Een bevinding die eveneens is gedaan onder Canadese en Australische kinderpornorechercheurs (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014b) en Australische en Sloveense forensisch onderzoekers (Kelty & Gordon, 2015; Pavsic Mrevlje, 2016).

Een tweede gedeelde copingstrategie is het zoeken naar persoonlijke betekenisgeving in moeilijke werkomstandigheden. Een dergelijke positieve herinterpretatie van een stressvolle werksituatie richt zich doorgaans op de betekenis van hun werkzaamheden voor slachtoffers en nabestaanden. Door persoonlijke voldoening te zoeken, zo geven onderzoekers aan, is het mogelijk om de emotionele belasting te kunnen dragen. Deze copingstrategie is eveneens gevonden onder Australische kinderporno- en zedenrechercheurs (Powell et al., 2014b; Wright et al., 2006) en kan een succesvolle manier zijn om met stressvolle situaties om te gaan (zie Arnold, Turner, Barling, Kelloway & McKee, 2007; Clausen & Borg, 2011; Folkman, 2008). Zo helpen perspectief veranderende herinterpretaties onderzoekers in het reguleren van emoties (zie Webb, Miles en Sheeran, 2012).

Evenals bij de voorgaande twee copingstrategieën, wordt het zoeken van sociale steun als een essentiële copingstrategie ervaren in de omgang met operationele en organisationele stressoren. Dergelijke steun van collega's en leidinggevenden binnen het team kan zowel emotiegericht zijn (zoals het delen van emoties na een ingrijpende gebeurtenis) als probleemgericht (ondersteuning vragen bij stresserende taken). Deze bevinding sluit aan bij eerdere studies onder kinderporno- en forensisch onderzoekers, waaruit blijkt dat sociale steun binnen deze werkomgeving een veel gehanteerde en effectieve copingstrategie is om met stressvolle situaties om te gaan (Burns et al., 2008; Krause, 2009; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014).

Onderling verschillende copingstrategieën

Naast deze overeenkomstige copingstrategieën, hebben kinderporno- en forensisch onderzoekers gedurende de uitoefening van hun functie eveneens vier onderling verschillende copingstrategieën ontwikkeld. Voor kinderpornorechercheurs zijn deze strategieën werkdrukregulering: het scheppen van realistische verwachtingen ten aanzien van het overstijgende zaaksaanbod, en

taakgerichte zelfsturing: regie voeren over de eigen taakinvulling (zoals frequentie en duur van de classificatietask). Copingstrategieën die alleen bij forensisch onderzoekers zijn vastgesteld, zijn de toepassing van visualisatie: mentale voorbereiding op potentiële stressoren op de plaats delict, en vermijding: uit zelfbescherming de confrontatie met belastende omstandigheden op de plaats delict ontwijken. Voor zover bekend, zijn deze vier copingstrategieën niet als zodanig in eerdere studies onder kinderporno- en forensisch onderzoekers geïdentificeerd.

Hoewel daarvoor nader onderzoek nodig is, biedt het specifieke werkproces van een kinderpornografie- dan wel forensische zaak een mogelijke verklaring voor deze onderlinge verschillen in copingstrategieën. Zo zijn kinderpornorechercheurs, in tegenstelling tot forensisch onderzoekers, in staat om werkdrukregulering en taakgerichte zelfsturing toe te passen doordat het classificeren van kinderpornografisch materiaal een eenvoudig te plannen en routinematige task is. Daarnaast biedt het werken in een digitale omgeving de mogelijkheid om het classificeren eenvoudig te onderbreken en op een later moment te hervatten. Deze regelruimte maakt het voor kinderpornorechercheurs mogelijk om deze belastende task uit te voeren onder gewenste randvoorwaarden en zelfstandig herstelmomenten te kunnen inlassen. Forensisch onderzoekers daarentegen zijn in staat om vermijding en visualisatie toe te passen, doordat zij voorafgaand aan hun onderzoekswerkzaamheden worden ingelicht over de aard en omvang van de plaats delict. Vanwege deze informatieoverdracht weten zij ruimschoots van tevoren aan welke potentiële stressoren zij blootgesteld gaan worden en hebben daardoor de mogelijkheid om zich daarop voor te bereiden dan wel deze confrontatie te vermijden.

Copinggerelateerde hulpbronnen in de werkomgeving

Om de geïdentificeerde copingstrategieën te kunnen toepassen, zijn kinderporno- en forensisch onderzoekers niet alleen afhankelijk van persoonlijke hulpbronnen, maar ook van uiteenlopende hulpbronnen in hun werkomgeving (Sollie et al., 2014, 2017). De uitkomsten van de onderlinge vergelijking van deze werkgerelateerde hulpbronnen tussen beide onderzoekdisciplines zijn in tabel 5.4 weergegeven.

Tabel 5.4 *Vergelijking werkgerelateerde hulpbronnen kinderporno- en forensische recherche*

Hulpbronnen	Kinderporno-recherche	Forensische recherche
1. Afgeschermdde werkplek <ul style="list-style-type: none"> - Classificatieruimte - Plaats delict	x	x
2. Autonomie (regelmogelijkheden in het werk) <ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandig bepalen frequentie/duur classificatie - Uitvoeringsvrijheid onderzoekstaken plaats delict (incl, overdracht taken)	x	x
3. Delen van humor met collega's	x	x
4. Feedback collega's/ leidinggevende tijdens uitvoering zaak	x	x
5. Leer- en ontwikkelingsmogelijkheden (opleiding, training), met name: <ul style="list-style-type: none"> - Digitale ontwikkelingen - Kennis- en vaardigheden onderzoek plaats delict	x	x
6. Ondersteunende middelen <ul style="list-style-type: none"> - Classificatiesoftware - Uitrusting (inclusief beschermende kleding)	x	x
7. Participatie in besluitvorming opsporingszaken (prioritering, wijze van aanpak)	x	x
8. Professionele mentale ondersteuning (<i>mental-checkup</i>)*	x	x
9. Steun van collega's/leidinggevende	x	x

* Beschikbare professionele ondersteuning kan verschillen per kinderporno- en forensisch team.

De resultaten van de vergelijkende analyse laten zien dat kinderporno- en forensisch rechercheurs grotendeels afhankelijk zijn van soortgelijke werkgerelateerde hulpbronnen om de betreffende copingstrategieën te kunnen toepassen. Hoewel de precieze invulling van de geïdentificeerde hulpbronnen per rekerchediscipline kan verschillen (bijvoorbeeld de specifieke inhoud van de

training, de wijze waarop de werkplek dient te worden afgeschermd, de ondersteunende middelen en de aard van de regelmogelijkheden), blijkt dat voor zowel kinderporno- als forensisch rechercheurs het team en de bredere organisatie op een vergelijkbare wijze van invloed zijn op het kunnen omgaan met belastende werksituaties. Zo vormen de beschikbare ondersteuning van collega's en leidinggevend en een belangrijke, zo niet onmisbare factor voor (a) het kunnen bieden van de benodigde taak- en emotiegerichte ondersteuning (zoals het geven van feedback, delen van emoties na ingrijpende ervaringen), (b) het kunnen bewaren van emotionele distantie (humor), (c) het kunnen toepassen van werkdrukregulering (onderlinge prioritering en afstemming werkzaamheden), (d) het kunnen toepassen van vermijding (overdracht taken aan collega's), en (e) het helpen vinden van betekenis in belastende werksituaties.

Op basis van de beschikbare data kan niet geduid worden welke hulpbronnen het meest worden gebruikt en of deze frequenties verschillen tussen beide researchdisciplines. Wel kan gesteld worden dat zowel kinderporno- als forensisch rechercheurs in de omgang met belastende werksituaties met name gebruik maken van de ondersteuning die directe collega's kunnen bieden. Dit kan onder andere verklaard worden doordat collega's, in tegenstelling tot hun leidinggevende, vaak aanwezig zijn op de werkvloer en in hun nabijheid werken (op de plaats delict, bij het classificeren). Hun steun is daardoor relatief eenvoudig voorhanden. Daarnaast weten collega's precies wat bedoeld wordt ('hebben aan een half woord genoeg') wat het makkelijker maakt om stresserende ervaringen te delen (zie ook Evans et al., 2014).

De beschikbaarheid en daarmee het kunnen ontvangen van sociale steun is echter geen vaststaand gegeven binnen beide researchdisciplines. Verstoorde werkrelaties kunnen er bijvoorbeeld toe leiden dat rechercheurs geen beroep kunnen doen op taak- of emotiegerichte steun. Ongevoelige dan wel kritische reacties van anderen ('dit hoort nu eenmaal bij het werk', 'dat ligt echt aan jezelf') kunnen rechercheurs ontmoedigen om te praten over ingrijpende gebeurtenissen. Dit kan het risico op traumatische klachten verhogen doordat het cognitieve vermijding en onderdrukking stimuleert (Evans et al., 2013). Daarnaast dient een rechercheur, wil hij om hulp kunnen en durven vragen, over sociale vaardigheden te beschikken en moet hij of zij zich kwetsbaar op kunnen stellen. Meer specifiek gaat het dan om sociale en communicatieve vermogens (bijvoorbeeld empathisch vermogen, kunnen luisteren) en

het openstaan voor sociale steun (zie ook Guay, Billette & Marchand, 2006; Evans et al., 2013). Deze vaardigheden bevorderen de onderlinge relaties met collega's en daarmee de toegang tot sociale steun in stressvolle situaties (zie ook Skodol, 2010). Daarnaast wordt een open werkcultuur van belang gevonden waarin collega's en leidinggevenden aandacht hebben voor de werkbelasting, men emoties kan delen en bespreken en waarin men zich veilig voelt om te kunnen leren van tegenslagen (zie ook Denhardt & Denhardt, 2010; Le Scanff & Taugis, 2002). Een teamcultuur waarin onderlinge openheid is in relatie tot stress draagt zodoende bij aan mentale weerbaarheid van onderzoekers. Het belang van deze onderlinge openheid is voor beide typen onderzoekers groot, omdat zij bij de verwerking van delict gerelateerde effecten meestal geen beroep kunnen doen op hun privéomgeving. Naasten willen namelijk niet belast worden met dergelijke gruwelijkheden. Een bevinding die ook onder Australische en Canadese kinderpornorechercheurs is gedaan (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014b).

Naast dergelijke vormen van collegiale steun binnen beide rekerchedisciplines, kan de bredere organisatie ook bijdragen aan de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Zo ondersteunen de afscherming van de werkplek beide typen rechercheurs in het bewaren van emotionele distantie. Het voorkomt bijvoorbeeld hinderlijke afleiding door derden, blootstelling aan het verdriet van nabestaanden en faciliteert het delen van humor (men hoeft geen rekening te houden met derden). Tevens kunnen middelen helpen in het bewaren van distantie, zoals classificatiesoftware bij het uitkijken van kinderpornografie en beschermende kleding bij het forensisch onderzoek op de plaats delict, waardoor men op minder indringende wijze wordt blootgesteld aan belastende stimuli (beelden, geuren). Ook kunnen kinderporno- en forensisch rechercheurs baat hebben bij het aanbieden van professionele ondersteuning door de organisatie. Het kan volgens rechercheurs helpen bij het tijdig herkennen van mogelijke negatieve effecten op hun welbevinden (zelfreflectie).

Tot slot stellen adequate middelen en leer- en ontwikkelingsmogelijkheden kinderporno- en forensisch rechercheurs in staat om betekenis te kunnen (blijven) geven aan hun werk dat continu in ontwikkeling is vanwege wijzigende modus operandi van daders en nieuwe opsporingstechnieken. Dergelijke organisatorische hulpbronnen geven rechercheurs het vertrouwen dat zij de juiste afwegingen kunnen maken in belastende werksituaties (*appraisal*) en zij

in staat zijn om hun taken op een zowel duurzame als technisch en juridisch correcte wijze uit te voeren. Deze bevinding sluit aan bij eerdere studies waaruit blijkt dat *self-efficacy* – het vertrouwen dat een individu heeft in zijn capaciteiten om gestelde doelen te halen – invloed heeft op mentale weerbaarheid (Gilbar et al., 2010; King et al., 1998). Zelfvertrouwen en het gevoel van waargenomen controle over situaties en uitkomsten zijn van belang, aangezien dit ertoe leidt dat bedreigende situaties als minder ernstig worden waargenomen en er minder stress optreedt (Folkman & Lazarus, 1984; Schok et al., 2008). Daarnaast leidt *self-efficacy* tot daadkracht, waardoor problemen sneller en beter worden aangepakt. Dit kan vervolgens leiden tot een versterking van mentale weerbaarheid aangezien het vertrouwen in de eigen capaciteiten wordt vergroot: er ontstaat een positieve ‘feedback loop’ (Benight & Bandura, 2004).

Voor zover bekend, zijn er geen studies voorhanden naar werkgerelateerde hulpbronnen die samenhangen met de toepassing van copingstrategieën door rechercheurs. Wel blijkt uit eerdere studies onder Australische en Amerikaanse kinderporno- en forensisch rechercheurs, dat steun van collega’s, humor, een afgeschermd werkplek en professionele ondersteuning een bijdrage kunnen leveren aan het welzijn van rechercheurs (Burns et al., 2008; Kelty & Gordon, 2015; Krause, 2009; Vivoni, 2014). Daarnaast is in verschillende studies onder Amerikaanse kinderpornorechercheurs een samenhang gevonden tussen de steun van collega’s en leidinggevend en minder secundaire traumatisatieklachten (Bourke & Craun, 2014a,b; Perez et al., 2010). Hetzelfde verband is gevonden tussen humor en secundaire traumatisatie onder Amerikaanse kinderpornorechercheurs (Craun & Bourke, 2014; Craun & Bourke, 2015). Zowel kinderporno- en forensisch rechercheurs ervaren dat onderlinge humor met collega’s een mechanisme kan zijn om emotionele distantie te bewaren. Het zorgt voor afleiding van de emotionele belasting, helpt om de spanning te verminderen en te focussen op de uitvoering van de taak (Vivona, 2014; Powell et al., 2014b). Overigens dient opgemerkt te worden dat gebruikmaking van humor niet altijd mogelijk is voor forensisch rechercheurs. Doordat zij, in tegenstelling tot kinderpornorechercheurs, hun onderzoek op de plaats delict uitvoeren en niet op het bureau, kan de aanwezigheid van slachtoffers, nabestaanden dan wel omstanders (media) de toepassing van humor ongepast maken.

5.3 Conclusie en discussie

Nederlandse onderzoekers maken een vrijwillige en bewuste keuze om in een kinderporno- dan wel forensisch team te gaan werken. Zij stellen voor zichzelf vast of zij passen in een dergelijke werkomgeving (*person-job fit*), waarbij zij nadrukkelijk afwegen of zij om kunnen gaan met de zeer frequente confrontatie met respectievelijk kindermisbruik en vermoordde/overleden mensen (Sollie et al., 2014, 2017; zie ook Powell et al., 2014b). Of zij ook daadwerkelijk op een duurzame wijze kunnen omgaan met de belastende inhoud van deze researchfuncties, is de resultante van een dynamisch proces tussen een onderzoeker en diens werkomgeving (Bogaerts, 2013; Bonanno & Mancini, 2008; Folkman & Moskowitz, 2004; Luthar et al., 2000; Paton et al., 2008; Zautra et al., 2010). Welke factoren een rol spelen in dit proces hangt niet alleen samen met persoonlijke eigenschappen, maar ook nadrukkelijk met de aanwezige werkgerelateerde stressoren en hulpbronnen (Demerouti et al., 2001; Bakker, 2011). Dergelijke kenmerken kunnen zowel verschillen per organisatie, als tussen functies binnen dezelfde organisatie (Boermans, Kamphuis, Delahaij, Korteling & Euwema, 2013; McCarthy, Power & Greiner, 2010). Dit geldt ook voor de uiteenlopende taakgebieden binnen de politieorganisatie (Schaufeli & Taris, 2014). In onderhavige studie is derhalve onderzocht in hoeverre er relevante verschillen bestaan tussen werkkenmerken van de kinderporno- en forensische recherche in relatie tot de mentale weerbaarheid van de in deze disciplines werkzame onderzoekers.

Uit deze vergelijkende analyse komt allereerst naar voren dat hoewel de inhoud van het werk en de specifieke belastende werksituaties van kinderporno- en forensisch onderzoekers onderling verschillen, zij geconfronteerd worden met overwegend soortgelijke operationele en organisationele stressoren (zie tabel 5.2). Het merendeel van de stressoren is te relateren aan de organisatie van het werk en niet zozeer aan de inhoud. Zowel kinderporno- als forensisch onderzoekers ervaren met name spanning door organisationele factoren die het opsporingsproces belemmeren, wat in overeenkomst is met bevindingen onder Australische kinderporno- en forensisch onderzoekers (Powell et al., 2014a; Keltly & Gordon, 2015) en politiefunctionarissen in de uniformdienst (Biggam et al., 1997; Brown & Campbell, 1990; Brown et al., 1999; De Soir et al., 2009; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Liberman et al., 2002; Paton, Burke, Violanti & Gehrke, 2009; Van der Velden et al., 2013; Violanti & Aron, 1993, 1994). Dit betekent echter niet dat onderzoekers geen hinder ondervinden van operationele stressoren. Hoewel zij niet, zoals agenten

in de uniformdienst aan acute levensbedreigende situaties worden blootgesteld, ondervinden kinderporno- en forensisch rechercheurs wel spanning door ingrijpende zaken (schokkende gebeurtenissen, confrontatie met menselijk leed), intimidatie door verdachten (kinderpornorecherche) en fysieke belasting (forensische recherche).

Verder blijkt uit de vergelijkende analyse dat kinderporno- en forensisch rechercheurs zowel overeenkomstige als verschillende copingstrategieën toepassen in de omgang met de geïdentificeerde stressoren (zie tabel 5.3). Zo hanteren beide typen rechercheurs copingstrategieën die gericht zijn op het wegnemen van de betreffende stressor, het vermijden of verminderen van de emotionele gevolgen die de stressor oproept, en het positief herinterpreteren van de stressvolle situatie (Folkman & Lazarus, 1984). Gedeelde strategieën zijn het positief herinterpreteren van de belastende situatie, het zoeken van sociale steun bij collega's en leidinggevenden, en het bewaren van emotionele distantie. Dergelijke strategieën zijn ook in eerdere studies onder Amerikaanse en Australische kinderporno- en/of forensisch rechercheurs geïdentificeerd als een effectieve manier van coping (Burns et al., 2008; Krause, 2009; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014). Naast deze overeenkomstige copingstrategieën, zijn tevens vier onderling verschillende copingstrategieën vastgesteld: werkdrukregulering en taakgerichte zelfsturing (kinderpornorecherche), en visualisatie en vermijding van de plaats delict (forensische recherche). Voor zover bekend, zijn in eerdere studies onder kinderporno- en forensisch rechercheurs deze vier copingstrategieën niet vastgesteld.

Om deze copingstrategieën te kunnen toepassen, blijken kinderporno- en forensisch rechercheurs gebruik te maken van soortgelijke hulpbronnen in hun werkomgeving (zie tabel 5.4). Zo zijn kinderporno- en forensisch rechercheurs voor een groot deel afhankelijk van hun team om met stressvolle situaties te kunnen omgaan. De ondersteuning van collega's en hun leidinggevende helpt rechercheurs in het kunnen bewaren van emotionele distantie, werkdrukregulering, het verlenen van taak- en emotiegerichte steun, het helpen vinden van betekenis in belastende werksituaties en het kunnen vermijden van belastende taken. Ook de organisatie kan door het verstrekken van middelen, training en professionele ondersteuning, kinderporno- en forensisch rechercheurs faciliteren bij het toepassen van de geïdentificeerde copingstrategieën. Deze hulpbronnen zijn echter om verschillende redenen niet altijd

voorhanden. Dit kan tot situaties leiden waarin een te hoge inspanning wordt gevraagd dan wel dat er inadequaat herstel plaatsvindt met, zo blijkt uit eerdere studies onder kinderporno- en forensisch onderzoekers, negatieve uitkomsten als gevolg, zoals het tijdelijk moeten staken van werkzaamheden en ontwikkeling van gezondheidsklachten (zie Sollie et al., 2014, 2017).

Beperkingen

In deze studie is op basis van beschikbare data uit eerder onderzoek naar mentale weerbaarheid van Nederlandse kinderporno- en forensisch onderzoekers (Sollie et al., 2014, 2017) onderzocht welke taak- en organisationele kenmerken daarop van invloed zijn en in hoeverre deze verschillen tussen beide rekerchedisciplines. Gedurende de observatiestudies bij in totaal tien rekercheteams en door uitvoerige gesprekken met 101 rekercheurs en het afnemen van 60 diepte-interviews bij een zo gevarieerd mogelijke groep rekercheurs, is getracht zo nauwkeurig en volledig mogelijk inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op mentale weerbaarheid. Desalniettemin is er een kans dat mogelijke stressoren, copingstrategieën en bijbehorende werkgerelateerde hulpbronnen van kinderporno- en forensisch rekercheurs ontbreken in deze vergelijkende studie. Tevens dient opgemerkt te worden dat ondanks verschillende toegepaste waarborgen en de openhartige gesprekken met respondenten (zie Sollie et al., 2014, 2017), niet uitgesloten kan worden dat de verworven data vertekend zijn door beperkte zelfreflectie en sociaal wenselijk gedrag van de onderzochte rekercheurs.

Gegeven de aard van de beschikbare data, kon niet vastgesteld worden hoe frequent rekercheurs aan de betreffende operationele en organisationele stressoren worden blootgesteld en of dit verschilt per rekerchediscipline. En hoewel de literatuur ondersteuning biedt voor de effectiviteit van de geïdentificeerde copingstrategieën en hulpbronnen van kinderporno- en forensisch rekercheurs (zie bijvoorbeeld Burns et al., 2006; Perez et al., 2010; Kelty & Gordon, 2014; Krause, 2009; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014), is longitudinaal vervolgonderzoek nodig om te kunnen vaststellen in hoeverre deze daadwerkelijk bijdragen aan duurzame uitkomsten. Dergelijk onderzoek naar de frequentie en effecten van de betreffende stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen kan zodoende inzicht geven in de meest relevante werkkenmerken per rekerchediscipline in relatie tot het welzijn van rekercheurs. Op basis van eerder onderzoek (Schaufeli & Taris, 2014) kan verwacht worden dat

met name het aanwezig of afwezig zijn van werkgerelateerde hulpbronnen, en niet zozeer van stressoren, van invloed is op de psychosociale gezondheid van rechercheurs.

Implicaties

In deze studie is door het vergelijken van factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs een eerste aanzet gegeven om binnen het taakgebied opsporing inzicht te verkrijgen in eventuele relevante verschillen tussen taak- en organisatiekenmerken per rekerchediscipline. De uitkomsten van deze vergelijking suggereren dat de invulling van het heuristisch mentale weerbaarheidsmodel binnen de opsporing (Sollie et al., 2014) specifieke invulling per rekerchediscipline vergt. Hoewel een deel van de van invloed zijnde factoren hetzelfde is voor beide rekerchedisciplines, zijn er ook onderlinge verschillen gevonden ten aanzien van typen stressoren en copingstrategieën. Daarnaast bestaan er tussen de soortgelijke werkgerelateerde hulpbronnen binnen het team en de organisatie enkele verschillen in de specifieke invulling daarvan (zoals het type ondersteunende middelen, inhoud van de trainingen et cetera). Dit impliceert dat het van belang is om bij de ondersteuning van de mentale weerbaarheid van politiefunctionarissen, niet alleen onderscheid te maken tussen taakgebieden (zie Schaufeli & Taris, 2014), maar ook tussen rekerchedisciplines binnen het taakgebied opsporing.

6

Conclusies en discussie

Slotbeschouwing over de zaak 'alledaagse magie'

Er is menig empirisch onderzoek uitgevoerd naar factoren die van invloed zijn op het welzijn van politiefunctionarissen. Waar eerder onderzoek vooral betrekking had op stressoren in het politiewerk en daaruit voortvloeiende psychosociale klachten, komt er meer wetenschappelijke aandacht voor de groep politiefunctionarissen die geen klachten ontwikkelt. Dergelijke studies zijn echter met name gericht op agenten werkzaam in de uniformdienst: het domein van de openbare ordehandhaving en noodhulp. Over het welzijn van functionarissen binnen andere politiediensten is relatief weinig bekend. Zo is er in geringe mate empirisch onderzoek gedaan naar het welzijn van rechercheurs, of ze nu werken aan moord- of zedenzaken of sporen zoeken op een plaats delict. Deze politiefunctionarissen die binnen verschillende gespecialiseerde eenheden werken, blijken binnen de wetenschap een onderbelichte groep te zijn (Dabney et al., 2013; Pavsic Mrevlje, 2016). Het doel van deze dissertatie was derhalve om meer inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs. Meer specifiek is antwoord gezocht op de volgende vragen: (1) wat houdt het concept mentale weerbaarheid in en op welke wijze kan hier invulling aan worden gegeven binnen het rekerchedomein; (2) wat is reeds bekend over belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en psychosociale uitkomsten binnen de rekercheprofessie; (3) hoe ervaren kinderporno- en forensisch rechercheurs de uitvoering van opsporingszaken en welke effecten heeft dit werk op hun functioneren, en (4) hoe gaan kinderporno- en forensisch rechercheurs om met belastende werksituaties en

welke copingstrategieën en hulpbronnen dragen bij aan hun mentale weerbaarheid? Om antwoorden te vinden op deze onderzoeksvragen zijn verschillende onderzoeksmethoden toegepast. Ten behoeve van de eerste twee vragen is een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd. Onderzoeksvragen drie en vier zijn beantwoord aan de hand van twee multimethodische empirische studies bestaande uit contextanalyses, participerende observaties en semigestructureerde interviews. In dit slothoofdstuk worden achtereenvolgens de belangrijkste bevindingen weergegeven (paragraaf 6.1) en wordt ingegaan op de theoretische implicaties (paragraaf 6.2) en praktische implicaties (paragraaf 6.3) van deze dissertatie.

6.1 Overzicht van de belangrijkste bevindingen

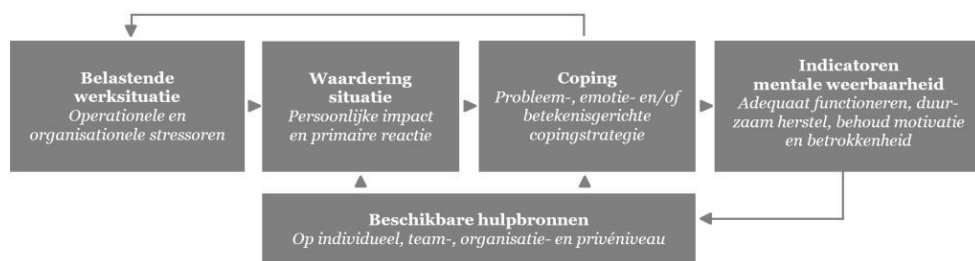
In de navolgende paragrafen worden de conclusies gepresenteerd en antwoord gegeven op de vier deelvragen. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de conceptualisering van mentale weerbaarheid binnen de opsporing, wat reeds in de literatuur bekend is over het welzijn van rechercheurs, welke factoren van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs en forensisch rechercheurs en in hoeverre deze factoren onderling verschillen tussen beide rekerchedisciplines.

Conceptualisering van mentale weerbaarheid binnen de opsporing

In deze dissertatie is, op basis van met name het werk van Reich et al. (2010) en Zautra et al. (2010), mentale weerbaarheid van rechercheurs gedefinieerd als: 'de uitkomst van een copingproces waarin in- en externe hulpbronnen de rechercheur in staat stellen om binnen de taakuitoefening adequaat te blijven functioneren gedurende belastende werksituaties, daar duurzaam van te herstellen, met behoud van motivatie voor het rekerchewerk en betrokkenheid bij de opsporingsdoelen.' (zie hoofdstuk 1). De mentale weerbaarheid van een rechercheur betreft een dynamisch proces tussen interne en externe hulpbronnen (Reich et al., 2010), waarbij de uitkomsten zich kenmerken door *herstel*: het terugveren naar normaal niveau van functioneren, en *bestendigheid*: de continuering van werkzaamheden met behoud van motivatie en betrokkenheid en mogelijke persoonlijke ontwikkeling. Mentale weerbaarheid is in deze opvatting geen statische conditie of stabiele persoonlijkheidseigenschap, maar een tijdelijke en situationele toestand (Bogaerts, 2013; Bonanno & Mancini, 2008; Luthar et al., 2000; Paton et al., 2008). Of een rechercheur op positieve wijze weet om te gaan met werkgerelateerde stressoren is afhankelijk van (1) diens inschatting van de persoonlijke impact van de belastende werksituatie en hoe daar mee om te gaan, (2) de daadwerkelijke toepassing van een

copingstrategie, en (3) beschikbare hulpbronnen die de toepassing van de gewenste copingstrategie mogelijk maken (Lazarus & Folkman, 1984; Folkman & Moskowitz, 2004; Prati & Pietrantonio, 2010; Velichkovsky, 2009). In de omgang met stressvolle situaties kunnen door onderzoekers uiteenlopende copingstrategieën worden ingezet die gericht zijn op (1) het veranderen van de belastende situatie: probleemgerichte coping, (2) het hanteerbaar maken van gevoelens die de situatie oproept: emotiegerichte coping, en (3) het zoeken naar zingeving: betekenisgerichte coping (Burns et al., 2008; Dabney et al., 2013; Krause, 2009; Powell et al., 2014b; Wright et al., 2006). De benodigde interne en externe hulpbronnen die nodig zijn om één van deze typen copingstrategieën in te zetten, kunnen zich bevinden op het niveau van het individu, het team, de organisatie en de privéomgeving (Bogaerts, 2013; Kamphuis et al., 2012; Paton et al., 2008). Op basis van deze theoretische uitgangspunten is in onderstaand figuur 6.1 de verwachte samenhang weergegeven tussen belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en mentale weerbaarheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat met de pijl die van coping naar belastende werksituaties loopt, wordt bedoeld op de verandering van de belastende werksituatie door de toepassing van een copingstrategie en daarmee het wegnemen dan wel reduceren van de stressor (Lazarus & Folkman, 1984). Verder is gezien de dynamische aard van mentale weerbaarheid in dit heuristisch model een feedback-loop opgenomen (Benight & Bandura, 2004; Burke, Shakespeare-Finch, Paton & Ryan, 2006; Tedeschi & Calhoun, 2004). De idee daarbij is dat positieve uitkomsten kunnen leiden tot een versterking of toename van hulpbronnen waardoor belastende omstandigheden als minder stressvol ervaren worden en men beter in staat is om daar mee om te gaan, wat vervolgens weer leidt tot positieve uitkomsten.

Figuur 6.1 Conceptualisatie mentale weerbaarheid binnen de opsporing (Sollie, Kop & Euwema, 2014)

De theoretische concepten in dit heuristisch model – de zogenoemde *sensitizing concepts* (Blumer, 1954; Bowen, 2006) – vormden het uitgangspunt voor het systematische literatuuronderzoek en de empirische studies naar de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs.

Wat reeds bekend is over het psychosociaal welzijn van rechercheurs

Om zo volledig mogelijk in kaart te brengen wat reeds bekend is over het psychosociale welzijn van rechercheurs en factoren die daarop van invloed zijn (stressoren, copingstrategieën, hulpbronnen), is een systematische literatuurstudie uitgevoerd (zie hoofdstuk 2). In totaal zijn 33 relevante studies gevonden waarin op enigerlei wijze is onderzocht wat belastende werksituaties, copingstrategieën, hulpbronnen en/of psychosociale uitkomsten binnen de rechercheprofessie zijn. Deze publicaties in ogenschouw nemende valt op dat het welzijn van rechercheurs de afgelopen jaren meer wetenschappelijke belangstelling heeft gekregen en dan met name in de Verenigde Staten en Australië. Verder hebben deze studies met uiteenlopende, exploratieve onderzoeksdoelen plaatsgevonden binnen verschillende rechedisciplines waarbinnen uitvoering wordt gegeven aan kinderporno-, zeden-, moord- en forensische opsporingsonderzoeken.

Gevonden studies naar stressoren van kinderporno-, forensisch, zeden- en moordzaakrechercheurs, acht in totaal, suggereren dat rechercheurs met name stress ervaren door team- en (inter)organisationele aspecten die de uitvoering van het opsporingswerk belemmeren. De inhoud van zaken, zoals de confrontatie met schokkende misbruik(beelden) van kinderen of traumatische stimuli op de plaats delict, wordt in interviews niet als voornamelijk stressor benoemd door kinderporno-, moordzaken- en zedenrechercheurs (Dabney et al., 2013; Kelty & Gordon, 2015; Powell et al., 2014a; Powell et al., 2013; Wright et al., 2006). Er is in de literatuur wel discussie over laatstgenoemde bevinding. Zo stellen Krause (2009) en Sewell (1993,1994) dat het zien van kindermisbruik en gewelddadige plaatsen delict wel stressvol zijn. Verder geven Powell et al. (2014a) aan dat hun bevindingen onder kinderpornorechercheurs nader onderzoek behoeven, omdat gedurende hun studie bleek dat kinderpornorechercheurs door het zien van schokkend materiaal wel degelijk negatieve gevolgen ervaren, maar dat pas benoemen als daar nadrukkelijk naar wordt gevraagd; deze politieprofessionals zeggen het niet ‘spontaan’. Daar-

naast blijkt uit de gevonden studies dat onderzoekers binnen de vier onderzochte rekerchedisciplines zowel aan overeenkomstige als onderling verschillende stressoren worden blootgesteld.

Hoe onderzoekers omgaan met werkgerelateerde stressoren en welke factoren hen daarin ondersteunen, is voor zover bekend nauwelijks onderwerp van studie geweest. Er zijn zes studies gevonden die op uiteenlopende wijze aandacht besteden aan dit thema binnen de kinderpornorecherche, forensische recherche en zedenrecherche. Uit deze studies komt het beeld naar voren dat onderzoekers per rekerchediscipline zowel overeenkomende als verschillende copingstrategieën toepassen. De steun van collega's, leidinggevers en/of naasten evenals het toepassen van humor worden met name behulpzaam gevonden in het omgaan met stressvolle werksituaties (Burns et al., 2008; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014; Wright et al., 2006). Daarnaast passen kinderpornorechercheurs specifieke kijkstrategieën toe en focussen zij op de betekenis van hun classificatietaken om dit emotioneel belastende werk te kunnen uitvoeren (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014b).

Welk effect het rekerchewerk kan hebben op het psychosociaal welzijn van onderzoekers, is in zestien studies onderzocht. Door het gebruik van verschillende onderzoekspopulaties, variabelen en meetinstrumenten laten de resultaten van deze studies zich moeilijk onderling vergelijken. Tevens kunnen geen uitspraken worden gedaan over oorzakelijke verbanden; de studies hebben enkel correlaties vastgesteld. Desalniettemin zijn de belangrijkste bevindingen uit de gevonden studies als volgt. Drie vragenlijststudies naar de prevalentie van secundaire traumatisatie onder Amerikaanse kinderpornorechercheurs en Israëlische forensisch onderzoekers laten zien dat het merendeel van deze onderzoekers dergelijke symptomen niet ervaart (Bourke & Craun, 2014b; Perez et al., 2010; Hyman, 2004). Hetzelfde geldt voor de prevalentie van posttraumatische stress onder Sloveense forensisch onderzoekers (Pavsic Mrevlje, 2016). In al deze studies rapporteert een kleine groep onderzoekers klachten. Deze uitkomsten suggereren dat de meeste onderzoekers in staat zijn om op een positieve wijze om te gaan met de potentieel traumatische gebeurtenissen in hun werk. Onduidelijk is echter waardoor dit komt, al zijn in de betreffende studies wel een aantal factoren gevonden die negatief blijken samen te hangen met traumatisatieklachten, zoals humor of de steun van de

leidinggevende. Verder blijkt uit twee kwalitatieve studies onder kinderpornorechercheurs dat zij uiteenlopende effecten kunnen ervaren door het veelvuldig blootgesteld worden aan misbruikmateriaal (Burns et al., 2008; Powell et al., 2015). Of en in welke mate een kinderpornorechercheur deze effecten daadwerkelijk ervaart, kan per rechercheur sterk verschillen.

De systematische literatuurstudie heeft interessante bevindingen opgeleverd die als uitgangspunt dienden voor de empirische studies naar de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Vragen die de gevonden studies oproepen en die zijn onderzocht binnen de Nederlandse opsporing (zie hoofdstukken 3, 4 en 5), zijn onder andere: Op welk moment worden werksituaties als belastend ervaren en door welke specifieke operationele en organisationele stressoren wordt dit veroorzaakt? Welke copingstrategieën worden wanneer toegepast en welke werkgerelateerde hulpbronnen worden door kinderporno- en forensisch rechercheurs behulpzaam gevonden tijdens belastende situaties? En in hoeverre verschillen deze van elkaar tussen beide rechedisciplines? In de navolgende drie paragrafen zal antwoord worden gegeven op deze vragen.

Factoren van invloed op mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs

De empirische studie onder Nederlandse kinderpornorechercheurs (hoofdstuk 3) had tot doel om meer inzicht te krijgen in de perceptie en omgang van deze rechercheurs met belastende werksituaties en het identificeren van copingstrategieën en hulpbronnen die bijdragen aan hun mentale weerbaarheid. Uit deze studie komt naar voren dat het werken aan kinderpornografiezaken op zeer uiteenlopende wijze effect kan hebben op het functioneren van rechercheurs. Niet alleen het zien van schokkend beeldmateriaal kan leiden tot stress, zoals eerdere studies eveneens vaststelden (Krause, 2009; Powell et al., 2014a), ook het contact met daders, slachtoffers en andere betrokkenen tijdens doorzoeken en verhoren kunnen (soms zeer) stresserend zijn. Zelfs voor de meest ervaren kinderpornorechercheurs. Naast deze acute stressoren die zich zo nu en dan voordoen, worden rechercheurs ook blootgesteld aan chronische belasting door de continue werkvoorraad en de daaruit voortkomende spanning in het maken van keuzes tussen en binnen kinderpornozaaken. Bovendien genereert de confrontatie met kindermisbruik belastende, stresserende effecten in hun privélevens. Zo ervaren rechercheurs soms hinderlijke associaties buiten werktijd, vertonen sommigen hyperwaakzaamheidssymptomen in de omgang tussen volwassene-kind en heeft de invloed

van het werk bij een aantal rechercheurs een belemmerd effect op hun seksuele relatie. Gedurende de uitoefening van hun functie ontwikkelen kinderpornorechercheurs cognitieve en gedragsmatige handelingen waardoor zij op duurzame wijze kunnen omgaan met de mentale en emotionele belasting in hun werk. Er zijn vijf copingstrategieën geïdentificeerd die hen daarbij helpen. Deze zijn het bewaren van emotionele distantie, taakgerichte zelfsturing, werkdrukregulering, het zoeken van sociale steun en focussen op persoonlijke zingeving. De inzet van deze strategieën is afhankelijk van een aantal hulpbronnen. Dit betreffen zowel individuele vaardigheden van een rechercheur, als ondersteunende factoren die zich bevinden in diens kinderpornoteam, politieorganisatie of privésituatie. Mentale weerbaarheid wordt dus niet alleen bepaald door de individuele capaciteiten van een rechercheur, maar ook door factoren in zijn of haar omgeving.

De afhankelijkheid van dergelijke hulpbronnen maakt dat de mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs geen statische conditie is. Zo hebben verschillende rechercheurs ondervonden dat 'eens weerbaar' niet automatisch 'altijd weerbaar' betekent. Bij deze opsporingsfunctionarissen deden zich situaties voor waarin zij niet (meer) beschikten over de noodzakelijke hulpbronnen. Door spanningen in de privésfeer, de afwezigheid van collegiale steun of inadequate middelen kon de gewenste copingstrategie niet worden ingezet wat leidde tot negatieve uitkomsten zoals het tijdelijk moeten staken van werkzaamheden en eventuele ontwikkeling van gezondheidsklachten.

Een bijzonder risicovolle situatie doet zich voor als een hulpbron verandert in een organisationele stressor (bijvoorbeeld de beschikbare steun van een leidinggevende verdwijnt door een conflict). Niet alleen neemt dan de belasting van operationele stressoren toe omdat een copingstrategie deels of volledig wegvalt (in dit voorbeeld: sociale steun), de hulpbron zelf is nu ook een bron van stress geworden. Door deze verhoging van de draaglast enerzijds en verlaging van de draagkracht anderzijds ontstaat een verhoogd risico op disfunctioneren en gezondheidsklachten bij rechercheurs. Deze dubbele rol van organisatorische hulpbronnen kan een mogelijke verklaring bieden voor de bevinding dat kinderpornorechercheurs in hun beleving eerder stress ondervinden van conflicten met collega's en leidinggevende, bureaucratische procedures, beperkte middelen en te weinig training dan van de confrontatie met

schokkend beeldmateriaal en emotioneel beladen onderzoeken. Een bevinding die overigens aansluit bij eerdere studies waaruit blijkt dat organisatorische stressoren sterke voorspellers zijn voor het functioneren van politiefunctionarissen (Dabney et al., 2013; Powell et al., 2013; Storch & Panzarella, 1996; Van der Velden et al., 2013; Wright et al., 2006).

Factoren van invloed op mentale weerbaarheid van forensisch rechercheurs

De empirische studie naar de mentale weerbaarheid van Nederlandse forensisch rechercheurs (hoofdstuk 4) is op een vergelijkbare wijze uitgevoerd als bij de kinderpornorecherche. Daaruit blijkt dat forensisch rechercheurs tijdens het werk uiteenlopende stressoren op de plaats delict en daarbuiten ervaren. Niet alleen de confrontatie met menselijk leed kan leiden tot spanning. Ook het nemen van verstrekende beslissingen en fysiek belastende werkomstandigheden op de plaats delict kunnen een (zeer) stresserende uitwerking hebben op zelfs de meest ervaren forensisch rechercheurs. Het werken op de plaats delict kan verbijstering, verdriet, woede en onmacht oproepen bij rechercheurs. Sommige plaatsen delict blijven altijd in hun herinnering en kunnen jaren later nog emoties teweegbrengen. Naast deze operationele stressoren ondervindt men ook spanning door administratieve ophoping (piekbelasting) en langdurige en onregelmatige werktijden (piketdruk). Tevens ervaart men regelmatig vermoeidheidsklachten door langdurige en/of nachtelijke inzet en kunnen onregelmatige werktijden tot spanningen leiden in het privéleven van rechercheurs. Bovendien vormt emotionele 'afstomping' door het veelvuldig in aanraking komen met leed een aanzienlijk risico volgens forensisch rechercheurs. Voor zover binnen de onderzochte teams nagegaan kon worden, heeft dit opsporingswerk bij een aantal forensisch rechercheurs tot de diagnose PTSS geleid.

Evenals kinderpornorechercheurs hebben forensisch rechercheurs gedurende de uitoefening van hun functie cognitieve en gedragsmatige handelingen ontwikkeld waardoor zij op duurzame wijze kunnen omgaan met de mentale, emotionele en fysieke belasting in hun werk. Er zijn vijf verschillende copingstrategieën geïdentificeerd die hen in staat stellen om adequaat te blijven functioneren. Dit zijn het toepassen van visualisatie, het bewaren van emotionele distantie, focus op persoonlijke zingeving, het zoeken van sociale steun en vermijding van belastende werksituaties. Uit deze empirische studie blijkt dat het van belang is dat een rechercheur (a) meerdere copingstrategieën beheerst om met de verschillende stressoren in het werk om te kunnen gaan, (b) een

juiste inschatting kan maken welke strategie wanneer in te zetten, en (c) de benodigde hulpbronnen aanwezig zijn. Waar de eerste twee factoren gedurende het werk aangeleerd kunnen worden en daarmee voor een onderzoeker controleerbaar zijn, geldt dat, evenals voor kinderpornorechters, in geringe mate voor de aanwezige hulpbronnen. Deze liggen immers voor een groot deel buiten het individu, op het niveau van het team, de organisatie of het privéleven. Uit deze studie blijkt dat het niet beschikken over de benodigde individueel team-, organisatie- en privé gerelateerde hulpbronnen bij forensisch rechters kan samenhangen met: (1) *zelfverwaarlozing*: zoals het niet toepassen van zelfreflectie, niet opkomen voor zichzelf, het niet durven tonen van kwetsbaarheid; (2) *teamperikelen*: een ieder-voor-zich-cultuur, onderlinge conflicten, onenigheid over beleid, gebrek aan autonomie (regelruimte); (3) *organisatorische tekortkomingen* ten aanzien van de teamindeling (capaciteit, expertises), de inrichting van de werkplek, en gebrekkige training, middelen en professionele ondersteuning. Zoals ook uit de studie onder kinderpornorechters naar voren kwam, wordt mentale weerbaarheid nadrukkelijk niet alleen bepaald door de individuele capaciteiten van een onderzoeker en de beheersing en toepassing van een copingstrategie, maar ook door factoren in zijn of haar werkomgeving.

Mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechters vergeleken

In hoeverre werkgerelateerde factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid onderling verschillen tussen kinderporno- en forensisch rechters, is in een vergelijkende studie onderzocht (hoofdstuk 5). Daaruit komt allereerst naar voren dat hoewel de inhoud van het werk en de specifieke belastende werksituaties van kinderporno- en forensisch rechters onderling verschillen, zij geconfronteerd worden met, op een paar uitzonderingen na, soortgelijke operationele en organisatorische stressoren. Zowel kinderporno- als forensisch rechters ervaren met name spanning door organisatorische aspecten die het opsporingsproces belemmeren. Dit is in overeenkomst met bevindingen onder Australische kinderporno- en forensisch rechters (Powell et al., 2014a; Kelty & Gordon, 2015) en politiefunctionarissen in de uniformdienst (Biggam et al., 1997; Brown & Campbell, 1990; Brown et al., 1999; De Soir et al., 2009; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Liberman et al., 2002; Paton, Burke, Violanti & Gehrke, 2009; Van der Velden et al., 2013; Violanti & Aron, 1993, 1994). Dit betekent echter niet dat rechters geen hinder ondervinden van operationele stressoren. Hoewel zij niet, zoals agen-

ten in de uniformdienst, aan acute levensbedreigende situaties worden blootgesteld, ondervinden kinderporno- en forensisch rechercheurs wel spanning door ingrijpende zaken (schokkende gebeurtenissen, confrontatie met menselijk leed), intimidatie door verdachten (kinderpornorecherche) en fysieke belasting (forensische recherche).

Verder blijkt uit de vergelijkende analyse dat kinderporno- en forensisch rechercheurs zowel overeenkomstige als verschillende copingstrategieën toepassen in de omgang met de geïdentificeerde stressoren. Zo hanteren beide typen rechercheurs copingstrategieën die gericht zijn op het wegnemen van de betreffende stressor, het vermijden of verminderen van de emotionele gevolgen die de stressor oproept, en het positief herinterpreteren van de stressvolle situatie. Gedeelde strategieën zijn het zoeken van sociale steun bij collega's en leidinggevendenden, het bewaren van emotionele distantie en het zoeken naar betekenis in de belastende werksituatie. Dergelijke strategieën zijn ook in eerdere studies onder Amerikaanse en Australische kinderporno- en/of forensisch rechercheurs geïdentificeerd als een effectieve manier van coping (Burns et al., 2008; Krause, 2009; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014). Naast deze overeenkomstige copingstrategieën zijn tevens vier onderling verschillende copingstrategieën vastgesteld: werkdrukregulering en taakgerichte zelfsturing (kinderpornorecherche), en visualisatie en vermijding van de plaats delict (forensische recherche). Om deze copingstrategieën te kunnen toepassen, blijken kinderporno- en forensisch rechercheurs gebruik te maken van soortgelijke hulpbronnen in hun werkomgeving. Zo zijn kinderporno- en forensisch rechercheurs voor een groot deel afhankelijk van hun team om met stressvolle situaties te kunnen omgaan. De ondersteuning van collega's en hun leidinggevende helpt rechercheurs in het kunnen bewaren van emotionele distantie, werkdrukregulering, het verlenen van taak- en emotiegerichte steun, het helpen vinden van betekenis in belastende werksituaties en het kunnen vermijden van belastende taken. Ook de organisatie kan door het verstrekken van middelen, training en professionele ondersteuning, kinderporno- en forensisch rechercheurs faciliteren bij het toepassen van de geïdentificeerde copingstrategieën.

6.2 Wetenschappelijke relevantie en suggesties voor vervolgonderzoek

Empirisch onderzoek naar de mentale weerbaarheid van politiefunctionarissen binnen de opsporing is een relatief onontgonnen terrein. Deze dissertatie

heeft een conceptuele aanzet en empirische bijdrage geleverd aan dit onderzoeksdomein door het identificeren van factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Door het uitvoeren van een systematische literatuurstudie naar het psychosociaal welzijn van rechercheurs is op een nauwkeurige en overzichtelijke wijze getracht in kaart te brengen wat hierover reeds bekend is. Op basis van dit overzicht en de inzichten uit de bredere literatuur over *resilience* is het concept mentale weerbaarheid geoperationaliseerd voor empirisch onderzoek binnen het politiedomein. Hoewel het nader onderzoek behoeft (zie volgende subparagraaf), is gebleken dat het heuristisch weerbaarheidsmodel een bruikbaar conceptueel kader biedt voor onderzoek naar factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid binnen de opsporing. Bovendien biedt deze benadering nuttige handvatten voor de ondersteuning en bevordering van mentale weerbaarheid van rechercheurs (zie paragraaf 6.3).

Zo kan aan de hand van het model, dat gebaseerd is op de theoretische inzichten van het *Transactional Model of Stress* (Lazarus & Folkman, 1984) en het *Job-Demands Resources Model* (Demerouti et al., 2001), op een overzichtelijke wijze in kaart worden gebracht welke operationele en organisationele stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen binnen een rechediscipline van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van rechercheurs en hoe deze onderling samenhangen. In onderhavige dissertatie zijn deze factoren geïdentificeerd voor de werkcontext van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Daarbij bevestigen de specifieke empirische bevindingen de reeds bestaande theoretische veronderstellingen dat stressvolle werksituaties niet per definitie tot negatieve uitkomsten leiden. Zo kunnen copingstrategieën en hulpbronnen de potentieel negatieve effecten van stressoren op stressreacties verminderen dan wel bufferen. Of rechercheurs in staat zijn om op duurzame wijze met de specifieke belasting in hun werk om te gaan, blijkt afhankelijk te zijn van enerzijds de wijze waarop zij de persoonlijke impact van de operationele en organisationele stressoren inschatten en besluiten hoe daar mee om te gaan (coping) en anderzijds van de op dat moment beschikbare persoonlijke en werkgerelateerde hulpbronnen die de toepassing van de gewenste probleem-, emotie- dan wel betekenisgerichte copingstrategie mogelijk maken. De in deze dissertatie gevonden onderlinge samenhang tussen interne en externe hulpbronnen enerzijds en copingstrategieën anderzijds, is een waardevolle toevoeging aan de bestaande kennis over mentale weerbaarheid van

zogenoemde *high-risk professionals* binnen organisaties als de politie, defensie, brandweer en medische hulpverlening.

In deze dissertatie is eveneens op empirische wijze vastgesteld dat recheurs hun werkcondities zodanig weten aan te passen dat dit hen in staat stelt om met de belastende werksituaties om te kunnen gaan. Zo is waardevol inzicht opgedaan in de wijze waarop kinderporno- en forensisch recheurs actief vormgeven aan hun werkomgeving gedurende het classificeren van kinderpornografisch beeldmateriaal dan wel het onderzoek op ingrijpende plaatsen delict. Deze vorm van *job crafting* (Wrzesniewski & Dutton, 2001) gedurende belastende situaties, betreffen kortstondige inspanningen *on the spot* die erop gericht zijn om hun werkgerelateerde hulpbronnen te verhogen (door bijvoorbeeld feedback en steun te zoeken bij collega's, middelen aan te wenden) en/of taakeisen te verlagen (moeilijke taken overdragen of afwisselen, afgeschermdde omgeving creëren). Dergelijke zelfsturing maakt de toepassing van de gewenste probleem-, emotie- en betekenisgerichte copingstrategieën mogelijk en levert zodoende een belangrijke bijdrage aan de mentale weerbaarheid van recheurs.

Door het vergelijken van factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch recheurs is in deze dissertatie een eerste aanzet gegeven om binnen het taakgebied opsporing inzicht te verkrijgen in eventuele relevante verschillen tussen taak- en organisatiekenmerken per rechediscipline. De uitkomsten van deze vergelijking suggereren dat de invulling van het heuristisch mentale weerbaarheidsmodel binnen de opsporing een specifieke invulling per rechediscipline vergt. Hoewel een deel van de van invloed zijnde factoren hetzelfde is voor beide rechedisciplines, zijn er ook onderlinge verschillen gevonden in operationele en organisatie stressoren en copingstrategieën. Daarnaast bestaan er tussen de soortgelijke werkgerelateerde hulpbronnen binnen het team en de organisatie enkele verschillen in de specifieke invulling daarvan. Deze dissertatie toont daarmee aan dat bij onderzoek naar factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van recheurs (en andere professionals), rekening dient te worden gehouden met verschillende werkcontexten binnen dezelfde organisatie. Deze bevinding vormt een specifieke aanvulling op en bevestiging van de uitkomsten van eerdere vergelijkende studies waaruit naar voren komt dat factoren die van invloed zijn op psychosociaal welzijn kunnen verschillen tussen professionals van verschillende afdelingen binnen hetzelfde

ziekenhuis (McCarthy, Power & Greiner, 2010), tussen professionals van verschillende onderdelen binnen dezelfde krijgsmacht (Boermans, Kamphuis, Delahaij, Korteling & Euwema, 2013) en tussen professionals van verschillende taakgebieden binnen dezelfde politieorganisatie (Schaufeli & Taris, 2014).

De waarde van de gehanteerde methodologische aanpak

Naast de conceptuele en met name empirische verrijking van deze dissertatie voor het onderzoek naar mentale weerbaarheid binnen het politiedomein, biedt deze dissertatie eveneens methodologische meerwaarde. Uit de systematische review blijkt dat de methodologische kwaliteit van de reeds uitgevoerde studies onder rechercheurs gering is. Dit komt enerzijds voort uit de kleine omvang van de onderzochte populaties en beperkingen in de wijze van steekproeftrekking: binnen één team, via een vrijblijvende oproep en/of onderzoek binnen gelegenheidsgroepen. Anderzijds heeft dit te maken met de hoge non-respons in deze studies en een gebrek aan inzicht in de redenen van non-respons. Dit terwijl bij het doen van onderzoek naar het inschatten van de omvang van psychosociale problematiek het juist van belang is om vast te stellen wie deze non-responders zijn en wat deze rechercheurs ‘in de schaduw’ kenmerkt (Smit et al., 2015). Gevoeligheid van het onderwerp en mindere psychische gezondheid blijken namelijk significante factoren te zijn om niet deel te nemen aan een onderzoek naar psychosociaal welbevinden (Pole et al., 2006; Torvik et al., 2012). Voor het exploratieve doel van de betreffende studies vormden deze beperkingen wellicht geen probleem, maar de externe validiteit en betrouwbaarheid van deze studies is daardoor (zeer) gering. Een kwalificatie die de meeste onderzoekers overigens zelf ook geven aan de uitkomsten van hun studie(s).

De suggesties die in deze eerdere studies zijn gedaan voor de aanpak van gewenst vervolgonderzoek binnen de opsporing (zie onder andere Powell et al., 2015; Van Patten & Burke, 2001; Wright et al., 2006), zijn in de uitgevoerde empirische studies onder Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs toegepast. Zodoende zijn verschillende onderzoeksmethodieken binnen meerdere rekercheteams op systematische wijze ingezet. Daarbij is niet alleen het effect van expliciet beeldmateriaal en/of ingrijpende stimuli op de plaats delict onderzocht, zoals in eerdere studies, maar ook rekening gehouden met individuele, zaakgerelateerde en contextuele factoren als wel met mogelijke verschillen daarin tussen rekerchedisciplines. Verder heeft er een

zorgvuldige en verantwoorde selectie van teams en onderzoekers plaatsgevonden waarbij elk team evenals alle onderzoekers desgevraagd bereid waren om mee te werken aan het onderzoek. Daardoor was het voor de onderzoeker mogelijk om alle facetten van het researchewerk te observeren, vele gesprekken te voeren en benodigde diepte-interviews af te nemen. Zodoende zijn zeer gedetailleerde data verkregen over de inhoud van het betreffende researchewerk, de specifieke context waarin dit uitgevoerd wordt als wel hoe onderzoekers dit ervaren en daarmee omgaan.

Gedurende de uitvoering van de empirische studies is gebleken dat de onderzoekspopulatie, de betreffende kinderporno- en forensisch onderzoekers, deze intensieve en grondige onderzoeksaanpak waarderen. Hoewel deelname aan deze studies op vrijwillige basis plaatsvond, was er geen non-respons. Een belangrijke verklaring voor deze bereidwilligheid kan gevonden worden in de relatief langdurige aanwezigheid en daarmee bekendheid van de onderzoeker bij de onderzoekspopulatie (zie ook Cockbain, 2015). Door een aantal weken onderdeel uit te maken van het researcheteam kon de onderzoeker onderzoekers meerdere malen en in verschillende situaties bevragen. Doordat de onderzoeker niet afhankelijk was van één meetmoment kon op iteratieve wijze inzicht verkregen worden in hoe onderzoekers hun werk ervaren, welke opvattingen zij hebben, hoe zij zich gedragen et cetera. Tegelijkertijd werd de onderzoeker daardoor 'een vertrouwd gezicht' binnen het team dat, in combinatie met de opgedane kennis over het researchewerk, de gesprekken en diepte-interviews met onderzoekers ten goede kwam. Zo geven onderzoekers aan informatie te hebben gedeeld met de onderzoeker die zij anders niet met een buitenstaander zouden delen.

'We hebben elkaar al leren kennen doordat je hier al een tijdje rondloopt en dat helpt wel. Ik denk dat ik minder openhartig zou zijn en minder uitgebreid zou vertellen als dat niet zo was geweest. Dat ik vertel over [zaak x] en mijn gevoelens laat zien, dat doe ik niet voor mijn plezier. Dat zou ik dus vermijden of heel kort maken als wij elkaar al niet eerder hadden ontmoet.' (respondent 13)

'Het is dat ik jou ken, daar heb je geluk mee hoor, want anders had je nu de helft niet gehoord van wat ik je nu verteld heb. En kennen is veel gezegd hè, maar als jij hier gekomen was van: "Ik ben Henk en zou je een interview willen doen?", dan had je de helft niet gehoord.' (respondent 14)

'Ik heb helemaal niet de indruk dat dit een interview was. Ik vond het een prettig gesprek en dat vond ik gisteren ook al. Ik denk dat mensen open naar jou zullen zijn

en dat heeft met jouzelf te maken, althans dat heb ik met jou, dat ik makkelijk de dingen bij jou neer kan leggen. Volgens mij krijg je ontzettend veel informatie door de manier waarop je het gesprek in gaat en niet klinisch je vragen afloopt. Je laat me praten en dat is prettig. Maar het heeft ook te maken met wie jij bent en het gevoel dat je overbrengt. En het helpt dat je op de afdeling rondloopt, je hoort er een beetje bij. Dat scheelt wel, daardoor zullen mensen minder gereserveerd zijn. De drempel is daardoor lager dan als je even invliegt en weer weggaat na het interview.’ (respondent 9)

De wijze waarop de onderzoeker invulling heeft gegeven aan zijn onderzoeksactiviteiten binnen het researchteam is, zo blijkt uit voorgaande citaten, van invloed op het al dan niet verkrijgen van data over ‘the hidden dimensions of the subjects’ world’ (Hunt, geciteerd in Spano, 2005:594). Opgedane ervaringen tijdens het uitvoeren van de observatiestudies onder Nederlandse kinderporno- en forensisch researchers, suggereren dat researchers vertrouwen dienen te hebben in de professionaliteit van de onderzoeker, willen zij openheid geven over hun persoonlijke ervaringen. Deze bevinding is in overeenstemming met Powell et al. (2015) die in hun studie onder Australische kinderpornoresearchers constateren dat deze politiefunctionarissen niet spontaan vertellen over de impact van hun werk. Het verdient derhalve aanbeveling om bij toekomstig onderzoek met de navolgende aspecten rekening te houden in de interactie met researchers en/of politiefunctionarissen.

- a. Formuleer de vragen zodanig dat deze qua taal en inhoud aansluiting vinden bij de belevingswereld van de researchers en kies het moment van bevraging zorgvuldig (afhankelijk van tijdstip, locatie, aanwezige omstanders). Oftewel, stel de juiste vragen op de juiste wijze en op het juiste moment. Dit houdt ook in dat de onderzoeker rekening houdt met de werkbelasting van researchers en zijn of haar activiteiten daarop afstemt. Een goede voorbereiding op de observatiestudie, zoals een contextanalyse en verkennende gesprekken met functionarissen uit de betreffende onderzoekspopulatie, kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het vinden van de ‘juiste taal’ en de te ontwikkelen observatiewerkwijze.
- b. Laat door houding en gedrag blijken in staat te zijn de verkregen data op een juiste wijze te kunnen bewaren. Wees continu alert dat informatie die te herleiden is tot individuen niet (per ongeluk) gedeeld wordt met anderen binnen het researchteam, ook niet als daar op (in)directe wijze naar

‘gerechercheerd’ wordt door anderen. Laat je als onderzoeker niet verleiden tot het doen van uitspraken over het functioneren van teamleden, leidinggevend en eventuele teamperikelen. Behoud je neutraliteit en objectiviteit.

- c. Maak dusdanige observatiekeuzes die laten zien dat de onderzoeker weet wat relevant is binnen de gegeven werkcontext en toon de bereidheid om daar ook moeite voor te doen. Oftewel, evenwichtige afwegingen dienen te worden gemaakt ten aanzien van de hoeveelheid tijd en aandacht die geschonken wordt aan de uiteenlopende thema's, situaties en personen. Houdt daarbij rekening met saaie, vervelende en/of belastende activiteiten en zorg ervoor dat ook in deze situaties blijvend interesse wordt getoond voor hetgeen plaatsvindt dan wel verteld wordt door rechercheurs. Er schuilt een hoog afbreukrisico in het (non-verbaal) tonen van desinteresse en vooringenomenheid door de onderzoeker.
- d. Formuleer heldere en ook praktijkrelevante onderzoeksdoelen. Dit geeft rechercheurs het gevoel dat hun bijdrage aan het onderzoek zinvol is en het derhalve meerwaarde heeft om de onderzoeker op 'sleeptouw te nemen' bij de uitvoering van opsporingszaken als wel om tijd vrij te maken voor gesprekken en interviews. Een dergelijke wederkerigheid van het onderzoek speelt een belangrijke rol in het verkrijgen van medewerking van de onderzoekspopulatie (zie ook Cockbain, 2015; Fleming, 2010).

Bij participatief observatieonderzoek binnen de opsporing wordt niet alleen het nodige van de interpersoonlijke vaardigheden van de onderzoeker gevraagd, maar ook van diens mentale weerbaarheid. Naast de inspanningen die geleverd worden bij het winnen van het vertrouwen van rechercheurs, het waarborgen van een neutrale en objectieve positie als onderzoeker in het researcheteam, het maken van tal van observatiekeuzes, en de intensieve gesprekken met (geëmotioneerde) rechercheurs, wordt de onderzoeker tijdens het participatieve onderzoek ook blootgesteld aan de werkgerelateerde stressoren van de betreffende onderzoekspopulatie. Bij een dergelijk intensief onderzoeksproces verdient het derhalve aanbeveling om een begeleidingscommissie in te stellen ter ondersteuning van de onderzoeker (zie ook Cockbain, 2015). Daarnaast is het van belang dat de onderzoeker zich bewust is van mogelijke risico's en op tijd voorzorgsmaatregelen neemt indien de confrontatie met belastende en ingrijpende situaties ongewenste effecten bij hem of haar

veroorzaakt. Tot slot is het aan te bevelen om dit thema tijdens de voorbereiding van de observatiestudie te adresseren in gesprekken met de betreffende contactpersonen binnen de politie en daarover werkafspraken te maken. Dit voorkomt mogelijke belemmeringen voor de onderzoeker om melding te maken indien een dergelijke belastende situatie zich voordoet.

Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

In onderhavige dissertatie is getracht zo nauwkeurig en volledig mogelijk inzicht te verkrijgen in factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van rechercheurs. Er is daartoe onderzoek gedaan binnen tien researchteams binnen de Nederlandse kinderporno- en forensische recherche: in totaal was de onderzoeker 770 uur aanwezig binnen deze teams. Tevens zijn in totaal 101 rechercheurs geobserveerd en bevraagd, zijn tien leidinggevers geïnterviewd en zijn er zestig diepte-interviews afgenomen bij een zo gevarieerd mogelijk geselecteerde groep kinderporno- en forensisch rechercheurs. Desondanks kan niet uitgesloten worden dat mogelijke stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen van kinderporno- en forensisch rechercheurs ontbreken. Tevens kan de verworven data vertekend zijn door beperkte zelfreflectie dan wel sociaal wenselijk gedrag van de onderzochte rechercheurs (zie bijvoorbeeld Spano, 2006, 2007). Zoals in het voorgaande reeds vermeld, bestaat echter de indruk dat de vrijwillig meewerkende respondenten openhartig spraken over de negatieve effecten op hun functioneren en de wijze waarop zij al dan niet succesvol omgaan met belastende werksituaties. Naast de toegepaste methode- en datatriangulatie (het onderling checken van de bevindingen uit de observatiestudie en de interviews met teamleiders en rechercheurs) en de herhaalde metingen (meerdere malen observeren en bevragen van dezelfde rechercheurs), draagt de aangetroffen bereidwilligheid om in-tieme informatie met de onderzoeker te delen op positieve wijze bij aan de betrouwbaarheid van de verworven data.

De kinderporno- en forensisch rechercheurs zijn uitvoerig bevraagd over hoe zij hun werk ervaren en de wijze waarop zij daarmee omgaan. Dit heeft zeer gedetailleerde en context specifieke data opgeleverd. Gegeven de narratieve en subjectieve aard van deze data, is in deze dissertatie geen feitelijk inzicht verkregen in hoe frequent rechercheurs aan de betreffende operationele en organisationele stressoren worden blootgesteld, welke effecten deze hebben op het functioneren van rechercheurs en of dit verschilt per researchdiscipline. En hoewel de literatuur ondersteuning biedt voor de effectiviteit van

de geïdentificeerde copingstrategieën en hulpbronnen van kinderporno- en forensisch onderzoekers (zie bijvoorbeeld Burns et al., 2006; Perez et al., 2010; Kelty & Gordon, 2014; Krause, 2009; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014), is longitudinaal vervolgonderzoek nodig om te kunnen vaststellen in hoeverre deze daadwerkelijk duurzame uitkomsten verklaren. Dergelijk onderzoek naar de frequentie en effecten van de betreffende stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen kan wenselijk zijn om inzicht te verkrijgen in de meest krachtige voorspellers van mentale weerbaarheid bij onderzoekers. Gebruikmaking van dagboekstudies en biomedische meetinstrumenten (zogenoemde *wearables*) zijn daarvoor relevante onderzoeksmethodieken, zo is in eerdere studies onder onderzoekers aangetoond (zie bijvoorbeeld Adderley et al., 2012; Van Gelderen et al., 2011).

Verder is het aan te bevelen om de invloed van persoonseigenschappen op de mentale weerbaarheid van onderzoekers nader te onderzoeken. Niet alleen de empirische bevindingen in deze dissertatie suggereren dat deze factoren van invloed zijn, ook eerder onderzoek onder politiefunctionarissen en andere *high-risk* professionals toont dit aan (zie bijvoorbeeld Boermans et al., 2012; Hart, Wearing & Heady, 1995; Kelty, Julian & Robertson, 2011; Maguen et al., 2009; Van der Velden et al., 2010). Zo blijken bijvoorbeeld waargenomen controle, optimisme, zelfvertrouwen en interpersoonlijke vaardigheden belangrijke eigenschappen voor militairen te zijn in de omgang met stressvolle situaties (Boermans et al., 2012; Lo Bue, Taverniers, Mylle & Euwema, 2013). Deze cognitieve eigenschappen geven militairen het vertrouwen dat zij de vaardigheden hebben om met de belastende omstandigheden om te gaan en helpen hen om dergelijke situaties positief te herinterpreteren en daar na afloop van te herstellen. Ook copingflexibiliteit, trots, zelfreflectie, interpersoonlijke vaardigheden en emotionele stabiliteit blijken belangrijke persoonskenmerken te zijn in relatie tot de mentale weerbaarheid van militairen (Kamphuis et al., 2012). Systematisch onderzoek middels gevalideerde meetinstrumenten naar de invloed van dergelijke persoonseigenschappen, kunnen een mogelijke bijdrage leveren aan het beter verklaren van verschillen in mentale weerbaarheid tussen onderzoekers in hetzelfde team. Zo is het bijvoorbeeld goed voorstelbaar dat het beschikken over interpersoonlijke vaardigheden bijdraagt aan het ontvangen van sociale steun binnen het team en conflictsituaties met leidinggevers, collega's en/of samenwerkingspartners minder waarschijnlijk maakt. Dergelijk inzicht kan niet alleen van nut zijn voor de

selectie van rechercheurs, maar ook bijdragen aan hun zelfreflectie en het onderkennen van mogelijke risico's op verminderde weerbaarheid.

Er is in deze dissertatie een eerste aanzet gedaan om relevante factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van rechercheurs onderling te vergelijken binnen twee rekerchedisciplines. Gegeven de beperkte reikwijdte van deze studie en daarmee de generaliseerbaarheid van de bevindingen, verdient het aanbeveling om deze vergelijking uit te breiden met andere rekerchedisciplines. Zo is er bijvoorbeeld nog weinig bekend over welke werkaspecten door rechercheurs van de districtsrecherche als belastend worden ervaren, welke effecten dit heeft op hun functioneren en wat hen in staat stelt om daar mee om te gaan. Vanwege de verschillen in taak- en organisatiekenmerken, is dergelijke informatie relevant voor het ontwikkelen van maatwerkinterventies ter bevordering van de mentale weerbaarheid van deze groep rechercheurs (ruim 3.600 fte⁵⁸). Gegeven het open en heuristisch karakter van het ontwikkelde weerbaarheidsmodel, zou dit eveneens een interessant conceptueel raamwerk kunnen bieden voor (vergelijkend) onderzoek naar mentale weerbaarheid binnen andere taakgebieden in de Nederlandse politieorganisatie. Tevens kan het interessant zijn om in dergelijk vergelijkend onderzoek (recherche)functionarissen uit buitenlandse politieorganisaties te betrekken.

Een laatste suggestie voor vervolgonderzoek heeft betrekking op de ervaringen van rechercheurs die het kinderporno- of forensisch team hebben verlaten, bijvoorbeeld omdat zij een andere functie zijn gaan uitoefenen of met pensioen zijn gegaan. Gedurende de empirische studies merkten verschillende kinderpornorechercheurs op dat voormalig collega's aangaven dat zij eigenlijk veel eerder al ander werk hadden moeten gaan doen. Voor hen was het een verademing om niet meer met het belastende kindermisbruik geconfronteerd te worden. Het kan derhalve interessant zijn om te onderzoeken hoe deze politiefunctionarissen terugkijken op hun werk binnen het kinderporno- dan wel forensische team en anderzijds hoe het nu met hen gaat. Daarnaast werd door enkele kinderporno- en forensisch rechercheurs opgemerkt dat zij benieuwd waren hoe het met hen zou gaan als ze met pensioen gingen. Zij vroegen zich af of zij alsnog last zouden krijgen van al die 'in mijn hoofd opgeslagen beelden' van kindermisbruik en ingrijpende plaatsen delict. Temeer

---

⁵⁸ Dit aantal fte is ontleend aan het *Inrichtingsplan Nationale Politie* (december 2012) en is te raadplegen op www.rijksoverheid.nl.

omdat sociale steun van collega's en andere hulpbronnen voor hen dan niet meer beschikbaar zijn. Voor zover bekend, is onder rechercheurs geen eerder onderzoek uitgevoerd naar de prevalentie van zogenoemde uitgestelde post-traumatische stressstoornis (of PTSS met verlaat begin, Smid, Van der Mast & Gersons, 2003) en eventuele oorzaken daarvan.

6.3 Implicaties voor de researchpraktijk

Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs zijn, zoals uit deze dissertatie blijkt, doorgaans goed in staat om op een duurzame wijze met belastende werksituaties om te gaan. Door het toepassen van verschillende copingstrategieën weten zij de mentale, emotionele en fysieke belasting zo te reguleren dat zij hun opsporingstaken kunnen uitvoeren. Om deze coping te kunnen toepassen zijn rechercheurs echter afhankelijk van uiteenlopende hulpbronnen op individueel, team-, organisatie- en privéniveau. Deze bronnen vormen een essentiële factor voor een duurzame uitoefening van deze researchfunctie en bieden aangrijpingspunten om de mentale weerbaarheid van rechercheurs te ondersteunen dan wel te bevorderen. Om het risico op gezondheidsklachten te verkleinen en positief functioneren te bevorderen doen de politieorganisatie, de teamleiders en de rechercheurs zelf er verstandig aan om te (blijven) investeren in de uiteenlopende hulpbronnen die de inzet van de betreffende copingstrategieën mogelijk maken bij de uitvoering van kinderporno- en forensische opsporingszaken. In het navolgende worden daartoe een aantal aanbevelingen gedaan.

1. Verfijning (zelf)selectieproces en ontwikkeling inwerktraject nieuwe teamleden

De bevindingen uit de empirische studies onder kinderporno- en forensisch rechercheurs suggereren dat het selectie- en inwerktraject een belangrijk aangrijpingspunt biedt voor het ondersteunen van hun mentale weerbaarheid (zie ook Burns et al., 2008; Krause, 2009; Powell et al., 2014b). Dit type rechercheur maakt een vrijwillige en bewuste keuze om in een kinderporno- dan wel forensisch team te gaan werken. Daarbij wegen zij nadrukkelijk voor zichzelf af of zij in staat zijn om met de belastende werksituaties om te kunnen gaan. De bevindingen uit deze dissertatie kunnen bijdragen aan het verfijnen van dit zelfselectieproces. Zo kunnen rechercheurs, door kennis te nemen van de geïdentificeerde stressoren, copingstrategieën en hulpbronnen een betere inschatting maken of zij in staat zijn om met de belastende werksituaties om te gaan en 'passen' in een dergelijke werkomgeving (*person-job fit*). Daarnaast kunnen de bevindingen input bieden voor de formele gesprekken met onder

andere selectiepsychologen en teamleiders gedurende de sollicitatieprocedure. Verder is het, gegeven de potentieel traumatische stimuli, aan te bevelen om op basis van de empirische bevindingen een gedegen inwerktraject te ontwikkelen voor kinderporno- en forensische teams, zodat teamleiders en -leden handvatten hebben om nieuwe teamleden in de eerste maanden te begeleiden. Voor deze aanbevelingen ten aanzien van (a) de selectie van onderzoekers en (b) hun inwerktraject wordt in het navolgende een aanzet tot implementatie gegeven.

- a. *Verfijning (zelf)selectieproces.* Bij de werving en selectie van kinderporno- en forensisch onderzoekers is het van belang om te onderzoeken hoe kandidaten denken om te gaan met de geïdentificeerde stressoren en of zij in staat zijn om de verschillende copingstrategieën te kunnen aanleren en toepassen. Hoewel copingvoorkeurstijlen sterk samenhangen met stabiele persoonlijkheidskenmerken, kunnen copingstrategieën en een flexibele toepassing daarvan (*coping flexibility*) aangeleerd en getraind worden (Harzer & Ruch, 2015). De beschikbare individuele hulpbronnen van kandidaten zijn eveneens een belangrijk punt van (zelf)onderzoek. Zoals uit de empirische studies blijkt, dienen beide typen onderzoekers in ieder geval te beschikken over het vermogen tot zelfreflectie, assertiviteit en sociale vaardigheden om de voor hun relevante copingstrategieën te kunnen toepassen. Dit geldt ook voor het vermogen om zijn of haar kwetsbaarheden te durven delen met collega's binnen het team en een kalme gemoedstoestand en taakgerichte werkhouding te kunnen blijven hanteren ondanks het zien van (zwaar) kindermisbruik en (misvormde) lijken. Daarnaast dient de motivatie om bij een kinderporno- en forensisch team te gaan werken passend te zijn om betekenis te kunnen ontleenen aan het werk. Vrijwillige aanmelding, zoals nu het geval is binnen de Nederlandse politie, is in dat licht een essentiële voorwaarde om op een duurzame wijze het werk te kunnen uitvoeren. Het instellen van een vrijblijvende stageperiode gedurende het sollicitatieproces in beide rekerchedisciplines dient daarbij in overweging genomen te worden.
- b. *Inrichting inwerktraject.* Zodra een onderzoeker zich voegt in een kinderporno- dan wel forensisch team, kan het inrichten van een gedegen inwerktraject bijdragen aan de mentale weerbaarheid van onderzoekers. Daarbij verdient het aanbeveling om met de volgende vier elementen rekening te houden. Koppel vanuit het team een mentor aan een nieuw

teamlid zodat diegene een vast aanspreekpunt heeft waar hij of zij in vertrouwen bij terecht kan en zodoende op een laagdrempelige wijze sociale steun kan vragen. Daarbij kan ervoor gekozen worden dat het nieuwe teamlid zelf een mentor uitkiest dan wel kan wisselen als er ‘geen klik’ is. Ten tweede dient het nieuwe teamlid geleidelijk te worden geconfronteerd met de belastende situaties in de betreffende rechediscipline en daarbij te worden begeleid door iemand uit het team die tevens uitlegt hoe hier mee om te gaan (zie ook Burns et al., 2008; Krause, 2009). Ten derde is het van belang dat een nieuw teamlid pas zelfstandig gaat werken als diegene denkt daartoe in staat te zijn (zelfsturing). En ten vierde is het van belang dat een rechediscipline de mogelijkheid krijgt om gedurende zijn inwerktraject zonder negatieve carrièreconsequenties terug te kunnen keren naar zijn vorige (of andere) functie (zie ook Cruz, 2012; Krause, 2009). In tabel 6.1 zijn de genoemde elementen nader uitgewerkt voor deze vorm van collegiale ondersteuning tijdens de inwerkperiode.

Tabel 6.1 Collegiale ondersteuning gedurende inwerkperiode nieuwe teamleden*

1. Koppel vanuit het team een mentor aan een nieuw teamlid.
2. Bekijk samen met de nieuwkomer uiteenlopend kinderpornografisch materiaal/bezoek samen verschillende typen plaatsen delict. Vraag na afloop of hetgeen dat is waargenomen, gevoelens of fysieke reacties oproep en bespreek deze onderling. Aanhoren van onbehaaglijke ervaringen en deze erkennen, helpt nieuwkomers om zich gesteund te voelen.
3. Respecteer als mentor iemands privacy. Vertrouwelijkheid is cruciaal. Bediscussieer iemands reacties niet met anderen. Adviseer bij extreme reacties een gesprek met een professional.
4. Onderwijs nieuwkomers in de ontwikkeling van een copingstrategie die hen in staat stelt om dit werk op een duurzame wijze te kunnen voortzetten. Laat hen weten dat de ontwikkeling van een effectieve strategie enige tijd kan duren.
5. Vertel nieuwe teamleden dat het vragen van ondersteuning normaal is indien zij worden geconfronteerd met belastende werksituaties.
6. Laat nieuwe teamleden zelf bepalen wanneer zij in staat zijn om het materiaal alleen te bekijken/zelfstandig de werkzaamheden op de plaats delict uit te voeren.

---

* Dit model is deels gebaseerd op het *Peer Support Model* van Cruz (2012). Dr. Cruz heeft dit model ontwikkeld op basis van haar werkervaring als klinisch psycholoog bij de *Undercover Safeguard Unit* van de *Federal Bureau of Investigation (FBI)*. Dit organisatieonderdeel adviseert en ondersteunt personeel dat blootgesteld wordt aan kinderpornografisch materiaal.

2. Het stimuleren en faciliteren van collegiale steun

De taakgerichte en emotionele ondersteuning die collega's en leidinggevendenden kunnen bieden, wordt door kinderporno- en forensisch rechers als onmisbaar ervaren. Een team waarin een veilige, harmonieuze werkcultuur heerst en waarin men aandacht heeft voor en vertrouwen in elkaar, fungeert als een dagelijks informeel ondersteuningsnetwerk zo blijkt uit deze dissertatie (zie ook Evans et al., 2014; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014). Een netwerk waarin collega's elkaars welzijn in de gaten houden en indien nodig elkaar bijstaan bij de uitvoering van belastende, complexe werkzaamheden. De volgende aanbevelingen dragen bij aan het bevorderen van deze sociale ondersteuning.

- a. *Investeren in teamcultuur.* Om gebruik te kunnen maken van emotionele en taakgerichte steun is het van belang dat rechers zich dermate vertrouwd voelen dat gevoelens gedeeld worden en men elkaar om hulp durft te vragen (zie ook Denhardt & Denhardt, 2010; Le Scanff & Taugis, 2002). Uit deze dissertatie blijkt dat dit niet voor alle rechers even eenvoudig is doordat men (a) het stellen van een hulpvraag als persoonlijk falen ziet ('ik moet hier toch tegen kunnen'), (b) geneigd is om zich te conformeren aan groepsdruk ('zo gaat het hier nu eenmaal'), (c) beducht is voor denigrerende opmerkingen, en/of (d) last heeft van schuldgevoelens die ontstaan doordat hulpvragen tot een extra belasting kunnen leiden voor andere teamleden. Om dergelijke patronen te voorkomen dan wel te doorbreken is het van belang dat teamleden zich van deze mechanismen bewust zijn en elkaar aanmoedigen om zich te uiten en daarbij elkaars emoties te erkennen en respecteren. Zowel leidinggevendenden als rechers dienen dit nadrukkelijk uit te dragen binnen het team en de naleving hiervan in gezamenlijkheid te bewaken. Om dit proces te faciliteren is het aan te bevelen om teamleden handvatten te bieden voor het voeren van dergelijke gesprekken (zie b).
- b. *Psycho-educatie en gesprekstechnieken.* Het bieden van collegiale ondersteuning aan kinderporno- en forensisch rechers is voor zowel leidinggevendenden als rechers een belangrijk en tegelijkertijd lastig thema. Belangrijk in de zin dat het essentieel is dat men, gegeven de risico's in het werk, binnen het team oog heeft voor het welzijn van elkaar. Lastig omdat men niet altijd weet hoe deze ondersteuning het beste vorm te geven. Voor leidinggevendenden heeft dit niet alleen te maken met het beperkt beschikbaar

kunnen zijn voor het personeel door managementoverleggen en ‘de waan van alle dag’, of met het afhankelijk zijn van de mate waarin rechercheurs hen in vertrouwen durven te nemen als het minder met ze gaat. Ook het al dan niet juist interpreteren van signalen en twijfel over wat in een gegeven situatie gepaste ondersteuning is, blijkt voor leidinggevers lastig te zijn. Dit geldt ook voor rechercheurs. Het is derhalve aan te bevelen om leidinggevers en rechercheurs in staat te stellen om (meer) kennis en vaardigheden te ontwikkelen op dit gebied. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door het voorzien in psycho-educatie en training in *self-care* en *peer support* (Burns et al., 2008; Francis et al., 2006; MacEachern et al., 2011; Perez et al., 2006; Wolak & Mitchell, 2009). Dergelijk laagdrempelig onderwijs dient de volgende onderwerpen te behandelen:

- 1) mogelijke stressreacties die kunnen ontstaan door de confrontatie met kinderpornografisch materiaal dan wel ingrijpende plaatsen delict;
- 2) het herkennen van dergelijke reacties bij zichzelf en collega's;
- 3) uitleg over en oefening met verschillende vormen van coping en (onderlinge) ondersteuning.

Gedurende dit type onderwijs verdient het aanbeveling om niet alleen kennis te delen, maar eveneens op praktische wijze in te gaan op hoe bijvoorbeeld een signaleringsgesprek te voeren met een collega: hoe om te gaan met eventuele dilemma's die zich daarbij voordoen, wanneer wel/niet melding maken bij een leidinggevende, wanneer doorverwijzen naar een professional. Daarbij is het raadzaam om als team onderling heldere afspraken te maken hoe deze gesprekken vorm te geven en elkaar de ruimte te geven zich daarin te ontwikkelen.⁵⁹

- c. *Faciliteren van privé gerelateerde hulpbronnen.* Hoewel kinderporno- en forensisch rechercheurs met name sociale steun zoeken binnen hun team, kunnen naasten (partner, familieleden, vrienden) ook een belangrijke hulpbron zijn in het omgaan met de spanning die voortkomt uit belastende werksituaties (zie ook Evans et al., 2014). Het is derhalve te overwegen om hen eveneens te voorzien van laagdrempelige psycho-educatie (risico's

---

⁵⁹ Voor meer informatie over weerbaarheidgerelateerde trainingen, zie de overzichtsstudies van Boermans et al. (2012) en Van der Velden et al. (2014) naar de effectiviteit van interventies met betrekking tot de mentale weerbaarheid van politie, defensie en relevante beroepsgroepen.

van het werk, herkennen van eventuele zorgwekkende signalen) en van praktische handvatten voor het bieden van ondersteuning indien nodig.

- d. *Vergroten sociale nabijheid collega's*. De verantwoordelijkheid voor het (snel) oplossen van de zaak en de daarmee gepaard gaande consequenties voor slachtoffers, daders en nabestaanden, kan een zware belasting vormen voor rechercheurs. Iets wat door Sewell (1994) wordt getypeerd als de *awesome burdens* (zie ook Dabney et al., 2013). In teamverband werken aan kinderpornografische en forensische opsporingsonderzoeken maakt dat rechercheurs een gedeelde verantwoordelijkheid voelen. Dit helpt bij het draaglijk maken van deze spanning, zo geven rechercheurs aan. Naast de reeds genoemde emotie- en taakgerichte hulp die collega's kunnen bieden, verlicht het teamverband de ervaren druk en draagt onderling overleg bij aan het creëren van realistische verwachtingen en het weerstaan van eventuele externe druk die uitgeoefend wordt ('er niet alleen voor staan'). Voor kinderpornorechercheurs is het derhalve aan te bevelen (voor zover dat nog niet is gedaan) om de werkplek zo in te richten dat dit de sociale nabijheid vergroot en daarmee collegiale steun bevordert. Dit betekent onder andere dat de classificatieruimte zo is ingericht dat meerdere collega's tegelijkertijd dit werk kunnen uitvoeren en elkaar in de gaten kunnen houden. Voor forensisch rechercheurs, die werkzaam zijn op externe plaatsen delict, vergt dit een inzetbeleid waarin is vastgesteld dat rechercheurs minimaal in tweetallen onderzoek doen op de meer complexe plaatsen delict (ook 's nachts). Hoewel een dergelijke 'duo-inzet' meer capaciteit vraagt, faciliteert deze maatregel, evenals bij kinderpornorechercheurs, het direct beschikbaar zijn van collegiale steun bij het omgaan met uiteenlopende belastende omstandigheden op de plaats delict (zie tabel 6.2).

Tabel 6.2 Bijdrage collegiale ondersteuning op de plaats delict

Steun bij de confrontatie met menselijk leed	Emoties ter plekke kunnen delen met een collega die precies weet wat je hebt meegemaakt. Daarnaast kan de aanwezigheid van een collega bijdragen aan het bewaren van emotionele distantie door als aanspreekpunt te fungeren voor derden op de plaats delict (dit voorkomt hinderlijke afleiding)
Steun bij dilemma's en twijfels	Onderling overleg en afstemming verlicht de spanning die gepaard gaat met de verantwoordelijkheid voor het opsporingsonderzoek
Steun bij vieze en fysiek zware omstandigheden	Direct beschikbare praktische hulp en de mogelijkheid om elkaar te ontlasten door werkzaamheden over te nemen die een ander (zeer) belastend vindt
Steun bij administratieve piekbelasting	Doordat men gezamenlijk het onderzoek heeft uitgevoerd, is het mogelijk om in onderling overleg af te stemmen wie de administratieve afhandeling op zich neemt
Bijdragen aan visualisatie	Door samen de verwachtingen en eerdere ervaringen te delen over hetgeen (mogelijk) aangetroffen gaat worden (zowel qua emotionele impact als uit te voeren taken) kan men zich beter voorbereiden op eventuele belastende omstandigheden
Faciliteren van vermijding	Als blijkt dat de plaats delict dusdanig belastend is dat het de uitvoering van het onderzoek belemmert, kan deze eenvoudig overgedragen worden aan de al aanwezige collega (een rechercheur kan telefonisch aflossing aanvragen, maar onregelmatige werktijden, lange aanrijtijden en tijdsdruk vormen in de praktijk een drempel om dit ook daadwerkelijk te doen)

3. Het faciliteren van regelruimte gedurende belastende opsporingsonderzoeken

Doorgaans zijn kinderporno- en forensisch rechercheurs in staat om op duurzame wijze om te gaan met de belastende werksituaties waarmee zij gedurende de uitvoering van opsporingszaken worden geconfronteerd. De mentale weerbaarheid van een rechercheur wordt echter niet alleen bepaald door individuele capaciteiten, maar ook door factoren in zijn of haar omgeving. Zo is het hebben van regelruimte een voorname hulpbron voor het toepassen van verschillende copingstrategieën, aangezien het kinderporno- en forensisch rechercheurs helpt om de belastende taken zo uit te voeren dat het voor hen draaglijk wordt. Deze ruimte kan echter onder druk komen te staan door de als omslachtig ervaren werkprocedures en administratieve werkzaamheden, het werken onder grote tijdsdruk, het onderbroken worden bij de uitvoering

van zaken door nieuwe zaken die meer prioriteit krijgen, ervaren onkunde bij het management, reorganisatieperikelen, conflicten met de leidinggevende en een gebrekkige samenwerking met collega's en derden, evenals, binnen de forensische recherche aanwezig zijnde personeelstekorten (roosterdruk), onregelmatige werktijden en werk-thuisconflicten. Dergelijke organisationele stressoren kunnen leiden tot situaties waarin door een gebrek aan regelruimte (autonomie) een te hoge inspanning wordt gevraagd bij de uitvoering van belastende opsporingsonderzoeken dan wel dat er inadequaat herstel plaatsvindt met negatieve uitkomsten als gevolg (Karasek, 1979). Het verdient aanbeveling dat rechercheurs en leidinggevendenden hier nadrukkelijk oog voor (blijven) hebben en er interventies worden ontwikkeld die de regelruimte van rechercheurs gedurende belastende opsporingsonderzoeken vergroten. Zo zouden rechercheurs na een ingrijpende gebeurtenis en momenten van piekbelasting (veel zaken tegelijkertijd) ondersteund kunnen worden door hen tijdelijk te ontlasten van andere taken en/of zaken. Tevens verdient het aanbeveling om op dergelijke momenten werkafspraken zo te formuleren dat zij ruimte bieden aan rechercheurs om de belastende taken naar eigen inzicht uit te voeren en zodoende in staat zijn om de gewenste copingstrategieën te kunnen toepassen.

4. Blijvend investeren in middelen, training en opleiding

Naast de hulpbronnen binnen het team, zijn er ook uiteenlopende organisatorische hulpbronnen geïdentificeerd die kinderporno- en forensisch rechercheurs ondersteunen bij het uitvoeren van belastende taken. Zo ondersteunen de afscherming van de werkplek beide typen rechercheurs in het bewaren van emotionele distantie. Het voorkomt bijvoorbeeld hinderlijke afleiding door derden, blootstelling aan het verdriet van nabestaanden en/of faciliteert het delen van humor (men hoeft geen rekening te houden met derden). Tevens kunnen materiële middelen helpen in het bewaren van emotionele distantie – zoals de beschikbare classificatiesoftware bij het uitkijken van kinderpornografie en beschermende kleding bij het forensische onderzoek op de plaats delict – waardoor men op minder indringende wijze wordt blootgesteld aan belastende stimuli (zie ook Perez et al., 2010; Powell et al., 2014a). Tevens helpen adequate opsporingsmiddelen om het werk effectief en efficiënt te kunnen uitvoeren en de werkbelasting op eenvoudige wijze te verlagen. Het verdient aanbeveling om hier in onderlinge afstemming met rechercheurs blijvend op te investeren en te zoeken naar middelen die de emotionele dan wel

mentale belasting verlagen. Verder stellen adequate middelen en leer- en ontwikkelingsmogelijkheden (vakken en vaardigheden op peil houden) kinderporno- en forensisch onderzoekers in staat om betekenis te kunnen geven aan hun werk (Burns et al., 2008; Kelty & Gordon, 2015; Krause, 2009; Powell et al., 2014a). Dergelijke organisatorische hulpbronnen geven onderzoekers het vertrouwen dat zij de juiste afwegingen kunnen maken in belastende werksituaties en zij in staat zijn om hun taken op een zowel duurzame als technisch en juridisch correcte wijze uit te voeren. Het vertrouwen dat een onderzoeker heeft in zijn capaciteiten om met stressvolle situaties om te gaan en gestelde doelen te halen, versterkt diens mentale weerbaarheid (zie ook Boermans et al., 2012; Gilbar et al., 2010; King et al., 1998; Schok et al., 2008).

5. Het faciliteren van professionele ondersteuning

In een aantal kinderporno- en forensische teams is professionele ondersteuning voor de leidinggevenden en onderzoekers aanwezig (geweest) in de vorm van een jaarlijks *mental check-up* gesprek. Dit is een periodiek psychosociaal onderzoek waarin de weerbaarheid van een medewerker samen met een psycholoog in kaart wordt gebracht. Deze vertrouwelijke gesprekken kunnen gedurende het jaar ook op aanvraag plaatsvinden. Zowel onderzoekers als leidinggevenden die hiervan gebruik hebben kunnen maken, zijn overwegend positief over deze vorm van professionele ondersteuning. Het helpt onderzoekers in het reflecteren op hun functioneren en in het bewust worden van eventuele gezondheidsrisico's die zijzelf, zo geven onderzoekers aan, door jarenlange gewenning mogelijk te laat onderkennen. Het verdient aanbeveling om deze vorm van professionele steun voor alle kinderporno- en forensische teams beschikbaar te maken. Daarbij is het van belang dat de betreffende psycholoog bekend is met de politiecultuur en de werkzaamheden van de betreffende onderzoekers. Tevens dient de inhoud van het gesprek vertrouwelijk te blijven, zodat onderzoekers open kunnen zijn zonder zich zorgen te hoeven maken over eventuele negatieve gevolgen voor hun positie binnen het team en/of hun carrière. Hoewel dit geen garantie is, zal dit de inhoud van de gesprekken ten goede komen (zie Burns et al., 2008; Krause, 2009; Powell et al., 2014b; Wright et al., 2006).

6. Het periodiek monitoren van mentale weerbaarheid

Het werken aan kinderporno- en forensische zaken kan mogelijk leiden tot psychosociale klachten, zo blijkt uit empirische studies onder zowel Nederlandse (Sollie et al., 2014, 2017) als buitenlandse onderzoekers (Burns et al.,

2008; Pavsic Mrevlje, 2016; Perez et al., 2010; Powell et al., 2014c). Hoewel het instellen van een functietermijn als beschermingsmaatregel kan dienen voor het voorkomen van langdurige blootstelling aan potentieel traumatische stimuli, is deze interventie niet opgenomen als aanbeveling. Reden hiervoor is dat het effect van een dergelijke termijn niet eenduidig is. Uit de studies van Powell en Tomyn (2012) en Powell et al. (2013) blijkt namelijk dat de functietermijn ook een negatieve uitwerking kan hebben op zowel de vakinhoudelijke kwaliteit van rechercheurs (door rotatiebeleid geen mogelijkheid tot specialisatie) als hun mentale weerbaarheid. Met betrekking tot laatstgenoemde stellen Powell en Tomyn dat: *‘Considering the immense passion that some longstanding sexual assault investigators feel about their work, forcing maximum tenure on employees could feasibly compound psychological distress’* (2011:192). Zij adviseren om geen ‘one-size-fits-all’ beleid in te stellen, maar het welzijn op individueel niveau te monitoren en alleen in te grijpen als daar aanleiding voor is. De voor de Nationale Politie ontwikkelde *weerbaarheidsmonitor* (dit instrument geeft een politiefunctionaris inzicht in persoonlijke werkomstandigheden, weerbaarheid en psychosociaal welbevinden) en *weerbaarheidsdashboard* (geeft leidinggevende inzicht in relevante factoren ten aanzien van teamfunctioneren en stressoren) maken een periodieke monitoring op laagdrempelige wijze mogelijk (Kamphuis, Delahaij, Venrooij & Smit, 2017). Het verdient aanbeveling om deze instrumenten beschikbaar te maken, voor zover dat nog niet is gebeurd, voor leidinggevend en rechercheurs die werkzaam zijn in kinderporno- en forensische teams. Daarbij verdient het aanbeveling om deze instrumenten te verfijnen op basis van de empirische bevindingen over de factoren die van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs (Sollie et al., 2014, 2017).

6.4 Tot slot

Recherchewerk spreekt menigeen tot de verbeelding. Kinderporno- en forensisch rechercheurs ondervinden dat ook. Niet alleen mensen buiten de politieorganisatie, maar ook daarbinnen hebben bepaalde beelden over hun professie. Ook ten aanzien van de effecten van dit werk op hun welzijn. Vaak krijgen kinderporno- en forensisch rechercheurs te maken met verbaasde reacties van anderen over dat zij het zien van kindermisbruik en gruwelijke plaatsen delict aankunnen. Hoewel buitenstaanders doorgaans aangeven daarvoor respect te hebben, worden deze reacties niet altijd als prettig ervaren door rechercheurs uit beide rechedisciplines. Dit komt enerzijds doordat het een miskennis is voor het werk binnen een kinderporno- en forensisch

team dat immers meer behelst dan alleen het classificeren van kinderporno-
grafische afbeeldingen en het onderzoeken van ‘gruwelijke’ plaatsen delict.
Anderzijds komt dit doordat rechercheurs zich niet begrepen voelen en zij het
ongemakkelijk vinden om ‘verbijzonderd’ te worden.

*‘Waar ik soms wel last van heb, is dat andere mensen emotioneel gaan reageren op
mijn verhaal. Dat ik mij eigenlijk moet gaan verantwoorden voor het feit dat ik niet
emotioneel ben door zo’n heftige [forensische] zaak. Dan is het net of zij vinden dat
ik iets mankeer, dat ik niet helemaal normaal ben ofzo.’ (respondent 5)*

*‘Wat me destijds wel een beetje heeft beziggehouden, is van hoe kijkt men nu tegen
me aan als je bij zo’n [kinderporno]team gaat werken. Nu zit ik daar niet meer mee,
maar toen wel. Hoe wordt er vanuit de organisatie tegen je aangekeken als je gaat
solliciteren, want je vindt het kennelijk interessant om dat materiaal te gaan bekij-
ken en dat werk te gaan doen. Het is toch een aparte afdeling binnen de politie,
mensen lopen moeilijk bij ons naar binnen.’ (respondent 17)*

Dit geldt overigens niet alleen voor collega’s van andere afdelingen binnen de
politieorganisatie. Ook hun naasten, zoals partners, familie en vrienden, staan
soms op een grote gevoelsmatige afstand tot hun werk. Waar anderen thuis
of in groter gezelschap vaak over hun werk praten, merken kinderporno- en
forensisch rechercheurs dat hun werkgerelateerde ervaringen geen populair
gespreksthema zijn.

*‘Maar waar ik tegenaan loop, is dat ik tegen mijn vriendin zeg van: “Ik heb echt
last van dat [kinderporno]filmpje.” Maar zij zegt dan: “Niet zeggen waar het over
ging hoor, want ik word al eng bij het idee.” Je kan dus niet veel zeggen, je kan het
niet van je afpraten en dat vind ik jammer. Ik heb dat wel een keer gedaan bij mijn
ex-partner toen we op vakantie waren. Ik moest toen huilen om een filmpje, want
dat vond ik heel erg. Na afloop van dat gesprek zei ze: “Ik wil niet meer dat je me
dit vertelt.” Het is gewoon te belastend voor mensen, dat begrijp ik heel goed. Maar
dat neemt niet weg dat het fijn zou zijn als je wel kunt vertellen wat je dwarszit.’
(respondent 18)*

*‘Als ik het er met mijn partner over heb, snapt ze daar niks van. Die vindt dit [fo-
rensische] werk verschrikkelijk. Als ze zulke beelden op tv ziet, kan ze daar niet naar
kijken. Gisteren ook, dan kom ik thuis en vertel ik dat ik twee dode mensen heb
meegemaakt en daaraan heb moeten zitten. Dat ik dat vol kan houden, daar snapt
ze niks van.’ (respondent 9)*

In deze dissertatie stond de mentale weerbaarheid van Nederlandse kinderporno- en forensisch rechercheurs centraal. Waar binnen de wetenschap in de zeventiger jaren nog over mentaal weerbare personen werd gesproken als waren zij erg bijzonder, zelfs *invulnerable* (Luthar et al., 2000; Masten, 2001), wordt mentale weerbaarheid tegenwoordig geduid als de uitkomst van een dynamisch proces waarin mensen zich op succesvolle wijze weten aan te passen aan belastende omstandigheden (Bonanno, 2012; Reich, Zautra & Hall, 2010). Een natuurlijk proces dat door Masten (2001) daarom ook wel wordt getypeerd als *ordinary magic*. In onderhavige dissertatie is onderzocht welke factoren van invloed zijn op de mentale weerbaarheid van kinderporno- en forensisch rechercheurs. Door inzicht te geven in wat deze rechercheurs in staat stelt om op duurzame wijze met de belastende situaties in hun werk om te kunnen gaan, tracht deze dissertatie een bijdrage te leveren aan de bevordering van hun mentale weerbaarheid. De opgedane kennis over de betreffende werkgerelateerde stressoren, copingstrategieën en uiteenlopende hulpbronnen stimuleert hopelijk ook het ontwikkelen van een juiste beeldvorming over het functioneren van deze recherchefunctionarissen. Het blijken immers gewone mensen te zijn. Om het risico op gezondheidsklachten te verkleinen en duurzaam functioneren te bevorderen, doen de politieorganisatie, de leidinggevenden en de rechercheurs er derhalve verstandig aan om te (blijven) investeren in de verschillende persoonlijke, team- en organisatiegerelateerde hulpbronnen die *alledaagse magie* bij rechercheurs mogelijk maken.

Literatuur

- Abdollahi, M.K. (2002). Understanding police stress research. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 2(2), 1-24.
- Adderley, R., Smith, L.L., Bond, J.W., & Smith, M. (2012). Physiological measurement of crime scene investigator stress. *International Journal of Police Science & Management*, 14(2), 166-176.
- Alexander, D.A., & Wells, A. (1991). Reactions of police officers to body-handling after a major disaster. A before-and-after comparison. *The British Journal of Psychiatry*, 159(4), 547-555.
- Almedom, A.M., & Glandon, D. (2007). Resilience is not the absence of PTSD any more than health is the absence of disease. *Journal of Loss & Trauma*, 12(2), 127-143.
- Arnold, K.A., Turner, N., Barling, J., Kelloway, E.K., & McKee, M.C. (2007). Transformational leadership and psychological well-being: the mediating role of meaningful work. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12(3), 193-203.
- Bakker, A.B. (2011). An evidence-based model of work engagement. *Current Directions in Psychological Science*, 20(4), 265-269.
- Bakker, A.B., & Demerouti, E. (2007). The Job Demands-Resources model: State of the art. *Journal of Managerial Psychology*, 22, 309-328.
- Barbour, R.S. (2001). Checklists for improving rigour in qualitative research: a case of the tail wagging the dog?. *British Medical Journal*, 322(7294), 1115-7.
- Benight, C.C., & Bandura, A. (2004). Social cognitive theory of posttraumatic recovery: The role of perceived self-efficacy. *Behaviour research and therapy*, 42(10), 1129-1148.
- Biggam, F.H., Power, K.G., MacDonald, R.R., Carcary, W.B., & Moodie, E. (1997). Self-perceived occupational stress and distress in a Scottish police force. *Work & Stress*, 11(2), 118-133.
- Blumer, H. (1954). What is wrong with social theory? *American Sociological Review*, 19(1), 3-10.
- Boermans, S., Delahaij, R., Korteling, H., & Euwema, M. (2012). Training resilience for high-risk environments: towards a strength-based approach within the military. In R. Hughes, A. Kinder, & C.L. Cooper (Eds.). *International handbook of workplace trauma support* (pp. 313-328). Oxford: Wiley-Blackwell, 313-328.

- Boermans, S., Kamphuis, W., Delahaij, R., Korteling, J.E., & Euwema, M.C. (2013). Perceived demands during modern military operations. *Military Medicine*, 178, 722-728.
- Bogaerts, S. (2013). *Literatuuronderzoek naar professionele weerbaarheid bij politiepersoneel*. Den Haag: WODC.
- Bonanno, G.A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?. *American Psychologist*, 59(1), 20-28.
- Bonanno, G.A. (2012). Uses and abuses of the resilience construct: loss, trauma, and health-related adversities. *Social Science & Medicine*, 74(5), 753-756.
- Bonanno, G.A., & Mancini, A.D. (2008). The human capacity to thrive in the face of potential trauma. *Pediatrics*, 121(2), 369-375.
- Bourke, M.L., & Craun, S.W. (2013). Secondary traumatic stress among internet crimes against children task force personnel: Impact, risk factors, and coping strategies. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 26(6), 586-609.
- Bourke, M.L., & Craun, S.W. (2014a). Coping with secondary traumatic stress: Differences between UK and US child exploitation personnel. *Traumatology: An International Journal*, 20(1), 57.
- Bourke, M.L., & Craun, S.W. (2014b). Secondary traumatic stress among Internet Crimes Against Children task force personnel impact, risk factors, and coping strategies. *Sexual abuse: a journal of research and treatment*, 26(6), 586-609.
- Bowen, G.A. (2006). Grounded theory and sensitizing concepts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(3), 1-9.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Bride, B.E., Robinson, M.M., Yegidis, B., & Figley, C.R. (2004). Development and validation of the secondary traumatic stress scale. *Research on social work practice*, 14(1), 27-35.
- Brown, J.M., & Campbell, E.A. (1990). Sources of occupational stress in the police. *Work & Stress*, 4(4), 305-318.
- Brown, J.M., & Campbell, E.A. (1994). *Stress and policing: Sources and strategies*. Chichester: John Wiley.
- Brown, J., Fielding, J., & Grover, J. (1999). Distinguishing traumatic, vicarious and routine operational stressor exposure and attendant adverse consequences in a sample of police officers. *Work & Stress*, 13(4), 312-325.
- Brunetto, Y., Teo, S.T., Shacklock, K., & Farr-Wharton, R. (2012). Emotional intelligence, job satisfaction, well-being and engagement: explaining organisational commitment and turnover intentions in policing. *Human Resource Management Journal*, 22(4), 428-441.
- Burke, K.J., Shakespeare-Finch, J., Paton, D., & Ryan, M. (2006). Characterising the resilient officer: Individual attributes at point of entry to policing. *Traumatology*, 12(3), 178-188.

- Burns, C.M., Morley, J., Bradshaw, R., & Domene, J. (2008). The emotional impact on and coping strategies employed by police teams investigating internet child exploitation. *Traumatology*, 14(2), 20-31.
- Campbell, J.L., Quincy, C., Osserman, J., & Pedersen, O.K. (2013). Coding in-depth semistructured interviews: problems of unitization and intercoder reliability and agreement. *Sociological Methods & Research*, 42(3), 294-320.
- Carlier, I.V.E., Lamberts, R.D., & Gersons, B.P.R. (1997). Risk factors for posttraumatic stress symptomatology in Police officers: a prospective analysis. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 185(8), 498-506.
- Carver, C.S., & Connor-Smith, J. (2010). Personality and coping. *Annual Review of Psychology*, 61, 679-704.
- Chae, M.H., & Boyle, D.J. (2013). Police suicide: Prevalence, risk, and protective factors. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36(1), 91-118.
- Clausen, T., & Borg, V. (2011). Job demands, job resources and meaning at work. *Journal of Managerial Psychology*, 26(8), 665-681.
- Cockbain, E., (2015). Getting a foot in the closed door. Practical advice for starting out in research into crime and policing issues. In E. Cockbain, & J. Knutsson (Eds.). *Applied police research: Challenges and opportunities* (pp. 21-33). New York: Routledge.
- Collins, P.A., & Gibbs, A.C.C. (2003). Stress in police officers: a study of the origins, prevalence and severity of stress-related symptoms within a country police force. *Journal of Occupational Medicine*, 53(4), 256-264.
- Cooper, C.L., & Grimley, P.J. (1983). Stress among police detectives. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 25(7), 534-540.
- Craun, S.W., & Bourke, M.L. (2014). The use of humor to cope with secondary traumatic stress. *Journal of child sexual abuse*, 23(7), 840-852.
- Craun, S.W., & Bourke, M.L. (2015). Is laughing at the expense of victims and offenders a red flag? Humor and secondary traumatic stress. *Journal of child sexual abuse*, 24(5), 592-602.
- Craun, S.W., Bourke, M.L., Bieri, D.M., & Williams, K.S. (2014). A longitudinal examination of secondary traumatic stress among law enforcement. *Victims & Offenders*, 9(3), 299-316.
- Cruz, N. (2012). Safeguard spotlight: Mentoring & support. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 81(4), 20-21.
- Cuvelier, C., Heuskin, J.M., & Bourdoux, G.L. (2008). *Suïde bij de politiediensten*. Brussel: Uitgeverij Politeia.
- Dabney, D.A., Copes, H., Tewksbury, R., & Hawk-Tourtelot, S.R. (2013). A qualitative assessment of stress perceptions among members of a homicide unit. *Justice Quarterly*, 30(5), 811-836.
- Decorte, T. & Zaitch, D. (Eds.) (2010). *Handboek kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Tweede, herwerkte editie. Leuven/Den Haag: Uitgeverij Acco.

- Demerouti, E., Bakker, A.B., Nachreiner, F., & Schaufeli, W.B. (2001). The job demands-resources model of burnout. *Journal of Applied Psychology*, 86(3), 499-512.
- Demerouti, E., & Bakker, A.B. (2011). The job demands-resources model: Challenges for future research. *SA Journal of Industrial Psychology*, 37(2), 1-9.
- Denhardt, J., & Denhardt, R. (2010). Building Organizational Resilience and Adaptive Management. In J.W. Reich, A.J. Zautra, & J. Stuart Hall (Eds.). *Handbook of adult resilience* (333-349). New York: The Guilford Press.
- De Soir, E., Van den Steene, P., & Daubechies, F. (2009). *Stress en trauma bij de politie*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.
- Evans, R., Pistrang, N., & Billings, J. (2013). Police officers' experiences of supportive and unsupportive social interactions following traumatic incidents. *European journal of psychotraumatology*, 4, 1-9.
- Figley, C.R. (2002). Compassion fatigue: Psychotherapists' chronic lack of self care. *Journal of Clinical Psychology*, 58(11), 1433-1441.
- Flemming, J. (2010). Learning to work together: Police and academics. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 4(2), 95-103.
- Fredrickson, B. L., Tugade, M.M., Waugh, C.E., & Larkin, G. (2003). What good are positive emotions in crises? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 365-376.
- Folkman, S. (1997). Positive psychological states and coping with severe stress. *Social Science & Medicine*, 45(8), 1207-1221.
- Folkman, S. (2008). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety, Stress, and Coping*, 21(1), 3-14.
- Folkman, S., & Moskowitz, J.T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *Annual Review of Psychology*, 55, 745-774.
- Francis, J.M., De Arth-Pendley, G., McClellan-Reilly, E.E., Feller, C. & Shehan, J. (2006). Helping the helpers: The safeguard program at the National Center for Missing and Exploited Children. *Trauma and Loss: Research and Interventions*, 6(2), 34-47.
- Fyhn, T., Fjell, K.K., & Johnsen, B.H. (2015). Resilience factors among police investigators: Hardiness-commitment a unique contributor. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 1-9.
- Galatzer-Levy, I.R., Brown, A.D., Henn-Haase, C., Metzler, T.J., Neylan, T.C., & Marmar, C.R. (2013). Positive and negative emotion prospectively predict trajectories of resilience and distress among high-exposure police officers. *Emotion*, 13(3), 545-553.
- Galatzer-Levy, I.R., Madan, A., Neylan, T.C., Henn-Haase, C., & Marmar, C.R. (2011). Peritraumatic and trait dissociation differentiate police officers with resilient versus symptomatic trajectories of posttraumatic stress symptoms. *Journal of Traumatic Stress*, 24(5), 557-565.

- Geertz, C. (1973). Thick description: Toward an interpretive theory of culture. In C. Geertz, *The interpretation of cultures: Selected essays* (pp. 3-30). New York: Basic Books.
- Gershon, R.R.M., Barocas, B., Canton, A.N., Li, X., & Vlahov, D. (2009). Mental, physical and behavioural outcomes associated with perceived work stress in police officers. *Criminal Justice and Behaviour*, 36(3), 275-289.
- Gilbar, O., Ben-Zur, H., & Lubin, G. (2010). Coping, mastery, stress appraisals, mental preparation, and unit cohesion predicting distress and performance: A longitudinal study of soldiers undertaking evacuation tasks. *Anxiety, Stress, & Coping*, 23(5), 547-562.
- Goldberg, D.P., & Williams, P.A. (1988). *User's Guide to the General Health Questionnaire*. Windsor: NFER Nelson.
- Guay, S., Billette, V., & Marchand, A. (2006). Exploring the links between posttraumatic stress disorder and social support: Processes and potential research avenues. *Journal of Traumatic Stress*, 19(3), 327-338.
- Hanrath, M. (2011, 26 januari). *Programmaplan versterking professionele weerbaarheid*. De Bilt: Nederlands Politie Instituut.
- Hart, P.M, Wearing, A.J., & Headey, B. (1993). Assessing police work experiences: Development of the police daily hassles and uplifts scale. *Journal of criminal justice*, 21(6), 553-572.
- Hart, P.M., Wearing, A.J., & Headey, B. (1995). Police stress and well-being: Integrating personality, coping, and daily work experiences. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 68(2), 133-156.
- Harzer, C., & Ruch, W. (2015). The relationships of character strengths with coping, work-related stress, and job satisfaction. *Frontiers in Psychology*, 65.
- Hodgins, G.A., Creamer, M., & Bell, R. (2001). Risk factors for posttraumatic reactions in police officers: A longitudinal study. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 189(8), 541-547.
- Hojtink, L.M., Brake, J.H.M., & Dückers, M.L.A. (2011). *Veerkracht monitor. Ontwikkeling van een meetinstrument voor psychosociale veerkracht*. Diemen: Impact.
- Holt, T.J., & Blevins, K.R. (2011). Examining job stress and satisfaction among digital forensic examiners. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 27(2), 230-250.
- Holt, T.J., Blevins, K.R., & Burruss, G.W. (2012). Examining the stress, satisfaction, and experiences of computer crime examiners. *Journal of Crime and Justice*, 35(1), 35-52.
- Horowitz, M., Wilner, N., & Alvarez, W. (1979). Impact of event scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic medicine*, 41(3), 209-218.
- Huisman, S., Princen, M., Klerks, P., & Kop, N. (2016). *Handelen naar waarheid. Sterkten en zwakteanalyse van de opsporing*. Amsterdam.
- Hyman, O. (2004). Perceived social support and secondary traumatic stress symptoms in emergency responders. *Journal of Traumatic Stress*, 17(2), 149-156.
- Jenkins, S.R., & Baird, S. (2002). Secondary traumatic stress and vicarious trauma: A validation study. *Journal of traumatic stress*, 15(5), 423-432.

- Johnson, S., Cooper, C., Cartwright, S., Donald, I., Taylor, P., & Millet, C. (2005). The experience of work-related stress across occupations. *Journal of managerial psychology*, 20(2), 178-187.
- Kamphuis, W., Delahaij, R., Venrooij W., & Smit, A. (2017). Mentale weerbaarheid: monitor en dashboard. *Tijdschrift voor de Politie*, 79(2), 6-10.
- Kamphuis, W., Van Hemert, D.A., Van Wouwe, N., Van den Berg, C.E., & Van Boxmeer, L.E.L.M. (2012). Een model van mentale veerkracht. *Militaire Spectator*, 181(11), 495-507.
- Karasek, R.A. (1979). Job demands, job decision latitude and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative Science Quarterly*, 24(2), 285-308.
- King, L.A., King, D.W., Fairbank, J.A., Keane, T.M., & Adams, G.A. (1998). Resilience-recovery factors in post-traumatic stress disorder among female and male Vietnam veterans: Hardiness, postwar social support, and additional stressful life events. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 420-434.
- Kelty, S.F., Julian, R., & Robertson, J. (2011). Professionalism in crime scene examination: The seven key attributes of top crime scene examiners. *Forensic science policy & management: an international journal*, 2(4), 175-186.
- Kelty, S.F., & Gordon, H. (2015). No burnout at this coal-face: Managing occupational stress in forensic personnel and the implications for forensic and criminal justice agencies. *Psychiatry, Psychology and Law*, 22(2), 273-290.
- Kop, N., & Euwema, M.C. (2001). Occupational stress and the use of force by Dutch police officers. *Criminal Justice and Behavior*, 28(5), 631-652.
- Kop, N., Euwema, M.C., & Schaufeli, W. (1999). Burnout, job stress and violent behaviour among Dutch police officers. *Work & Stress*, 13(4), 326-340.
- Krause, M. (2009). Identifying and managing stress in child pornography and child exploitation investigators. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 24(1), 22-29.
- Lane, E.J., Lating, J.M., Lowry, J.L., & Martino, T.P. (2010). Differences in compassion fatigue, symptoms of posttraumatic stress disorder and relationship satisfaction, including sexual desire and functioning, between male and female detectives who investigate sexual offenses against children: a pilot study. *International journal of emergency mental health*, 12(4), 257-266.
- Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Le Scanff, C., & Taugis, J. (2002). Stress management for police special forces. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(4), 330-343.
- Liberman, A.M., Best, S.R., Metzler, T.J., Fagan, J.A., Weiss, D.S., & Marmar, C.R. (2002). Routine occupational stress and psychological distress in police. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 25(2), 421-439.
- Lo Bue, S., Taverniers, J., Mylle, J., & Euwema, M. (2013). Hardiness promotes work engagement, prevents burnout, and moderates their relationship. *Military Psychology*, 25, 105-115.
- Luthar, S.S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child development*, 71(3), 543-562.

- MacEachern, A.D., Jindal-Snape, D. & Jackson, S. (2011). Child abuse investigation: police officers and secondary traumatic stress. *International Journal of occupational safety and ergonomics*, 17(4), 329-339.
- Maguen, S., Metzler, T.J., McCaslin, S.E., Inslicht, S.S., Henn-Haase, C., Neylan, T.C., & Marmar, C.R. (2009). Routine work environment stress and PTSD symptoms in police officers. *The Journal of nervous and mental disease*, 197(10), 754-760.
- Masten, A.S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Maxwell, J.A. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62(3), 279-300.
- McCarroll, J.E., Ursano, R.J., Wright, K.M., & Fullerton, C.S. (1993). Handling bodies after violent death: Strategies for coping. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(2), 209-214.
- McCarroll, J.E., Fullerton, C.S., Ursano, R.J., & Hermesen, J.M. (1996). Posttraumatic stress symptoms following forensic dental identification: Mt. Carmel, Waco, Texas. *American Journal of Psychiatry*, 153, 778-782.
- McCarthy, V.J., Power, S., & Greiner, B. A. (2010). Perceived occupational stress in nurses working in Ireland. *Occupational Medicine*, 60(8), 604-610.
- McCoy, S.P., & Aamodt, M.G. (2010). A comparison of law enforcement divorce rates with those of other occupations. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 25(1), 1-16.
- Miller, L. (2009). Criminal investigator stress: Symptoms, syndromes, and practical coping strategies. *International Journal of Emergency Health*, 11(2), 87-92.
- Moran, C.C., & Colless, E. (1995). Perceptions of work stress in Australian firefighters. *Work & Stress*, 9(4), 405-415.
- Mulhall, A. (2003). In the field: notes on observation in qualitative research. *Journal of Advanced Nursing*, 41(3), 306-313.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2011). *Kinderpornografie – Eerste rapportage van de nationaal rapporteur*. Den Haag: BNRM.
- Oxburgh, G., Ost, J., Morris, P., & Cherryman, J. (2015). Police officers' perceptions of interviews in cases of sexual offences and murder involving children and adult victims. *Police Practice & Research*, 16(1), 36-50.
- Paton, D., Burke, K., Violanti, J.M., & Gehrke, A. (2009). *Traumatic stress in police officers. A career-length assessment from recruitment to retirement*. Springfield: Charles C. Thomas Publisher.
- Paton, D., Violanti, J.M., Johnston, P., Burke, K.J., Clarke, J., & Keenan, D. (2008). Stress shield: A model of police resiliency. *International Journal of Emergency Mental Health*, 10(2), 95-108.
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Pavsic Mrevlje, T. (2016). Coping with work-related traumatic situations among crime scene technicians. *Stress and Health*, 32(4), 374-382.

- Perez, L.M., Jones, J., Englert, D.R., & Sachau, D. (2010). Secondary traumatic stress and burnout among law enforcement investigators exposed to disturbing media images. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 25(2), 113-124.
- Pole, N., Kulkarni, M., Bernstein, A., & Kaufmann, G. (2006). Resilience in retired police officers. *Traumatology*, 12(3), 207-216.
- Powell, M.B., Cassematis, P., Benson, M., Smallborne, S., & Wortley, R. (2014a). Police officers' perceptions of the challenges involved in internet child exploitation investigation. *Policing: an international journal of police strategies & management*, 37(3), 543-557.
- Powell, M., Cassematis, P., Benson, M., Smallbone, S., & Wortley, R. (2014b). Police officers' strategies for coping with the stress of investigating Internet child exploitation. *Traumatology: An International Journal*, 20(1), 32.
- Powell, M., Cassematis, P., Benson, M., Smallbone, S., & Wortley, R. (2015). Police officers' perceptions of their reactions to viewing internet child exploitation material. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 30(2), 103-111.
- Powell, M.B., Guadagno, B.L., & Cassematis, P. (2013). Workplace stressors for investigative interviewers of child-abuse victims. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36(3), 512-525.
- Powell, M.B., & Tomin, A.J. (2011). Life satisfaction amongst police officers working in the area of child abuse investigation. *International Journal of Police Science & Management*, 13(2), 187-194.
- Prati, G., & Pietrantonio, L. (2010). Risk and resilience factors among Italian municipal police officers exposed to critical incidents. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 25(1), 27-33.
- Reich, J.W., Zautra, A.J., & Stuart Hall, J. (Eds.). (2010). *Handbook of adult resilience*. New York: The Guilford Press.
- Richardson, A.M., Burke, R.J., & Martinussen, M. (2006). Work and health outcomes among police officers: The mediating role of police cynicism and engagement. *International Journal of Stress Management*, 13(4), 555-574.
- Rietveld, N. (2015). *Voorkomen is beter dan genezen. De geestelijke gezondheid van militairen en politiemensen: risico's en beschermende factoren*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Rioli, L., Savicki, V., & Spain, E. (2010). Positive emotions in traumatic conditions: Mediation of appraisal and mood for military personnel. *Military Psychology*, 22(2), 207-223.
- Roberts, N.A., & Levenson, R.W. (2001). The remains of the workday: Impact of job stress and exhaustion on marital interaction in police couples. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1052-1067.
- Salo, I., & Allwood, C.M. (2011). Decision-making styles, stress and gender among investigators. *Policing*, 34(1), 97-119.
- Schaufeli, W., & Taris, T. (2013). Het Job Demands-Resources model: overzicht en kritische beschouwing. *Gedrag & Organisatie*, 26(2), 182-204.
- Schaufeli, W., & Taris, T. (2013). *Vervolgonderzoek omtrent de psychosociale gesteldheid van politiepersoneel*. Den Haag: WODC.

- Schok, M.L., Kleber, R.J., Elands, M., & Weerts, J.M.P. (2008). Meaning as a mission: a review of empirical studies on appraisals of war and peacekeeping experiences. *Clinical Psychology Review*, 28(3), 357-365.
- Sewell, J.D. (1993). Traumatic stress of multiple murder investigations. *Journal of Traumatic Stress*, 6(1), 103-118.
- Sewell, J.D. (1994). The stress of homicide investigations. *Death studies*, 18(6), 565-582.
- Shakespeare-Finch, J.E., Smith, S.G., Gow, K.M., Embelton, G., & Baird, L. (2003). The prevalence of post-traumatic growth in emergency ambulance personnel. *Traumatology*, 9(1), 58-71.
- Siegrist, J. (1996). Adverse health effects of high-effort/low-reward conditions. *Journal of Occupational Health Psychology*, 1(1), 27-41.
- Six, C., Simons, M., Veldhuis, G.J., & Delahaij, R. (2010). *Personeelsuitval defensie*. Soesterberg: TNO.
- Skodol, A.E. (2010). The resilient personality. In J.W. Reich, A.J. Zautra, & J. Stuart Hall (Eds.). *Handbook of adult resilience* (112-125). New York: The Guilford Press.
- Smid, G.E., van der Mast, R.C., & Gersons, B.P.R. (2003). De uitgestelde posttraumatische stressstoornis. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 45(5), 265-276.
- Smit, A., Slagmolen, N., & Brepoels, M. (2015). *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015): Over menselijke processen in het politiewerk*. Den Haag: Boom criminologie.
- Sollie, H., & Kop, N. (2015). *Mentale weerbaarheid van kinderpornorechercheurs. Een studie over duurzame uitoefening van deze recherchefunctie*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Sollie, H., Kop, N., & Euwema, M.C. (2014). Kinderpornorechercheurs en hun mentale weerbaarheid: Hoe rechercheurs de impact van kinderpornografiezaken ervaren en daarmee omgaan. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(4), 87-114.
- Sollie, H., Kop, N., & Euwema, M.C. (2017). Mental resilience of crime scene investigators. How police officers perceive and cope with the impact of forensic investigation. *Criminal Justice and Behavior* (in press).
- Spano, R. (2005). Potential sources of observer bias in police observational data. *Social Science Research*, 34(3), 591-617.
- Spano, R. (2006). Observer behavior as a potential source of reactivity: Describing and quantifying observer effects in a large-scale observational study of police. *Sociological Methods & Research*, 34(4), 521-553.
- Spano, R. (2007). How does reactivity affect police behavior? Describing and quantifying the impact of reactivity as behavioral change in a large-scale observational study of police. *Journal of Criminal Justice*, 35(4), 453-465.
- Storch, J.E., & Panzarella, R. (1996). Police stress: State-trait anxiety in relation to occupational and personal stressors. *Journal of Criminal Justice*, 24(2), 99-107.
- Struijs, J.A. (2010, 21 mei). *Mentale weerbaarheid bij de Politie*. Apeldoorn: Interne notitie Politieacademie.
- Taris, T., Houtman, I., & Schaufeli, W. (2013). Burnout: de stand van zaken. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 29(3), 241-257.
- Tedeschi, R.G., & Calhoun, L.G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological inquiry*, 15(1), 1-18.

- Tomyn, A.J., Powell, M.B., Cassematis, P., Smallbone, S., & Wortley, R. (2015). Examination of the Subjective Well-Being of Australian Internet Child Exploitation Investigators. *Australian Psychologist*, 50(3), 203-211.
- Torvik, F.A., Rognmo, K., & Tambs, K. (2012). Alcohol use and mental distress as predictors of non-response in a general population health survey: the HUNT study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 47(5), 805-816.
- Van Amelsvoort, A.G., Groenendal, H., & van Manen, J. (2004). Werkwijze bij het onderzoek op de plaats delict. *Justitiële Verkenningen*, 30(4), 74-83.
- Van Beek, I., Taris, T.W., & Schaufeli, W.B. (2013). *De psychosociale gezondheid van politiepersoneel*. Den Haag: WODC.
- Van der Torre, E.J., Gieling, P.J., Dozy, M.C., Van Leeuwen, F.C., & Hamoen, W. (2012). *Veilig politiewerk. De basispolitie over geweldgebruik*. Den Haag: Boom criminologie.
- Van der Velden, P.G., Rademaker, A.R., Vermetten, E., Portengen, M.A., Yzermans, J.C., & Grievink, L. (2013). Police officers: a high risk group for the development of mental health disturbances? A cohort study. *BMJ Open*, 3(1), 1-9.
- Van der Velden, P.G., Kleber, R.J., Grievink, L., & Yzermans, J.C. (2010). Confrontations with aggression and mental health problems in police officers: The role of organizational stressors, life-events and previous mental health problems. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 2(2), 135-144.
- Van Gelderen, B.R., Bakker, A.B., Konijn, E.A., & Demerouti, E. (2011). Daily suppression of discrete emotions during the work of police service workers and criminal investigation officers. *Anxiety, Stress & Coping*, 24(5), 515-537.
- Van Patten, I.T., & Burke, T.W. (2001). Critical incident stress and the child homicide investigator. *Homicide studies*, 5(2), 131-152.
- Velichkovsky, B.B. (2009). Primary and secondary appraisals in measuring resilience to stress. *Psychology in Russia: State of the Art*, 2, 539-563.
- Violanti, J.M., & Aron, F. (1993). Sources of police stressors, job attitudes, and psychological distress. *Psychological Reports*, 72(3), 899-904.
- Violanti, J.M., & Aron, F. (1994). Ranking police stressors. *Psychological Reports*, 75(2), 824-826.
- Vivona, B.D. (2014). Humor functions within crime scene investigations: group dynamics, stress, and the negotiation of emotions. *Police Quarterly*, 17(2), 127-149.
- Wallace, P.A., Roberg, R.R., & Allen, H.E. (1985). Job burnout among narcotics investigators: An exploratory study. *Journal of Criminal Justice*, 13(6), 549-559.
- Waters, J.A., & Ussery, W. (2007). Police stress: history, contributing factors, symptoms, and interventions. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 30(2), 169-188.
- Webb, T.L., Miles, E., & Sheeran, P. (2012). Dealing with feeling: a meta-analysis of the effectiveness of strategies derived from the process model of emotion regulation. *Psychological Bulletin*, 138(4), 775-808.

- Webster, J.H. (2013). Police officer perceptions of occupational stress: the state of the art. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 36(3), 636-652.
- Wolak, J. & Mitchell, K.J. (2009). *Work exposure to child pornography in ICAC task forces and affiliates*. University of New Hampshire: Crimes Against Children Research Center.
- Wortley, R., Smallbone, S., Powell, M., & Cassematis, P. (2014). *Understanding and managing the occupational health impacts on investigators of internet child exploitation*. Brisbane/Melbourne: Griffith University & Deakin University Australia.
- Wright, R., Powell, M.B., & Ridge, D. (2006). Child abuse investigation: An in-depth analysis of how police officers perceive and cope with daily work challenges. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 29(3), 498-512.
- Wrzesniewski, A., & J.E. Dutton (2001). Crafting a job: Revisioning employees as active crafters of their work. *Academy of Management Review*, 26(2), 179-201.
- Xanthopoulou, D., Bakker, A.B., Demerouti, E., & Schaufeli, W.B. (2007). The role of personal resources in the job demands-resources model. *International Journal of Stress Management*, 14(2), 121.
- Xanthopoulou, D., Bakker, A.B., Demerouti, E., & Schaufeli, W.B. (2009). Reciprocal relationships between job resources, personal resources, and work engagement. *Journal of Vocational behavior*, 74(3), 235-244.
- Zautra, A.J., Hall, J.S., & Murray, K.E. (2010). A new definition of health for people and communities. In J.W. Reich, A.J. Zautra & J. Stuart Hall (Eds.). *Handbook of adult resilience* (pp. 3-29). New York: The Guilford Press.

Bijlage 1

Interviewprotocol & codeboek kinderpornoteams

Interviewprotocol

In dit interview wil ik het graag met u hebben over uw werkuitvoering en hoe u dit ervaart. Aan de hand van verschillende thema's zal ik u een aantal vragen stellen. U krijgt alle gelegenheid om naar eigen inzicht te antwoorden, waarbij ik graag wil benadrukken dat het om uw persoonlijke ervaringen en/of meningen gaat en er derhalve geen goede of slechte antwoorden zijn. De verslaglegging van dit gesprek zal ik ter controle aan u toesturen en de inhoud van dit interview wordt vertrouwelijk behandeld.

Persoonlijke kenmerken

- Wat is uw leeftijd?
- Hoe ziet uw thuissituatie eruit? (partner, kinderen)
- Wat is uw huidige rang en functie?

Werkervaring

- Hoeveel jaar bent u werkzaam bij de politie?
- Kunt u kort aangeven welke functies u tot op heden heeft uitgevoerd?
- Sinds wanneer werkt u aan kinderpornografische opsporingszaken?

Motivatie en verwachtingen

- Wat was uw motivatie om bij de recherche te gaan werken?
- Om welke reden(en) bent u bij het Team Bestrijding Kinderpornografie & Kindersekstoerisme (TBKK) gaan werken?
- Welke verwachtingen had u van dit werk voordat u eraan begon? In hoeverre bleken deze overeen te komen met de werkelijkheid?

Werkuitvoering en -beleving

- Welke werkzaamheden voert u doorgaans uit en bent u tevreden over uw huidige functioneren?
- Hoe ervaart u het werken aan een kinderpornografiezaak?
Eventueel doorvragen naar ervaringen met uitvoeren doorzoeking, verhoor, classificatie, tactisch onderzoek, digitaal onderzoek, dossiervorming, prioritering werkvoorraad
- Zijn er gebeurtenissen geweest die indruk op u hebben gemaakt?
- Komt u bij de uitvoering van uw werk dilemma's tegen?
- Hoe ervaart u de huidige werkdruk?
- Hoe ervaart u de huidige werkwijze (beleid/procedures) binnen het team?

Eventueel doorvragen naar ervaringen met: werkopdrachten/ taakverdeling/ afwisseling/ autonomie/ competentie

- Kunt u aangeven wat voor u positieve ervaringen zijn bij de uitvoering van uw werkzaamheden?
- Kunt u aangeven wat voor u negatieve ervaringen zijn bij de uitvoering van uw werkzaamheden?

Persoonlijk welzijn

- Heeft u zich weleens afgevraagd of dit werk van invloed kan zijn op uw gezondheid?
- Wat was uw ziekteverzuim in de afgelopen jaren?
- Krijgt u weleens signalen van collega's en/of uit uw privéomgeving over uw welzijn?
- Heeft dit type werk effect op uw functioneren? Bent u erdoor veranderd denkt u?

Eventueel doorvragen naar mogelijke ervaringen met: hinderlijke gedachten/ hyperwaakzaamheid/ lichamelijke klachten/ psychische klachten/ relationele spanningen

Team: collega's en leidinggevende

- Hoe zou u de sfeer in het team beschrijven?
  - Welke invloed hebben collega's op u bij de uitvoering van uw werkzaamheden?
- Eventueel doorvragen naar mogelijke ervaringen met ondersteuning bij werkzaamheden/ humor/ vertrouwen/ onderlinge spanningen*
- Maakt u zich weleens zorgen om de gezondheid van uw collega's?
  - Hoe ervaart u het functioneren van uw leidinggevende(n)?
  - Over welke kenmerken dient een leidinggevende in uw ogen te beschikken?

Privésituatie

- Welke invloed heeft uw privésituatie op uw functioneren?
- Wat vinden uw naasten (partner, kinderen) ervan dat u dit werk uitvoert?

Belastende werksituaties en hulpbronnen

- Wat zijn voor u belastende werksituaties in de uitvoering van uw werk?
- Met welke belastende werksituaties komt u het meest in aanraking?
- En welke belastende situaties hebben het meeste effect op u als persoon?
- Hoe gaat u daarmee om? Wat doet u in dergelijke belastende werksituaties?
- Wat helpt u daarbij? Wat maakt dat u uw werk goed kunt uitvoeren in belastende omstandigheden?
- Welke factoren zijn daarbij het meest belangrijk voor u?

Visie op mentale weerbaarheid

- Wat verstaat u onder mentale weerbaarheid? Hoe kijkt u tegen dit begrip aan in relatie tot uw beroep?
- Wat vindt u ervan dat het thema mentale weerbaarheid aandacht krijgt binnen de politie?
- Hoe ervaart u de huidige mentale ondersteuning?
- Is de functie van kinderpornorechercheur een hoog risico beroep volgens u?
- Wat zijn risico's/ valkuilen voor kinderpornorechercheurs met betrekking tot zijn/haar welzijn?

- Wat voor tips/advies zou u geven aan een nieuw teamlid?
- Wat zijn middelen/methoden om uw mentaal welzijn te beschermen/te verhogen?

Persoonlijke ontwikkeling en toekomstperspectief

- Hoe ziet de ideale inrichting van het TBKK er voor u uit?
- Over welke eigenschappen dient iemand volgens u te beschikken die in dit team wil werken?
- Hoe ziet uw ideale toekomstperspectief er binnen de politie uit? (duur huidige functie, overstap naar andere functie)
- Hoe waardeert u, op een schaal van 0 tot 10, uw huidige baan?

Codeboek kinderpornoteams

Dit codeboek is gehanteerd bij het coderen van relevante passages in de transcripten en veldnotities afkomstig uit het onderzoek binnen vijf kinderpornoteams (zie hoofdstuk 3).

Code: Motivatie

Functiekeuze en betekenisvolheid/drive

Subcodes:

1. Algemeen
2. Recherche
3. Zeden
4. KP

Code: Functiegerelateerde facetten KP

Inhoud, beleving en persoonlijke impact

Subcodes:

1. Afwisseling in taken
2. Autonomie
3. Werkdruk
4. Administratieve belasting
5. Delictgerelateerd (beelden, contacten betrokkenen)
6. Rechtsgang
7. Overig (repetierend karakter taken, ontwikkelingen in vakgebied, verantwoordelijkheid voor zaak)

Code: Werkwijze

(hoe wordt het werk uitgevoerd en persoonlijke beleving)

Subcodes:

1. Kennis en kunde team (professionaliteit teamleden, vertegenwoordiging researchdisciplines)
2. Samenwerking derden (buiten het team: OM, zeden, digi, blauw)
3. Opsporingsbeleid (prioritering tussen zaken, beslissingen in zaken)

Code: Omgang met belastende werksituaties

Wat wordt door rechercheur toegepast om het werk te kunnen blijven uitvoeren

Subcodes:

1. Afstand bewaren (kijktechniek, software-instellingen, zoeken naar aanwijzingen)
2. Zelfreflectie (stoppen als het niet meer gaat (functie/tijdens werkdag), effecten monitoren)
3. Verwachtingsmanagement
4. Betekenisgeving (zoeken naar zingeving in het werk)

Code: Invloed werk/privé

Welke invloed heeft het werk op privéleven en vice versa

Subcodes:

1. Ondersteuning partner (verhaal kwijt kunnen, in de gaten houden, waardering)
2. Afleiding (hobby's, gezamenlijke activiteiten)
3. Functioneren (invloed op werkuitvoering, invloed op relaties: als het in eigen tijd plaatsvindt)

Code: Team

Beleving functioneren team en invloed daarvan op eigen functioneren

Subcodes:

1. Emotionele steun collega's
2. Taakgerelateerde steun collega's
3. Werkcultuur (sfeer, humor)
4. Overig

Code: Leidinggevende

Beleving functioneren leidinggevende en invloed daarvan op eigen functioneren

Subcodes:

1. Steun
2. Werkverdeling

Code: Organisatie

Beleving functioneren organisatie en invloed daarvan op eigen functioneren

Subcodes:

1. Opleiding
2. Middelen
3. Psychische ondersteuning
4. Overig (bijv. reorganisatie)

Code: Randvoorwaarden

Subcodes:

1. Salaris
2. Reisafstand
3. Loopbaanperspectief

Code: Stigma

Vooroordelen, opvattingen derden over uitvoering werk

Subcodes:

1. Politie (opvattingen in organisatie)
2. Privé (opvattingen in privésituatie)
3. Algemeen (geen duiding in tekst)

Code: Tips

Subcodes:

1. Nieuwkomers
2. Team
3. Leidinggevende
4. Organisatie
5. Eigenschappen/vaardigheden

Code: Mening mentale weerbaarheid

Code: Mening over hoog risico beroep

Code: Mening functietermijn

Code: Ziekteverzuim

Code: Mening over stress

Code: Uitleg over het werkproces

Code: Mening interview

Bijlage 2

Interviewprotocol & codeboek forensische teams

Interviewprotocol

In dit interview wil ik het graag met u hebben over uw werkuitvoering en hoe u dit ervaart. Aan de hand van verschillende thema's zal ik u een aantal vragen stellen. U krijgt alle gelegenheid om naar eigen inzicht te antwoorden, waarbij ik graag wil benadrukken dat het om uw persoonlijke ervaringen en/of meningen gaat en er derhalve geen goede of slechte antwoorden zijn. De verslaglegging van dit gesprek zal ik ter controle aan u toesturen en de inhoud van dit interview wordt vertrouwelijk behandeld.

Persoonlijke kenmerken

- Wat is uw leeftijd?
- Hoe ziet uw thuissituatie eruit? (partner, kinderen)
- Wat is uw huidige rang en functie?

Werkervaring

- Hoeveel jaar bent u werkzaam bij de politie?
- Kunt u kort aangeven welke functies u tot op heden heeft uitgevoerd?
- Sinds wanneer werkt u bij de Forensische Opsporing?

Motivatie en verwachtingen

- Wat was uw motivatie om bij de recherche te gaan werken?
- Om welke reden(en) bent u bij de Forensische Opsporing (FO) gaan werken?
- Welke verwachtingen had u van dit werk voordat u eraan begon? In hoeverre bleken deze overeen te komen met de werkelijkheid?

Werkuitvoering en -beleving

- Welke werkzaamheden voert u doorgaans uit en bent u tevreden over uw huidige functioneren?
- Hoe ervaart u het werken op een plaats delict (PD)?
Eventueel doorvragen naar ervaringen met:
Type PD: lijkvinding (natuurlijk overlijden, ongeluk, zelfmoord, moord/doodslag), zeden, inbraak, overval, bedrijfsongeval, brand
Factoren: fysieke omstandigheden, visuele aspecten, gedrag omstanders, gedrag collega's, aanloop melding, media
- Zijn er gebeurtenissen geweest die indruk op u hebben gemaakt?
- Komt u bij de uitvoering van uw werk dilemma's tegen?
- Hoe ervaart u de huidige werkdruk?
- Hoe ervaart u de huidige werkwijze (beleid/procedures) binnen het team?

Eventueel doorvragen naar ervaringen met: piketdienst/ taakverdeling/ afwisseling/ autonomie/ competentie

- Kunt u aangeven wat voor u positieve dan wel negatieve ervaringen zijn bij de uitvoering van uw werkzaamheden?

Persoonlijk welzijn

- Heeft u zich weleens afgevraagd of dit werk van invloed kan zijn op uw gezondheid?
- Wat was uw ziekteverzuim in de afgelopen jaren?
- Krijgt u weleens signalen van collega's en/of uit uw privéomgeving over uw welzijn?
- Heeft dit type werk effect op uw functioneren? Bent u erdoor veranderd denkt u?

Eventueel doorvragen naar mogelijke ervaringen met: hinderlijke gedachten/ hyperwaakzaamheid/ lichamelijke klachten/ psychische klachten/ relationele spanningen

Team: collega's en leidinggevende

- Hoe zou u de sfeer in het team beschrijven?
- Welke invloed hebben collega's op u bij de uitvoering van uw werkzaamheden?
Eventueel doorvragen naar mogelijke ervaringen met ondersteuning bij werkzaamheden/humor/ onderling vertrouwen en spanningen
- Maakt u zich weleens zorgen om de gezondheid van uw collega's?
- Hoe ervaart u het functioneren van uw leidinggevende(n)?
- Over welke kenmerken dient een leidinggevende in uw ogen te beschikken?

Privésituatie

- Welke invloed heeft uw privésituatie op uw functioneren?
- Wat vinden uw naasten (partner, kinderen) ervan dat u dit werk uitvoert?

Belastende werksituaties en hulpbronnen

- Wat zijn voor u belastende werksituaties in de uitvoering van uw werk?
- Met welke belastende werksituaties komt u het meest in aanraking?
- En welke belastende situaties hebben het meeste effect op u als persoon?
- Hoe gaat u daarmee om? Wat doet u in dergelijke belastende werksituaties?
- Wat helpt u daarbij? Wat maakt dat u uw werk goed kunt uitvoeren in belastende omstandigheden?

Visie op mentale weerbaarheid

- Wat verstaat u onder mentale weerbaarheid? Hoe kijkt u tegen dit begrip aan in relatie tot uw beroep?
- Wat vindt u ervan dat het thema mentale weerbaarheid aandacht krijgt binnen de politie?
- Hoe ervaart u de huidige mentale ondersteuning?
- Is de functie van forensisch rechercheur een hoog risico beroep volgens u?
- Wat zijn risico's/valkuilen voor forensisch rechercheurs met betrekking tot zijn/haar welzijn?
- Wat voor tips/advies zou u geven aan een nieuw teamlid?
- Wat zijn middelen/methoden om uw mentaal welzijn te beschermen/te verhoogen?

Persoonlijke ontwikkeling en toekomstperspectief

- Hoe ziet de ideale inrichting van het FO-team er voor u uit?
- Over welke eigenschappen dient iemand volgens u te beschikken die in dit team wil werken?
- Hoe ziet uw ideale toekomstperspectief er binnen de politie uit? (duur huidige functie, overstap naar andere functie)
- Hoe waardeert u, op een schaal van 0 tot 10, uw huidige baan?

Codeboek forensische teams

Dit codeboek is gehanteerd bij het coderen van relevante passages in de transcripten en veldnotities afkomstig uit het onderzoek binnen vijf forensische teams (zie hoofdstuk 4).

Code: Motivatie

Functiekeuze, wat geeft werkplezier/voldoening/drive

Subcodes:

1. Algemeen
2. FO

Code: Functie gerelateerde facetten FO

Beleving en persoonlijke impact van werkzaamheden

Subcodes:

1. Confrontatie met lijken/leed op pd (viezigheid, emotionele impact, nabestaanden)
2. Beslissingen maken op pd
3. Werkomstandigheden op pd (lange werkdagen, weersomstandigheden, faciliteiten)
4. Piketdienst (effecten daarvan op gezondheid, werkhouding)
5. Administratieve werkzaamheden (o.a. omslachtige procedures, werken met ICT)
6. Werkdruk (o.a. piekbelasting, tijdsdruk, roosterdruk/beperkte capaciteit/nachtdienstontheffing)
7. Overig (vonnissen rechter, ontwikkelingen in vakgebied, consequenties van werk)

Code: Ziekteverzuim

Gerapporteerde ziekteverzuim van zichzelf en teamleden, oorzaak van ziekteverzuim

Subcodes:

1. Individueel
2. Teamleden

Code: Team

Beleving functioneren team en invloed daarvan, steun kan aan- of afwezig zijn

Subcodes:

1. Emotionele steun collega's (gevoelens delen, taken overnemen, aanspreken op signalen)
2. Taakgerelateerde steun collega's (gebruik maken van professionaliteit teamleden)

3. Werkcultuur (werkhouding collega's, samenwerking, teamsfeer, humor)
4. Overig

Code: Leidinggevende

Beleving functioneren leidinggevende en invloed daarvan op eigen functioneren

Subcodes:

1. Aansturing team (monitoren kwaliteit, inzetcriteria, communicatie, prioritering zaken, aanwezigheid)
2. Personeelszorg

Code: Samenwerking met derden

Beleving onderling contact en invloed daarvan op eigen functioneren

Subcodes:

1. OM (officier van justitie)
2. Tactische recherche
3. Uniformdienst
4. Overig (zoals NFI)

Code: Organisatie

Beleving functioneren/keuzes organisatie en invloed daarvan op eigen functioneren

Subcodes:

1. Opleiding
2. Capaciteit (personeel en middelen)
3. Psychische ondersteuning (gesprek psycholoog)
4. Effecten reorganisatie

Code: Omgang met belastende werksituaties

Wat wordt door rechercheur toegepast om het werk te kunnen blijven uitvoeren

Subcodes:

1. Afstand bewaren (gedachtenmanagement op pd, focus op taak, geen contact nabestaanden)
2. Visualisering (inbeelden van pd, verwachtingsmanagement)
3. Vermijding pd (zaak weigeren vanwege specifieke situatie, creëren hersteltijd)
4. Betekenisgeving (zoeken naar zingeving in het werk)

Code: Invloed werk/privé

Welke invloed heeft het werk op privéleven en vice versa

Subcodes:

1. Ondersteuning partner (verhaal kwijt kunnen, monitoren, begrip werktijden)
2. Afleiding (hobby's, gezamenlijke activiteiten)
3. Functioneren (invloed op werkuitvoering, invloed op sociale leven (partner, gezin, vrienden))

Code: Randvoorwaarden

Subcodes:

1. Loopbaanperspectief
2. Reisafstand
3. Overig

Code: Persoonlijke eigenschappen

Wat worden belangrijke kenmerken bevonden voor deze functie

Subcodes:

1. Forensisch rechercheur
2. Leidinggevende

Code: Stigma

Vooroordelen, opvattingen derden over uitvoering werk

Subcodes:

1. Politie (opvattingen in organisatie)
2. Privé (opvattingen in privésituatie)
3. Algemeen (geen duiding in tekst)

Code: Tips

Subcodes:

1. Organisatie
2. Inwerktraject
3. Overig

Code: Inwerkperiode

Code: Functioneringsgesprek (eigen functioneren, ontwikkelingspunten)

Code: Mening mentale weerbaarheid

Code: Mening over hoog risico beroep (selectieproces, verwachtingen van beroep)

Code: Mening functietermijn

Code: Uitleg over het werkproces

Code: Mening interview

Summary

The effect of police work on the psychological and physical well-being of police personnel has been subject of many studies. For an overview, see Abdollahi (2002) and Webster (2013). The focus of these studies has been mainly on identifying the negative effects of operational stressors on well-being. These stressors involve traumatic and high-risk situations and events, such as facing physical violence, shocking crime scenes or victims' suffering. Several studies have shown that organizational stressors, stemming from the context in which this work is carried out, are also strong predictors of a negative stress response among police officers (Biggam, Power, MacDonald, Carcary & Moodie, 1997; Brown & Campbell, 1990; Brown, Fielding & Grover, 1999; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Liberman et al., 2002; Paton, Burke, Violanti & Gehrke, 2009; Van der Velden et al., 2013; Violanti & Aron, 1993, 1994). There are some signs that 'key stressors' in the police profession relate mainly to working conditions, such as irregular working hours, inadequate management, heavy workload and bureaucratic reporting procedures (Cooper & Grimley, 1983; Dabney, Copes, Tewksbury & Hawk-Tourtelot, 2013; Powell, Guadagno & Cassematis, 2013; Storch & Panzarella, 1996).

The operational and organizational stressors involved in police work are associated with a range of health issues such as depression, anxiety, burnout, compassion fatigue and PTSD (Carlier, Lamberts & Gersons, 1997; Gershon, Barocas, Canton & Vlahov, 2009; Hodgins, Creamer & Bell, 2001; Waters & Ussery, 2007). A correlation has also been found between police work and drug and alcohol abuse, divorce and suicide (Chae & Boyle, 2013; Cuvelier, Heuskin & Bourdoux, 2008; McCoy & Aamodt, 2010; Roberts & Levenson, 2001). Despite these health risks, police officers as a professional group appear to experience relatively few problems from regular exposure to potentially traumatic incidents and routine stress. Studies in this area show that police officers are usually able to deal in a positive way with the demanding working

conditions (Brunetto, Teo, Shacklock & Farr-Wharton, 2012; Johnson et al., 2005; Powell & Tomy, 2011; Richardsen, Burke & Martinussen, 2006; Van Beek, Taris & Schaufeli, 2013; Van der Velden et al., 2013).

At present, police stress research has focused mainly on uniformed patrol officers. Remarkably little is known about the wellbeing of criminal investigators (Dabney et al., 2013; Pavsic Mrevlje, 2016). The aim of this dissertation was therefore to gain more insight into the factors affecting the mental resilience of criminal investigators. More specifically, we sought to answer the following questions: (1) How to conceptualize mental resilience in the context of criminal investigations; (2) What is already known about stressful work situations, coping strategies, resources and psychosocial outcomes of criminal investigators; (3) How do Dutch child pornography investigators and crime scene investigators perceive their work and what impact do demanding work situations have on their wellbeing; and (4) Which coping strategies and internal and external resources improve resilience in this specific work context? Four studies were conducted, using different research methods: a systematic literature review, two ethnographic studies (i.e. context analysis, participatory observations and semi-structured interviews) and a comparative study.

Overview of the main findings

An important starting point for the paradigm of resilience is that healthy reactions to stressful events are normal. This is something that Masten (2001) refers to as 'ordinary magic'. People are generally able to adapt successfully to stressful conditions by means of dynamic processes involving internal and external resources (Bonanno, 2012; Reich, Zautra & Hall, 2010). Research into resilience therefore focuses on human strength and positive outcomes in terms of health and well-being. One key element of resilience is the ability to maintain performance, stability and health under stressful conditions (Almedom & Glandon, 2007; Bonanno, 2004; Bonano & Mancini, 2008; Reich et al., 2010). Being confronted with stressful experiences is not an automatic precursor to negative outcomes; indeed, it is a process that can actually provide a basis for personal development and improved performance (Tedeschi & Calhoun, 2004).

Mental resilience has been defined and studied in various ways (Bogaerts, 2013; Hoijtink, Brake & Dückers, 2011; Kamphuis et al., 2012; Luthar, Cicchetti & Becker, 2000; Reich et al., 2010). Nevertheless, Zautra, Hall and Murray (2010) distinguish two fundamental components in adapting successfully to adversity: recovery and sustainability. The term recovery refers to the ability to rebound quickly after the impact of a stressful event. This does not necessarily imply that there will be no 'emotional scars', but one can return to normal functioning as before the stressful event or situation. The term sustainability is defined as the degree of stress that can be tolerated without fundamental changes occurring in a person's well-being, significant relationships and his or her pursuit of meaningful life goals. Despite exposure to traumatic or stressful circumstances, people continue to function successfully, positively and in a way that is meaningful to them.

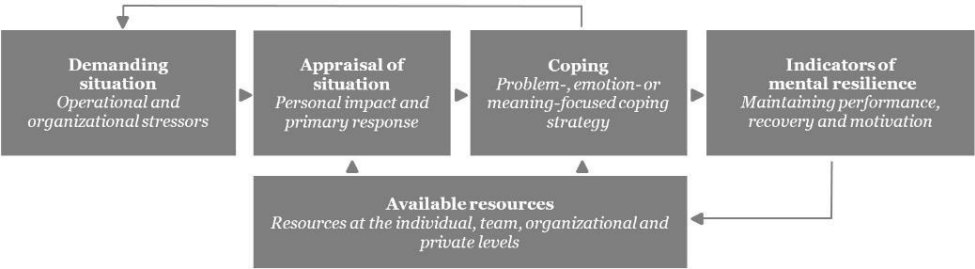
On the basis of the work by Reich et al. (2010), we define mental resilience as: *'The outcome of a coping process in which internal and external resources enable a criminal investigator to continue to function during stressful situations and to recover from such situations in a sustainable manner, while retaining their motivation to carry out investigative work.'* In our view, mental resilience is not a static personality trait, however should best be seen as a temporary and situational condition (see also Bogaerts, 2013; Bonanno & Mancini, 2008; Luthar et al., 2000; Paton et al., 2008). Whether a criminal investigator is able to cope with stressors in a positive manner will depend on: a) his or her appraisal of the stressful work situation; b) the coping strategy that is used; and c) the resources available to enable him or her to successfully use the preferred coping strategy (Lazarus & Folkman, 1984; Folkman & Moskowitz, 2004; Prati & Pietrantonio, 2010; Velichkovsky, 2009).

When dealing with stressful situations, criminal investigators can use a range of different coping strategies aimed at (a) changing the stressful situation: problem-focused coping (e.g. asking for help from a superior); (b) making the feelings evoked by the situation easier to manage: emotion-focused coping (e.g. sharing feelings with a colleague); and (c) searching for meaning in adversity: meaning-focused coping (e.g. focusing on the wider significance of certain activities) (Burns, Morley, Bradshaw & Domene, 2008; Dabney et al., 2013; Krause, 2009; Powell, Cassematis, Benson, Smallbone & Wortley, 2014b; Wright, Powell & Ridge, 2006). The internal and external resources that are needed in order to use one of these coping strategies may be located at the

level of the individual (e.g. social skills), the team (support from colleagues), the organization (material resources) and personal life (a supportive partner) (Kamphuis et al., 2012; Paton et al., 2008).

The theoretical assumptions outlined above regarding the relationship between stressful work situations, coping strategies, resources, and mental resilience are shown in the heuristic model below (see Figure I). It should be noted that the arrow extending from coping to demanding work situations, refers to the change of the stressful situation by the use of a coping strategy and thereby removing or reducing the stressor (Lazarus & Folkman, 1984). Furthermore, given the dynamic nature of resilience, our heuristic model includes a positive feedback loop (Benight & Bandura, 2004; Burke, Shakespeare-Finch, Paton & Ryan, 2006; Tedeschi & Calhoun, 2004). The idea behind this is that positive outcomes can lead to a strengthening of or an increase in the available resources, which may mean that stressful conditions are perceived as less stressful and become easier to cope with, which in turn leads to more positive outcomes.

Figure I. Conceptualization of mental resilience in the context of criminal investigations (Solle et al., 2014)

On the basis of this heuristic model – i.e. the *sensitizing concepts* to guide the qualitative research (Blumer, 1954; Bowen, 2006) – we investigated the mental resilience of Dutch child pornography and crime scene investigators.

The psychosocial wellbeing of criminal investigators: a literature review

In order to identify as comprehensively as possible what is already known about the psychosocial wellbeing of criminal investigators, a systematic literature review was carried out (see Chapter 2). A total of 33 relevant studies were found that related in some way to demanding work situations, coping

strategies, resources, or psychosocial outcomes within the professional field of criminal investigation. It became clear that the wellbeing of criminal investigators has been the subject of several scientific studies in recent years, particularly in the United States and Australia. These diverse and explorative studies were conducted within several fields of criminal investigation work, including child pornography, sexual offences, homicide and crime scene investigation.

The studies concerning identified stressors among criminal investigators, eight in total, suggest that criminal investigators experience stress mostly as a result of team and (inter-)organizational aspects, which can adversely affect investigative work. The nature of the criminal investigations, which can involve the exposure to shocking images of child abuse or traumatic stimuli at crime scenes, was not mentioned as a major stressor during interviews with criminal investigators working on cases involving child pornography, homicide and sexual offences (Dabney et al., 2013; Kelty & Gordon, 2015; Powell et al., 2014a; Powell et al., 2013; Wright et al., 2006). However, there is some debate in the literature regarding this latter finding. Krause (2009) and Sewell (1993, 1994) argue, for example, that exposure to images of child abuse and violent crime scenes is indeed a source of stress. And Powell et al. (2014a) report that their findings regarding stressors of child pornography investigators require further research. During their study they found that these investigators do in fact suffer negative consequences as a result of seeing shocking images of child pornography. However, they would only mention this if they were asked about it specifically. These police professionals would not discuss this matter ‘spontaneously’. In addition, the studies show that investigators working within the four fields studied are exposed to both common stressors and field-specific stressors.

How investigators cope with work-related stressors and which factors facilitate this coping process, has, to our knowledge, not been widely studied. Six studies were found that focus on this theme in various ways, in the fields of child pornography, crime scene investigation and sexual offences. From these studies, the picture that emerged was of investigators in each field employing some common coping strategies and some coping strategies that are field-specific. Support from colleagues, superiors or loved ones as well as the use of humour were found to be particularly helpful when coping with stressful work situations (Burns et al., 2008; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b;

Vivona, 2014; Wright et al., 2006). Additionally, child pornography investigators employ specific viewing strategies and focus on the wider significance of their classification work in order to get through this emotionally demanding task (Burns et al., 2008; Powell et al., 2014b).

Finally, we identified sixteen studies on the effect that criminal investigation work can have on the psychosocial wellbeing of investigators. Due to the use of different study populations, variables and measurement, it is difficult to compare the results of these studies. Neither can any conclusions be drawn regarding causal relationships; the studies only identified correlations. Nevertheless, the main findings of the studies were as follows. Three questionnaire studies on the prevalence of secondary traumatization among American child pornography investigators and Israeli crime scene investigators showed that the majority of these investigators do not experience such symptoms (Bourke & Craun, 2014b; Perez et al., 2010; Hyman, 2004). The same is true of the prevalence of post-traumatic stress among Slovenian crime scene investigators (Pavsic Mrevlje, 2016). In all of these studies, only a small number of investigators reported any problems. These results suggest that most investigators are able to cope positively with potentially traumatic events and situations in the course of their work. Although these studies identify a number of factors that are negatively associated with traumatization problems, including humour and the support of colleagues, it is less clear, however, how investigators cope with demanding work situations. Furthermore, two qualitative studies among child pornography investigators show that they experience a wide range of effects when they are frequently exposed to material relating to child abuse (Burns et al., 2008; Powell et al., 2015). Whether and to what extent child pornography investigators actually experience these effects can vary greatly between investigators, however.

Our systematic literature review yielded some interesting findings that served as a basis for empirical studies into the mental resilience of Dutch child pornography investigators and crime scene investigators (see Chapters 3, 4 and 5). The questions arising from these studies include: at which point do work situations become a source of stress and which specific operational and organizational stressors cause this? Which coping strategies are employed, when are they employed, and which work-related resources are perceived as helpful during stressful situations by child pornography investigators and crime scene investigators? And to what extent do these differ in these two

fields of criminal investigation work? The following three sections will provide answers to these questions.

Factors affecting the mental resilience of child pornography investigators

The empirical study involving Dutch investigators working with child pornography aimed to gain a greater insight into how these investigators perceive and cope with stressful work situations, and to identify the coping strategies and resources that contribute to the mental resilience of these investigators (see Chapter 3; also see Sollie, Kop & Euwema (2014)). Observational studies involving five child pornography teams and 35 semi-structured interviews with investigators revealed that child pornography cases impact on the functioning of investigators in very diverse ways (see table I).

Table I Demanding work situations for child pornography investigators: results data-analysis

Workflow	Demanding work situations	Perceived stressors
<i>Impact of workload prioritisation</i>	<i>1. Dilemmas due to a continuing inflow of cases</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Excessive workload - Choice overload - Interruption of work - Bureaucratic procedures
<i>Impact of house searches</i>	<i>2. Confrontation with emotions and aggression</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Emotions relatives of the suspect - Living conditions of the suspect - Aggression by the suspect
<i>Impact of the assessment of confiscated materials</i>	<i>3. Exposure to shocking pictures and videos</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Extreme abuse (images/sounds) - Identification with the victim - Other explicit content
<i>Impact of carrying out an interrogation</i>	<i>4. Intrusive contact with suspects and victims</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Emotions of the victim - Mindset and attitude of suspect

It is not just viewing material that can lead to stress – something that had already been revealed in previous studies (Krause, 2009; Powell et al., 2014a); contact with the offenders, victims and others involved during house searches and interrogations can also be (highly) stressful. This stress can affect even the most experienced child pornography investigators. In addition to these acute stressors that can occur occasionally, investigators are also exposed to chronic

stress due to a consistently heavy workload, which means that they are constantly having to prioritise between child abuse cases, as well as within those cases. Furthermore, being confronted with child abuse can also lead to distressing effects in the personal lives of investigators. For example, investigators sometimes experience negative associations outside their professional lives, some exhibit hypervigilance symptoms in adult-child relationships, and the work impacts negatively on the sexual relationships of a number of investigators.

Despite these demanding work aspects, investigators experience low levels of stress symptoms. By employing emotional detachment, task-oriented self-supervision, workload regulation, and seeking social support and meaningfulness, they overcome the stress of investigating child pornography. However, successful implementation of these resilience enhancing coping strategies depends on the availability of several individual and organizational resources (see table II). This dependence on resources means that mental resilience among child pornography investigators is not a static condition. For example, various investigators have experienced that being resilient once, does not mean that they will be resilient forever. These child pornography investigators were confronted by situations in which they no longer had the resources required. Tensions in their personal life, a lack of support from colleagues or inadequate resources can all mean that the preferred coping strategy cannot be used, leading to negative outcomes such as the need to stop work temporarily and the development of health issues. One particular risk occurs when a resource changes into an organizational stressor (e.g. the support that is provided by a colleague disappears due to a conflict). Not only does the stress caused by operational stressors increase because a coping strategy disappears partially or completely (in this example, social support), but also the resource itself then becomes a source of stress. This dual role of team-level and organizational-level resources may explain why child pornography investigators are more prone to issues caused by stress due to conflicts with colleagues and team leaders, bureaucratic procedures ('pointless tasks'), limited resources and too little training than they are to stress caused by classifying abusive images, dealing with suspects and conducting home searches. A finding, moreover, that corresponds to other studies showing that organizational stressors are reliable predictors for the performance of police personnel (Dabney et al., 2013; Powell et al., 2013; Storch & Panzarella, 1996; Van der Velden et al., 2013; Wright et al., 2006).

Table II Coping strategies used by child pornography: results data-analysis

Coping strategy	Resources at different levels	
1. <i>Workload regulation</i> Management of expectations	<i>Team</i>	- Feedback from team leader and colleagues - Joint responsibility for cases
2. <i>Emotional distancing</i> Maintaining an analytical attitude towards work	<i>Individual</i>	- Task-oriented, rational work attitude - Calm state of mind (emotional stability)
	<i>Team</i>	- Humour
	<i>Organisation</i>	- Classification software
3. <i>Self-management</i> Reflection on and adaptation of the tasks at hand	<i>Individual</i>	- Self-reflection - Assertiveness
	<i>Team</i>	- Autonomy - Varying tasks
	<i>Organisation</i>	- Awareness of colleagues - Voluntary character of position
	<i>Personal</i>	- Professional counselling - Awareness of relatives/friends
4. <i>Seeking social support</i> Informal support network	<i>Individual</i>	- Social skills - Acceptance of own vulnerability
	<i>Team</i>	- Colleagues' expertise - Emotional support from colleagues and team leader
	<i>Organisation</i>	- Design of the workplace
	<i>Personal</i>	- Emotional support relatives/friends
5. <i>Seeking meaningfulness</i> Focus on sensemaking	<i>Individual</i>	- Technical knowledge and skills
	<i>Team</i>	- Participation in decision-making
	<i>Organisation</i>	- Adequate resources and training

Factors affecting the mental resilience of crime scene investigators

The empirical study on the mental resilience of Dutch crime scene investigators has been conducted in a similar manner to the study on mental resilience of child pornography investigators (see chapter 4; see also Sollie, Kop & Euwema (2017)). Crime scene investigators choose to do this job of their own volition, and this implies that they see the work as manageable. CSIs indicated that this choice was not made easily. While they found the technical aspects of the work very interesting, the significant mental and physical stress associated with this type of work was also a concern to many, when considering to take up this job. The majority had been uncertain whether they would be able to cope with working with corpses and had therefore completed an internship

before they applied for a permanent position. This form of self-assessment and -selection is a key factor in the experience of stress among CSIs: each individual makes his or her own judgement about whether they are able to handle the often distressing and uncomfortable work situations involved in this type of work.

This 'natural' selection does not mean that crime scene investigation work does not have a negative impact on the criminal investigators who continue in this field of work. Regardless of their level of experience, crime scene investigators continue to be subject to a range of stressors at the crime scene and the associated work process. Observational studies within five crime scene investigator teams and 35 semi-structured interviews with investigators, revealed that administrative accumulation, long and irregular working hours, confrontations with human suffering, decision-making and dirty and physically demanding circumstances at the crime scene can be very stressful (see table III).

Table III Demanding work situations for crime scene investigators: results data-analysis

Workflow	Demanding work situations	Perceived stressors
<i>Impact of deployment coordination</i>	1. <i>'Peak demand': Administrative accumulation</i>	- Excessive workload - Administrative procedures
	2. <i>'Stand-by' pressure: Long and irregular working hours</i>	- Physical exhaustion - Disruption of home life
<i>Impact of investigation crime scene</i>	3. <i>Confrontation with human suffering</i>	- Type of victim - Manifestation of crime - Identification - Contact with relatives of victim - Cause of death
	4. <i>Decision-making: Dilemmas and doubts</i>	- Doubts about quality of investigation - Lack of professionalism in workplace - Cooperation with other disciplines
	5. <i>Dirty and physically demanding circumstances</i>	- Condition of corpse - Physical strain and disgust

Crime scene investigators learn ways of coping with these mental and physical stressors as they gain more experience. By employing strict management of thoughts, visualization, focus on sense making, sharing of emotions and responsibilities and avoiding potentially distressing working situations, crime scene investigators overcome the strain of crime scene investigations. However, successful implementation of these resilience enhancing coping strategies depends on the availability of several individual and organizational resources (see table IV). This means that it is important for criminal investigators to (a) know how to use multiple coping strategies to deal with the different stressors and continue to function, (b) know when to use which coping strategy, and (c) have the necessary resources available. While the first two factors can be learned as more work experience is acquired, and are therefore controllable to some extent for the individual crime scene investigator, this does not apply to the same degree for the available resources. These are largely beyond the control of the individual, and fall into the category of the team level, organizational level or personal life.

This dependence on resources means that mental resilience among crime scene investigators is not a static condition. The risk of reduced mental resilience among crime scene investigators emerges as a result of the absence or the limited availability of resources due to: (1) *self-neglect*: including the lack of self-reflection, not defending one's own interests, not daring to reveal vulnerability; (2) *team-working issues*: the culture of 'every man for himself', conflicts, disagreements over policy, lack of autonomy; (3) *organizational shortcomings* regarding team formation, workplace, training, resources and professional support, and (4) *life events* which can have a negative impact on the relationships, finances and health of criminal investigators and their loved ones. As was also found in the study of criminal investigators working with child pornography (Sollie et al., 2014), mental resilience is clearly determined not only by the individual capacities of a criminal investigator and their ability to apply coping strategies, but also by factors in his or her environment.

Table IV Coping strategies used by crime scene investigators: results data-analysis

Coping strategy	Related resources at each level	
1. <i>Visualization</i> Mental preparation for demanding crime scene	<i>Individual</i> <i>Team,</i> <i>Organisational</i>	- Experience of variety of crime scenes - Accurate information (briefing)
2. <i>Emotional distancing</i> Strict management of thoughts at crime scene	<i>Individual</i> <i>Team</i> <i>Organisational</i>	- Task-oriented, rational work attitude - Calm state of mind (emotional stability) - Sharing humour with colleagues - Crime scene management/protection
3. <i>Seeking meaningfulness</i> Focus on sensemaking	<i>Individual</i> <i>Team</i> <i>Organisational</i>	- Technical knowledge and skills - Participation in decision-making - Adequate forensic resources and training
4. <i>Seeking social support</i> Sharing of emotions and responsibilities	<i>Individual</i> <i>Team</i> <i>Organisational</i> <i>Private</i>	- Social skills - Acceptance of own vulnerability - Colleagues' expertise - Emotional support from colleagues and team leader - Team formation - Deployment coordination policy - Emotional support from relatives/friends
5. <i>Avoidance</i> Avoiding potentially distressing working situations	<i>Individual</i> <i>Team</i> <i>Organisational</i> <i>Private</i>	- Self-reflection - Assertiveness - Awareness of colleagues - Professional counselling - Dispensation policy - Awareness of relatives/friends

Comparison of mental resilience among investigators

A comparative study demonstrates the extent to which work-related factors affecting mental resilience differ between child pornography investigators and crime scene investigators (Chapter 5). The study shows, firstly, that even though the nature of the work and the specific type(s) of stressful work situations vary between these two groups, the operational and organizational stressors that they contend with are, apart from a few exceptions, similar. Both groups of investigators mostly experience stress caused by organizational aspects which are detrimental to the investigation process. This corresponds with findings from studies involving child pornography investigators and crime scene investigators in Australia (Powell et al, 2014a; Kelty & Gordon, 2015) and police officers working in the uniformed service (Biggam et al.,

1997; Brown & Campbell, 1990; Brown et al., 1999; De Soir et al., 2009; Kop, Euwema & Schaufeli, 1999; Liberman et al., 2002; Paton, Burke, Violanti & Gehrke, 2009; Van der Velden et al., 2013; Violanti & Aron, 1993, 1994). However, this does not mean that investigators are not affected by operational stressors too. Although they are not exposed to acute life-threatening situations, as uniformed officers are, child pornography investigators and crime scene investigators are subject to stressors in the course of their investigation work (e.g., traumatic events, human suffering), intimidation by the accused (with regard to child pornography investigations) and physical stress (with regard to crime scene investigations).

The comparative analysis also reveals that child pornography investigators and crime scene investigators employ similar as well as different coping strategies in relation to the stressors identified. For example, both types of investigators employ coping strategies that focus on removing the relevant stressor, avoiding or reducing the emotional consequences caused by the stressor, and seeking to reinterpret the stressful situation in a more positive light. Common strategies are seeking social support from colleagues and superiors, maintaining emotional distance, and seeking meaningfulness in stressful situations. Such strategies were also identified in previous studies among American and Australian child pornography investigators and crime scene investigators as effective ways of coping (Burns et al., 2008; Krause, 2009; Pavsic Mrevlje, 2016; Powell et al., 2014b; Vivona, 2014). In addition to these common coping strategies, four coping strategies are also applied that differ between the two groups of investigators: workload regulation and task-oriented self-supervision among child pornography investigators, and visualization and the avoidance of the crime scene among crime scene investigators.

To apply these coping strategies, however, it seems that child pornography investigators and crime scene investigators use similar resources from within their environment. Both groups of investigators are largely dependent on their own team to cope with stressful situations, for example. The support of colleagues and superiors helps investigators to maintain emotional distance, regulate their workload, provide task-oriented support and emotional support, focus on wider significance during stressful work situations and avoid potentially stressful tasks. This study shows that the organization can facilitate the application of the coping strategies identified by providing the necessary resources, training and professional support for child pornography and

crime scene investigators (see the last section of this summary for the practical implications).

Scientific relevance and suggestions for future research

Few empirical research has been conducted into the mental resilience of criminal investigators. This study makes an empirical contribution and provides a conceptual framework for this field of research, identifying factors that can influence mental resilience among child pornography investigators and crime scene investigators. By carrying out a systematic literature study into the psychosocial wellbeing of investigators, we have sought to identify clearly and accurately what is already known in this field. Based on this literature overview and findings from the wider literature on resilience, the concept of mental resilience has been operationalized for empirical research within the field of criminal investigations. Although this finding requires further research (see next section), there is evidence that the heuristic model of resilience provides a useful conceptual framework for the study of factors that affect the mental resilience of criminal investigators.

Using the model, which is based on the theoretical insights of the *Transactional Model of Stress* (Lazarus & Folkman, 1984) and the *Job-Demands Resources Model* (Demerouti et al., 2001), it is possible to easily identify which operational and organizational stressors, coping strategies and resources affect the mental resilience of those working in criminal investigation and how these are interrelated. In this dissertation, these factors have been identified in relation to the work of child pornography investigators and crime scene investigators. The empirical findings also confirm the existing theoretical assumption that stressful work situations do not necessarily lead to negative outcomes. For instance, coping strategies and resources can help to reduce or buffer the potential negative effects of stressors on stress reactions.

Whether investigators are able to cope with specific stress in their work over the long term seems to depend, firstly, on how they assess the personal impact of the operational and organizational stressors and how they choose to deal with these, and secondly on the personal and work-related resources available to the individual at the time, which enable the use of the relevant problem-oriented, emotion-oriented or meaning-oriented coping strategy. The interdependence between internal and external resources on the one hand and coping strategies on the other hand, as revealed in this dissertation, is a valuable

addition to existing knowledge about the mental resilience of high-risk professionals within organizations such as the police force, the military, and emergency services.

This dissertation has also found empirical evidence that criminal investigators are able to adapt their own work situation in order to allow them to cope with stressful work situations. For example, valuable insight has been gained into how child pornography investigators and crime scene investigators actively shape their working environment while classifying child pornography, or while carrying out investigations at crime scenes. This type of *job crafting* (Wrzesniewski & Dutton, 2001) during stressful situations involves momentary, on-the-spot efforts to maximize work-related resources (e.g. by calling on feedback and support from colleagues or additional resources) and to reduce the demands placed on them by the work to be completed (e.g. delegation or reallocation of stressful work, creating a protected environment). This form of self-regulation enables the use of the chosen coping strategies, thus making an important contribution to the mental resilience of criminal investigators.

By comparing the factors that influence the mental resilience of child pornography investigators and crime scene investigators, this dissertation takes a first step towards understanding potentially relevant differences between different fields of criminal investigation work. The results of this comparison suggest that the nature of the heuristic model of mental resilience requires specific interpretation in relation to each field of criminal investigation work. Although some of the relevant factors are the same for both fields of criminal investigation work, there are also differences in the stressors, coping strategies and resources that play a role. At the same time, there are similar work-related resources within child pornography teams and crime scene investigation teams and within the wider police organization, but these are interpreted in different ways.

This dissertation therefore shows that research into the factors that affect the mental resilience of investigators should take account of the different work contexts that may occur within one and the same organization. This finding builds on and confirms the results of previous comparative studies, which have indicated that the factors that influence psychosocial wellbeing can vary between professionals from different departments within the same hospital

(McCarthy, Power & Greiner, 2010), between professionals from different units within the same army division (Boermans, Kamphuis, Delahaij, Korteling & Euwema, 2013) and between professionals from different areas within the same police force (Schaufeli & Taris, 2014).

The value of the applied methodology approach

In addition to the conceptual contribution and particularly the empirical contribution to research into mental resilience within the field of police work and other high-risk occupations, this dissertation also has methodological value. The systematic literature review shows that the methodological quality of studies involving criminal investigators that have hitherto been completed is limited. This is partly the result of the small size of the populations studied and of limitations in sampling methods: they have been conducted within just one team, been based on optional participation or on research within temporary groups. Sometimes, however, the low reliability of past studies relates to high non-response rates, and the lack of understanding of the reasons behind these low response rate. When conducting research of this nature, which involves assessing the extent of psychosocial problems, it is crucial to discover who non-respondents are and what characterizes these criminal investigators who prefer to remain 'in the shadows' (Smit et al., 2015). The sensitive nature of the subject and of mental health issues more generally have proved to be significant factors in relation to non-participation in research into psychosocial wellbeing (Pole et al., 2006; Torvik et al, 2012).

The suggestions made in previous studies for useful future research (see e.g. Powell et al, 2015; Van Patten & Burke, 2001; Wright et al., 2006) were applied in the empirical studies carried out among child pornography investigators and crime scene investigators in the Netherlands. This means that different research methodologies were used systematically in relation to multiple investigation teams. The focus was not only on the effect of explicit images or distressing stimuli at crime scenes, as in previous studies, but also took account of individual, case-related and contextual factors as well as of potential differences between diverse fields of criminal investigation work. Furthermore, the teams and criminal investigators were carefully selected by using the maximum variation sampling method (Patton, 1990), and all the criminal investigators were willing to participate in the study when asked. This enabled the researcher to observe all aspects of the relevant investigation work, holding many conversations and conducting the in-depth interviews that

were required. As such, very detailed data were obtained concerning the nature of these fields of criminal investigation, the context in which the work is carried out, and how the investigators experienced and coped with this work.

Limitations and future research

This dissertation seeks to achieve an accurate and comprehensive understanding of the factors that affect the mental resilience of criminal investigators. Nevertheless, it is not possible to exclude entirely the possibility that potential stressors, coping strategies and resources used by child pornography investigators and crime scene investigators have been missed. Furthermore, the data obtained may be biased due to limited self-reflection or socially desirable behaviour on the part of the investigators involved in this dissertation. See for instance Spano (2006; 2007) who examined reactivity in observational studies of the police. Although this risk cannot be ruled out, the respondents spoke to us on a voluntary basis about the negative impact of this type of investigation work and how they manage (or do not manage) to cope successfully with stressful situations. The fact that they were willing to share this type of intimate information with the researcher contributed in a positive way to the reliability of the data presented here. Additionally, triangulation of methods and data was also used (i.e., checking the findings from the observational studies and interviews with team leaders and criminal investigators) and measurements were repeated (i.e., observation occurred on multiple occasions and the same criminal investigators were interviewed more than once).

The child pornography investigators and crime scene investigators were asked extensively about how they perceive their work and cope with it. This produced very detailed and context-specific data. Given the narrative and subjective nature of these data, the dissertation does not provide any factual insight into how frequently investigators are exposed to particular operational and organizational stressors, how these affect the functioning of investigators and whether this differs from other fields of criminal investigation work. And although support can be found in the literature for the effectiveness of the coping strategies identified and the resources available to child pornography investigators and crime scene investigators (see Burns et al., 2006; Perez et al, 2010; Kelty & Gordon, 2014; Krause, 2009; Powell et al, 2014b; Vivona, 2014), further longitudinal research is required to determine the extent to which these impact on long-term outcomes. Such research into the frequency and effects of the relevant stressors, coping strategies and resources

could be useful in order to identify the most powerful predictors of mental resilience among criminal investigators. The use of diary studies and biomedical instruments ('wearables') could be useful research methodologies in this regard, as demonstrated in previous studies involving criminal investigators (see, for example, Adderley et al, 2012; Van Gelderen et al., 2011).

Other suggestions for future research:

- Research into the influence of individual personality characteristics on the mental resilience of investigators. It is not only the empirical findings of this thesis that suggest that personality factors play a role: earlier research among police officers and other high-risk professionals has also demonstrated this (see, for example, Boermans et al, 2012; Hart, Wearing & Heady, 1995; Kelty, Julian & Robertson, 2011; Maguen et al., 2009; Van der Velden et al, 2010). Systematic research into the influence of such personality characteristics using validated instruments could make a valuable contribution to explaining differences in mental resilience among investigators working in the same team.
- Given the limited scope of this study, and thus the generalizability of its findings, it would be advisable to extend the comparisons made to include other fields of criminal investigation work. Given the open nature of the heuristic model of resilience that has been developed, this could also provide an interesting conceptual framework for (comparative) research on mental resilience in other areas of activity within the Dutch police force. It may also be interesting to include employees from police forces in other countries in such comparative research.
- During the empirical studies, some child pornography investigators and crime scene investigators remarked that they often speculated what would happen when they retired. They wondered whether they would start experiencing problems with all those images of child abuse and crime scenes 'stored in my head'. All the more so given that they would no longer be able to rely on social support from colleagues and other resources, because these would no longer be available to them. It would therefore be interesting to examine the experiences of retired investigators.

Implications for the practice of criminal investigation work

Child pornography investigators and crime scene investigators in the Netherlands, as evidenced by this dissertation, are generally able to cope with stressful work situations in a sustainable manner. Using a range of coping strategies, they are able to regulate stress so that they can continue to carry out their investigative work. However, in order to deploy these coping strategies, they are dependent on various resources at the level of the individual, team and organization, as well as from their own personal lives. These resources are an essential factor in being able to continue their work as investigators over the long term, and they provide clues as to how the mental resilience of investigators could be supported or improved.

To reduce the risk of health problems and promote long-term sustainability, it would therefore be advisable for the police force, managers and investigators to (continue to) invest in the various personal, team and organization-related resources that make 'ordinary magic' possible among criminal investigators. To this end, we make six recommendations:

1. Let child pornography investigators and criminal investigation investigators choose to do this work of their own volition, because self-assessment and -selection is a key factor in the experience of stress among these investigators. Therefore, refine the recruitment process by organizing information meetings, professional assessments, and short-term internships. Moreover, develop a thorough introduction program. For example, designate mentors for new team members, educate them about the ability to acquire coping strategies, support unexperienced investigators during the classification of abusive images and on their first crime scenes, and let them decide for themselves when they feel ready to work independently.
2. Encourage and facilitate peer support by investing in psycho-education (i.e., information about stressors, coping, resources and stress reactions), and dialogue techniques with regard to discussing sensitive topics. It is also advisable to invest in the resources from investigators' personal lives, by providing psycho-education to their partners for example.
3. Facilitate autonomy during distressing cases, so that investigators can manage their own workload and apply coping strategies of their own choosing.

4. Continue to invest in adequate resources and training; this is what gives criminal investigators the confidence to know that they are able to make the right decisions and can find personal meaning in their stressful work.
5. Facilitate professional support: set up regular meetings with an independent psychologist who is familiar with the work context. This offers criminal investigators an opportunity for reflection and taking precautionary measures where necessary.
6. Periodic monitoring of mental resilience. The resilience monitor and resilience dashboard developed by the National Police could be used for this purpose. Criminal investigators complete an assessment questionnaire and the results are fed back to the superior at the team level (all the answers are anonymous and cannot be traced back to individuals). A digital dashboard displaying all the relevant factors “can help managers to understand the stress factors that are occurring and any resources that may be missing, enabling early intervention with regard to aspects that are not always on management’s radar.” (Smit, Slagmolen, & Brepoels, 2016, p. 59). It would also be advisable to refine these tools based on the knowledge gained about child pornography investigators and crime scene investigators.

Woord van dank

Tijdens de uitvoering van dit promotietraject heb ik mij een bevoorrecht mens gevoeld. Niet alleen doordat ik kennis mocht opdoen van de ‘alldaagse magie’ die zich in mensen bevindt, of doordat ik letterlijk mocht rondlopen in de zeer interessante rechnerwereld. Hoewel dit ontegenzeggelijk geweldige ervaringen zijn geweest, heb ik mij bovenal bevoorrecht gevoeld doordat ik mij altijd gesteund wist door mijn omgeving gedurende dit project. Bij het bedenken, uitvoeren en schrijven van deze dissertatie heb ik van diverse mensen uiteenlopende hulp gehad. Deze zogenoemde hulpbronnen bevinden zich op allerlei niveaus in mijn werkende en privéleven; al is dit onderscheid bij sommigen niet heel hard te maken. In dit nawoord richt ik graag mijn dankzegging tot hen, al hoop ik dat zij zich ook al bewust waren van mijn dank gedurende het promotietraject.

Een Nederlands spreekwoord luidt: ‘van een bruiloft, komt een bruiloft’. Deze korte uitspraak – die een algemene levenservaring of wijze les bevat zo stelt Van Dale – geldt wellicht ook voor proefschriften. In 1999 rondde Nicolien namelijk mede onder begeleiding van Martin een proefschrift af naar burn-out van en conflictbehandeling door Nederlandse politieagenten. Het is jullie, Martin en Nicolien, gelukt om daar een passend vervolg aan te geven voor de opsporing; ondanks alle aandacht voor weerbaarheid een nog steeds relatief onderbelichte groep binnen de politie. Dank voor jullie vertrouwen dat ik invulling aan dit vervolgonderzoek mocht geven. Martin en Nicolien, dank ook voor jullie onmisbare bijdrage aan deze dissertatie en de wijze waarop jullie mij hebben begeleid. Ik kijk met veel plezier terug op onze ontmoetingen die altijd het karakter hadden van ‘het nuttige met het aangename verenigen’. In onze uitvoerige gesprekken heb ik in allerlei opzichten veel opgestoken van jullie. Of het nu ging om de inhoud van mijn dissertatie, het leren vinden van balans en zingeving in het (werkende) leven, of om het gezamenlijk hartelijk lachen om de beslommeringen van een jonge vader: ontzettend veel DANK!

Gedurende het observatieonderzoek zag ik op de werkplek van een kinderpornorechercheur de volgende intrigerende uitspraak van de filosoof Confucius aan de muur hangen: *'Vertel het me en ik zal het vergeten. Laat het me zien en ik zal het onthouden. Betrek me en ik zal het begrijpen.'* Zoals in de intermezzo's aangegeven, was het meelopen in de researcherwereld voor mij een enorm voorrecht. Ik ben de Nationale Politie, en specifiek de rechercheurs in de betreffende kinderporno- en forensische teams ontzettend veel dank verschuldigd. Ik heb niet alleen veel bewondering voor de wijze waarop jullie dagelijks uitvoering geven aan het researchewerk, maar ook voor de manier waarop jullie mij hebben toegelaten in jullie wereld. Jullie hebben mij betrokken bij alle facetten van het werk en waren bereid om jullie opvattingen, gedrevenheid, moeiten, frustraties en verdriet met mij te delen. De waarde van deze openheid is moeilijk te overschatten. Dank dat ik jullie hierdoor heb mogen leren begrijpen.

Tijdens mijn promotietraject heb ik veel collegiale steun mogen ontvangen op de Politieacademie, de KU Leuven en bij mijn huidige werkgever Twynstra Gudde. Deze steun betrof zowel gesprekken over tal van aspecten die verbonden zijn aan het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek, niet in de laatste plaats het mentale uithoudingsvermogen dat daarvoor nodig is, als wel de lol die we op onze werkplek dan wel tijdens andere momenten weten en wisten te produceren. Ik geniet van onze onderlinge verbondenheid en ben jullie daar dankbaar voor. Zonder anderen te kort te willen doen, wil ik daarvoor in het bijzonder Sander, Alan, Gerard, Sylvie, Michiel, Anne, Emile en Mischa bedanken. Ook een bijzonder woord van dank voor mijn 'nieuwe' collega's van de adviesgroep Veiligheid van Twynstra Gudde. Dank voor de ruimte en steun die jullie mij hebben gegeven om mijn proefschrift te kunnen afronden.

Last but not least wil ik mij richten tot mijn privé gerelateerde hulpbronnen. Een rijk man is in mijn optiek geen gefortuneerd persoon, maar een mens dat zich mag begeven in tal van sociaal gezien rijke onderlinge relaties. Dank Rick, Chris Jan, Jeroen, Gerard, Jan Peter, Daniel en Jos voor onze langdurige vriendschap en het oprecht geïnteresseerd meeleven met zowel de ontwikkelingen in mijn proefschrift als met de ontwikkelingen in andere facetten van mijn leven. Dezelfde dank wil ik uiten naar mijn familieleden. Ik voel me bevoorrecht dat ik onderdeel mag uitmaken van zo'n liefdevolle en stabiele familie.

Pap en mam, in het bijzonder wil ik jullie danken voor hoe jullie mij hebben opgevoed en voorleven. De wijze waarop jullie continu klaar staan en jezelf wegcijferen voor mij en mijn gezin is bewonderenswaardig. Ik hoop dat ik jullie voorbeeld hierin kan volgen.

Heerlijke Isidoor en Casimir. Ik voel mij zeer bevoorrecht en zo trots dat ik jullie vader mag zijn. Lieve Ingeborg, dank voor wie je bent en wat je voor mij en onze kinderen betekent. Een proefschrift afronden naast een fulltimebaan is geen sinecure. Niet in de laatste plaats voor de partner van. Dank voor het begrip en de ruimte die je mij hebt gegeven om deze 'klus' te kunnen klaren. Ik zie ernaar uit om de nu vrijkomende tijd samen met jou te kunnen gaan invullen!

Apeldoorn, juni 2017

